

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

36063

36063

V tujih službah.

Kos češke anabase.

Češki spisal

Al. Jirasek. Poslov. **Dragotin Pr.** *vi be*

LJUBLJANA.

Tisk in založba J. Blasnika naslednikov v Ljubljani.

1900.

VII Bg 36063

D 9. XI. 1946 / 2138

Soll' die Zwietracht nit sein
zu Behaim in dem Reiche,
so waer' es wohl mugleiche
dass mein Herer Künig Lassla
mit ihn' möcht zwingen da
all' dies Weld mit einander
als der grosse Alexander
that mit der Griechen Herr!

Michal Behaim.

I. Odhod.

Kamnata klopica stala je na desno od nekoliko iz-
glojenih stopnic, katere so vedle k vladiškemu stanovanju
trdnjavnice Uhersko. Danes bila je klop podobna plat-
narski in mečarski prodajalnici. Na njenih koncih ležali
so razni deli viteške oprave: mogočni šlem, ščit, vzbočen
oklep s pozlačenimi okrasi. Izpod oklepa bliščale so se
lepo očejene ostroge, na njem pa je počival težek, temen
palcat*), poleg njega svetil se je, kakor kuščar na solncu
dolg, tenek bodež v srebrnem toku, okrašenem z neko-
likimi dragimi kamni.

Bilo je popoldne v majniku l. 1503; solnce je
milo svetilo in grelo. Orožje, kakor ostroge uže očejeno,
se je kar blestelo, tu medlo lesketaje, tam jasno odbi-
jaje solnčne žarke.

Sredi orožja na klopi sedel je Filip Romėnec, vla-
dikin stari sluga, nekdej hraber jezdec in bojni-
k, posebno za „gospoda Jenika“ blagega spomina, očeta se-

*) bojni bat.

danjega vladike Zdeslava Jenika z Mečkova in na Uher-skem. Romėnec ęedil je še lesketajoę, okovan pas, na katerem je drobni lanęek za bodeę kar v solncu trepetal in glasno tolkel ob kovanje. Romėnec nosil je precej obnošeno suktnjo iz temnega volęjega moravskega sukna. Pri razkoraęenih, kratkih nogah, ki so tięale v hlaęah iz irhovine in v nenamazanih ęevljih mehkih in nagubanih golenic, leęalo mu je sedlo, oęernelo sicer, gladko in kakor je bilo videti, nikakor novo, toda silno mojsterskega dela.

Delo in pomladno solnce sta starca tako razgrela, da je zdrava barva njegovega oblięja še bolje zagorela a nagubano ęelo se pokriilo z drobnimi kapljicami obilnega znoja. Romėncu bilo je dobrih šestdeset let; brke so mu skorej osivele, a njegovi še vedno gosti lasje moęno pocveteli. Delal pa je tako ęilo, kakor za dva, posebno danes, ko je imel milo delo, sedaj na trdnjavici uęe skorej redko. Zato se ga je lotil, kakor gladni kruha.

Seveda je bilo to uęe redkost, da je sedaj na Uherškem oroęje zarinęalo in meę zazvonil! In to še samo tedaj, ako so se zastavili tu sluęajno tujci. Zato je starega bojnika to tiho, mirno življenje na trdnjavici vęasih uęe mrzelo. Mrmral je in klel, ęe tudi samo po strani. Zavidljivo je poslušal, kako je tu in tam — govoril je tudi, da bi bilo najbolje pustiti in iti. Mrmral je, klel in grozil, a vendar je ostal, a vendar je skrbno gledal za svojim gospodom, ako je šetal po dvoru, vęasih kar na sredi postal, se zamislil in dolgo stal, kakor brez duha, ali ęe se je poęasnim, malomarnim korakom vraęal od pristave, pripadajoęi trdnjavici, in se zamišljeno oziral po dvoru. In ako je iskal vladika vęasih uteho, odprl svojim skrbem in mręnji z besedami pot, tedaj je moral to navadno Romėnec odnesti, ęe tudi je

bil dostikrat nedolžen. Tedaj stal je stari sluga, kakor dob, molčal in niti branil se ni, a ko je gospod odšel, je samo zarenčal.

„Le se kregaj, kregaj in mrmraj, saj vem, da ti je, stari siromak, ozko pri srcu, da te boli stara slava. Kako bi ne. — Saj dobro vem.“

Verujem, da je vedel in razumel, kje gospoda čevelj tišči. Vedel je vse tako dobro, kakor vladika in njegova soproga, nemara dosti bolje, nego ta. Romėnec bil je na Uherskem od mladih dnij. Polovico svojega življenja preživel je tu, ko je še stara trdnjavica stala, pametoval je, kedaj so jo Ogri zapalili, pametoval, kedaj je novo sedanji vladika postavil. —

Od stare trdnjave ostala sta on in okrogel, razpokan stolp, stoječ ravno za vladiškim stanovanjem. Ona najbolje pametujeta šumne in vesele čase za „gospoda Jenika“, njegovo slavo, ko se je vračal iz turške vojne in pripeljal nekoliko voz, polnih čednega plena. O kje so časi, ko se je pripravljaj na nove pojezde, ko je polje okrog Uherskega vojsko in voze jedva nosilo, ko so se zastavljali na trdnjavici gospodje in vitezi, ka bi gospoda Jenika pozdravili ali ž njim se posvetovali. Kje so tisti časi, ko so sem zahajali gospod Michalek z Orlé, gospod Kostká z Postupic, gospod Pardus, gospod Vlček z Čenova slavni hejtman, ko se je tu zastavil sam Nj. V. kralj Jurij, slavnega spomina!

Vse to in še dosti drugega pametovala sta Romėnec in stari očrneli stolp — samo da je ta mračno molčal in Romėnec skoraj nikogar ni imel, kateremu bi pripovedoval. — In rad, silno rad se je zamislil v minulost, rad, silno rad pravil je o preteklih, krasnejših časih, posebno pa o gospodu Jeniku, nad kogar ni bilo boljšega v „kladanju“ bojnih voz razven gospoda Vlčka z Čenova,

Tedaj na Uherskem ni bilo samo živo, temveč tudi vsega dovolj: belega pšeničnega piva in ogerskega vina, mesa, kruha človeku ni bilo treba po vseh oblekah iskati in loviti nekakšen groš. O da bi imeli še vse tiste lisičje in kunine repe, katere so včasih po obrežjih polučali, kakšna šuba bi bila sedaj iz njih! In koliko drugih rečij je preostajalo!

Res, vojna stala je gospoda Jenika mnogo in marsikateri groš si je naposled izposodil — in ta nesrečni ogrski vpad! Prignali so se iz Moravske, Litomišl in Mita pustili so lepo v miru, ker se jim ni ljubilo na močna mesta, a pokazali svoje junaštvo na brezbrambnih vaseh in slabih trdnjavah. Ej, kako lačno so udarili na Uhersko, ko so izvedeli, da je to trdnjavnica gospoda Jenika! Poznali so ga, a jako dobro — po ranah, katere jim je vsekal na Moravskem in drugje, ko je bil pri vojski kralja Jurija. Kjer je bil gospod Jenik s svojimi vozovi, povsodi so bili tepeni, vedno razpršeni.

Sedaj je tu njegova trdnjavnica, majhna, z jednim stolpom, z nevisokimi nasipi, z neposebno globokimi jarki, brez posadke, in — gospod Jenik s kraljem na vojni! Na obrambo niti misliti ni bilo. Pa tudi nikogar ni bilo, ki bi se branil, vse je odbežalo kakor razplašene ptice iz selišč v šume. Mladi vladika — sedanji stari — hotel je vendarle ostati in se braniti. Čudno, da so mu to blazno namero izgovorili: Jedva so vzeli tedaj najdragoceneje stvari s seboj in nekaj v kletih okroglega stolpa poskrili, jedva so odjezdili, uže so pridrli ogrski jezdic, a kmalu na to stala je stara trdnjavnica Uhersko v jednem plamenu.

Ko se je vrnil gospod Jenik iz vojne domov, prišel je do razvalin. Trdnjavnica bila je tako opustošena, da niti jedne poštene sobice ni ostalo, da vladiška rodbina ni imela, kam bi položila svojo glavo. In stari gospod Jenik

bil je nad to še ranjen in bolan. O kako mu je duša se razgnjevala nad to ogrsko divjostjo, kako jim je grozil, da jim to babje maščevanje zlo poplača!

Ni mu bilo sojeno! Tu v tem starem stolpu, ki je začrnel in razpokel kljuboval plamenom, tu v spodnji kleti izdahlil je junaško svojo dušo. — Ako je Romėnec včasih kogar našel, kateremu je mogel to vse, seveda širje in natančneje, pripovedovati, in je prispel v svoji povesti do semkaj, vzdihnil je vedno in rekel:

„Takšnega bojnika uže ni več in ne bode! Samo jeden je še tu, to je gospod Vlček, a ta stoji uže na pol v grobu. Ta dva bila sta še po Žižku, ta dva sta še razumela postaviti in pozabljati vozove. Marsikateri si še misli, da tudi tega razumeje, a to so sami učenci. — To so bili mojstri!

Sedanji vladika, gospod Zdeslav, prevzel je dedščino po svojem očetu, gospodu Jeniku, vso zadolženo, a nad vse to moral je trdnjavico še staviti takorekoč od tal. A vse bi se bilo poravnalo, vse bi bil kralj Jurij, kakor je gospodu Jeniku za verne njegove službe obljubil, i njegovemu sinu povrnil, toda predno je nesrečna ta vojna končala, in predno je zavladal pokoj in red, umrl je kralj Jurij, slavnega spomina. Brž ko je zatisnil oči, ugasnila je tudi vsa nada. Mladi vladika se je sicer oglasil za svoje pravo, a črnega na belem ni imel, in beseda zasnulega kralja ničesar več ni veljala! Gospod Zdeslav hodil je od gospoda k gospodu, od gospoda maršala k najvišjemu komorniku, od komornika k gospodu kancelarju, a povsod so ga z istim odpravili: zmajali so z rameni. Od kancelarja šel je celo do Nj. V. kralja, a ta ga je tešil po svoji navadi, pravil svoje, „dobro, dobro“, a to je bilo vse, kar je storil.

Tako se je dogodilo, da se gospod Zdeslav ves čas svojega gospodarstva na Uferskem nikdar ni mogel

zbaviti oderuhov, katerim je bilo sedlanje*) jedino opravilo, a kateri so ga stiskali s prevelikimi in nekrščanskimi obroki. — In koliko drugega jim je še moral dati, konjev, šub, in drugih dragocenostij!

A vladika na Uherskem bil je tudi trdovratnež. In vedno imel je v mislih stare čase, kar so bili Jeniki z Mečkova za starodavna in za njegovega očeta. Vedel je dobro, kako je bilo nekdanj šumno in vsega dovolj, kako čislani so bili daleč okoli. Kadar pa je pomislil, kako se je za njega vse premenilo in močno propalo, kaj čuda, da je v svojih mislih ogorčil in zamračil! Mnogo pripisal je tudi gospodom na rovaš, kateri so po njegovem mnenju proti njemu na kraljevem dvoru govorili in delovali in tako zakrivili vse njegove nadloge. Gospodo je sploh vedno grajal, da se tako povišuje, da zatira vladški stan, kjer le more, da vlastelinska posestva ali pokupi, ali potaplja z ribniki, samo ka bi razdelili med seboj vse kraljestvo, ali celo vso češko krono in samemu kralju zapovedovali!

In da bi se vsaj vedli tako, kakor pristaja gospodom, in ko bi še skrbeli za čast in slavo! Sedaj je vsakdo izmed njih bolje kramarju ali kupčiku podoben, nego žlahčiču! Sedaj gospoda samo ribnike gradi, pivovare stavi in judeževe groše lovi! — Ka bi dal vladika na Uherskem svojega sina v gosposko službo, kakor so to storili vlastelini, o tem se mu še nikdo zmeniti ni smel!

„Sem dober človek**), kakor oni. Žlahčič služi samo knezu in zemlji. Aj to bi bilo, da bi varoval jaz ali moj sin gospodu grad in deco, legištre pisal in ribe pošteval!“

*) Oderuštvo.

**) Plemenitaš.

Filip Roměnc sogleševal je v tem popolnoma s svojim gospodom. Ako se je pretresavala ta stvar, menil je vselej :

„Saj bi Pernštejski gospod našega gospodiča z veseljem vzel v službo. Toda čemu? Tak bi Uhersko ne bilo več Uhersko, a tako smo tu ravno takšni gospodje, kakor gospod Viljem tam na svoji Gori!“

In Roměnc mahnil je s svojo roko v to stran, kjer se je vzpenjala nad širno krajino Kunětica Gora, ponosno selo plemenitega gospoda Viljema z Pernštejna, in pridjal: „Dobra je sicer juha pri dvoru, a prevroča. Goske službenasilja, a vojna — dojlila.“

Kadar mu je kdo oporekal: „Da, za jednega, a za drugega hrt in za tretjega smrt“, tedaj je zmajal z rameni in mirno odgovoril: „Kaj to pomore. Vojne brez ran ni. Nekaj za nekaj, smrti pa uteci! Vselej ti za pasom tiči.“

A tu je običajno mrmral čez starega vladiko, da sina nikamur ne pusti.

„Gospod Mikuláš je kakor jelen — rad bi uže begal, skusil svet. V teh gospodičevih letih bil je ded uže postaven bojnič. Triindvajset let in še vedno za pečoj! Še jaz sem bil v tej starosti bolje izkušen!“

Končno je šlo vendar-le po Roměncovem. Stari vladika je tako-le ukrenil: „Doma nič ni. Pri dvoru so na Jenike in na njih službe pozabili. Tamkaj nimamo ne prijateljev ne dobrotnikov, a gosposke milosti in ljubezni si priberačevati —! Raje bi — Za mejo pojdeš, Mikuláš!“ dodal je stari nagubaje čelo. „Novice prihajajo, da se to tam nekako giblje. Nemara poskušiš tam svojo srečo!“

Ko je to gospodič slišal, zaiskrilo se mu je v očesih in čudo, da ni zavriskal. Ko pa je ves razjarjen prihitel ven, bil je stari Roměnc prvi, kateremu je svojo radost

razkril. — To verujem, da je našel dušo, katera ga je razumela, kakor gre, in se ž njim radovala.

S tem se je stari sluga s svojim gospodarjem v duhu pomiril. Zato bil je danes tako pokojen in vesel, ko je gospodu Mikulášu čedil orožje in vse na njegov pojezd pripravljal.

„Kaj tudi tu“, mislil je pri svojem delu. „Na trdnjavi nič, nego malo truda, in bolje nikdar ne bode. Doma svoje naloge ne reši, naj torej v svetu svojo srečo lovi. Dosti ima po dedu, nikjer se ne pogubi. Koliko našincev našlo je v svetu čast in bogastvo! — Recimo samo kakor gospod Jiskra, in tu Ostrovski vladika in gospod Vitovec, bratje Hajovi, Mikuláš, Brčál, Petr z Radkova — z Vičkova Jan — in kdo pa vse pozna in se vseh spominja!“ Samo jedna senca kalila je Roměncu veselje. Priznaval je sicer, da je uže precej pri letih, vendar je pričakoval in se nadejal, da ga pošlje vladika z gospodičem po svetu. A to ne — v to odloči tega vetroplaha golobradega — tega Závornika!

* * *

Očejeni pas, okoli srebrnega bodeža na pol zvit, svetil se je kakor gad na solncu. Roměnc bil je sedaj z orožjem gotov, vzel je sedlo in ga začel popravljat. Zbadal je s šilom tako spretno, kakor nekdanj s sulico in mečem. Ko je Roměnc povzdignil glavo, videl je ravno nad seboj na stopnicah deklico, ki se je lahko nagibala k njemu in se držala z levico kamnatega stožera. Bilo je to zalo devče, nevelike, okrogle a vendar kakor protek vitke postave, bele polti in črnih iskravih očíj. Konca deviškega trakú modrikaste barve v rjavih laséh devinih tresla sta se v lahnem vetriču in lahko plapolala okoli mlade glave.

„Mari nisem tega lepo odpravil, gospodična Věruška? Gotovo me gospod Mikuláš pohvali“, ogovoril je starček vladikino jedino hčer.

„Bi ti raje tega ne delal“, odgovorila je Věruška „Bojim se za Mikuláša. Kako daleč je vendar do Bavarskega?“

„Do Bavarskega — hm — kakor se pač hodi — nekoliko dnij vendar-le —“

„A kakšna je tam vojna, prosim te?“

„No, morda še nobene ni — toda pripravljaja se tam nekaj, kakor sem slišal.“

Pravo za pravo ni ničesar vedel, toda delal se je, kakor da je vedel več, nego je povedal. Nemara da si pomore iz zadrege in obrne besedo na kaj drugega, povzdignil je oklep in dejal: „Gospodičina Věruška, si-li pogledala ta oklep — to je delo, kaj?“ Mislil je, da orožje devo ravno tako zanima, kakor njega, starega bojnika. „Ta oklep nosil je uže rajni ded, ko je bil v turški vojni in drugod tudi. Sedaj ga ponese Mikuláš.“

Med tem se je pojavila na pragu poleg mlade, sveže deve drobna, nevelika gospa, ovelega, skrbnega lica, raz kateri sta govorila dobrota in trpljenje. Bila je to gospa Bohunka, vladikina soproga. Ko je slišala hvalo, katero je dajal Roměnec oklepu, pravila je:

„Samo je-li dosti trden —“

„Ta? Da udarim s tem palcatom po njem, udarca niti poznati ne bi bilo. In gospod Mikuláš tudi tako kmalu ne prepusti, da ga segne tuj udarec.“

„Škoda. Roměnce, da i ti ne pojdeš“, rekla je gospa. „Bila bi pokojnejša.“

„Hm, tudi jaz takisto pravim. Šel bi, in rad, a kaj, ko me smatra vladika prestarim in misli, da uže ničesar ne znorem! Pa naj gre Zavornik z gospodom Mikulášom. Uvidimo, s kakšno se vrne. Pravim, da bode

to ravno tako kakor s Plamenačem. Ta jo je tudi lepo pobrisal. A ta-le je še gorji od Plamenača. To bila je vsaj poštena duša, samo da se je tega lenarjenja tu na trdnjavi prenaedel. Zahotelo se mu je sveta. Toda Zavornik —“

Med tem, ko je hotel o svojem tekmecu nekaj ostrega povedati, je hipoma umolknil. I Věruška se je vzravnala in obrnila svoje oči tja, kamur je tudi Roměnc gledal: k hrastovim, dobro okovanim vratom, pred katerimi se je ozval zvok goslij. Kakor je bilo slišati, bilo je godalo silno obrabljeno, kajti zvoki, kateri so prihajali iz njegovih strun, zveneli so nekako prazno. Ta pa, ki je igral, umel je dobro svojo stvar. Igral je veselo melodijo, da bi človek kar poskakoval. Ozval se je tudi spev možkega glasu, po svoji obrabljenosti podoben zvoku strun. Drugokrat bi se bila Věruška zasmejala in nemara potrepetala z nožicami kakor h plesu, toda danes je nista tešila ne godba ne spev. Drugokrat bi bila njena mati razdraženega Roměнца potolažila, kateri je preklinjajoč to potepuško družino z ostrim korakom meril proti vratom, in gotovo bi bila klicala za njim. „Pusti ga, pusti“ ali gotovo: „Tu imaš in donesi mu —“, a danes ni marala za vse to. Težil je njeno misel oblak, oblak blažajočega se razstanka.

Roměnc, odprši postranske durice, zagrmel je na pohajaškega pevca. Prispel mu je ravno ob pravem času. Bil je to možakar precej pri letih, v zaplatovanem oblačilu. Brž ko je godec zagledal Roměнца, zgrabil je za stari klobuk, ki je bil okrašen z zelenim petelinovim peresom in se poklonil. Stari bojnič pa je malo maral za skazano mu čast in tako spustil na tujca, da ta niti poskusiti ni mogel, ka bi starega vratarja omehčil. Pričel je, pričel, toda pri tem je uže občutil težko Roměncevo pest, katera ga je pograbila za ramo, hitro zasuknila in

sunila, da je mostič čez jarek samo preletel. In uže so butnile durice, a za njimi bilo je slišati jezne Roměnčeve besede o ničemni goloti, potepuhih in lopovskih postopačih.

Šumar*), tako neuljudno odpravljen, stal je za trenutek poslušaje, potem se je zagrohotal in šel dalje. Skorej do tal pripognjen šepal je do dobove, ki je zelela pod trdnjavico, a tam v gošči izginil.

Ko se je Romėnec vrnil h klopici, ni bilo tam ne stare gospe, ne Vėruške.

* * *

V tem času vračal se je vladikin sin, mladi gospod Mikuláš domov; spremljal ga je njegov služabnik. Bil je jemat s slovo od nekaterih sosedov in prihajal sedaj ravno iz trdnjavice Orlovske, kjer je bil povedat poslednje svoje „z Bogom“. Jezdil je lepega, temnega belca po vozni cesti ravno nad travnato dolinico, katere obronki so bili zarasli z mnogimi drevesi, največ brezami, bukvami in gostim hrastovjem.

Izpod čepice, na kateri se je zibalo v pomladnem vetriču dolgo pero, padali so gospodiču dolgi lasje temnokostanjeve barve, ki so bili na čelu kratko pristriženi. Gospodičevo lepo zardelo lice bilo je sveže, a iz njegovih črnih, odkritosrčnih očij sevali so srčnost, veselje jare misli in moška odločnost. Po izrazu obličja in čilem kretanju ni bil podoben očetu. čegar strogi obraz je skorej neprestano gledal pred sebe.

„Nisem poznal starega Jenika, blagega spomina, ko je bil v tem veku, kakor gospod Mikuláš —“ pravil je Romėnec, „toda gotovo je bil takšen. Gospodič je celi ded. Samo da se vrže tudi v ostalem po njem!“

*) Godec

Pomladni veter šumel je po bujni setvi, in vsa krajina se je ponašala v prvem svojem pomladnem oblačilu. Vselej bi se bil gospodič veselo oziral, a danes gledal je-le pred sebe, upiraje oko v jedno mesto.

Višina, po kateri je jezdil in nasprotno dolgo vrhovje, po katerem se je razprezala vas Uhersko, krčila sta ravnino v kratko travnato dolino. Nad njoj, gospodiču nasproti, nemara pol ure od vesnice Uhersko, belelo se je nad dobravo in širokim ribnikom kamnato poslopje; od prvega poslopja držal je lesen mostič k okroglemu, temnemu stolpu, ki je stal na samini. Zeleni gaj zastiral je nasipe in ograje. To je bila trdnjavica Uhersko. V njo, v rodno svoje mesto uprl je gospodič resne svoje oči. Vsi znanci, od katerih se je danes poslovil, vsi so mu voščili srečno vrnitev v domačijo. Zgodi se-li tako, uvidi-li zopet mila ta mesta? Tešil se je na daljni pojezd niti dočakati ga ni mogel, a sedaj mu je obličje vendarle poresnelo. V svoji zamišljenosti niti zapazil ni, da se je nekje v dolini ozvalo glasno zagikanje, kakor da je kriknila kanja.

Toda gospodičevega služabnika, ki je jezdil za njim, kakor da je ta glas prešinel; zastavil je iz nagla svojega sirca. Ta sluga bil je Zavornik, katerega Romėnec ni imel posebno v čislih, še mlad človek, visok in suh, črnih kodrastih las in tekavih očij. Sedaj se je pridno oziral, dokler ni zapazil, da je nižje na koncu dolinice, tam, kjer se jela cesta nižati, stopil iz gošče nek človek, ko je ta zapazil jezdece, oprl se je ob drevo in jel igrati na gosli.

Gospodič se ni dosti po njem oziral, potegnil je mošnjo iz žepa, vrgel beraškemu godcu penes in jezdil dalje. Jedva mu je pokazal hrbet, umolknile so gosli, in kanjin glas ozval se je iz nova. Zavornik, ki je došel svojega gospoda, zastavil je konja iz nova, sedaj čisto

poleg godca, kateremu se je vidno dosti bolje godilo, nego pred pol urice na Uherskem. Závornik se je bolje brigal zanj, nego Romėnec in drugače ž njim govoril in ravnal. Ni sicer dolgo govoril ž njim, samo nekoliko besed mu je šepetal, pri ločitvi s smehom z glavo pokimal, z očmi pri tem zamežikal in pobodel sirca, da bi došel svojega gospoda, ki je jezdil z višine v dolino.

* * *

Na trdnjavici Uhersko so danes vstajali neobičajno zgodaj. Včeraj zvečer, ko je bila vladikina rodbina poslednjič vkupe, vstal je stari gospod dosti preje izza mize nego navadno in velel, ka bi šli spat, ker bode treba rano vstati. O kako nerada slušala ga je njegova soproga! Kako rada bi bila še posedela s svojim jedinim sinom, s katerim se Bog ve kdaj zopet vidita. Toda kakor navadno, tako tudi danes ni upala svojemu možu ugovarjati. Navajena je bila, kakor vsi ostali, na besedo ga slušati.

„Idite spat“, pravil je. Bog ve, je-li spal on sam! — In ako so vsi končno zasnuli, materine oči so danes jedva zamižale. Jedva se je prikazala prva dnevna zarja na iztoku, vstala je uže stara gospa in pokleknila na kolena. Dolgo je molila, pridušnje kašelj, kateri jo je vsako jutro zlo mučil. Potem je šla v kuhinjo, in ko je tu poslednjič vse pripravila za svojega sina, šla je buditi svojega otroka. — V tem času je bil Romėnec uže precej dolgo po konci in precej dolgo tudi uže mrmral in klel, a to vedno na Závornika, kakšna je to lena in brezskrbna družina, ka bi moral v svet, sebe in gospoda opraviti, a ka bi spal, če je treba vse predpoludne. Pri vsem tem delal je Romėnec za tega Závornika, čistil gospodove konje, pripravljene na pot.

Ko je končno Závornik prilezel iz postlje in tudi nekaj pričel delati, začela je starčeva prepoved iz nova,

kakšno postrežbo bode to imel gospod Mikuláš. Zavornik se je samo posmehoval. Za kratkega časa, kar je služil na trdnjavi, spoznal je Romēnca in se mu privadil. Zavornik bil je iz podložne vasi gospoda Zdeslava; posebne dobrote tam ni delal. Nikdar mu ni bilo do dela; le kradel je rad po lovu, sedel v krčmi, pohajal po okolici in čudno družbo lovil. Bil je sicer uren, uljuden, povsodi hitro doma, samo v težjem delu ne. To mu ni dišalo.

Sedaj se je le smejal, a ko je Romēnec malo prestal, oprl se je ob vrat svojega konja in z odkritosrčnim glasom dejal:

„Veruj mi, stara kost, težko se bodem ločil od tebe.“

„Verujem“, odbil ga je ostro Romēnec. „Kdo pa bode za tebe v svetu delal. Tam ne najdeš takšnega norca, kakoršen sem jaz.“

„I radi tega ne.“

„Čemu torej?“

„Ker nikogar ne bodem imel, ka bi ga jezil“, je mirno odvrnil Zavornik.

Stari jezdec skočil bi bil za njim, da se ni ozval zunaj vladikin glas, naj pripeljejo konje iz hleva.

Vladika stal je zunaj sam. Bil je mož visoke, suhe postave, prižoltelega in nagubanega lica. Njegova polna siva brada bila je kratko pristrižena, in čez njo visele so dolge, na koncu razčešljane brke. V vladikinem očesu, kakor v celem njegovem obličji počivala je strogost in žalosten duh. V zgodnem vetriču so se vladikine brke tresle, a ker je bilo hladno, potegnil je lahko šubo ožje k telesu in uprl svoje oko v gospodičevega konja, katerega je Romēnec ravno peljal iz hleva. Vranec, uprav za gospodičev pojezd kupljen, bil je mlad, upognjenega vratu in velikega svetlega očesa. Glavo nosil je visoko,

kratka dlaka se mu je kar lesketala in gosti rep čudo, da se ni vlekel po zemlji. Bil je uže osedlan, a na sedlu spredaj visel je tudi uže na remenu palcat gospoda Mikuláša. Mladi konj je frkal, bujno stresal lepo glavo, kopal z vitko, tenko nogo in veselo zahrzal, ko mu je Roměnc same radosti po vratu potrepal.

Med tem, ko je vladika z znalčevim očesom pregledaval konja in vso opravo, mudil se je njegov sin v prvem nadstropju pri ženskah. — To bil je poslednji čas, katerega je mati s sinom vkupe uživala. Bližajoči odhod krčil ji je srce; a vendar si nikdar pred možem ni upala izreči, kar je čutila. Vedela je, da nerad sliši vzdihov in velikega žalovanja. Věruška, vidno žalostna, pripenjala je bratu na čepičo novo, dolgo pero. Gospodič gledal ji je na roko, potem je zopet pripravljaj pas in zopet pogledal svojo mater. Vidno je bilo, da nima stanja, da je razčiljen.

Nosil je suknjo modre barve, spodaj obšito s črno, baržunasto progo, do laktov širokih in prostih, od tu do zapestja ozkih rokavov. Ozke hlače tičale so v jezdeških čevljih. Kakšna stasita, zala postava! Iz nje, iz obličja žari bujna sila jarega veka in smelost! O da ga ne zapeljejo v propast! — Ko bi tako to mlado glavo — mati niti domisliti ni mogla.

„Čuvaj se mi, Mikulášek! Ne hodi brez vzroka v nevarnost! Spomni se vselej mene —“

Gospodič se je obrnil in pogladil ovelo, skrbno lice svoje matere; smehljuje jo je tešil. Ko pa mu je podajala sestra bired, se ji je zahvalil ter šaljivo obljubil, da ji za to prinese lipš posebne krasote in čudna, tujozemska sukna.

„Da se mi ne vdaš“, dodal je veselo, „dokler se ne vrnem. — Tega mi vendar ne storiš, da bi ne bil na tvoji svatbi.“

Hotela je tudi tako veselo odgovoriti, toda nasmejala se je le in pogledala svojega brata. Samo da se ta pogled ni strinjal s smehom ustnic.

Med tem vstopil je vladika.

„Vse je pripravljeno, pripravite se i ve in ti, Mikuláš, pojdi z menoj!“ In vzevši iz predala hrastove mize velik ključ, šel je skozi duri, katere so držale čez leseni mostič iz prvega nadstropja v črni okrogli stolp. Ko je oče stoje pred železnimi durmi odpiral ogromno zarjavelo ključavnico, postal je Mikuláš, ki je šel za njim na mostiču.

Solnce je ravno vzhajalo, a sveži rani vzduh bil je poln vriska in zarje. Gospodič oziral se je začujen po široki krajini, potopljeni v žar zlate svetlobe. To sveže zelenje okoli in okoli, ta krik ptic, ki je odmeval po polju iz bližnjega gaja in po širnem ovzdušju.

Oj ti krasna, rodna krajina!

Očetov glas je gospodiča vzdramil. Odvrnivši se, vstopil je za očetom skozi nizke duri v temno svodovje, kamur so le skromno prodirali skozi svoje malih in ozkih oken žarki ranega solnca. Zažarili so sedaj po stenah, ob katerih so viseli tu in tam kosi viteške oprave: šlemi, dva oklepa in nekoliko mečev, med katerimi sta se dva križem čez sebe položena po svoji ogromni velikosti posebno odlikovala. Okoli nju kupili so se zakrivljene sablje čudnih podob in dva okrogla ščita. Poleg teh bilo je videti dve sedli neobičajne podobe, kojih jedno je bilo prevlečeno z modrim baržunom, drugo pa z višnjevim; prevleka obeh bila je uže precej pobledela. Na zali prevleki svetile so se sedaj na solncu srebrne niti dragoce-nega izšivanja in okrogli žeblički, kolikor jih je še ostalo. Po robih svetili so se nekdam dragi kamni — sedaj so od njih ostale samo mesta lepše barve na baržunu, v katerega so bili nekdam zasajeni.

Vse tu povešeno orožje bil je samo majhen in siromašen ostanek vojnega plena, katerega je pripeljal rajni gospod Jeník tedaj iz turške vojne, ko je spravljal Vladislavu, poljsko-ogerskemu kralju, na njegovem pojezdu l. G. 1443. vojne vozove.

Tiho, temno mesto dejstvovalo je čudno na mladega vladiko. Gledal je po zidih, kjer se je tresla na orožju rana svetloba, gledal za očetom, ki je molče in v misli vtopljen hodil okoli, a sedaj obstal pod oknom pri stari hrastovi mizi. Vzevši škatljo iz usnja, ki je ležala na mizi, jo je odprl in vzel iz nje težek meč, s katerim je pristopil k sinu. Meč tičal v toku, s temno rdečim baržunom prevlečenem, gori pod držajem in spodaj s srebrom okovanem. Stari vladika potegnil je meč iz toka in ga držal tako ravno pred sebe, da je padala nanj svetloba.

Na kraljevem britkem rezilu bilo je vrito nekako pismo.

„Čitaj!“ pravil je vladika.

Gospodič se je nagnil in čital počasi, polu na glas.

„Gospod Bog za vse, a moj meč za mene!“

Stari sklonil je orožje, važno pogledal sina in rekel: „Pomni to in premisli!“ potem je za čas molčal in dalje govoril: „Ta meč nosil je moj ded, tvoj praded. Imel ga je, ko je zajemal Litomišl in tam hejtmanil, imel ga je v vseh tedanjih vojnah on, a po njem moj oče, in ko je proti Turkom stal, i ko je mlatil za kralja Jurija Ogre. I jaz sem nosil ta meč. Sedaj ga predam tebi. Praded in ded pridobila sta ž njim časti in slave. Stori ti takisto. Ohrani ga v poštenju, da ga ne pokališ v sramoto. Pametuj, da vse kakor veter mine, a samo greh vedno ostaja. Bij se, bode-li treba, moško, kakor dobremu človeku pristaja.“

Vladika je omolknil in podal meč sinu. Ta, ganjen, ni spregovoril, ampak podal je očetu roko v znamenje

hvale in obljub, a pripognivši se, poljubil očetu desnico. Ko sta stopila v sobo, čakali sta ju mati in Věruška, obe pripravljene na pot.

Gospa Bohunka gledala je vsa bleda svojega sina, vedno se premaguje, vedno duše svoj žal. Toda ko je pokleknil Mikuláš pred očeta in objel njegova kolena, ko je vladika blagoslovljaje položil svojo desnico na njegovo glavo in s tresočim glasom izpregovoril : „Gospod Bog te čuvaj moj sine!“ — tu se ni več ovladala. Gorko zaplakavši objemala svojega jedinca in ihté položila svojo izmučeno glavo na njegova prsa.

* * *

Pri robu malega pokopališča, ki se je širilo okrog lesene cerkvice na Uherskem, držala sta dva dečka iz vasi osedlane konje, starega vladike, gospodičevega in njiju slug. V cerkvi, kjer je ravno dosluževal župnik mašo, pel je zborček vaščanov, katerih je bilo danes neobičajno mnogo pri službi božji. — V klopici pri altarju klečala je vsa vladikina rodbina, nižje pa, kakor v čelu ljustva, oba slugi. Po maši prikleknil je gospod Mikuláš z Zavornikom k oltarju, kjer jima je delil svečnik Gospodovo večerjo pod obema podobama. Ko so stopili iz cerkve, poslovil se je Mikuláš še jedenkrat od matere in sestre, potem pa skočil na svojega vranca. Brz, ko je sedel v sedlu, razjasnilo se mu je doslej tako resno obličje in smehljaje sprejel je besede starega župana, kateri je stopil iz trume vaščanov pred cerkvijo in mu voščil s priprostim besedami, ka bi se srečno in zdrav vrnil. Med tem sedel je tudi stari gospod na konja, za njim pa slugi.

„Z Gospodom Bogom torej!“ je vskliknil in pobodel svojega konja. Pojezdili so. Naprej oče s sinom, za njima slugi. Romčec uže ni več mrmral, tu bil bi navzlic vsemu prejšnjemu svojemu gromovanju pripravljen dobro se po-

sloviti, toda Zavornik ni mu dal niti ta kos ceste miru, kar sta s starim vladko gospoda Mikuláša spremljala.

Prebrisani ničemnik, njemu bilo je vse jedno, da gre v svet, a da se nemara do svoje smrti ne vrne. Nič ga to ni ganilo, vedno jo popikaval s šaljivimi in zlo-miselnimi besedami starčka, dokler ni le-ta se razburil in rekel: „Veš kaj ti, — da bi ne smel jahati na sircu?“

Zavornik, presenečen s tem obratom, se je zasmejal.

„In zakaj ne?“

„Ker bi tebi najbolje pristajal lisec.“

„Aj in čemu?“

„Ker ima vedno nekaj ničemnega v sebi, kakor ti!“ — —

Ko pa se je Roměnec od gospodiča poslavljal, rekel mu je tihim glasom: „Prosim gospod Mikuláš, dobro pazi na Zavornika!“

Gospodič se je tej skrbljivosti samo nasmehnil.

II. Med jezdici.

Koliko zakonov so nadelali za vlade Nj. M. kralja Vladislava v Pragi, koliko raznih ukazov so izdali, in kaj se je navzlic temu po Češkem godilo. Ubojev in kradežev povsodi dosti, posamezni gospodje bojevali so s celimi krajinami, a cele krajine so napovedovale vojsko, vseh metla pa — jezdec — ti jezdili so vedno po deželi.

O da ni trohnevala modra glava in močna roka kralja Jurija! Kaj je pomagalo, da so gospodje stanovi se izjavili na zboru: „I tem kar se tiče rajtarov, kateri jezdijo po cestah, posmeh in hudodelstva počinjajo ljudem v češki zemlji, nemškimi običajem se privajajo, tega ka bi ne bilo več. Kaj je pomagalo, da so se takisto izjavili in z ostrimi kaznimi grozili, ko sami za iste marali niso.

Selski narod, katerega so mučili s težkimi in novimi robotami, katerega so porabili nedavno do cela, nosil je novi in težki ta jarem z veliko nevoljo. A ker ni bilo mogoče vreči ga raz sebe, koliko selskih ljudi uteklo je tedaj radi svobode iz svojih selišč in rodbin v šume in pustinje. Tam so podivjali.

Obrambo nujak so jim trumice mezdnikov, kateri so nemaje „stalnega posla“ postapljali po deželi, služe za denar vsakemu. Po tej obrambi ponarastle so njih trumice v trume, katere so se živele pri nedostatku vojskali naročenih pojezdov seveda s hudodelstvom in tolovajstvom. Toda Bog vari, da bi jih bil kdo imenoval roparje ali tate, nje, poštene bojnike! Imeli so vedno pravi bojni red, posebno po načinu nemških „knechtov“, izmed katerih jim je marsikdo drugoval. „Kriegsmanni“ so in njih pojezdi — to so ti pošteni „gselnritti“.

Vsaka teh jezdeških tolpa delala je za sebe, toda vedele so druga za drugo in se vzajemno podpirale, a njih hejtmani, često „dobri“ ljudje, plemenite krvi, dajali so si o vseh važnostih poročila. Beda gospodu, zoper katerega so se zarotili, beda kraju, v katerem se je pokazala tolpa jezdecev! Bili so tu, nakrat, nepričakovano, izvedli svojo, „pošteni svoj gselenritt“, in predno je bila zbrana sila zoper nje, izginili so na krepkih svojih konjih — in uže je bilo težko, včasih nemožno, jih pohvatiti.

Uže l. 1492 bil je izdan tisti strogi ukaz proti njim; sedaj po jedenajstih letih bilo je ravno tako, kakor tedaj, če ne gorje. Uže tako daleč prišlo je to, da si je malo kdo upal delati brez oboroženega spremstva na polju, da so povsodi popravljali trdnjave in gradiče, marljivo se čuvali in zapirali, kakor da je bil sovražnik v deželi. Zato poučeval je tudi prav pridno stari vladika.

doma in na potu svojega sina, česar bi se naj čuval, a kako nikdar pozabljati na opreznost.

Toda ko je osamil onega krasnega majnikovega jutra gospod Mikuláš z Závornikom ter jezdil po suhi, trdi cesti in se oziral po širni krajini, pozabil je v hipu vse svete in opomine. Bilo mu je kakor ptičku, kadar izleti iz kletke. Čutil se je svobodnega, neodvisnega od stroge očetove volje, bil je na cesti v široki svet, na katerega se je uže toliko tešil. Najdalje ostali so mu v spominu mati in sestrica — toda ko je ginevala znana krajina, ko je videval nove slike, ginevala mu je tudi podoba brižne matere in udane mu sestre.

I Závornik razvezal je, kakor gre in ni užalostil gospodičevih mislij. Po njegovem nasvetu podala sta se na manje pripravno cesto, ko sta prispela do razpotja. — Sluga zatrjeval je, da stezo, katero je hvalil, dobro pozna, in da si ž njo ukratita pot. Tako prišla sta v šumo, ko sta isto srečno projezdila, zagledala sta na parobku gozda osamljen hram, vidno gostilnico. Jezdila sta od rana, niti zastavila se nista — sedaj, ko je oznanjalo solnce poldan, privabila ju je osamljena krčma. Nad slamnato njeno streho dvigalo je nekoliko jesenov mogočne koše, v čijih senci zapazil je gospodič nekašne ljudi — in sedaj — čuj! tudi godba se je ozvala tam.

Pod drevjem sedel je krčmar z dvema možema, najbrž potujočima. Pošteno so se napajali in dajali tudi godcu, ki jim je igral na starih, obrabljenih goslih, prepevaje pri tem vesele napeve. Ravno je vzbudil z jednim hrupno tehtanje svojih poslušalcev, ko je zastavil gospodič z Uherskega svojega vranca pod drevjem. Raz njega gledal je po družbi, dobro vse zapazil, toda godca ni prepoznal, kateremu je včeraj dal nad Ostrovskega dolino penez, in kateri je sedaj obmolknil, potegnul klobuk in spoštljivo vstal. Tudi Závorniku izgubila se je, kakor se

je dozdevalo, podoba pohajaškega goslarja iz spomina. Sedaj ga niti pogledal ni, a tudi godec zrl je gospodičevega slugo, kakor da ga vidi v prvlje.

Krčmar, človek zarudelega in izumčenega lica, hotel je zavesti konja takoj v hlev, a gospod Mikuláš tega iz opreznosti ni dopustil, ampak ukazal, ka bi ju privezali poleg za drevo. Ker pa sta oba potnika brzo odšla, in tudi goslar se izgubil nekam za krčmarjem v hram, osamel je gospodič s svojim slugo. I ta odšel je z nekim izgovorom kmalu za njimi. Milo odpočivalo se je tu na klopi v senci starih jesenov. Hladnega vetriča iz gozda vejočega bilo je le čutiti, toda ne slišati. Niti vejica ni zašumela, niti travica se ni ganila na paseki, šireči se pred krčmo oberoč ozke steze. Paseka bila je precej obraščena z borovičjem, vresjem in metličjem, ki se je v poludanskem solncu kar svetilo. Globoka tišina zavladala je nad paseko, z modrikastimi gozdi obklopljeno. Včasih le zafrkal je k deblu privezani konj in udaril z dolgim repom po sitni muhi, da je v zraku zažvižgalo.

Toda mila ta tišina lesne samote je bila kmalu vničena. Iz gozda, od tiste strani, od katere je bil gospodič prijezdil, ozvali so se glasi, pak oster lavež psa, in predno se je gospod Mikuláš nadejal, zagledal je novo družbo. Takoj, ko je začul glase, je vstal in šel kraj jesenov, da se prepriča, kdo to prihaja. V gozdu, ki je bil na robu redek, zapazil je nekoliko konj. In glej, uže so izjahali — vsi štirje — paroma jezdijo. Na sircu v prvem paru sedi v desno jezdec, gotovo plemenit človek, poleg na belem mimchodniku v tovorniškem sedlu nekaka bogato oblečena gospa, a za obema dva jezdeca, oba s šlemi, dobro oborožena od pete do glave. Poleg konja, na katerem je jezdila gospa, tekel je velik hrt sive barve, na trebuhu bel, molel je dolgi, rudeči jezik.

Gospod Mikuláš, kateri ni samo iz zvedavosti vstal, temveč bolje radi opreznosti, umiril se je zopet. To so potniki, kakor on sam — aj, in tudi merijo v krčmo.

Sedaj še le, ko so konje zastavili pred hramom, je prepoznal, kakšna je to družba. Mladi vitez v albovi suknji, nemara tridesetih let, črnih brk in črnih iskravih očij, skočil je kakor strela raz konja in pomagal svoji družici iz sedla. Oprši se ob rame svojega spremljevalca razsedla je ta labko kakor perce. Njena obleka bila je za potovanje skorej predragocena in z dotičnim izšivanjem preobtežena. Vendar ji je to pristajalo. A kakšna je to zala, vabna postava! V ledjih život tenek kakor protek, bliskajočim pasom opasan, a obleka nad polnimi nedrijami lepo izrezana. Toda kar bi ona na pol razkrila, to taji zastor belega pajčolana. In ko se je sedaj naglo obrnila, zalesketali so se lipši na biserni kasanci, krijoči goste njene temne lase. Gospod Mikuláš bil je kar presenečen, tako bistro, da, celo smelo ga je pogledala.

Sedla je na drugo klopico, ravno nasproti gospodiču, pod jesen. K nogam legla ji je siva kuzla. Tujka gladila jo je po glavi, in ko se je tako nagnila k psu, mogel jo je gospodič dobro opaževati. Njen drug prišel je med tem glasno kličoč krčmarja k vratom in tu se srečal s krčmarjem, s katerim je nekaj časa razgovarjal. Gospod Mikuláš bi se bil podal za tega časa uže zopet na pot toda sedaj niti misliti ni bilo na to. Zadržavala ga je tu nova družba, in prišlo mu je tudi na um, da imajo nemara isto cesto. — Med tem korakal je tudi uže tujec od krčme ravno proti njemu, a gospod Mikuláš vidé, da meri k njemu samemu, je vstal in mu pošel vstric. Brzo sta se dogovorila in seznanila.

Mladi vitez bil je, kakor je dejal, Jan Bytek z Túškova in družica mu, njegova sestrans, Aléna z Túškova.

Gospod Mikuláš bil je rad, da se ni zmotil. Pred kratkim, ko je uganjal, kdo bi ta tujka bila, prišlo mu je na misel, da je to nemara vitezova soproga — a branil se je takemu mišljenju in v duhu si ustanovil, da je gotovo prosta. Sedaj, ko je sedel proti njej, čutil je še boljše vabljalnost njenih velikih črnih očij.

Lice gospodične Alene, prisedlo, sveže in zalo, se ni odlikovalo po posebni lepoti — toda oči bile so njen največji kras. Te in vesela, vtipna govorica delovale so čudno na gospodiča. In kako lepo, звоčno se je smejala. Takšne deklice gospod Mikuláš še ni videl.

Věruška in vsa vladiška dekleta, katere je poznal v okolici Uherskega, bili so sami piščanci, grlice proti gospodičini Aleni.

Bili so tako v veselem govoru zabrani, da niti zapazili niso, ka je izvlekel krčmar vzadaj za hišo iz hleva nekega konja, na katerega se je pohajaški godec, na Uherskem še šepav, sedaj bistro švignil in vzadaj se tudi po zarobku lesa okoli paseke se spustil, dekler se ni priplazil na cesto; po tej gonil je potem dalje.

* * *

Závornik oskrbevši konje zadrževal se je vedno v krčmi. Bil je prav dobre volje, takoj se seznanil s slugama gospoda Bytka in pil ž njimi prav pošteno. Nasmehnil se je in jim pomežikal, ko se je ozval in nenada zunaj glas njegovega gospoda. Gospod Mikuláš pozdravil ga je, ko je prišel ven, s strogimi besedami, ter ga kazal da sta zaman zablodila in se močno odstranila od pota, in to po njegovi krivdi, ker ne bi imel hvaliti ceste, katere ni poznal. Lisjak Závornik je pričakoval, da bode burja huja in bolje gromka. Takoj je spoznal, da gospodiča ta zajezd dosti ne muči. Drugekrati bi ga za to čakalo čisto drugače plačilo. Zablodila sta res in daleko se odstranila od svojega smotra. Gospod Mikuláš izvedel je

to še le sedaj, ko sta se z Janom dogovorila. Gospodična Alena ga je kaznovala celo z veselim smehom, kateri ga pa ni bolel, a to tem manje, ko je vablivo dodala, ka se tega raduje, ker more gospodič lep kos ceste. ž njima jezdit.

„A rači z nami na Rychenburg“ dodal je mladi z Tuškova, čigar stric je na imenovanem gradu hejtmanil. „Uže precej pozno je, kam bi tudi še danes prispel. Za jedno noč ti ne bode. Ostani pri nas!

Gospodiču se ni mudilo, ni mu bilo za dan, še manje pa za noč, a ko ga je povabila tudi gospodična, da se ni izgovarjal preveč. Kmalu na to podali so se vsi na pot.

Od osamele krčme jezdila je sedaj številneja družba. Gospoda jezdila sta, kolikor je pripuščala cesta, drug drug vstric drugega, Alena pa med njima. Na Mikulášev svet poslali so jednega jezdeca naprej, drugi jezdil je z Závornikom kos za njim.

„Tega ni treba“, menil je mladi gospod Bytek. — „Toda opreznosti nikdar ne preostaja. Kolikor vem, vlada v tem kraju pokoj. Glej, midva z Aleno jezdila sva brez vsake nezgode iz Rychenburga in tudi dobro tja prijezdila. Kaj bi lopovi v tej borni gorski krajini tudi ulovili.“

„Res — dosti ne, toda rajtarji radi v take kote utekajo — dejal je gospod Mikuláš na to

„Hm — rajtarji! Mislim, pa se o njih besediči, nego na njih je,“ odgovoril je Tuškovski ne brez zaničljivosti. „To so take povedke za ženske, ko pleše okrog gradiča sneg, in pri kaminu predejo. To bi ti Alena tudi povedala“, dodal je vtipno.

„Nemara o hejtmanu Trnki, kako je zdaj tu in takoj zopet kje drugod“, zasmejala se je gospodična. „Toda priznavam, da govorim doma o tem groznem možu in njegovih rajtarjih raje, nego tu.“

Bili so uže v lesu, a to v globokem in temnem. Svit solnca trepetal je po vrhuncih, a samo tu pa tam prodiral slabim žarkom v modrikasto temo starih košev. Ni bilo čudno, da je minil v tako osamljenih, tihih in žalnih krajih gospodični Aleni smeh in dovtip. Gospodič z Uherskega je to dobro zapazil, kakor je le počivalo njegovo oko sploh najčešče na dekletu. Tudi njen pogled je prestregel, katerega je nekolikokrat tajno uprla vanj. To mu je še pristajalo duha in veselja. — Da je sam z Závornikom tudi jezdil, gotovo bi bil resnobneje in pozorneje gledal okrog sebe — toda tako se ni bal ničesar. Mikalo ga je, kaj več o groznem tem Trnki pozvedeti.

„O tem vem marsikaj“, odgovoril je mladi z Tuškova in gladil zale svoje brke. „Moj stric pravil mi je o njem. Njega samega ne pozna, toda poznal je rajnega Trnkinega brata, bivšega rotnojstra črne rote*) kralja Matjaša, katerega so Ogri sramotno ubili, ko so pogubili češko to vojsko. — Toda tale Trnka, Eliaš, služil je mislim, v Ogrih in tudi v Poljskem. Sedaj vrnil se je na stara kolena domov. —

„Mučit svoje ljudi“, dopolnil je gospod Mikuláš. „Škoda na njegovih vojnih izkustvih, da jih povablja v takšno lopovstvo.“

Gospodična ozrla se je po svojem bratrancu, kateri pa se je, kakor da tega ni videl, samo nasmehnil in pokimal z glavo.

„Res je, kar praviš“ ozval se je; „toda toliko gosposkih lopovov je sedaj po češki deželi! Da ni teh, nebi jezdili tudi rajtarji, Trnke in takšni ljudje.“

Med tem so prijezdili iz lesa. Gospod Mikuláš čutil se je prevaranega. Mislil je, da dospó v širno krajino, da brzo zagledajo Rychenburg, kakor je pravil gospod

*) Oddelek bojnikov.

Jan, — a glej, pred njimi nekoliko trat, paseka in za njoj vrhi, brda, pa les in les. —

Solnce je padlo ravno za temni gozd. Tu med lesi legale so uže sence, in vzduh pestajal je vlažen. Gospod Mikuláš zastavil je svojega konja, in izrazil svojo bojazen, da so zablodili.

„Tudi meni se dozdeva“, odgovoril je dosti mirno gospod Bytek.

„Vrnimo se. Iz teh kopcev in lesov se danes ne izpletemo.“

„In kam bi se gospod Mikuláš, vrnil?“

„Nemara v krčmo.“

„Bi li bil tam v manji nevarnosti, nego tu?“

„O tem ne govorim. Ne bojim se — toda po neznanih gozdih bloditi ni uteha. Tudi konj uže medli. In kako da smo mogli tako zabloditi.“

„Kakor si ti zablodil. Samo pojdi, saj bode tu gotovo kaka vas.“

Mračilo se je uže. Gospodič je trenutek dvomil in premišljeval. Pak je bistro pogledal mladega z Tuškova in uže hotel po svojem sklepu konja obrniti, kar se je ozvala gospodična Alena.

„Nemara naju sedaj ne zapustiš?“

Mladi vladika slišal je to prošnjo in ta ukor, a ju tudi videl v temnih, lesketajočih očeh, katere so bile vanj uprte. Roka mu je upala in pobodel je konja. Jezdili so sedaj po pustem vresjišču, kjer so se črnili tu in tam brezini grmički. Na potemnelem nebu migljala je osamljena zvezda. Globoko tišino, ki je vladala okrog in okrog, motilo je le včasih jednolično brenčanje hrošča. Mladi vladika je molčal in premišljeval o svojemu družbeniku. Njegov odgovor zvenel je tako čudno, in nič ga ni gnetlo, da so zablodili, da se potikajo na trudnih konjih. I ona molči, i ona se ni potožila! Toda kaj je to! Tam pri

gozdu, kateremu so se bližali, bilo je videti nekoliko postav na konjih — dve, tri! V somraku bili so jezdec podobni črnim sencam, a ker je vresje dušilo korak njih konj, bilo je, kakor da so duhovi.

Krik nekake zveri, kakor kanjin glas, ozval se je od one strani, kjer so stali jezdeci, a tisti glas ozval se je tudi ravno za gospodom Mikulášem. — ozrl se je, videl je Zavornika.

„To si ti tako zakriknil?“ vprašal je gospodič. Zavornik je pritrdil. Dobro, da njegov gospod ni videl tega smehu, bolje, družega posmeha, kateri se je pojavil na sluginem obrazu. Ko pa je gospod Mikuláš pogledal naprej, ni bilo po jezdecih ne sluha ne duha. Izginili so, kakor tajna prikazen.

„Si-li videl?“ vprašal je gospodič svojega druga.

„Nekakšne nočne vešče, katerim se vidno ni poljubilo na nas“, nasmehnil se je vitez. — „Ej, poglej, gospod z Mečkova, tam se žari, vsliknil je iz nagla, pokazavši na rdečo zarjo v črnem gozdu, kateremu so se ravnokar bližali. —

„Ej, kako bi me oče pljusnil, da vidi tako —“ pomislil je gospod Mikuláš, ko je jezdil v gozd. — „Verujem, da sem proglupil. Toda če tudi ta —“ in pogledal je Aleno, kateri je pripisaval glavno krivdo. Ta, preje tako vesela in zgovorna, umolknila je sedaj do dobra. Nemara vled utrujenosti, a gospodič čudil se je vendarle. Kmalu se je osvedočil, da luč ne prihaja, kakor je prvlje domneval, iz okna nekake kočice, ampak da je to bil žar ognja. Zapazil ga je med drevjem visoko plapolajočega in okoli njega nekake postave. Ko je prijezdil bližje, se je začudil. Videl je tu nevisok balvan*) iz peščenca, ki je ležal čisto osamljen in bil tako pritesan,

*) Skala č. hr. r. der Block.

da je tvoril dva dela, grobo otesano okroglo mizo, kakor velik mlinski kamen in štiri sedala okoli polovice mize v drugem, nekoliko višjem delu balvana vtesana. Med okroglo to mizo, na kateri je plapolal ogenj, pa med sedali držala je ozka stezica. V treh sedalih sedeli so oboroženi trije možje, četrto bilo je prazno. — Za moži stali so ob drevo privezani trije osedlani konji, s sklonjeno glavo, dremajoči. Možje imeli so na glavah nekakšne čepice ali klobuke s peresi, nabrani plašči krili so ostalo njih obleko. Vsi trije bili so bradatega lica, katero se je dozdevalo v zarji ognja nekako zarjavelo. Poleg vsakega bila je ob skalo oprta dolga pika.*)

Brž ko so zaslišali paket bližajočih se konj, so naglo vstali in jeden izmed njih stopil je na stezico, ki je držala mimo ognja. Toda ko je slišal glas gospoda Bytka, sklonil je glavo in se molče vrnil k ognju. Drugovi mu stali so gledaje mimoidočo družbo; tu so se njih plašči odgrnili in izpod njih zablestelo je lesketajoče orožje.

„Nekoga si vede“, ozval se je prvi ter sedel na skalo.

„Ta zlata muha je ž njim“, odvrnil je drugi, še vedno stoje. Tretji se je uže zopet zavil v svoj plašč in položil noge zopet k ognju. Na velikih jezdeških čevljih zalesketale so se ogromne stroge.

Gospodič z Uherskega bi se bil udaril po čelu! Sedaj šele je vse razumel! O da se ni vrnil preje! O da se je dal tako preslepiti! Saj je uže gotovo vedel, s kom jezdi, ko so se pojavili tisti jezdec — a samo ka je čisti ta gospod Bytek izpregovoril in pomignil z roko, sedli so zopet brez vsega. Gospodič je zastavil konja.

„Oj, gospod z Tuškova, ali kdo si, slabo si zmenoj ravnal! Verjel sem ti, kakor dobremu človeku, a sedaj

*) Kopju podobno orožje.

verujem, da nisi dober!“ vskliknil je. Kri se mu je razburila radi te sramotne prevare. „Zavorniče, k meni!“ je zakriknil in potegnil svoj meč.

Toda Zavornik držal se je nove svoje družbe in se niti ganil ni — a gospod z Tuškova je mirno in s smehom izpregovoril: „Malo še imej potrpljenja, mili gospodič? Meč med tem spravi in poglej!“ in jezdil je, kakor da golega orožja mladega vladike ne vidi, nekoliko korakov dalje. Gospodič sledil mu je nehotè, a tu, ko se je cesta ovila okoli zaraščanega holmca, nahajali so se na prostem mestu, od koder je bilo možno razgledati. Mikuláš zastavil je nehotè konja in poln začujenja gledal pred sebe. Cesta, po kateri so prispeli, nižala se je pod njimi iz nagla po precej golem brdu v dolinico. Nad dolinico, gospodu Mikulášu ravno nasproti, vspenjal se je leskat kopec, malo nižji od holmca, na katerem so stali. Na njegovem brdu in doli v nepreglokoko se razprezajoči dolinici ležale so skale tu in tam razmetane, pri katerih in med katerimi je gorelo zdaj nekako dvajset ognjev. Večinoma plapolali so drug blizo drugega — nekateri so bili posunjeni daleka na kraj dolinice — gotovo stražni ognji

Gospodič videl je pri ognju sedeče postave, hodeče tu pa tam po dolini; tudi konji stali so tu v skupinah, privezani ob kole ali za osamljena drevesa. Kogar poznati bilo je nemogoče — toda čudna zmes raznih glasov zvenela je skozi nočno tišino gori k njim, a iz njih čuli so se tudi glasi godal. In ko je pogledal gospodič sedaj bolje v pravo, zagledal je dolgo, travnato brdo, na katerem se je gori dvigala nekaka zgradba k nočnemu nebu. Visoki nasip bilo je dobro prepoznati, a nad njim stolpu podoben gradič, v čigar dveh oknih se je svetila rdeča zarja.

Gospodič, drže težki meč v roki, oziral se je ves začujen. Osamljena lesna kotlina, z gozdi obklopljena, in v njej ta živi tabor, gotovo rajtarski, temne postave konj ljudij pri plamenečih ognjih, v čijih žaru so se dvigali visoki stebri belkastega kodravega dima, dokler niso ginevali višje v nočnem somraku — v pravo čudni ta gradič, zapirajoči dolinico — in nad vsem temno nočno nebo in globoka tišina — kaj čudo, da je gospodič v tem trenutju kakor odrevenel in pozabil na svoj meč in gnjev.

„No torej, nisem ti lagal, da najdemo za lesom podstrešje“, ozval se je poleg mladi z Tuškova. „Govoril si prvlje o rajtarjih — tu jih imaš. Vprašal si tudi po vodji tega lopovstva, kakor si račil se izraziti. Ta gradič tam je njegov. Tam je Eliaš Trnka, a tu poleg tebe — njegov sin.“

Vse to govoril je mladi rajtar smehljajoč se. A važneje in tudi ostreje je dodal: „Meč, prosim, porini v tok! Tam doli bi te ž njim nelaskavo sprejeli. Pojdi, prosim —“

Gospodič ves razjaren, uprl je svoj prodirljiv pogled na vodjinega sina in ostro menil: „Saj sem dobro pogodil, ko sem rekel, da nisi dober!“ in tu zadel je njegov iskravi pogled tudi Aleno, na katero je mladi Trnka med tem pokazal in rekel: „Ah, da ne pozabim. To je prava Alena, tudi sestrana, toda po Adamu“, in glasno se je zasmeljal.

Njegova ljubimka pa je molčala, potegnila je za uzdo in se prva podala na pot. „Gospodič porinil je jezno meč v tok. „Glupost si izvedel, je pomislil, „a sedaj se braniti, v pasti, to bila bi blaznost.“

V tem hipu, ko so pojezdili v dolino, ozval se je v rajtarskem taboru zvok trobke, zvenel glasno po dolini, a nekje izginil v globinah črnih, dremajočih šum. — —

III.

Poslednji rotmojster „črne vojske.“

Glas vojne trobke ganil je ves tabor.

Tisti, kateri so ravno šetali, so se naglo zastavili, ti, kateri so skupno pri ognju sedé se razgovarjali ali igrali v kocke, nehali so govoriti in igrati; kateri so se bili zlek-nili po zemlji in uže dremali, so naglo se prebudili in vzravnali. Vsi pa so obračali svoje oči v tisto stran, od koder je prijezdil nepričakovani gost; dobro obroženi gospodič z mladim Trnko in njegovo zlato muho.

Gospodu Mikulášu nujal se je neobičajen pogled. Bilo mu je kakor v sanjah ali kaki prikazni. V zarji plapolajočih ognjev videl je najrazličnejše postave, za sebe stoječe, ali pa se družéče v najčudnejše skupine. Bili so to zagoreli in različno bradati možje, kateri so po svoji zunanjsosti, tu in tam divji, da uže zapuščeni, izražali, ka so vojaške obrti. Vseh bilo je gotovo čez sto. Mnogi, posebno tisti, ki so počivali po skalah, ostali so v svoji legi ter samo iztegavali vratove, drugi, kakor so ravno stali v skupinah, gledali so iz daleka; večina pa je silila od ognjev, kock in vrčev, da si ogleda novodošle. Tako stvorila se je kmalu na desno in levo jezdeška vrsta, a skozi živo to ulico, ne sicer gosto, toda pestro in šumno jezdil je gopodič z Uherskega za mladim Trnko in njegovo Aleno.

Na „krigsmanih“, ki so se kupičili in rivali okoli, bilo je poznati, da jim gospoda v deželnem zboru nikakor ni delala krivice, ko jih je dolžila, ka se držé nemških običajev. Saj je bilo to uže na krojih videti. Izmed teh tu bila sta jedva dva enako oblečena, toda vsi bili so po svoji pestro barvani obleki in čudnih krojih podobni nemškim „landknechtom“.

Povsod suknja žive boje, ozka, priležna in silno kratka, povsod rokavi na rami in nad lakti napuhnjeni prostriženi in pisano protkani, povsod hlače večinoma ozke, a noge v jezdeških čevljih ali topih, nerodnih čevljičkih. Mnogi izmed rajtarjev, kakor je od ognja priteknel ni imel ničesar na glavi; drugi bili so pokriti s čepicami širokih streh, čudno izkrojenimi, čijih dvojni trakovi ali pisane vrpce so padali na prsa, viseli v tilniku, ali smelo tičali za ušesi. Na biretih plapolala so v nočnem vetru dolga peresa. Izpod njih, iz sence izkrojenih biretnih streh, upirale so se v gospodiča iskrove, smeje oči, in iz posmehljivih ust so beleli zobje. Kriki, dovtipi, šale in surovi smeh zasledovali so mladega jetnika pri vsakem koraku. — Včasih nastal je v ulici večji hrup in večji krič: to, kadar se je tlačila skozi vrste nekaka vojačka v kratki suknji in še krajšem krilu, kleste si skozi rajtarje pot britkim, nesramnim jezikom in odločnimi lakti. Godala, katera so tu in tam zvené na trenutek umolknila, ozvala so se sedaj iz nova. Iz oddaljenejega konca tabora ozvale so se dude in piščalke, tam zopet zazvene so gosli, a ž njimi razlegal se je spev surovih glasov. In ko je gospodič pogledal raz svojega vranca pred se preko obkrožujočih ga vrst rajtarjev, zagledal je strani na mali ravnici med skalami pri rudem ognju dva pisakača, po čijih pesmi plesala je nekaka ženščina, tresoča kratko svoje krilo, pred vojačko pa je poskakoval rajtar, kateremu se je majal širok bired v tilniku, in mahal z rokami po zraku, kakor je bilo videti tleskaje s prsti. Oba bila sta tako strastno vglobljena v ples, da tega, kar je spodaj vabilo druge, niti zapazila nista.

Hrup vsega tabora bil je takšen, da bi mogel človek oglušiti. Iz zmesi teh neštevilnih glasov in prodirljive godbe razlegal se je včasih silen vrisk ali rezget konj. Gospodič razumel je natančneje le najbližje vsklike, tika-

joče se krasnega njegovega konja in otovorjenega kljuseteta. Videl je lakomne, poželjive poglede lopovskih rajtarjev in roke, ki so se iz vrst iztegovale, da bi se le dotaknile njegovega vranca, kateri je z ušesi migal in se vspenjal. Ko se je gospod Mikuláš ozrl, zapazil je Zavornika, kateri se vidno nikakor ni bal, ampak v pravo in levo raz konja progovoril, kričal na rajtarje, nekoliko jih celo poklical imenoma. O kako rad, s kakšnim veseljem bi bil skočil gospodič nanj, da bi izdajalnega potepuha kaznoval! Kako se je umel doma prikrivati, dokler ni vseh prevaral! Ničemnik bil je uže davno z rajtarji v zvezi, a danes vedel ga je navlašč na krivo stezo.

Verujem, da se stari Roměnc ni motil v njem.

A glej, tu pozdravil ga je zopet nekdo! To je tisti goslar iz krčme. Ej ti nesramni potepuh! Kako posmehljivo se gospodiču poklanja in maha z vegastim klobukom. Zato je takoj izginil iz krčme, ka bi ponesel poročilo! To vse kupe je ničemna pasma. Toda kaj je pomagalo, da jo je gospodič sedaj razumel, da mu je sedaj bilo srce na njo polno gnjeva! Bil je uže v njej in kakor razdragan.

Nakrat zastavil je mladi Trnka konja. Pregovoril je nekoliko besed z mlado svojo „sestrano“, katera se je od njih ločila in se podala v pravo po stezi, ki je držala h gradiču. Še jedenkrat se je ozrila, a njen pogled uprl se je v gospodiča. Potem je med trumami izginila. Mladi rajtar v obleki žlahčiča jezdil je sedaj po boku svojega jetnika. Pričel je nekolikokrat, a gospodič mu niti besedice ni odgovoril. Dolgo pa nista jezdila vkupe.

„Na mestu smo!“ ozval se je nakrat mladi Trnka in pokazal v pravo, kjer se je nujalo nekaj novega očem gospoda Mikuláša. Tja uže živa ulica ni segala, tja si uže rajtarji niso upali. Pred prostim tem mestom zastavil je mladi Trnka in prosil Mikuláša, ka bi stopil

raz konja. Zavornik storil je takisto uže brez opomina, a niti ozrši se po svojem gospodu se podal z goslarjem sedaj lahko stopajočim, v tabor, med veselo družbo. Konj lotil se je nek rajtar visoke postave, kateri jih je vedel k spodaj stoječemu drevesu. Toda tam stoje gledal je srepo za mladim jetnikom, katerega je vedel Trnka k nadaljnemu ognju. Žar sipal se je do pod drevo, kjer so stali konji, in na imenovanega rajtarja ogromne postave.

Bil je to mož nemara tridesetih let, ali še stareji v rudi suknji. Ker mu je visel bired v tilniku, bilo je dobro poznati rjavo skorej zmodrelo brazdo, ki je pričeniši pri kratko pristriženih laseh tekla čez del telesa. Druga, podobna brazda rdelá se mu je na levem licu. Oboje znamenj davalo je bradatemu obrazu nek poseben izraz, katerega migajoči žar plapolajočega ognja nikakor ni zmanjšal. Mladi Trnka ukazal mu je, ka bi oskrbel konje in jih čuval. Drugega rajtarja bi ta posel nemara ne tešil, oziral bi se bil raje po taboru, ki je spodaj hrupno se razveseljeval, a imenovani mezdnik tja niti pogledal ni, ampak skrbno upiral svoj pogled k ognju, kamur so vèdli gospodiča iz Uherskega.

* * *

Tam sedela je pri velikem, ploščnatem kamenu družba šestih mož: rotmojster Trnka s štirimi staršimi svoje rajtarske tolpe in njih gost — nemara kakšen posredovalec, kateri je morebiti prispel za koga poizvedavat, koliko ceni Trnka službo svojo in svoje tolpe.

Možje so ravnokar odvečerjali, kakor so svedočili ostanki jedij na prirodni kamnati mizi. Iz velikega vrča zamakajé grla govorili so sedaj živo, to je glavno rotmojster Trnka in gost njegov, mož rdečih las in istotake brade, oblečen s temnomodro suknjo.

Ko je postal gospod Jenik pred osamljeno družbo, poznal je prvim pogledom, kdo je tu heitman, kdo izmed

njih slavni Eliaš Trnka, nekdanji rotmojster „črne vojske“, kateri je srečno utekel smrti, ko so Ogri sramotno odpravili iz sveta češke tolpe, ki so jim postajale po smrti kralja Matjaža nadležne. Verujem, da je bil pravi bojniki črne vojske, katera je v vetru in burji, v mrazu in solčni žegi, v vsakem času bivala pod širnimi nebom, dokler niso vsi iz nje nenavadno se okrepivši zagoreli, da so jih imenovali, „črnim“. Glej ta neveliki mož, postavni, v licu ves zagoreli, kakor iz brona, bliskavih črnih očij, to je gotovo gospod Trnka! Lice in brada sta obriti, samo pod malce topim nosom belé se dolge brke; in ko je sedaj v govoru porinil čepico iz rjavega baržuna, obrobljeno sobolovino v tilnik, bilo je videti del lise njegove lobanje čije, močno procveteli lasje so bili po poljskem običaju nad mesnatim, zardelim tilnikom visoko podbriti. In kakor je živo govore z rokami razlagal, migali so obročki njegove lesketajoče ocelove košulje, krijoče mu suknjo od vratu do stegen; še bolje pa so se lesketale in blisketale zlate zvezdice, pritrjene na kovani košulji tu in tam v nakit. Raz ramena padal je staremu rotmojstru kakor plašč nekakšen belkast burnus, kratkih, a jako širokih rokavov.

Vse hejtmanovo zagorelo in lesketajoče se obličje je živosti kar igralo, a gotovo nikdo ne bi čital raz njega dobrih šestdeset let, dostikrat bnrniñ, katera so uže preletela čez njegovo sivo glavo. Sedaj je samo pogledal z bistrim očesom gospoda Mikuláša, pokimal z glavo svojemu sinu, kakor v pozdrav, in kakor bi ga prisotnost tega in onega nič ne brigala, nadaljeval v živi svoji razpravi, obrnjen k svojemu gostu. Mladi Trnka sedši poleg starših, zgrabil je za vrč in se napil, a poluglasno jim potem nemara pravil, kako je dobil mladega viteza sem. Gospodiča palila so tla pod nogami — videl je, kako upirajo rajtarji vanj svoje poglede, kako se mu

posmehujejo. Nikdo se ni brigal zanj. Razdražen sedel je malo dalje in se zagledal v zemljo. Stari Trnka govoril je še vedno šaljivo, a to Nj. M. kralju, kateri se je ravnokar pripravljaj na svatbo, ženin 46. let.

„Uže tri neveste je prevaral, sedaj ima četrto, a kakor slišim, imenitno, tolsto. Ej, ti Jane, kaj pa vedno tam šepečeš?“ nagovcril je nakrat svojega sina, končavši naglo svoj prejšnji govor. „Koga si tu privedel? Zal gospodič, toda, kakor se mi vidi, truden — takoj sede in noge se mu šibe.“ In zopet je pogledal gospodiča, čigar zamračeno oko se je tu srečalo z bistrim rotmojstrovim.

„Gospod Mikuláš z Mečkova“, naznanil je sin.

„Bradleški?“ vprašal je rotmojster sedaj neposredno gospodiča.

„Nikakor, z Uherskega.“

„Tako — torej sorodnik gospoda Jenika.“

„To bil je moj ded.“

Rotmojster uprl je ostro na gospodiča za hip oči

„Aj, za mojih časov govorili so mnogo o njem. No, kako pa ti k nam prihajaš? Si-li prišel k nam v službo?“

Stari lisjak vedel je dobro, da je gospodič vjet radi bogate odkupnine, toda šalil se je vendarle. In dobro se mu je posrečilo. Mladi gospod Jenik niti odgovoril ni; lice mu je zardelo in prezirno se je nasmehnil. Imelo pa je še huje postati. Zanj odgovoril je mladi Trnka in kratko povedal, kako je gospodiča ujel. Še predno je končal, zabehtal se je rotmojster in nekaj časa smejal, da se mu je treslo čapljino pero na čepici in obročki njegove košulje čudo, da niso zvonili. Le težko prišel je do besede, a še med govorom smehu popolnoma ni udušil.

„Odjezdil je v svet, za častjo in blagom — tatek ga dobro opravi — in še istega dne — ha ha — pade

med rajtarje. Ah, to bode, ko poročimo gospodu očetu, naj si odkupi gospodiča!“

„Ne dam se odkupit“, padel mu je ostro Mikuláš v besedo.

„Bodeš pa služil pri nas. Ljubiš se mi.“

„V vsakem sedlu ne znam sedeti.“

„Saj se še naučiš — ha ha —“

„Jedva“, ozval se je porogljivo mladi Trnka, „gospodič — z Mečkova in na Uherskem — a z nami lopovi — kakor nas je pokrstil!“

Staremu rotmojstru zabliskalo se je oko ostreje, potem pa je veselo vskliknil.

„Glej ga — odkritosrčen gospod — pove, kakor si to misli. Za naših časov velja to mnogo — toda slabo se to plačuje. Ne bodi blazen in ostani. Vse jedno ti je, služiš v tujini ali tu. — Tu — to ti je življenje — kakoršno se vlastelinu spodobi. Na konju, v polju, veselju, pa vsega dovolj — in še svoj gospodar! Posmehujejo se nam sicer in pravijo, ko bi gospod Bog se vojskoval s črtom, da bi ga takoj zapustili, samo če bi hudič več obljubil. Saj bi našel škrat takšnih služabnikov drugod še več. „Vojska živi se z mečem!“ pravil je gospod Jiskra. Mi se samo pošteno živimo, toda gospoda na gradih in po trdnjavah — no“, in švignil je z očesom po svojem gostu. „Kako je — ostaneš-li? Prejel bi časoma praporček dobrih rajtarjev.“

„Ne ostanem“, odgovoril je trdno gospodič z zamračenim čelom.

„Tedaj se ali odkupiš, ali te tamkaj povesimo.“ In stari rotmojster pokazal je drevo, kjer je stal pri pasočih se konjih imenovani rajtar. „Toda ne zlatim lancem — z vrvjo. Torej?“

„Rekel sem uže. Rajtar, šiba svoje zemlje in svojih krajanov ne bodem, gospod Trnka!“

„Saj si to, mladi gospod, premisliš, A svojo smelo besedo bodeš obžaloval!“ odvrnil je rotmojster, in lice mu je poresnelo. Njegov smeh je izginil, iz zagorelega lica, iz iskravega očesa gledala je neizprosna strogošt. Tudi rajtarski starši so nehali se smejati, gost pa svojega presenečenja ni utajil. Nastala je za hip tišina — dokler ni nakrat zakriknil stari rotmojster. Gromovit njegov klic privabil je imenovanega rajtarja. Stari Eliaš Trnka je med tem vstal. Nočni veter odvel je lahno njegov plašč, izpod katerega je sedaj zazvonila in zabliškala v žaru ognja zakrivljena poljska sablja.

Še enkrat uprl je svoj ostri pogled v Uherskega gospodiča, potem pa poročil rajtarju, ka bi zavedel jetnika v gradič in tam ga zaprl v ječo, in pristavil, da jamči zanj s svojo glavo. Preje bil je dobrodušni, veseli starček — sedaj se je ves premenil. Po nekolikih teh odločnih besedah strogega ukaza bilo je poznati, kako more vladati tolpo divjih, nevrotljivih teh rajtarjev. —

Rajtar vedel je gospoda Mikuláša po isti stezi, po kateri je odjezdila preje Alena gori po dolgem brdu, kjer je stala trdnjava. Mikuláš ozrl se je še enkrat po svojem vrancu, ki se je gladen pasel pri drevesu. Potem se pa ni več ozrl; upiral je pogled na zemljo. Svojega voditelja ni opazeval. I ta molčal je nekaj časa, potem pa obstoje se nakrat ozval: „Kaj pa me, gospod Mikuláš, ne račiš poznati?“

Gospodič vzdignil je hitro svojo glavo. Pri migajočem žaru, kateri je padal še od ognjev k njima na stezo, ni dobro videl lice orjaškega svojega voditelja — toda znamenji na čelu in licu je zapazil.

„Jira sem — Plamenač —“ oglasil se je rajtar, še preje, nego je gospodič vprašal. To bil je tisti sluga na trdnjavici njegovega očeta, kateri ni mogel njen mir

in tišino prenašati in radi tega ušel v svet. Gospod Mikuláš bil je seveda presenečen in ne nemilo.

„Kje za Boga si se, človeče, tu vzela?“

„Kam bi naj bil šel — begun? Tu je človek še najbolj varen in tu je živo“, dodal je odkritosrčno se smeje Jira, kateremu so pravili radi njegovega znamenja Plamenač. — „Sam sem pobegnul, ali tebe, gospod Mikuláš, bi se ne bil zavedel.“

„Kakor Zavornik — ta grdun! Kdo pa je ta ničemni goslar?“

„Ogleduh. Poročil je sem, naj mu pošljejo ljudi, da nekoga pripelje — toda danes prijezdil je na konju nenadoma sam ter dejal, ka bi tisti, kateri so bili v to pripravljeni, nejezdili, ka te mladi in zlata njegova muha sama privedeta. In ona bila sta poizvedavat. Tu imamo dobra poročila. Toda nisem slutil, da ti, gospod — Ne privoščam ti tega, toda kaj to pomaga? Stari je hud — in kako, prosim, vladika in gospa mati, sta-li zdrava?“ pital je dobromiselno velikan, kateri ni radi zatiranja svojemu gospodarju utekel, ampak radi neodoljive želje po pohajaštvu in premembi. —

Ta opomba ni bila gospodiču sedaj ravno najprijetnejša. Povedal je, toda takoj na to je vprašal: „Kje pa sem prav za prav, kakšen kraj je to?“

„To so Budislavski lesi in skale —“, pokazal je pred sebe, obrnivši se, z roko — „in tu pred nami za brdom Jarcšov, a to je zapuščen gradič. Pravijo o vitezu Foulcovu, ki je nekda j tu bival.“

Še nekoliko korakov, a uže sta stala na višini, pred samim gradičem. Že prav ga je Plamenač zapuščenim nazival, sedaj v nočnem polumraku bil je dosti trden videti — nasip visok, jarek globok, a vrata močna, dobro zatvorjena. Ko je Plamenač močnim glasom poklical, zardela se za njimi zarja smolnice, a takoj potem

zaškripale so dverice v vratih, skozi katere sta stopila gospodič in Plamenač na neveliko dvorišče, polno nakladnih voz. Vratar, ki jima je svetil, stopal je brez besede naprej, kakor da ju je čakal. Tu šele, če tudi samo mimogrede, mogel se je gospodič prepričati, da je gradič res zelo zupuščen. Nad ostanki kamnate stavbe dvigala se je lesena zgradba, gotovo na novo iztesana, ob njo pa so se upirale nekake čudne pristavbe s pavlačami in stebri. Vratar z lučjo stopal je po zunanjih lesenih stopnicah v drugo nadstropje zgradbe, za njim gospodič s Plamenačem. Škripajoče stopnice pod njih nogami motile so globoko tišino, ki je vladala v gradiču. Samo enkrat dozdevalo se je gospodiču, kakor da je zaslišal lavež psa. Vratar vedel je jetnika v sobico z jednim oknom. Ničesar v njej ni bilo razven surove mize, stola in nekakšne postelje v kotu. Na mizi stal je vrč, poleg njega ležal je hleb kruha in stala skleda mesa. Vratar nažgal je svetilnico in se pripravljaj na odhod.

Gospod Mikulaš je dobro videl, da bi bil Plamenač rad še malo počakal in kaj povedal, a da se je bal vrtarja. Ž njim je tudi odšel. Hrastove, težke duri so zapadle, bilo je slišati rožljanje ključa, in kako je ključavnica zapadla, potem škripal je zunaj še hodnik, dokler ni nakrat vse potihnilo. Globoka tišina zavladala je okoli zajetega gospodiča.

Ko se je očvrstil jelom in pilom, legel je tak, kakoršen je bil, oblečen na surovo, trdo ležišče. Zasnuti pa ni mogel. Njegova misel bila je razburjena. Nekaj časa oziral se je okoli sebe po pusti sobici, na čijih mogočnih tramih tresla se je zardela, migajoča luč svetilnice. Na to stopil je v mislih zopet doli v rajtarski tabor, in pred njegovo oko stopila je iz zmesi dojmov natančneje postava starega rotmojstra. Mislil je na njegovo ponudbo, na njegove pretnje. — Postati rajtar! In uže mu je stopilo

pred čí važno, strogo očetovo lice. Ne — nikdar! In ko bi storili, s čimur so mu grozili. In ako poročijo domov!

To bilo je gospodiču najmučneje — prvega dne, in uže teče kakor prepelica v njih mreže! A glupo prepelico treba je v rokavnik gnati, on pa je šel sam, tako slepo! O ta Zavornik! In kako se bode oče razljutil, in kako bode mati žalovala! Opravili so ga velikim naporom — in sedaj! Ti mili vranček — z Bogom! Uže bode jezdila na tebi nekaka rajtarska duša, in nemara prijezdi na tebi po odkupnino na Uhersko. Ah — iz nova bodo lovili peneze, zadolžijo se, — ne, ne! In kakšni govori po okolici, kakšna sramota!

Gospodič skočil je iz postelje in prehodil nekoli-kokrat kratko sobico. Potem je postal pri oknu. Gledal je ven v noč, k temnemu nebu, na katerem so jasne zvezde čisto trepetale nad širnimi hrbti črnih, molčečih lesov. V dolini pod gradičem plamteli so še vedno ognji, še vedno migala je med njimi ta pestrost ljudij, še vedno bilo je tam hrupno in veselo.

Gospodič se je odvrnil od tega prizorišča in zopet sedel na ležišče. Telesna trudnost ga je tu premagala. Položil je glavo in kmalu trdo zasnul. Spal je dolgo. Svetilka je uže davno dogorela, a uže je prodiral nizkim oknom dnevni svit v malo sobico na zgradbi. Tu se je gospod Mikuláš probudil. Čutil je nekaj na desnici, ki mu je visela iz postelje. Zapazil je velikega hrta, kateri mu je lizal rudim svojim jezikom roko. Za hrbtom stala je stasita dekliška postava, a na tej počival je gospodičev pogled.

Bila je to Alena. Nosila je samo lahek kanduš modrikaste barve; belo, oblo rame bilo je obnaženo. Temni, lesketajoči lasje poluprosti, padali so ji na ramena. Sveže lice rdevalo je kakor rana zarja, in velike temne oči žarele so veselo, smehljajoče. Trenutek gledal je gospodič

kakor presenečen ljubeznivo devo, čije sveže, rude ustnice so se nanj posmehavale.

Toda kmalu je zamračil čelo.

„Gnjevaš se na mene, mili gospodič“, ozvala se je jasnim, zvočnim glasom, katerega je včeraj z razkošjo poslušal. „Ne jezi se. Nemara me obdolžuješ, da sem pomagala te sem zavesti. Bil bi tu, ko bi se tudi ne srečala. Tvoj sluga te je uže izdal in vedel semkaj. Mi srečali smo te samo po naključbi.“

Gospodič jo je pogledal, pa zopet uprl pogled v zemljo in molčal.

„Aj, ti si trd, gospod Mikuláš“, govorila je Alena še bolj laskavo in stopila bliže k postelji. „Žal mi je za tebe — saj si to mogel zapaziti. Takoj si se mi priljubil, ko sem te zapazila. In vendar sem rada, da si tu. Bodeš ti z nami —“

„Kaj si pa misliš?“ ozval se je ostro gospodič. „Uže včeraj rekel sem temu staremu lapku *) —“

„To rekel si njemu — ali meni nemara tega ne porečeš!“ In nasmejala se je. Med tem sedla je tudi kakor nehoté na rob njegove postelje. „Kaj ne, da ostaneš?“ vprašala je s tihejim glasom, kloné glavo k njemu ka bi mu mogla bolje gledati v oči. Tu bode veselo, radi te bodedo imeli.“

A tu dotaknila se ga je lahno svojim ramenom; v tem gledal ji je tudi v oči, v te velike temne oči, iz katerih je žarela vroča strast. Gospodičevo lice je močno zardelo. Toda v tem, ko se je živo zganil, zarožljaj je očetov meč, katerega si je bil pri vzglavju ob posteljo prislonil. Zarožljaj je in padel na tla. V tem trenutku prešinilo je gospodičevo misel temno svodovje začernelega stolpa v očetovski trdnjavici, spomnil se je včerajšnjega jutra, kako mu je oče ta meč predaval.

*) Lopov.

„Ne ostanem — rekel sem uže, pusti me ti izdajska —“ je vskliknil in hotel vstati. Toda ni dogovoril. — Bela, obla ramena iztegnila so se po njem in ga močno objela.

„Ne govori, ne pustim te. Ostani vsaj z mano. — Ljubiš se mi, rada te imam. — Hočeš-li, ostanem pri tebi — s teboj pojdem, osvobodim te — hočeš?“ In tu ga je uže jela poljubljati. Gospodič po tej strasti, teh besedah kakor opojen, omamljen, ni mogel izpregovoriti — toda ko ga je sedaj začela Alena celovati, sunil jo je močno od sebe in vstal.

„Nesramnica!“ vskliknil je gledaje s prodirljivim očesom dekleta, čije lice in grlo sta zardeli strastnega žarú. Paleči njen pogled počival je na gospodiču. — Tresla se je. V tem hipu ozval se je zunaj glas trobke, in takoj na to počela je siva psica, katera se je renčé postavila k svoji gospodinji, glasno lajati. Predno se je gospodič nadejal, bil je sam — Alena je izginila; niti vedel ni dobro, kako. Izginila je, videl je njen poslednji pogled. Globoko si je oddehnil. Nekaj časa stal je tako gledaje pred sebe zamišljenim očesom. — Potem stoprav pristopil je naglo k oknu, katero je odprl. Dih svežega ranega zraka ga je ovel. Vsa pomladna gozdna krajina kazala je krasoto zgodnega jutra. Nad lesi rdela se je jutranja zora; solnce še ni izšlo, toda zlati žareči prameni po jasnem modrem nebu so naznanjali kmalni njega prihod.

Gospodič pogledal je v dolino. Tam bilo je tiho in prazno. Po rajtarjih niti sledu — izginili so, odjezdili, gotovo malo preje, ko se je ozval glas trobke. Kam so se podali!

V tem so se odprle duri, a vratar, kateri je včeraj gospodiča zavedel sem, prosil ga je, da bi šel sedaj ž njim.

* * *

Spodaj v pritlični sobi za mizo čakal je na gospodiča Eliaša Trnka. Po njegovem gostu niti sledu ni ostalo. Rotmojster pozdravil je molče jetnika, pokimal je samo z glavo, potem pa ga poprosil, da bi sedel in vzel mesa in vina, pripravljenega na mizi.

„Toda počakaj“, pristavil je naglo, kakor da se je premislil. „Ima-li človek kaj na duši, mu dobro ne tekne. Preje se dogovoriva. No, mili gospodič, kako si se odločil?“ vprašal je važno, toda mirneje nego sinoči.

Mikuláš se je nasmehnil.

„Gospod Trnka, vedi, da svojih ukrepov čez noč ne premenim. Ne želi tega od mene. Včeraj si rekel, ka si slišal o mojem dedu, gospodu Jeniku. Veš torej, kakšen je bil. Tujci obljubljali so mu mnogo, ka bi šel k njim, ogrski kralj nujal mu je gore in doline, toda ded ni šel. Ni hotel svoji zemlji škodovati, proti lastnemu kralju se bojevati.“

„In prav je storil!“ padel mu je rotmojster v besedo. „Samo mi bili smo takšni osli, da smo za Ogre prelivali svojo in svojih krajanov krv — in pa — no — Dobro je storil gospod Jenik — Razumem, kar hočeš. Toda mili bratec, Ogrji in mi — to je dvoje — a naj bo! Torej nečeš?“ vprašal je in zopet zamračil obličje.

„Ne morem“, odvrnil je trdno gospodič.

A tu je stari rotmojster vstal, nalil vina iz vrča v dva kozarca, izmed katerih je podal jednega jetniku.

„Tu imaš, pa pij! Tebi na zdravje, vrli gospodič, a na spomin tvojega deda! Njegova kri si! Pij!“ silil je veselo presenečenega. — Sam pa je spraznil kozarec jednim duškom do dna, utrl si vlažne brke in se zasmejal. „A sedaj jej in pij — a nič očij ne izvaljuj. Midva sva poravnana — ne bodem te več silil. Samo izkušal sem te. — Dobro si to izvedel — jej, pij — a

jaz ti med tem nekaj povem. O dedu tvojem, veš, o gospodu Jeniku nisem samo slišal, tudi poznal sem ga — in samo toliko povem: dvakrat mi je rešil življenje. Ka bi mu gospod Bog poplašal z večno slavo! Jaz mu nisem mogel svojega dolga pošteno odslužiti, celo pošteno „pozdravi gospod Bog“ mu nisem mogel povedati. Dvakrat. — Zlo je bilo. — Enkrat pobral me je na bojišču. Uže je temu trideset let, toda, ko smo stali z ogrskim kraljem na Moravi. Gospod Hinek, rajnega kralja Jurija sin, pa gospod Kdulinec udarila sta na nas pri Trebonji. Voze spravljal jima je ded. Tam padel sem v praski pri nekem potoku, a naši so me pustili. Kakor pes bi bil tu poginil, toda ravno tedaj jezdil je mimo gospod Jenik in sliši, ka kličem iz barja na pomoč. Brez pomislekov potegnili me je iz močvirja in me ujel. A ko so me pa zamenili, kmalu na to, vrag je tako hotel — me je ujelo moštvo kralja Jurija na pojezdu, a nek pobesnelec zahteval je, ka bi me takoj povesili, ker sem pre izdajski Čeh, ko služim neprijatelju.

In gotovo bi tu ne sedel — toda tedaj, kakor da je Gospod Bog zopet gospoda Jenika poslal. Slučajno je prispel — in zopet mi je pomagal. Dosti mi je prigo-varjal, verujem, in me oštel, da služim sovražniku — toda ka bi mu Bog to poplašal! Prav je imel, da nam Ogri slabo povrnejo, kadar nas več ne bodo potrebovali. Tako, sedaj razumeš, gospod Mikuláš, Ded mi je pomagal, jaz pa pomorem vnuku njegovemu. Jej! In nič ne piješ — in samo čudiš se!“ zahehtal se je rotmojster, „kakor jaz tedaj, ko sem stal pod borom, in imel zanjko okoli vratu. I jaz tedaj nisem verojel, da živim. Pij!“ In gospod Eliaš izpil je zopet h kratu kozarec. Malo pozneje vedel je rotmojster svojega gosta iz izbe skozi dvorišče. Gospodič ozrl se je pri vratih še enkrat po propalem poluzapuščenem gradiču, sedaj začasnem pribežališču in

skladišču rajtarskem, a tu prikazala se mu je na pavlači jednega pristavka Alena, stoječa pri čudno izrezljanem slopu. Gospodič se je takoj obrnil. —

Pred vrati stal je oboroženi Plamenač, držè gospodičevega vranca, in kljuse s celim tovorom, a svojega konja.

„Konji so spočiti — dobro potekó. Ta tvoj vranec je znamenita žival. Moj Jan imel je nanj grozno poželje, a če drugače ne, ka bi si ga od tebe kupil“, govoril je Trnka, „toda pravim: Pojde od nas, kakor je k nam prišel. Samo hlapec njegov naj ostane tu. Ž njim ni hoditi v svet. Ako hočeš, te ta-le spremi“, in pokazal je zaznamovanega rajtarja. „A sedaj sedi, mili gospodič, ka prehodiš kos sveta, predno prične solnce paliti. Mnogo sreče! Tu imaš listek, ako bi te od drugod rajtarji zadržali, pokaži jim ga in reci, pri kom si bil. Pusti hvalo — ne govori, saj me je to dosti grizlo, da nisem mogel rajnemu dedu povrniti. Nisem vedel, da so imeli moji dečki na tebe naperjeno — ne bil bi dopustil. — Saj so itak goslarju uže nadevali dovolj gorkih, še včeraj zvečer sem to poročil, ko si odšel na gradič — a ta tvoj hlapec dobil je tudi v pozdrav, ka bi vedel, da se pri nas drugače služi. Sedaj pa uže pojdi — samo Ogrov se varuj — veš, kako so nas dobili. — Tudi Nemcem dosti ne veruj, — nimajo nas radi — a vedno pametuj, ko sediš na konju, ka bi ne prišel pod konje!“

Težka desnica starega rotmojstra stisnila je v slovo gospodičevo roko. Starec gladil si je brke, a vidnim dopadanjem gledal postavnega, mladega viteza, ki je sedel v sedlo.

„To bi bil rajtar iz tebe!“ šalil se je naposled. Nekaj časa gledal je za mladim z Mečkova, ki je jezdil s Plamenačem proti nadaljnemu lesu. Potem pa se je vrnil v grad.

IV.

V pozdrav.

„Kakor so v morju ribe različne, tako so tudi v svetu ljudje čudnih in različnih nazorov“, pravil je stari vladika z Mečkova tistega večera svojemu sinu, ko je sedela vsa rodbina na trdnjavici Uhersko poslednjič vkupe. Tedaj ga je opominjal in mu dajal dobre svete na pot.

Gospod Mikuláš spomnil se je uže često teh besed. Takoj v oni noči, ko je bil ujet v zapuščeni Jaroševski trdnjavici, potem, ko je tu odšedši meril k češkim mejam, in sedaj, ko jih je prekoračil in srečno prispel na bavorska tla.

Najprej izplačal ga je Zavornik. Radi tega početkoma tudi v Plamenača ni polagal dosti vere, temveč ga skrbno opaževal. Toda za nekoliko teh tednov, kar je jezdil ž njim orjaški rajtar, prišel je do te sodbe, katero je bil izjavil o njim stari Romėnec svoji gospodinji, ka je to inace poštena duša, samo nestalne krvi, katera nikjer dolgo ne izdrži. Radi tega pikalo ga je tudi uže pri rajtarjih, in rad bi jim bil ušel. Zato bil je tudi gospodiču hvaležen, da ga je izvedel od tod. Sedaj, ko je jezdil ž njim, šlo je vse po Plamenačevem. Vsaki dan kje drugod, vedno nekaj drugega in novega. Malokje sta se mudila dva dneva, bodisi da je bilo to potrebno radi konj. Ko sta se uže bližala meji, dal je gospod Mikuláš Plamenaču na voljo, hoče-li se vrniti, a ni mu tajil, ka mu takšne mezde ne more dajati, kakoršno je imel pri rajtarjih.

„Sem rad, ka sem pri tebi, gospod Mikuláš. Ali me nemara nečeš in misliš, ker sem zaznamovan, ka sem samo v nesrečo? Za mezdo se ne rači brigati. — Hočeš-li samo —“

Gospodič je seveda hotel, a tako mu je ostal sluga sicer ne kasen, a zanesljiv.

Gospod Mikuláš meril je proti bavarskemu Landshutu. — Čim dalje je prihajal, tem bolje se je prepričaval, da se to na Bavarskem zmelje preje ali pozneje, ka iz oblaka doslej še nevelikega, a bližnjega gotovo trešči.

Pa tega bila ja tudi krasna dedščina, katero je zapustil Jurij, knez Landshutski, ki je umrl v početku l. 1503., vredna. Tedaj so silno po Bavarskem žalovali, da ni imel sina, ker bi bilo tako po vsem sporu, a pritrjevali, da je prav imel rajni knez, ko je obžaloval, da se ni narodila njegova hčerka Elizabeta kot deček. Napram temu jo je vendar nad vse ljubil, napram temu imel jo je tudi podložni narod rad, a ni bilo nemara nikogar, kateri bi ji ne privoščil vlade po zasnulem očetu njej in njenemu možu, palatinskemu grofu Ruprehtu, sinu volilnega kneza pri Rajni. Mladima zakonskima niso bili prijazni samo pri Landshutu, ampak tudi dalje in drugod. — Dvomil je tudi malokdo, ka bi se ne udružala v dedščini, če tudi sta imela znamenite tekmece, kneza Albrehta linije Mnihovske, ki se je oglasil za dedščino v imenu vse bavarske hiše, in samega cesarja Maksimiljana, kateri je zopet zahteval Landshut in vlado v imenu svete rimske države. Tudi češki kralj trudil se je pridobiti več fevdov*), katere je imela češka krona v teh krajinah bavarske zemlje. Dosti bilo je teh nasprotnikov, in močnih, vendar pa je šel o tem jeden glas, ko bi se vsi spojili, ka bi falcgrofa tako lahko ne premagali.

Pravili so prečudne stvari o zakladu rajnega kneza Landshutskega. Niti verojetno ni bilo, kako je pre ta zaklad velik, ravno tako, kakor v pravljicah. — Saj ko

* Lehen.

bi samo polovica ga bila, samo tretjina, mogla bi se tvoriti čudesa ž njim, posebno v tem času, ko je bilo vse na prodaj: čast, vernost in kri.

Bajni ta zaklad nahajal se je na Landshutskem gradu, v Landshutu sedel je falcgrof Ruprecht, a ta imel je dovolj razuma in dovtipa, kaj in kam s temi penezi in dragocenostmi; ta vedel je tudi dobro, ka je to najboljši prijatelj in zaveznik, ki mu privede toliko moštva, kolikor bi ga ne signalo niti nekoliko knezov svetega carstva.

V Landshut, k dvoru tega falcgrofa meril je gospodič z Mečkova s svojim Plamenačem. Predno je tja prispel, pripetil se mu je čuden dogodek. Rano se je na bavarskih tleh očitno osvedočil, da vzbuja češko ime tu več bojazni in nenavisti*) nego prijaznosti in ljubavi. Sramoto krivoverstva videli so še vedno na njem in na njo kazali, iz občnega spomina pa še niso izginili grozni porazi za husitskih vojsk, a še vedno niso pozabili strašnih pojezdov čeških krivovercev v bavarsko zemljo, kako so jo projezdili vse pokončavši, a kako so se vračali s plesom za Šumavske lese. — Neprijaznost to zapazil je gospodič često, toda nikjer je še ni tako občutil, kakor tedaj, ko se je uže bližal Landshutu.

Bilo je soparnega in zagatnega dne meseca rožnika. Niti v gozdu, po katerem sta s Plamenačem jezdila, jima ni odleglo. Ker pa je h kratu vse potemnelo, kakor da se je razpoložila čez gozd ogromna senca, domnevala sta, ka nastaja nevihta. in res sta zagledala, ko sta prijezdila iz gozda, da se nad šumo dviga grozen oblak, da se nebni svod zagrinja nad širno, ravno krajino v temo. Okoli in okoli pusto, nikjer niti človeka, niti hiše, samo tam na koncu prostranega vresjišča beli se nekaka osam-

*) Mržnja.

ljena zgradba. Les, kateri je bil še malo preje v dušljivi sopari grobotih, ozval se je h kratu s vso silo. Vihar pripodil se je iz njega in se gnal naprej, da je razvel rep in grivo viteških konj, da so silno zaplapolala v njem peresa na čepici gospoda Mikuláša, ki se je skrbno oziral. V tem občutila sta tudi nekoliko težkih kapelj. Dež moral se je kmalu vsipati.

„Samo tamkaj je podstrešje!“ vskliknil je gospodič a pokazavši na osamljeno poslopje, pobodel je vranca in ga gnal skokom po prostanem vresjišču, čigar nizko grmovje, tu pa tam rastoče, se je v vetru pripogibalo do tal, maje se silno sem in tja. — Toda takega vsprejema, kakoršnega sta našla blodna jezdeca tam, še nista nadejala.

V samoti stoječe poslopje bilo je dosti prostrano, zidano, visokega slemena, močnih, z opeko kritih tramov. Od poslopja držala je stezica na blizu se vspenjajoči kopec, kjer se je belela med nekolikimi drevesi neka kapela, visoke sedlaste strehe. Gospod Mikuláš, a za njim Plamenač merila sta k poslopju, pravo za pravo k njega lesenemu pristavku, dosti prostranemu, odprtemu gumnu, kjer so stali štirje osedlani konji, vidno sem zavedeni takisto pred burjo v podstrešje. Uže hotel je skočiti raz konja, kar je zapazil pri oknu nekoliko bradatih glav, katere so gledaje ven na nju se hehtale — a vidno jima, njuni naglici. Uže stopil je tudi pred poslopje na kamnate stopnice, ki so vedle k durim, mož nevelike, plečnate postave, svetlih las in svetle brade, ves črno oblečen.

Bil je podoben nekakšnemu doktorju ali sploh človeku, kateri se s peresom več obotavlja nego mečem. Gledal je na gospodiča, kakor da ga je hotel izpitati, pa ga izkratka vprašal, kdo je. Gospodiča mrzel je sicer neuljudni glas, a odgovoril mu je vendarle. Toda gotovo

poznal je uže na govoru ta črni Bavarec, kar je gospodič pravil: da je tujec. Jedva pa je naznanil gospod Mikuláš svoje ime in domovino, uže mu je padel črni Bavarec iz kratka in ostro v besedo, ka bi raje raz konja ne lezel, ampak obrnil in šel, oni da tu za Čeha in krivo-verca nimajo podstrešja. Gospodiču zaiskrilo se je v očeh, a gnjeva pordel je kakor mak. Ozval se je takisto, na kar ga je Bavarec posmehljivo pital, čemu je prispel na Bavarsko, a pristavil, ka bi, je-li prišel sem po srečo, si je iskal drugod, ker mu tu ne pocvete. Vse to povedal je tako suho, strupeno, da je gospodičeva jeza do vrhunca prikipela.

„Ne pojdem!“ kriknil je. „Vi me morate tja pustiti, in da mi je na konju tja vjezditi!“

„Rači samo“, menil je Bavarec in potegnil meč. V tem prignali so se kakor na znamenje iz sobe trije močni biriči, vidno njegovi spremljevalci, kateri so doslej škodoželjno in s smehom gledali skozi okna. — Sedaj prignali so se istotako golim orožjem.

„Hej, Plamenače, ne lezi raz konja — na nas gredó — pusti kljuse!“ kričal je gospod Mikuláš, a uže švignil je težki meč kakor strela iz rudečega toka in se mu zablislil nad glavo. Plamenača mu niti klicati ni bilo potrebno. I ta držal je uže pripravljeno sabljo. — Dolgi rajtar pobledel je sedaj, samo tisto njegovo znamenje pobarvalo se je še temneje, a oči so se mu divje zabliskale. — Skok in skok — a uže bil je prvi bavarski mezdnik raz stopnice; za njim druga dva in kriče zapodili so se na jezdeca. Črni njih voditelj ostal je na stopnicah kakor vodja, ki zasleduje bitvo. Toda kar si je same mržnje želel, ni se mu izpolnilo. Videl je, da bodo imeli biriči lep kos dela; niti prav približati se niso mogli jezdecema, celo silno se jim je bilo braniti, tako sta sekala ta češka krivo-verca po njih. Sedaj za-

pazil je tudi, da prihajati po stezici od kapelice dve jahalki. Jezdili sta početkoma dosti hitro, ker sta se gotovo bali burje; ko pa sta približavši se zapazili boj pred osamljenim poslopjem, pognali sta konja in skokom se bližali — posebno jedna na belcu. Druga je ni mogla dohiteti.

Niti gospod Mikuláš, niti njegovi protivniki niso zapazili v svoji strasti prihajajočih — kar se je h kratu oglasil iznenada za njimi prodirljiv ženski glas, kateri je velel, naj nehajo. Mezdniki, ki so zagledali gospo, sklonili so orožje, a tudi gospod Mikuláš pozabil je presenečenja, da začnjenja na boj. Držé meč v desnici, gledal je srepro pred sebe, na nenadejanega posla miru.

Oblaki, ki so grozili z dežjem, obrnili so se med tem v drugo stran in pustili naliv na drugo krajino.

Tu pak vzbočila se je od kapele čez osamljeno poslopje k temnemu lesu krasna doga*), a pod njo, kakor pod vzdušnim svodom zastavila je belca krasna, mlada jahalka, motré nasprotnike.

* * *

Solnčice je zopet prisvetilo.

Gospodič v osamljeno poslopje niti vstopil ni, če ravno je polje obvladal. Ostal je zunaj, gledaje za krasno gospodičino, katera je sedaj odhajala, tako nepričakovano končavši prasko. Za njo tisti oboroženi dečki in ta črni doktor, pisar ali kar je bil. Mala ta družba pomikala se je vresjiščem k lesu.

Gospod Mikuláš spustil se je za njimi in jezdil strani in počasi kosek za njimi, kam in v katero stran se podajo, a gledal je vedno le njih voditeljico. Zastavivši vranca, postavil se je v stremenih. Zagledal je v daljavi samo plapolajoč zavoj, migajočega se v daljavi

* Velik pes.

kakor lahek oblaček belkaste megle. Vrnivši se k posloju, poročil je Plamenaču, naj pozove posestnika. Prikazal se je nekakšen zamračen beloglavec v selski obleki, katerega je pričel sedaj gospodič izpraševati. Iz čudnega starčkovega narečja je vsaj toliko razumel, ka seljak sam ničesar ne ve in nikogar ne pozna, niti gospe, niti nikogar iz njenega spremstva.

Na to podala sta se na daljno pot proti Landshutu; Plamenač, ki itak nikdar ni trosil dosti besedij, a vse na svetu, bodisi ljubega ali gorkega, najraje tiho in molče užival in prenašal, bil je sedaj posebno zamolkel. Mrzelo ga je, da je končala ta gospodičina tako nenadoma prasko, ka se nista mogla zahvaliti prevzetnim Bavarcem za lepi vsprejem, kakor gre. To bi v Čehih nikdo ne napravil niti židu, niti ciganu, kakor oni krščanskim in dobrim ljudem! Ko pa se je končno malo po poti svojih mislij otepel, pričel se je čuditi svojemu gospodu, kako je nekako nenavadno zamišljen. Gotovo i njega to mrzi. Seveda, kako bi tudi padlo Plamenaču v glavo, da misli gospodič tako dolgo in globoko na tujo gospodičino, katero je on preje prav malo blagoslavljal!

Res, mislil je, spominjal se. Vedno prihajala mu je na misel, kako se je pojavila tako nenadoma pod nebno dogo, s čepico, okoli katere se je vil pajčolan, v krasni, z baržunom opremljeni obleki, v tesnem životku temnorjave barve, vsa sveža, zardela cd nagle jeze. Videl jo je, kako upira vanj velike modre oči, in slišal je njen zvočni glas, kako izpituje črnega, njega samega pa, uljudno. Slišal je še vedno nekoliko njenih laskavih besed s katerimi je opravičevala svoje spremstvo. Nasmehnivši, se, je odjezdila. Kam? Samo to je vedel, ka ne proti Landshutu, ampak ka se je podala v drugo stran. Kdo je? Kje se je vzela tu v tem osamljenem kraju? Ni vedel.

Oživel je zopet in se streznil, ko je zagledal v zarji zapadajočega solnca nad širno, ravno krajino šibki, tanki stolp mesta Landshuta, nad katerim so sedaj zažarela na prostrani višini, poleg reke Izare se razprostirajoči, okna gradu mladega falcgrofa Ruprehta. K njemu šel je iskat viteške službe in sreče.

Solnce je ravno zapadlo, ko je vjezdil gospodič s Plamenačem skozi temna vrata v starodavno mesto. Vabila ju je takoj stara, visoka gostilnica z oglatim arkirjem, stoječa v prostrani ulici nedaleč od reke. Dždevalo se je, da se je Plamenaču posebno priljubila po svoji sliki na zidu predstavljajoči velikana Golijata, kateri je segal stojé tik nad vhomom svojim šlemom do prvega nadstropja pod samo strmo streho, a s krivo sabljo pretil maličkemu Davidku.

V.

Pri falcgrofu Ruprehtu.

Ko se je drugega dne gospod Mikuláš kar najskrbneje spravil, zapustil je orjaka Golijata, a spremljan po Plamenaču zameril gor na grad, vspenjajočega se nad mestom. Solnce stalo je uže precej visoko. V jasnem njegovem svitu, kakor da so se rešila i poslopja starodavnega gradu svoje zamračenosti, kakor da so veseleje gledala doli na zelenkasto Izaro, na mesto, a dalje na širne krajine, katerim so vladala. Tudi v gospodičevi duši se je razjasnilo. Včeraj, ko je legel po celodnevni ježi utrujen v svoji sobici, ravno poleg Golijatove glave, dolgo ni mogel zasnuti. Napadla ga je neka tesnoba. Nevedé zakaj, mislil je, da je to ozkosrčnost, kakoršna mu je tlačila misel prve dnove. Saj vre vsakemu srce po svojem jeziku. A čudno zopet, da se mu ni sanjalo to noč o domačiji, da ni zablodil celo na trdnjavico Uhersko, katero je sedaj videval često v sanjah.

Sanjal je, toda o črnem Bavarcu in njegovih obo-
roženih dečkih, ob katere se je iz nova spotikal, o
krasni gospodičini, katera je včeraj tako nenadoma prasko
končala. Sen bil je lepši, ni mu izginila takoj, nego po-
davši gospodiču roko, vodila ga je po nekem cvetnatem
logu, vonečem in osveženem po ravno minuli burji.

To bilo je uže proti jutru. Radi tega je tudi go-
spodič veselo vstal, a duša se mu je razjasnila. „Dobro
znamenje“, pomislil je, ko se je podajal na pot v grad.
Tam na dvorišču bilo je silno živo. Služabniki begali so
sem ter tja, mezdniki v orožju in brez njega so šetali,
ali pa stali v skupinah. Brž ko je vprašal gospodič ne-
kega slugo po falcgrofu in povedal na slugino, ali kar
je bil, vprašanje, svoje ime, takoj ga je vedel prijazno
v grad. Stopala sta po zasukanih stopnicah, potem po
ozkem hodniku, kateri se je naglo razširil v jasno, pro-
strano vežo, iz katere je držalo nekoliko vrat v razne
sobe.

K jednim, a to k največjim, hodilo se je po neko-
liko širokih stopnicah, obrobljenih z lepo izdelano oporo.
Gospodičev vodnik odšel je pokazavši na te duri skozi
druge Gospod Mikuláš stopil je tako v precej prostrano
sobano, visokega stropa. Tremi okni, bolj širokimi nego
visokimi prodirala je svetloba, ozarjajoča jasno hrastovo
podlago, lepo skladano, a nasprotno steno, pokrito z dra-
gocenimi progami, v živih barvah predstavljajočimi nek
viteški turnir. Izloženi leseni strop bil je precej temen,
zato pa so se še jasneje odbijale in blestele pozlačene
proge na kasetah in izobčene rezbe sredi njih, istotako
bogato pozlačene.

Ko je gospodič bil vstopil, ni nikogar tu zapazil.
Stal je sam tu in tem bolj se mogel ozirati. Globoka
tišina vladala je v širni tej sobani — samo iz zunaj je
prihajal sem oglas tam vladajočega hrupa, a prodirali

so jasno solnčni prameni, žareči zlatimi, tresočimi se progami na podlagi, na temnih stolih okoli rdečim suknom prevlečene mize in na dragi preprogi.

Gospodič uprl je svoje oči pred sebe na konec sobane, kjer je stala v kotu velika zelenkasta peč, polna ubočenih kotičkov in alegoriških kipkov, a v duri, kamur e vedlo takisto nekoliko stopnic. Čakal je sedaj, da se odpró. Hkratu pa se je ozrl na desno. Zapazil je še, kako so v preprogi duri tiho zapadle, potem pa po njih niti sledu več ni bilo. Skozi nje stopil je stasit mož v črni, baržunasti suknji in korakal premo h gospodiču Mlad, a vendar častitljiv. Visoka postava, svetlih las, lepe svetle brade, katere se gotovo niste še dotaknile niti britva, niti nožice. Plemenito lice, malo zakrivljenega nosu, svetlih očij, posebnega zanimivega izraza. Gospod Mikuláš se je uljudno priklonil. Slutil je, da je to sam falcgrof. A ko je mladi knez, bližje pristopivši, izpregovoril, stresel se je gospodič z Uherskega, in lice mu je zardelo. V tem trenutku je pozabil, da je takšen kos sveta izven svoje domovine. Slišal je zopet slova materskega jezika, tu, kjer bi se jih najmanje nadejal. Falcgrof Rupreht ogovoril ga je češki, a tako gladko in pravilno, kakor da bi bil rojeni Čeh. Nasmehnil se je, ko je zapazil milo presenečenje češkega viteza.

„Ne čudite se, da slišite tu svoj jezik“, je nadaljeval, „bil sem uže na polovico Čeh, a rad se spominjam teh časov, ko sem se mudil na dvoru svojega kraljevskega strica, posebno rad pa mislim na Prago, na krasno to mesto. Rad imam Čehe, posebno pa češke bojnike.“

A sedaj vprašal je po gospodičevem domovju in po njegovi poti.

„K meni ste prispeli, pomagat mi? Vojne sicer šej ni, toda — bode“, pridal je važneje. „Pogajanja se zavlačujejo, a med tem nabirata i vojvoda i car vojsko.“

Govo e o prijateljski razpravi, a pripravljajo se na mene! Saj me najdejo pripravljenega!“ A jasne falcgrofove oči so se zabliščale. „Bodite mi radi tega pozdravljeni. Vsako krepko rame mi je sedaj milo, a češko posebno. To je povsodi dobro znano.“

Gospod Mikuláš bil je tem prijaznim, češkim nagovorom že njegov. Ko bi ga zval nemara sedaj sam Mnihovski vojvoda ali sam cesar, a mu nujal boljšo službo, gotovo bi je ne sprejel.

„Med tem račite ostati tu v Landshutu. Saj vedno tu ne bomo žedeli, drugje bode dosti dela“, dodal je falcgrof smehljaje se. „Radi najemnega lista —“, v tem je umolknil, naglo so ogledal, a ne dogovorivši šel hitrim korakom na konec sobane, kjer so se odprle duri. Šel je gospej naproti, katera je stopivši skozi nje, stala pred njimi na stopnicah, kakor da se ozira.

„Si uže tu!“ vskliknil je mladi falcgrof in ji podal uslužno roko. Gospodu Mikulášu zastalo je v tem hipu srce. To je ona! Njegov sen! Aj tu se bliža tisti njegov angelj miru! Gospodiču bilo je, kakor da gleda prikazen. Svojim očem ni veroval. Je to ona? Čepice nima, niti vejočega pajčolana, toda lice — da, to je tisto ljubeznivo lice! V tem hipu pozabil je na falcgrofa in na to, čemu je tu — gledal je samo njo.

I falcgrof, gotovo potešen po prihodu te gospe, pozabil je v tem hipu, kakor se je dozdevalo, na svojega gستا. Njegova družica pa ga je takoj zapazila in — spoznala. Gospod Mikuláš se ji je sedaj globoko priklonil.

„Aj, naš hrabri vitez!“ vskliknila je zvočnim glasom, kateri mu je zvenel včeraj po tistem srečavanju vso pot v duši.

„Falcgrofinja vas pozna, gospod z Mečkova?“

„Falcgrofinja! Njegova soproga! Udana!“ to bila je prva gospodičeva misel, ki se ga je močno dojmila.

— Vspametovavši se, hotel je takoj sinočni dogodek povedati, a falcgrofinja povzela je uže besedo. Čelo njenega soproge se je zamračilo, oči so se mu zaiskrile. Še ko je kneginja govorila, zatleskal je dvakrat s prsti, a nemški ponavljal: „Ta Rohrbek! Ta Rohrbek!“

„Ne rači se vaša milost radi tega gnjevati“, ozval se je Mikuláš prostodušno, odkritosrčno. „Jasna kneginja poravnala je uže včeraj ta spor!“

Te besede dejstvovale so dobro. Falcgrof, kakor se je preje hitro zamračil, tako hitro je sedaj razjasnil svoje lice. Podal je gospodu Mikulášu roko in pravil: „Dobro je tako. Ne pozabite, kar sem preje rekel“, a obrnivši se h kneginji dodal je: „Gospod z Mečkova prišel nam je iz Čeh na pomoč.“

„Radi jo prejemamo od tako hrabrih mož. A sedaj ostanemo uže, gospod z Mečkova, dobri prijatelji!“ dodala je falcgrofinja, a na njenih ustnicah pojavil se je dobrohoten nasmeh.

Gospodič se je priklonil. V licu, v očesu bilo mu je čitati, kar se mu je ozvalo v notrajnosti, a kar bi bil najraje, navdušeno sedaj zaklical: „Jaz ostanem!“

Kmalu na to stopil je gospod Mikuláš iz sobane. Hitrimi koraki stopal je po dvorišču k vratom, a ni slišal niti takoj Plamenačevega glasu, kateri je klical za njim. Šele pod gradom dohitel je svojega gospoda in zastavil.

„Gospod Mikuláš, tu je!“ to bila je prva mezdni-kova beseda.

„Kdo?“

„Inu, ta črni, ta Bavarec, ki se je tako neslušno pri tistem poslopu zapikaval. Od dvora je —.“

„Vem že.“

„Takisto? Rad bi bil pital, kdo je ta zarobljenec, a bili so tu okoli sami Nemci. Račiš nemara vedeti.—“

„Tega ne vem“, odvrnil je iz kratka gospodič in šel dalje.

Plamenač se je čudil in pomislil: „Kaj se mu je pripetilo?“

Popoludne pak je uže zmajal z glavo. Uvaževal je zopet, kar se je gospodiču dogodilo. Tu mu je tudi pripadlo na um, ka je ravno takov, kakoršen je bil včeraj, ko sta jezdila po tistem tepežu proti Landshutu. Aj — verujem — a razum mu ni zadoščeval.

„Ha hoj — pri vseh kramarjih — brate krajane, kje si?“ ozvalo se je zunaj na stopnicah. Gospodič, ki je sedel v sobici ravno poleg Golijatove glave, a zamišljeno gledal oknom ven na grad, skočil je po koncu. Češke te besede, klicane hrapavim glasom, so ga seveda izvabile iz mislij.

Poslušal je. Ozvali so se težkopadni koraki, slišal je rožljanje ostrog in sedaj zopet. — „Pri vseh norimberških lecetarjih — črtove stopnice — kedaj jim bode konec?“ klical je neznan glas. Gospodič odprl je duri, ka bi neznanemu krajanu pustil več svetlobe na zasukane strme in temne stopnice. Ta pa stal je v tem hipu težko sopihaje ravno poleg njega, in uže je spustih, kakor da se spoznata od mladih nog.

„To čepiš kakor kakšen dijak — školomet tu v tej luknji. Čemu ne stopiš doli? In na suhem? Kaj vendar delaš? Bog te pozdravi, gospod krajane!“ Podal je gospodiču roko, ki je ves začujen upiral oči v moža v rdeči suknji z belemi prevlakami, pod belim, velikim peresom, a z dolgim rapirom.

„Čudiš se! A to vedi, ka bi vstal za krajana tudi o polunoči in vse tu na Bavarskem pustil. Takoj ko mi je falcgrof pravil o tebi, takoj sem vstal in tečem. Nesem ti najemni list. Tu ga imaš in poglej. Lepo zapečaćen, vse kakor mora biti — mezda znamenita — ni li res?

Si zadovoljen? Moraš biti, to se ve! To je nekaj drugega, nego pri teh norimberških kramarjih. Ti lisjaki, ti so me — no torej, si zadovoljen?“ A nečakaje na odgovor nadaljeval je v svojem tekočem govoru. „Imam te zavesti gor na grad in ti nakazati čisto sobico in vse drugo. S kolikimi konji — ah dobro — sam. Ti šele začenska. Jaz spravil sem to uže enkrat na trideset, razumeš, na trideset, toda ti norimberški lecetarji so me spravili na led. Pojdiva torej.“ Pri durih pa se je obrnil. Mogla bi postati malo spodaj. Postojva, imajo tamkaj poštenega ogrskega.“

„Uže dovoliš, brate krajane“, ozval se je sedaj gospod Mikuláš, uporabivši molk. „Rad sem, da sva se sešla, a povej vendar, kdo si?“

„Jaz? Haha — mari ti ni povedal falcgrof? Mikat Brada, Oguljeni, tako me imenujejo. Toda poglej to-le suknjo, iz lepega perniša*) je, v naših barvah — rdeča in bela. — Ljubi se ti? To dal je napraviti falcgrof i mojemu moštvu. In kako govori češki, kaj ne?“

Tu prišel je uže v vežo. Stopnice, njemu tako ne-ljube, zajezile so malo tok njegovega govora, samo da so ga zopet silile, ka bi počel iznova kleti in tožiti.

Hoté ali nehoté moral je gospod Mikuláš doli za njim, v pritlično veliko gostilniško sobo. Tam zavedel je Mikat Brada Oguljeni mladega krajana v kot pri oknu, kjer je stala hrastova mizica širokih, prekrižanih nog, ravno tako za dva.

„To je koticék, kaj? Kakor gnezdice“, ljuboval si je gospod Mikat in si gladil rjave brke. Skozi široko, nizko okno, z mnogimi čipicami, s svincem obrobjenimi, padalo je več svetlobe na novega gospodičevega znanca, nego tam gori v sobici. Mikat Brada bil je mož v naj-

*) Blago iz mesta Bern.

lepši starosti, tako nekako okoli štiridesetih let, rdečih lic, modrih, odkritosrčnih očij, katere pa so bile vedno kalne in kakor z meglo po silnem pitju zakrite. Verujem, da je bilo to v zabavo in veselje pogledati, kako je vzevši mogočno stekleno kupo jo dvignil proti luči, kako je gledal z znalčevim očesom in objednem poželjivo njeno penečo se vsebino, kako jo je nagnil in se napil. Kmalu govoril je več nego prvlje.

„Pij brate! Na dobro prijateljstvo. Krajan krajanu kakor močen stolp!“

Uže razjarjen, pričel se je šaliti. — Hkratu je vprašal:

„In kako, gospod Mikulaš? Ni dolgo, kar si iz Čeh — kaj je tam novega, a kaj dela moja žena? Nisi je videl, dobre prepeličice?“

„Ti si oženjen, gospod Mikat?“

Mikat Brada se je zasmeljal.

„Oženjen? Seveda, i sina sem imel — a ta mi je, siromak, umrl.“ Tu je mahnil z roko. „Tega si niti misliti ne moreš, kaj ne, ako me tako pogledaš, da sem bil takisto pokojen vlastelin. Ti Lazovegadvora ne poznaš, kako tudi! Tam sem vladal, a Silicki dvor bil je tudi moj, ako ga poznaš. Iz katerega kraja si?“

„Iz hrudimskega.“

„Ah, kako bi potem poznal! Na Taborskem je to, razumeš. Dosti sem tam gospodaril, ribnike lovil, skrbel za blago, vsakega oblačka se bal, haha, a vedno iz vsega tega nič in nikamur. Človek niti oditi ni smel, niti napiti se, niti zaigrati — a žena še vedno prigovarja in prosi, da nisem skrben, da ne sedim doma, da zapravljam in preti s slabim koncem. „I da bi te!“ pravim si: „V svet pojdeš z mečem zasluževat. Dobra ježa vse popravi! A ženi rečem: „Najmileja soprožica, roža ljubezni nam

veni, a tako bi usahnila do korena. Zato pojdem. Saj nama ona zopet ozeleni, ko se vrnem. Silicki dvor sem prodal a tako sem — no — prispel sem v tuje službe. Začel sem s petimi konji — a imel sem jih tudi uže dvajset da, trideset — razumeš. Trideset biričev, svojo banderico — kar mi je vrag zapiskal, ka bi šel v Norimberg. Najeli so me, obljubljali — in potem me ovarali. Kakšna pravda pa bi bila s temi lecetari? Oropali so me za nekoliko sto ranjskih. Jaz pa tudi nisem mogel svojih ljudij izplačati, in tako se mi jih je mnogo izneverilo. Pa saj sem jim pokazal!“ A Mikát Brada zapretil je stivnivši pest v vzduhu norimberškim „Kramarji, židi, dogovarjali so se, da je sramota. Mari sem kakšen rajtarski rotmojster? Naj gredó k rajtarjem, ti jim poslužijo za boljšo ceno — toda jaz tukaj, dober človek!“

Bil bi še dalje ošteval norimberške lecetare, toda gospodič segel mu je v besedo.

„A potem odšel si ravno k falcgrofu?“

„Šel, ne šel — razumeš, brate krajane — niti sam nisem vedel, kam bi se obrnil. A tu ti jezdimo — noč noč nas je dohitela — nikjer ni resnice niti kože. Ravnina širna in pusta — in noč. Moji dečki pa so si zapeli. V tem zagledamo v daljavi luč, jedno, dve, mnogo, mi pa smo peli dalje. Tu pa poročim, ka bi molčali — uže smo slišali nek ropot in drdranje, a takoj na to četa jezdecev proti nam. Zakričim na svoje — seveda češki — a v tem iz te čete nekdo tudi češki, kdo smo in kam gremo. A jaz ravno tako na njega — tu on, da je falcgrof Ruprecht — razumeš, brate krajane?“ — In Mikat Brada se je zasmel. „Takoј sva se dogovorila, o polunoči nas je najel, a v tem hipu pričeli smo služiti. Za to četo peljali so voze, sedemdeset jih je bilo — slišiš, sedemdeset, a ne z jelom ali prahom, marveč s

samimi dragocenostmi! Tedaj prevažal je zaklad raje-
nega kneza landshutskega, svojega tasta.“

„In kam?“

„Na grad Purkhausen. Bil sem takisto tam; grozno
gnezdo nepridobljivo. Toda, srebrne in zlate ploče, dra-
gocenosti, dvanajst zlatih apostolov, posode iz zlata in
srebra, a koliko uže kovanih novcev in čudnih rečij!
To vse je prevažal, a mi pomagali smo stražiti. Dragi
moj — oko ni videlo še kaj takega! To je služba! In
kakšen gospod! Hvali Boga, da si nanj naletel, a ne na
kakšnega lečetarja ali nogovičarja. Rad nas ima in kako
hvali Čehe!

„A falegrofinja? —“ ozval se je Mikuláš. Lice, uže
zardelo, polilo se je še s temnejšo rdečico.

„Ta, no, kako bi rekel — inu — vojačka. Zapalim
tarasnico*), ona niti z očesom ne trne. Toda zala, kaj
ne? Si-li jo videl? Mikuláš povedal je, kedaj v prvlje in
tudi o tisti praski z Bavarcem.

„Ta?“ kriknil je Mikàt Brada in čudo, da ni skočil
pokoncu. „Ta črni kancelar, kakor mu pravimo? I da
si mu! Tega se čuvaj. Bodemo-li nekega dne vsi Čehi
tu otrovani, vedi, da nam je en namešal to laško juho.
To je kneginjin pisar. Rajni knez imel ga je silno rad,
a radi tega drži ga i ona, mislim pa, da mu falegrof
vsega v pero ne pravi. To verujem, da te je hotel raz-
sekati. — I ti črni vrabček! Da mu nisi lobanje pre-
sekal! — Toda čemu ki nama radi tega vino se ski-
salo!“

„Kje pa je bila kneginja ž njim, da sem jo srečal
pred Landshutom?“ pital je gospodič.

„Kje bi bila! Gotovo pri starši sestri Noni, katera
je bila tam nekje za lesom v samostanu. Toda pijva! —
Čemu bi se, gospod Mikuláš, ne veselil? Usta k licu,
a meč k boku! Ti moreš to še praviti — a kaj pa imam

jaz na svetu, nego kapljo vina! Ah moja Katarina, ah moja najmilejša Katrica! Včasih mi je tesno po njej, veruješ? Ah kaj pač sircta, moja prepeličica sama dela. Štiri leta, pomisli! —“

Vino dejstvovalo je že vidno elegiški na gospoda Mikáta. Mikuláš poslušal ga je potrpežljivo, čakaje na primerno priliko, ka bi dalje izpitaval. Pričel je nekoli-kokrat, a vedno o falcgrofinji, bodisi premo ali po ovinkih — toda Mikat. Brada se ni dal držati in uskočil je brzo v govoru ali na Lazovski dvor h gospej Katarini, ali k norimberškim lecetarjem, ali pričel o novih topih, znamenitih kartavnah in tarasnicah, katere je dal falcgrof uliti in katere prê imenitno nesó.

Solnce je uže zapadlo, ko je Brada Oguljeni konečno vstal in zavedel mladega krajana gor na grad, kamur je uže preje poročil zavesti gospodičeve konje. Tam ločil se je tudi za dan ali to noč od njega. Gospodič je osamel. Njegova nevelika, a čepa sobica nahajala se je v zadnjem dvorišču v prvem nadstropju poslopja zobatega visokega slemena blizu grajske palače. — Nevelikim oknom videl je gospodič na visoko glavno poslopje, bivališče falcgrofovo, iz katerega je držal mostovž k mogočnemu okroglemu stolpu mračne zunanosti, stoječ blizu na samini. Vsa poslopja stala so tu drug tesno poleg drugega, dvorišča med njimi bila so majhna in malo svetla.

Dvorišče pod njim bilo je uže v temni senci; strehe okoli stoječih starih zgradb so potemnele, in samo za njimi v zapadu lesketala je še svetla proga po ugašenem dnevu. Iz prednjih dvorišč prodiral je temen hrup, a spodaj, iz mesta ozval se je glas zvonov. Mračilo se je — od modrikastega neba odbijali so se črna slemena hiš in zobci močnih zgradb s številnimi stelnicami. Zvonovi so umolknili. V nasprotnih oknih, kjer je bival falc-

grof, zardel je žar. Tja upiral je gospodič svoje oči, a mislil — na falcgrofinjo.

* * *

Mlada falcgrofinja mudila se je v tem času v svoji sobi. Žar voščenih svečic, na triramnem, srebrnem svečniku plamenečih, ni zadoščeval, ka bi ves prostor razsvetil. Strop, z deščicami pokrita stena, skrinja in omara, umetno izrezljani, poleg nabrane temne portijere — vse to tonilo je v svitu in v senci. Samo stasita postava krasne kneginje, stoječa pri sami krasno izrezljani mizi. Bila je v polni svetlobi. Ako se je le malo pripognila, zablščalo se ji je zlato izšivanje na lepi čepici iz črnega baržuna, nekrijoči popolnoma plavih las posebne krasote in obilja; zalesketal se je tudi tok nevelikega bodeža na dragem pasu, s kamenjim okrašen. —

Kneginja obrnila se je sedaj k durim, skozi katere je vstopil sedaj širokopleč mož, gotovo petdesetih let, ves črno oblečen; samo neveliki ovratnik belel se mu je kot ozka proga okoli vratu. Plavi lasje, v tilniku daljši, bili so vzadaj kakor tudi nad čelom ravno pristriženi. Bil je to Viljem Rohrbek, črni kancelar, kakor mu je pravil Mikat. — Njegov pogled bil je resen, skorej zamračen.

„Veš, čemu te kličem?“ ogovorila ga je kneginja.

„Ne vem, milostna gospa, toda slutim. —“

„Falcgrof se močno gnjeva na tebe. Tisti češki vitez —“

„Je tu, vem, in je tožil —“

„Nikakor. Jaz sem povedala, kar se je dogodilo, saj bi drugače še gorje bilo. Pomiri se vendar!“

„Hvala na vaši prijaznosti, milostna moja gospa. Toda ne račite se jeziti. Nisem mogel inache. Gnjev me vedno hvati, kadarkoli te tujce vidim. Prihajajo, ka bi tu otolsteli, ka bi tu obogateli, a dežela v tem trpi in bode trpela —“

„Ne hodili bi sem' ko bi tu ne bilo posla —“

„Žal!“

„Da, žal! Toda toži drugje! Reci to vojvodi, carju! Čemu nam odrekalo naše dedščino, prirojeno pravo? Mari ne misliš? Mari kriviš nas?“

„O milostna gospa, privoščil bi vam ne samo Lands-hutsko, marveč tudi vojvodstvo — vse, celo Bavarsko, ka bi imela dežela jedno vlado in jednega gospoda in — sveti pokoj, ka bi Bavarci ne prelivali lastne svoje krvi, a tujcev ne potrebovali!“

Važni, mirni mož govoril je sedaj živeje, da z go-rečnostjo, katera se mu je javila tudi v očesu. Falcgro-finja ga je presenečeno pogledala. Vrnega in nekdam mi-lega tajnika svojega očeta v tem hipu ni razumela. Nje-gove besede so jo ganile; imela jih je za izraz najvročje udanosti.

„Vem, da dobro misliš z nami. Zato in radi svo-jega rajnega gospoda očeta zagovarjam te vedno“, pre-govorila je ljubeznivo. „Falcgrot ne vidi rad tvoje velike nenavisti napram tujcem. Pomiri se vsaj radi mene in pametuj, kar sem ti rekla. Lahko noč!“

Gledala je še za njim, ko je že odšel, a ko so se njegovi koraki že izgubili v dolgem hodniku, že se je obrnila, že je segala po svečniku, kakor bi hotela oditi v tem odprle so se stranske duri, a vstopil je falcgrof, nese v roki neko listino.

Falcgrofinja pozdravila ga je z ljubeznivim po-gledom in nasmehom. Iz njenega pogleda, kakor je po-čival na mladem, lepem knezu, bilo je poznati, s kakšno gorkoto mu je udano njeno srce.

„Ravnokar prispel je sel iz Čeh — od gospoda Šternberka.“*)

*) Albrecht z Šternberka in na Zeleni gori.

„No torej, kako?“ vprašala je z živim zanimanjem kneginja, segaje po razprostrtem papirju. Soproj podal ji je list, toda dostavil je: „Češki je. — Vse v vsem dobro. Kralj se nagiblje bolje k vojvodi in se protivi vsaki pomoči za nas. Vojske ne dovoli zbirati po Čehih. Tudi novi kancelar, gospod z Kolovrat bode proti zbirki vojskov, seveda, mora biti — a tu se je falcgrof nasmehnul. „Samo da Šternberk naznačuje takoj svoto zanj, ka bi zatisnil oko; da prê gotovo zameži, a ne z jednim, z obema. če bo treba — Šternberg je dober pogajač, samo da je drag.“

„Na sebe gotovo ne pozablja.“

„Da. Toda češka pomoč nam je potrebna. Na njo se močno, silno zanašam. Izborni vojaki in radi me imajo. Samo češki ž njimi govoriti. Videl sem to zopet danes, kako to na nje dejstvuje, ko sem nagovoril mladega z Mečkova —“

„Zal mož.“

„I meni se ljubi. Saj ga Mikatu ne prepustim. Ta ostane pri strelbi. Ta človek strelja iz tarasnic in kartavn, kakor iz kuše*)! O, ko ura bije, se vsi moji moči začudijo. Inače pričnem — Kar imam to imam, a če ne bodo zadovoljni, naj si pridejo —“

„In prideta-li cesar in vojvoda vkupe?“

„Naj. Vem, kje je moja sila, Falcgrof sem in bodem a če Bog da, ostanem tudi landshutski knez! In ko bi tudi vsi, vsa država proti meni bili — ne bojim se. Samo ti bodi z mano, ti moja junakinja!

Objel jo je gorko. Pordevši izvila se mu je lahno iz naročja, a gledaje mu v oči, rekla je: „Da, bodem! Vkupe bodeva stala in bojevala. Saj je to za najina otroka!“

*) Armbrust.

A vzevši svečnik v jedno roko, odgrnila je z drugo kolter. Zakonska stala sta v neveliki sobici, a vpirala svoje oči v posteljo, čije odgrnjeno nebo počivalo je na izrezljanih stebrih. Na snežnobelih blazinah snivala sta dva zala dečka, katerih staršemu niti tri leta ni bilo. Spala sta trdo in ljubo otroško spanje. Ležala sta tako blizu sebe, da so se razpoložili zlati kodri staršega lahno na teme in čelo mlajšega. Obličja so se jima rdela. Buc-lata ročica mlajšega objemala je lesenega konjiča.

Mlada mati priklonila se je k njima, a njen soprog gledal je, objevši jo okoli pasu, ž njo na mila otročiča.

V tem trenutku pozabila sta na boj in spor za knežvino, pozabila nad najdražjim svojim zakladom, nad svojo srečo.

VI.

Prvi boji.

Sirota, stara vladika na Uherskem, koliko je sedaj naštevala časa! In namolila! Drugekrati bil je dan kakor dan, nobeden ni prinašal nič novega, posebno, ne rečem li veselega. Niti pomislila ni na kaj takega. Sedaj bila je vselej, kedar se je rano probudila, prva njena misel: „Danes li?“ A vročo svojo rano molitev končala je takisto vselej: „Gospod Bože, daj, ka bi danes prišle dobre novice.“

Vedno jih je čakala, dan na dan, i v noči se ji je često sanjalo, da je odšel sinov poročilni list. Početkoma si je še izgovarjala: „Brzo je še. Kako bi tudi že!“ In zopet je obžalovala v duhu Mikuláša. „Ta siromak se spominja doma! Kako mu pač je? Je-li zdrav? Gospodu soprogu ni smela dostikrat o tem praviti, niti mu razkrivati svojega strahu in svoje bojazni. Ni imel rad takšne mehkote srca, če tudi je mislil gotovo mnogokrat na Mikuláša. Dobro, ka je še Věruška bila. S to razgovar-

jala je stara gospa, kedar je osamela, srčno rada. Toda katero srce ljubi tako, kakor materino, a kdo ga razume? In posebno tako mlada deva, kot Věruška, a to še, kedar ji prihaja prva ta, srčno pomlad, kedar ji oteka misel nehoté drugam — ne sicer daleč, a često, često, k Boršicki trdnjavici, k mlademu Bo ršickemu, kateri je sedaj včasih na konju prihajal na Uhersko, bodisi premo ali pa se je tu stavljajl s čudnimi razlogi.

Dosti govora bilo je tudi, ako sta se sešla gospa vladika in stari Filip Roměnec, ki je o gospodu Mikulášu ravno tako rad in obširno razpravljajl, kakor o rajnem dedu, gospodu Jeniku.

Gospodiču zvenelo je gotovo često in glasno v ušesih, ker so o njem govorili tako često na Uherskem. Zato pa se je kucalo onim tam gotovo malokdaj — gospod Mikuláš se ni tako često spominjal, kakor se je o njem govorilo. Ne zato, ker se mu je dobro godilo, toda on sam ni vedel, da zanemarja domovje v svojih spominih.

Čas mu je mineval, hitel v novem stanu. Iz daleka se je dozdevalo, da grozeča burja ne prihrumi, iz obličja pa je mogel videti i slepec, da trešči.

Mladi falcgrof Rupreht pogajajl je še vedno z vojvodo in cesarjem, ob jednem pa je nakupičeval vojne potrebščine in najemajl vojsko. Ž njim bila je navzoča povsod i njegova soproga. Videti jo je bilo v uradu, kjer so sestavljajl odgovore cesarju, njej je prečitavajl falcgrof dopise svojih prijateljev, njej je poveril je tudi svoje vojne načrte. Izjezdila sta tudi mnogokrat vkupe, a tu bil je v njenem spremstvu vselej gospod Mikuláš. Bilo je poznati, da se je falcgrofu priljubil. Falcgrof mu je zaupal. Mnogi so to že zapazili, a nekoč povedajl je to Mikat Brada gospodiču kar v oči. Tedaj pregledavajl in poskušavajl je na prvem velikem dvoru novo tarasnico,

katero so pripeljali pred jednim dnevom s štirinajstim konji. Mladi z Mečkova, ki je šel mimo, zastavil se je pri krajanu. Mikat Brada pogladil je medlo se lesketajoči top in ga pričel hvaliti. V svojem navdušenju mu niti maral ni za to, da so se ozvali na drugem dvorišču glasi in peket kopit, a da je izjezdilo skozi svod velikih vrat nekoliko jezdecev, a za njimi na svojem krasnem, v krasnem koltru ponosno stopajočem belcu mlada falcgrofinja.

Zato pa je slišal in videl gospod Mikuláš. Niti z očesom ni trenil. Spremstvo prijezdilo je na dvorišče, šlo mimo, a ko je zagledala falcgrofinja klanjajoča se češka viteza, se je vlijudno nasmehnila. Takoj na to pričel je zopet svojo o tarasnici in naboju; h kratu pa je pogledal ostro mladega krajana.

„Pravim ti, gospod brate, ti me ne poslušáš! Uže zopet zamišljen? Kaj za vraga, kaj ti je? Gledam to uže lepo dobo. Doma svojih mislij nimaš. Gotovo v Čehih, pri nevesti, kaj ne? O, samo ne žaluj!“

Mikat je zahehtal: „Saj se, golobčka zopet vidita! Naj le ona stoka, a ti! Sramota! In tu, kjer se sreča nanj smeji! Da sem jaz na tvojem mestu! Falcgrof te ima rad, a ona takisto. Mari misliš, da se je prvlje na mene tako smehljala, na mene starega puškarja? Pa se še čemeri! In takšna mezda! To veš, jaz nimam novcev, ker so me tisti lecetarji obrili, obiram se, kakor uboga žena po preslici — a vendar se nadejam nekaj drugega. — Kaj bi povedal! To ta brezdelica. Kaj meniš, ti preje poduhneš k tem praskačem v kancelariji, zavisira že ta muzika! Kaj pa mi je do tega lenarjenja!“

Stoprav sedaj je nehal. Mikuláš vedé, da ga je treba pustiti, ako Mikát prične, ka dogovori, sedaj niti z besedico ni segnil v njegov govor. Šele sedaj je odvrnil: „Tudi jaz bi bil rad, nemara speje to uže res h koncu. — Čul sem, ka falcgrof pričakuje od cesarja cd-

govor. To bode poslednji, je rekel. Torej se to že nekako odloči.“

„Slava Bogu!“ vskliknil je Mikat in jel gladiti tarasnico. „To se pogovorimo, ko pričnem tu s to prijateljico“, a zatleskal je po topu, da je iz temna razvonil. — A ti, gospod brate — oblake proč! Saj i ti pozabiš!“

Gospod Mikat Brada. Oguljeni se je seveda motil. Gospodič z Uherskega ničesar ni imel, kar bi pozabil. — Ni pustil doma golobice. Odjezdil je s prostim, nezaljubljenim srcem. A inache pričel je tu pozabljati, na domovje in na vse. Početkoma samega sebe ni umel potem pak je že čutil, da se dogaja v njegovi notranjosti velika prememba.

Sedaj odhajaje v svojo sobo, nesel je s seboj sliko mlade falcgrfinje na konju jezdeč — dosihdob imel jo je v mishh, kako jo je videl danes za svežega jutra iz svojega stanovanja nasproti na balkonu, gledajočo zamišljeno pred sebe v daljavo, z zlato svetlobo ozarjeno. Stala je tako zlatolasa, ljubezniva, kakor prvlje vznešena, čast vzbujajočo. A sinoči zasnul je gospodič misle na njo, kako jo je bil videl za gradom pod starimi lipami z njenima dečkoma, nežno prikupljivo . . .

Že je samo koprnel in si želel, ka bi je mogel zopet videti, približati se ji, ji poslužiti. Takoj pri prvem sestanku uklonil se je rad njenemu vplivu, a na njen pogled in besedo sklonil je orožje, s katerim bi bil neizprosno kaznoval bavarske mezdnike, posebno pa ničemnega njih relitelja, črnega kancelarja. Odjezdil je od tega mesta, misle na svobodno devo, a ko jo je drugega dne spoznal in izvedel, kdo je, zaobljubil je vendar vznešen po njenem pojavu, ji svojo verno službo. A verujem, da je bil rad, kedar je njega nekaj želela, kedar je njen pogled počival na njem, kedar se je nasmehnila. In bil je srečen, kedar je mogel hoditi v njenem spremstvu.

Često jo je videval, često se je mudil v njenem obližju, a vendar se je često zapiral, kedar je somrak nastal, v svoji sobici, ka bi ga ne izvlekel od todi Mikat Brada v družbo ali na vino, a sam sedel pri oknu in gledal čez temno dvorišče na nasprotno staro grajsko poslopje. Tam, kjer je tisti balkon na mogočnih stebrih, žari luč v dveh oknih — tam biva falcgrofinja. Često legla je na okno senca — poznal jo je — često se je tudi odprlo okno, a letnim večerom zazvenel je včasih spev in prijeten zvok lavte. Včasib je prepevala kneginja, včasih ozval se je falcgrofov glas, često bilo je slišati njegov smeh in hrup otrok.

Mikat Brada mislil je, Bog ve kako ugodi mlademu krajanu, ko mu je nekoč pri vinu prerokoval, ka ne bodeta dolgo tu vkupe, ka pošlje falcgrof Mikuláša gotov vsled zaupnosti na nek grad za grajskega grofa. Toda gospodič mu je odgovoril takoj brez pomiselkov, da bi tega ne prejel, ko bi ne bilo potrebno, a raje ostal tu v Landshutu.

Mikat je skorej oči izvalil, tako se je začudil.

„Glej ga, on neče, a jaz tega niti dočakati ne morem. Tu si vedno gospodov služabnik, a zunaj na gradu, bil bi gospodar vse krajine. Tu bi mogel po teh Bavarcih teptati. O drugem niti ne govorim.“

Saj je gospodič imel uže dovolj izkustva, kako je zunaj. — Bil je s falcgrofom samo nekoliko dnij na nekem osamljenem gradu v leseh — a uže, uže hrepenel je samo proč odtodi. Ni imel tu nobenega stanja, čudna tesnoba ga je napadala. A ko se zopet bližali Landsbutu, bil bi svojega ugnal, da je bil sam. Verujem, da niti falcgrof ni tako hitel, kateri je jezdil domov k soprogi in rodbini.

A že je razumel, že je vedel, zakaj ga nič ni tešilo, zakaj je i na domovje pozabljal. zakaj je tako hitel

od osamljenega grada k landshutskemu dvoru, zakaj je vzdihoval in imel trenutke blaženega vzneta. A ko je to spoznal, ozval se mu je glas: „Poslovi se, odidi z Gospodom Bogom in pozabi, dokler je čas! Pozabi! Toda kako?“ A zopet: „Kam misliš? Kaj si želiš, blodniče! Falcgrofinja!“ A tu si je takoj trdno v mislih odgovarjal: „Ne — samo v njeni bližini bivati, ji služiti!“

Tako so hiteli tedni, a že prišla je jesen. Tu gospodič z Uherskega niti bojeval več ni v svoji notranjosti, še pomislil ni več na odjezd.

„Prepozno je — ostanem. Ni mogoče inace —“

A sedaj stoprav je razumel, kar je stari pleban*) na Uherskem menil, ko je nekoč rekel: „Svoja misel peklo in raj!“

* * *

Jesenski, vlažnemrzli veter je šumel in žvižgal po dvorišču starega landshutskega gradu, okoli njegovega stolpa, zidovja in zgradbe, a gonil goste oblake, hiteče nad njim v temno daljavo. Mesec se je le včasih pojavil iz njih valovja, a problesknivši se zopet skrnil v njih. Neprijaznega tega večera je potrkal nekdo močno na duri Mikuláševe sobice, a ko je gospodič odprl, je vstopil kakor se je tudi nadejal, česti gost v tej dobi, gospod Mikat Brada Oguljeni. Bilo je čutiti, ka je bil dolgo na vetru, da mu je kožuh precej propihal. Iz njega se je širil mrzel, svež vzduh — navadno je bilo čutiti bolje vino.

„Da nisi šel z menoj dol v mesto, kakor sem te zval! To sem imel sedaj lepo kratkočasje. Gonil sem, gospod brate, in sicer pošteno zverino — lepega ptička — kosa. Človek, ako hodi od orjaka Golijata — vrag ve, da ta hoja tako utruja. — Gotovo bi ga bil ulovil.“

„Toda koga?“

*) Župnik.

„Razumeš-li, tako je to bilo, gospod brate. Hodim torej od orjaka Golijata navkreber — na grad — veter je tulil in žvižgal — ravno proti meni — da sem zamižal. Toda ko dvignem glavo, nekakšen mož nad mano, proti meni, on po stezici dol — jaz po stezici gor. To pa pogledaš, si mislim, kdo hodi tako pozno iz grada v mesto. Čudno mi je to bilo. Itak jaz sam — a tu naenkrat ta dečko izgine, kakor da ga je pogoltnila zemlja ali kakor sam bognasvaruj. Prekriževal sem se — v tem moli za staro brezo kos kožuha. Skočim tja — toda dečko se je ognil v stran. Jaz za njim — a sedaj je nastala ta gonja.“

„Ti ga nisi dobil?“

„Kaj bi — kakor zajec je skakal — dokler se nisem ugnal. Pak mi pride na um: Glupec, kaj se mučiš? Saj vratar gori ve, koga je pustil sedaj.“

„A če ne pove? Je-li pustil tajno?“

„Hm, tudi to mi je že palo v glavo. Zato pa pravim, da si imel iti z mano.“

„A ga nisi poznal?“

„Inu, ko bi prisegel, ne morem, a vendar bi dal prst od desne roke za to, da je bil to tisti črni kancelar.“

„Ta? In čemu bi se skrival?“

„Zato, ker je ničemnik, a ničesar dobrega ne kuje.“

„Toda v mesto. —“

„Hoho, gospod brate, še ne umeš? Falcgrofinja mu še vedno zaupa in marsikaj pove. A to je gospodom upraviteljem*) doli silno ugodno, a gotovo dobro plaču-

*) Po smrti kneza Jurija so upravljali kneštvo landshutsko, dokler ni bil spor radi njega popolnoma odstranjen, upravitelji, izvoljeni iz dež. stanov, a ti so vladali v mestu Landshutu. Po svojem prepričanju sklonili so se boljše k Albrehtu, vojvodu Mnihovskemu, nego k falcgrofu Ruprehtu in njegovi soprogi.

jejo takšne novice. A tudi nam Čehom pripravljajo zanjke. Sedaj je dalj časa miroval — a ta črni lisjak zopet leze iz dupla. Danes bi mu bil stopil skoraj na rep. Mrzi me to.“ Mikat Brada je pljunil. „Imeti ga v roki. — Da sem jaz falcgrof, ne bi ga trpel tu!“

„A jaz bi“, — ozval se je Mikuláš — „končal to še hitreje. Biti tu gospod na gradu in gledati dol na gospode upravitelje, kako vladajo in gospodarijo — ne, nagnal bi jih. In če bi ne šli —“

„Položil bi Mikat Brada nekoliko tarasnic k strelnicam — te brblje bi poslale z grada dol v mesto nekoliko železnih besedic za dobro jutro — a gospodi meščani bi kosili opoldne že pod falcgrofovo vlado. —

Drugega dne sta poizvedovala i Mikuláš i Mikat, je-li bil Rohrbek včeraj zvečer zunaj grada — toda niti eden niti drugi ni mogel ničesar izvedeti. Stražnik, vratar in pozidni*) nista vedela povedati, da bi bil kdo razen gospoda Mikata odšel v mesto.

„Pri vseh! Je-li bila to včeraj resnica, ali ni bila?“ se je vprašal Mikat končno samega sebe. „Je-li to bi duh, ali ti je to izvedel orjak Golijat? A ne — vendar ne!“

Gospodič pa je sklenil, da bode Rohrbeka še natančneje opazoval, a to tem bolje, ko ona črnemu kancelarju zaupajoč niti ne sluti, kaj ji pripravlja pogibelj.

Zato je poročil Plamenaču, ki ni mogel pozabiti Rohrbeku prvi pozdrav njegov, ka bi črnega kancelarja dobro opazoval in ga tudi skrbno zasledoval. Tudi gospod Mikat si je izbral nov posel, postal je, kakor je sam s smehom priznaval, dvorski spletkar, to je, hotel je biti in zlasti, kakor se je izrazil, hoditi po sledovih črnega kancelarja.“

*) Straža na zidu.

Samo da je ta tako oprezno hodil, ka po njegovi stopinji niti sledu, po njegovem delovanju niti spomina ni ostalo. Mikata Brada je to tudi kmalu utrudilo.

„Zvijal bi se kakor lisica! To ni zame. Ko pride premo name, ubijem ga z jednim mahljajem. Toda smel je! Inače se je samo umikal in mračil, sedaj se samo posmehuje, če me sreča. To se mi smeje, kako me je onega večera ugnal. Toda čakaj, ti črni, saj! —“

Tudi Plamenač, če tudi je bil stanovitniši in bolj pazljiv, ni mogel poročati svojemu gospodu ničesar. Rohrbek se niti ganil ni iz gradu. Bodisi da je sedel v svoji izbi pri starih knjigah in proučaval, ali pa je bil v sobi falcgrofovih otrok, katere mu je mlada kneginja poverila. Sama je bila takisto njegova gojenka in rada se je hvaležno spominjala onih dni. —

Zima je že nastala, a snega je mnogo zapalo. Na landshutskem gradu pa je bilo v tej dobi živeje nego poleti. Četudi so bile ceste sedaj zavete in nehodne, so izposlali vsak čas nekakšnega jezdnega sla, a vsak čas je prisopihal zopet nekakšen v grad. — Tu pa so ga zavedli vselej premo k falcgrofu. — Tudi gospod Mikat je bil že mirnejši, a veselo si je mel roke, ko je nekega jasnega dne zazvenela na dvorišču landshutskega gradu fanfara cesarskih glasnikov, na čijih suknjah se je črnel veliki državni orel. Za glasniki je vjezdilo skozi temna, zvodena vrata poslanstvo cesarja Maksimilijana, gotovo s tridesetimi konji. V čelu sam gospod sel, grof z Hohen- ebsa, obdan z nekolikimi žlahčiči. Mladi falcgrof jim je skazal vso čast in pozdravil gospode sle prav srčno.

Tudi Mikatu Bradu so bili v veliko potešenje.

„Saj že davno čakam nanje. Sedaj nemara to gotovo nesó. Samo ka bi ne čakali na škrjančke ali docela na lastavice!“

Drugače se je vedno pazno izogibal kanceliji. Črnilo mu je smrdelo, a peresa se je čuval. Sedaj je hodil okoli knežje pisarne. Rad bi bil že zvedel, kaj so gospodje tam ukrenili. Kmalu pa ga je to utrudilo in oziral se je po svojem mladem krajanu, ki je vedel v takšnih slučajih več sveta. Toda po gospodu Mikulášu tega dne ni bilo ne sluha ne duha; niti njegov znameniti birič se ni pokazal. Vse to je gospoda Mikata počelo mrzeti, šel je na dvorišče, a tu mu je padlo na um, ka bi šel pogledat spremstvo gospoda sla; čemu pa bi pisarje obkroževal, v spremstvu zve tudi marsikaj, a poleg tega ne pogleda samo moštva, ampak tudi njega orožje in konje. Ko je tako krenil v to stran, kjer je bilo nastanjeno poslanstvo, je zagledal mladega visokega moža v krasnem kožuhu, znamenito raslega, ramatega, ki je pazno upiral vanj bistre svoje oči. Gospod Mikat, poznavši, da je izmed poslanstva, je krenil takoj k njemu, a pričel brez vsega obotavljanja ž njim govoriti. Nemščina mu ni posebno tekla — a vendar je javil tuji vitez iz spremstva cesarskega poslanstva vidno potešenje, da je gospod Mikat začel ž njim. Ni dolgo trajalo, a že sta sedela v Mikatovi izbi pri polnih bokalih. Brž sta se seznanila, a njiju govor je črez dalje bolj oživel. Mikat Brada je nadaljeval tu svojo diplomatiško akcijo, a vprašal nemškega viteza brez ovinkov, s kakšno novico so prispeli.

„Mislim, da z dobro. Sploh vem samo toliko, da bi cesar ne imel rad vojne.“

„To je glupo!“ je vskliknil nehote Mikat.

„Takisto mislim tudi jaz. Jaz bi tudi imel rajši vojno — a — zlate ostroge!“

„To je zopet moder govor. Na vaše zdravje!“

„Ka bi se tako zdrava sešla!“

„Menite na polju. Naj pa bo! Ne bodem ostajal za vami, kakor tu pri bokalu ne!“ A Mikat Brada zasme-

javši se, je trčil hrupno z novim svojim znancem na njegovo zdravje.

„Torej se že pripravljate?“ pričel je Nemeč.

Gospod Mikat je malo zamižal, se nasmejal in pravil:

„Kakor vi. Vi se ne bojite, jaz se ne bojim, vi ne poveste, jaz ne povem, a pijmo torej!“

Porazumela sta se. Pila in pila sta še, ko že ni bilo več noge v knežji pisarni, a pila sta še, ko je nastal temni večer, a mrzel veter rožljal z okenskimi šipicami. Mladi nemški lanckneht se je pošteno vedel, tako, da ga je krepki češki hejtman pohvalil: „Znamenito prenašaš! Iz tebe bode fant, gospod s Frundsberka!“*)

Tretjega dne je cesarsko poslanstvo zopet odšlo iz Landshuta. Odločilnega ni bilo slišati, s kakšno odhaja in kaj nese cesarju. O vsem se je hranila globoka tajnost. Samo toliko se je govorilo, a močno, da bi se cesar rad izognil vojni, a da je falcgrof Rupreht odpisal pomirljiv odgovor.

Takisto se je tudi dozdevalo. Vojni hrup je potihnil v Landshutu, a falcgrof sam je izjezdil sedaj često na lov; preje je malokdaj tako storil, če tudi je ljubil lov nad vse, ker mu vidno ni dostajalo časa.

Gospod Mikat bil je jezljiv, a tudi mladi njegov krajan se je prepuščal nekakšni zamišljenosti. Gospod Mikuláš je sedaj malo izhajal, a često zopet postajal pri svojem oknu, gledajoč tja k balkonu; tu pak se mu je pojavljala za zimskih večerov, kadar se je pokrilo nebo z iskrecimi zvezdami, v migljajoči njih luči kakor dušna prikazen vznesena kneginja njegovih sanj. On pa je vzdihal in se moril z breznadno, blaznivo ljubavjo. Toda sedaj,

*) Juri s Frundsberka, pozneje slavni vodja nemških lancknehtov.

ko je cesarsko poslanstvo odšlo, pridružila se mu je nova skrb. Hrepenel je, koprnel po priložnosti, ka bi mogel s falcgrofinjo govoriti na samem. Težko je to bilo. Kadar ni bil njen soprog pri njej, bila je pri svojih otrocih, a tu je zopet sedel tisti črni kancelar.

Sreča pa mu je bila le mila. Za zimskega popoldne je zvedel, da se falcgrofinja mudi sama v grajski kapeli. Vstopil je za njo. Gosta tema razložila se je pod visokim gotiškim zvodom. Pri oltarju je mrkala samo večna luč. Strani, v izboku, pod velikim lesenim križem, je pokleknila falcgrofinja in se vtopila v vročo molitev. Žar dveh voščenih sveč je ozarjeval migaje njeno zalo obličje, plemenite bele roke, katere je sklenila v molitev. Mikuláš, stoječ pri sohi, je jedva dihal. Njegove oči so nepremično zrle na mlado gospo, čije pojav je pod začrnelim kipom Križanega posebno dojemal. Gospodič ni vedel, kje je, čemu je prišel semkaj, ne opazuje-li kdo zopet njega samega. Stresel se je, ko je falcgrofinja vstala. Dobro je zapazil, da je oblaček nevolje preletel čez njeno čelo, ko je zagledala mladega viteza.

Postala je, kakor bi čakala, da se opraviči. On takisto pristopivši, jo je spoštljivo, ne brez jecljanja s težavno svojo nemščino poprosil, ka bi mu dovolila ta jen posluh, ker bi ji rad nekaj važnega povedal. Gledajoč v odkritosrčno gospodičevo oko, je razjasnila svoje lice in z nasmehom pravila: „Ali je nujno?“

„Mislim, da je.“

Za hip se je zamislila. Potem pa je rekla: „Danes ni možno. Pridite jutri popoldne.“

Ko pa je ob tej dobi stopil po utihlem hodniku k njenim sobam, se mu je zdelo, da sliši glas svojega srca. Pri durih, vodečih v sobo mlade falcgrofinje je za hip postal, ka bi si oddehnil. Tako se mu je srce razburilo.

Falcgrofinja je bila sama in je že čakala. Mir se je javil na njenem licu. Gospod Mikuláš, stopivši na njeno pozvanje naprej, je jel govoriti. Najpreje je prosil, ka bi oprostila, ako se moti, da je vse to storil vsled vdanosti do nje.

„A zakaj niste šli k falcgrofu?“ je vprašala.

„Zato, ker vem, jasna kneginja, da ste Rohrbeku naklonjeni.“

„Zaradi njega?“

„Ne račite misliti, da ravnam vsled gneva proti njemu, ali vsled maščevalnosti. Saj sem dosti dolgo pre-mišljeval, imam-li tako ravnati.“

In potem je povedal, kar se je prigodilo Mikatu Bradu z Rohrbekom.

„Od te dobe je vznikel v meni sum. Opažaval sem ga — toda dolgo zaman. Šele tedaj, ko je bivalo cesarjevo poslanstvo pri Njegovi Milosti, sem zasledil Rohrbeka, kako se je priplazil tajno iz svojega stanovanja, a ravnotako tajno in pazno vkradel v stanovanje cesarskega sla.“

Gospodič je dobro zapazil, da se je falcgrofinja na stolu živo genila.

„A grof ga je sprejel?“

„Da, Rohrbek je samo potrkal, nekaj izpregovoril. Kaj, tega iz svojega skrivališča nisem slišal.“

„Je-li bil dolgo tamkaj?“

„Precej časa.“

„Vi ste, gospod z Mečkova, nanj čakali?“

„Da, jasna kneginja, s svojim slugo.“

„Je tako zanesljiv?“

„Verujem mu. Ne račite se bati — a ničesar nemškega ne ume.“

„Ve-li kdo o tem?“

„Nikdo.“

„Torej še dalje molčite o tem. Niti falegrofu se ne zmenite.“

„Zato sem Vaši Milosti naznanil —“

„Hvala vam za to in za vašo udanost. Nemara se to razjasni v dobrem“, je dodala zamišljeno. A zopet se je vzdramila in pogledala gospodiča. „Toda dobro ste ravnali. Sem vam hvaležna“, je pravila laskavo, srčno. Podala mu je snežnobelo roko, ki jo je on spoštljivo poljubil.

Gospodič z Uherskega se je zopet nahajal v svoji sobici. Je-li potoma koga srečal, je-li šel ravno ali po ovinkih, tega ni vedel. Bil je ves vznurjen. Mislil je na svoj poset, na kneginjo. Bil je v njeni sobici, na čije okna je tako često in dolgo gledaval, kakor na kakšno svetinjo. Kako si je želel, ka bi mogel tam nevidno stati! Sedaj se vrnivši od tam gotovo nikomur ne bi mogel povedati, kako je tamkaj. Predstava krasne sobice se mu je v duši megleno pojavljala — to pa je jasno čutil, kakor bi bil tam drug vzduh, prijetniši, divne vonjave sit, krv razčiljujoč. Najjasneje pa se je odbijala od vsega, njena postava. Slišal je še vedno, kako se mu zahvaljuje z zvočnim, srčnim glasom, še vedno je videl to belo roko, čutil nje dotik na svojih palečih ustnicah.

Ko je grofinja osamela, je stala nekaj časa, zamišljeno gledajoč pred sebe. Toda kakor bi se naglo odločila, je segnila po plašču, ka bi ga vrgla čez ramena. — Hotela je oditi, hotela Rohrbeka presenetiti v njegovem bivališču, govoriti ž njim, toda opreznost je zmagała čut, naklonjenost. Ni sicer doslej verovala, da bi bil zmožen nekđaj verni tajnik njenega očeta in njen učitelj kakega izdajstva; to pa, kar ji je povedal ta češki vitez, jo je sililo, ka bi uvaževala, ka bi dvomila. Odloživši zopet plašč, je sedla na stol in nagnila v zamišljenju glavo.

V tem — čudni to slučaji! — je vstopil ta, na kojega je ravno mislila, Viljem Rohrbek. Falcgrofinja ga je začudenjem nekaj časa gledala, potem pa ga je vprašala, čemu prihaja tako iznenada. Rohrbek ves resen, da žalosten, se je trpko nasmehnil.

„Nemara je budalost, kar storim — upam pa na vašo ljubezen, saj me ne vede ničesar drugega sem, nego vdanost do vas, milostljiva kneginja in — do naše zemlje. Malo pomolknivši je nadaljeval: „Račili ste me onkrat vprašati, zakaj sem sedaj tako zamišljen in žalosten: Odvrnil sem, da nimam vzroka. Legal sem, milostna. Tedaj tega nisem hotel povedati, mislil sem, da ne smem. Toda to mi ne da miru, premišljeval sem, imam-li molčati ali govoriti. Danes pa sem se odločil. Naj se zgodi volja božja.“

„No torej?“

„Enkrat sem že govoril z Vašo Milostjo o tujih mezdnikih in o mogočni vojni.“

Falcgrofinja je zamračila čelo.

„Danes se zopet osmelim. Priznavam, vedno sem upal, da se oblak razpodi. Ko je cesarsko poslanstvo odšlo, utihnil je ves vojni ropot, priprave, preje tako hrupne, so oslabele — a vendar je to dušljiva tišina, kakor pred burjo. Vse zapazim — čutim, da je vojna pred durmi.“

„Mari se je tako bojiš?“

„Da, bojim, zaradi vas, milostljiva kneginja in zaradi vse zemlje. Vem, da je Nj. M. gospod falcgrof ognjevit, postaven, da ga goni v boj. Toda kaj bode ta boj koristil, kakšne bodo njegove posledice? Monakovski vojvoda se ne vda, cesar se ž njim spoji, a za cesarjem pojde vsa država. Sovražnikov bode od vseh strani.“

„Ne bojimo se jih.“

„Da, vem, milostna — toda konec koncev? Vojna dolgo potraja, gotovo tako dolgo, da bode veliki zaklad Nj. M. gospoda očeta izčrpan, da bode vsa zemlja opustošena, da bode povsodi groza in vničenje. O milostljiva kneginja — vidim to bedo, katera zasegne našo zemljo!“ vzliknil je Rohrbek z ganjenim glasom. „Račite, za Boga, prosim, gospoda falcgrofa brzdati! Vi morete mnogo, vse, moja milostna gospa!“

Falcgrofinja je vstala. Njeno lice je javilo resnobo, da, strogost.

„Aj, Rohrbek! Tako moreš ti govoriti? V čigar službah si?“

„Vem verni vaš sluga — a veren Bavarec!“

„Tako bi mi svetoval veren sluga? Vedi, Rohrbek, ko bi i moj soprog ne hotel vojne, bi jo začela jaz sama, sama jo vedla!“ Oči mlade kneginje so se zalesketale, a ljubke njene nozdrvi se razširile. „Jaz vedem vojno, jaz, za svojo dedščino. Ni-li to moja dolžnost, ubraniti jo sebi in svojim otrokom?“

„Milost, slutil sem, da bode moja prošnja zaman. Toda izpolnil sem svojo dolžnost. Da, bode ta boj za dedščino. — Vojvoda Albreht se sklicuje na stari rodbinski red. V. M. na prirojena prava. O, da vas je knežji vaš oče bolje ljubil, nego svojo zemljo!“

„Dosti, smelče! Tako kakor, ti govore naši sovražniki. Ne sramotuj spomina svojega gospoda. Dosti na tem, da govoriš tako z njegovo dedščino. Da ni minulih let in tvojih služb! — Sedaj že verujem —“

Tu pa je razčiljena kneginja postala. Potem pa je zopet začela. Razgnjevani njen glas je upadel, vendar je bilo še vedno na njem poznati, kako se ji trese notranjost.

„Sedaj pojdi, Rohrbek. To je bila naša poslednja beseda o teh stvareh. Sedaj samo izpolnjuj, kar ti gre!“

Kneginja je hodila še nekaj časa po sobi. — Mislila je na to, kar ji je povedal ravnokar nekdanji vzgojitelj in na to, kar je o njem oglašil tisti češki vitez. Ima-li to povedati soprogu? Vedela je, da nima Rohrbeka posebno rad, da bi ostro ga kaznoval za to ravnanje in to zadrževanje. A tedaj bi ji bilo starega služabnika žal. Oprezna, razumna kneginja je pripoznavala, da je nepravilno ravnal, a vendar je razumno opreznost zopet premagalo žensko srce.

Rohrbek je pri oknu stoje gledal v temno noč. — V duši so mu zvenele poslednje kneginje besede: „Samo izpolnuj, kar ti gre.“ Da, izpolnjeval bode. Svaril jo je, prosil — za Boga prosil. Kaj more on več? In vendar se je vkradalo v srce vernega, strogega Bavarca tudi sočutje z mlado kneginjo, katero je vzgojil. „Ne, to je on, to je falcgrof ž njo govoril“, je mislil Rohrbek dalje. „On je tisti hudi duh, ki žene njo in vso zemljo v boj, ka bi zadoščeval svoji častilakomnosti in vladohlepnosti!“

VII.

Landshutska deščina.

Sneg je skopnel, napeta voda reke Izare je upadla. Pomlad se je oglašala. V tem času je sprejel landshutski župan Scharsacher nekoč pozno zvečer pisemce, v katerem je bilo napisano v tem smislu:

„Veste, da je falcgrof odjezdil s trumo mezdnikov iz grada proti Ambergu. To je samo zvijača. Stoprv sedaj sem zvedel, da nekaj namerava. Kaj in kako, ni možno povedati, ne vem. Bodite oprezni; mislim gotovo, da je na vas naperjeno. Več ne vem. Sem sedaj vedno pazno zasledovan. Verni Bavarec.“

To pisemce je prinesel nekakšen neznan človek. Toda župan Scharsacher je dobro poznal pismo in besedo

tega vernega Bavarca. Kakor on je bil tega mnenja, da je pravi dedič landshutski Monakovski vojvoda, zato se je že davno bal z ostalimi upravitelji nastalega spora in različnosti mnenj iz njega se rodečih. Sedaj je premišljeval. Bilo je že pozno, ka bi sklical shod. Toda vstal je zarana, a že zgodaj zjutraj so se sešli vsi upravitelji katere je pozval.

Silno živo je bilo v stari gotiški svetovalnici. Med tem, ko je župan izpregovoril, svetujoč, ka bi se brambna moč gospodov upraviteljev pomnožila, a ta, ki je v mestu, naj bi bila vedno v orožju pripravljena, oglasili so glasnika gospe falcgrofinje Elizabete. Prinesel je list, vsled katerega je župan, ko ga je odprl, kar odrevenel. Takoj je zapazil, da to ni znana mu pisava Rohrbekova, ki je navadno vse pisma kneginji sestavljal in pisal. Preletel je z očesom vsebino usodne listine in vzkliknil:

„Raziti se nam je! Kneginja to zahteva, ker je dedična mesta in dežele pre ona, ker sama prevzame vlado. Svarilo je prišla prepozno!“ je dodal.

„Čitaj, čitaj!“ ozivali so se glasi iz zmesi burje, ki se je na to proglašenje razvila v svetovalni sobani. Toda preden je Scharsacher dočital, vdrlo je nekoliko biričičev v sobano.

„Vojska gre! Z grada prihajajo v mesto!“

V tem se je ozval zunaj hrup in šum. Prestrašeno ljudstvo je begalo po ulicah, premnogi so drli k sredovalnici. Upravitelji in svetniki so skočili k oknom. Scharsacher je šel z nekolikimi drugimi vun pred svetovalnico, na stopnice. Ves bled je bil od razčilenosti, ko je gledal na grajski vrh, po čigar brdu se je valilo dobrih tisoč mezdnikov. Praporci so jim veli v vetru veselo nad glavami, dolge helebarde so se lesketale in blestelo v zarji ranega solnca. Strašna zmešnjava je nastala pred svetovalnico. Ljudstvo se je kopičilo in zopet raztekalo

mezdniki so prihiteli in kričali, kje so hejtmani. Schar-sacher je samo pregledal, kaj se godi, a brž se je zopet vrnil s svetovalno sobano.

„Kaj tu, gospoda, stojite? K orožju!“ je kričal.

Pak drl je vun.

V tej dobi sta se valili dve vojni trumi z grada na Landshut. Ena v smeri k novemu mestu, druga na staro mesto. Tolpa strelcev je stopala naprej, a pred njimi praporec jezdecev, na čigar čelu je jezdil na svojem vrancu gospod Mikuláš z Mečkova. Na šlemu se mu je zibalo perje, a po strani mu je vel bel, na levo rame privezan trak. To je bilo znamenje falških.

Po jasnem, ožarjenem vzduhu, po katerem je časih zazvenel bojni krik kneginjih tolp, ozval se je sedaj glas landshutskih zvonov, bijočih na plat. Tudi iz mesta se je oglasil krik, a sedaj so se tam na zgradbi, katerim se je Mikuláševa tolpa znatno približala, ozvali streli, a belkast njih dim se je širil po čistem vzduhu. Gospod Mikuláš, bližajoč se prvi s svojo tolpo mestnim vratom, se je sedaj ogledal nekolikokrat po gradu. Tam na zgradbah se je bliskalo orožje, v strelnicah pa je bilo še vedno tema. Toda sedaj se je tam zablislilo, zakadilo, a gro-movit strel je stresel vzduh. Eden, dva, a že pokajo po vrsti. To ti Mikat Brada odgovarja na ta trkanja z mestnih zidov. Glej, kako učika je ta njegova beseda! Most pri vratih starega mesta se spusti rožljaje — že doni pod kopiti Mikuláševe konjice. Že je vjezdil gospodič brez pomislekov v temna, zvodena vrata. Jezdci za njim. Na ulici za vratami pusto. Krami so zaprti, oknice takisto — toda sedaj se bliža peket, krik in hrup a z bojnim krikom se vali tolpa mezdnikov iz stranske ulice.

To je župan Scharsacher, ki je zgnal trumico obo-rožencev in se osmelil na brambo. Gospod Mikuláš je stisnil svojemu vrancu boke in že je vjezdil v sovražno

trumo; za njim njegovi jezdeci. Pešci niso odoleli temu navalu. V kratkem času je njih vrsta prodrta; v tem hipu je izbil gospod Mikuláš županu meč in ga zajel. Mestni mezdniki so se razpršili. Boj je bil končan.

Malo pozneje je stal gospodič s svojo tolpo pred svetovalnico, katero je, kakor je imel naročeno, posadil. Ostala vojska posajala je mesto. V svetovalnici je bilo tiho. Upravitelji in svetniki so se razpršili. Mesto, nepričakovano in naglo prevladano, bilo je kakor brez zavesti. Ljudje so se skrivali — samo kneginje vojske bile so vse ulice polne. Včasih se je ozval mogočno doneč pok iz tarasnic, namerjenih v to stran novega mesta. Potem so i ti potihnili; v tem pa je zazvenel zvon na svetovalnici, po katerem so se oglasili tudi oni po stolpih a od vrat se je ozval nov hrup in krik. To je bilo radostvo klicanje ne samo vojske, ampak tudi ljudstva.

Ko nikjer niso vlomili in plenili, ko je nehalo tudi grobo streljanje raz grad, so odpirali meščani oknice in vrata. Gospod Mikuláš je sedé na konju čakal pred svetovalnico in gledal vedno v to stran, od koder se je ozival in bližal hrup. Vedel je, kaj je. Tu glej, truma krasno opravljenih jezdecev, — to je kneginja straža, za njimi trobci fanfare trobeč — a tu sama falcgrofinja zmagovalka.

Njen belec ve gotovo, koga nosi v škrlatnem sedlu, ker tako bujno trese z glavo. Ona! Takšne je še gospodič ni videl. Na prsih se ji leskeče blesteč oklep divno-krasnega dela, a zlate lase ji krije namesto lepe čepice srebrnolesketajoč šlem, ovenčan na vrhu z zlatim vencem. V desnici drži kneginja palcatek — verujem, pristaja ji kakor žezlo.

Mladi falcgrofinji na levo je jezdil stari in postavni Juri z Rosenberga, vrhovni voditelj vojne trume, katera je premagala staro mesto. Za kneginjo so jezdili žlahčiči

njenega spremstva, a za njimi so stopali s težkimi, donečimi koraki falcgrofovi lancknehti, čijih ogromno dolga kopja in helebarde so jim molele nad glavami kakor gost les. Drugekrati je hodila falcgrefinja po mestnih ulicah ob boku svojega rajnega očeta — a povsod so hiteli tedaj vedno na cesto, ka bi videli lepo vljudno princezno. Sedaj je jezdila todi, ka bi se utrdila v svoji oblasti. Upravitelji so bili proti njej — toda ljudstvo, meščanstvo, ko je spoznalo, da ne gre za njega škodo in uničenje, ko je zagledalo kneginjo, ki se je tako možato potegnila za svojo dedščino, samojedina, brez so-proga svojega hodi v sredini vojske vznesena, važna, a vendar ljubezniva, ter se ozira okoli in smehlja, kakor navadno, je odpiralo ne samo oknice*), ampak tudi duri in hitelo vun. V ravnokar mrtvih ulicah je odmeval ne samo vojni hrup, ampak so tudi zveneli navdušeni vzkliki pozdravljajoči kneginjo, a za njo sedaj niso stopale samo trume mezdnikov, ampak tudi silne trume raznega ljudstva. Njena vojska je premagala upravitelje in mesto, ona pak prebivalstvo.

Gospod Mikulaš je skočivši sedaj raz svojega konja vrgel njega uzdo Plamenaču, sam pa se je postavil na stopnice svetovalnice, pred katero je zastavila falcgrofinja svojega konja. Ko je zagledala mladega viteza, uprla je za hip svoj pogled v njegovo zalo postavo, koji je polno orožje in šlem s perjem dobro pristajal, ter se je laskavo nasmehnila. Gospodiču se je zaiskrilo zaradi tega oko. Ker je bil v tem hipu upravitelj svetovalnice, spremil je falcgrofinjo v svetovalno sobano, kamor se je podalo takisto prvo komorništvo. Prihajali pak so tudi že ččetje mesta, ki so se preje tako naglo razpršili in nekateri iz med upraviteljev, ka bi se poklonili novi gospe. —

*) Balken, Läden.

V tem času je hodil Rohrbek po svoji sobi. Ko se je zopet oglasil doneč pok tarasnice, je pristopil k oknu in gledal dol na mesto, koje je mogel pregledati. Rohrbekov obraz je bil zamračen. Sedaj se je vznese glas zvonov po jasnem vzduhu celo k njemu gor, a z dvora in zgradbe je zazvenel radostni krik knežje družine in posadke, ki je z vrha dobro videla, da se njih veliteljki doli dobro godi.

A tu je Rohrbek vzdehnil: „Uboga kneginja! Obžalujem te!“

Zato pa si je gospod Mikat Brada stoje pri grobi strelbi koji je zapovedaval, gladil brke in vskliknil: „Kaj sem povedal! Nekoliko železnih besedic na dobro jutro a danes že obedujejo meščani pod vlado Njegove Milosti! Že so se tam vdali! Halo, grmite dečki, da bodo doli vedli, ka se i mi veselimo!“

D drugega dne se je zahvalila falcgrofinja Elizabeta na gradu vsem gospodom, ki so ji bili najbolj pomožni pri posedanju Landshuta. Gospod Mikuláš je same blaženosti kar drevenel, ko ga je kneginja poklicala posebič k sebi. Zopet je stal sam proti njej v njeni sobi.

„Gospod z Mečkova, vam sem dolžna posebno hvalo. Razumete me. Falcgrofa bode tešilo, ko zve, kako je šlo vse brez napora, a gotovo vam ne pozabi. Od mene pa prejmite v spomin na včerajšnji dan darček, ki sem ga vam poslala.“

Blažen, presenečen po toliki ljubeznivosti se je zahvalil gospodič z ganjenimi besedami. Ni se mu dozdevalo, da je kaj tako posebnega izvršil. Bilo mu je vsako delo milo, saj je služil njej. Še več, o še več bi bil storil, dal in žrtvoval.

Vrnivši se, niti Mikata ni poslušal s posebnim in vidnim zanimanjem, ki mu je navdušeno pravil, kako se

ga je spomnila kneginja z znamenitnim gmotnim darom za to njegovo včerajšnje uspešno muziko.

Gospod Mikuláš je zagledal kneginjin dar, brž ko je vstopil v svojo sobo. Stal je na hrastovi njegovi mizici proti oknu v zlatem pramenu solnčnega svita. Ah, dragocen ta oklep dela silno mojsterskega. Tako krasnega kosa gospodič še nikdar ni videl. Ves oklep je bil prevlečen z dragim baršunom višnjeve barve, v katerem so se blestele spodaj, tam, kjer je prilegal k pasu, okrasne glavice zlatih žebličkov in se vile od tod po obeh straneh više poleg roba, v katerega je iztekal spredaj oklep, lesketajoč se gosto drug poleg drugega od spodaj do gor.

Poleg oklepa se je lesketal kovan pas, a na njem dragoceno bodalce v še dragocenejšem toku.

Mladi vitez jel je radosti navdušen oba kosa pregledavati, tešila sta ga sama po sebi in pak ker sta bila od nje. Toda ko je na to kakor v poskušnjo položil oklep okoli svojih prs, je nehote vzdehnul.

O da bi mu dal pokoj in ga ohranil pred burjo ki je nevarniša od vseh neprijateljskih puščic!

VIII.

Doma.

Led je že davno stajal na ribniku pred trdnjavo Uhersko; že so ozelenele na njegovem obrežju ne samo vrbe, temveč tudi stare olše, ki so posamezno sklanjale temna svoja debla nad vodo.

V svežem, sitem zelenju lok so razcvetele marjetice in za njimi potočnice, od čijih cvetov je bil pokrit tudi porasli nasip stare trdnjave. Tudi tista gosta dobrava za njo, katera si je najdalje ohranila lanjsko šumeče listje, se je iztrgala iz svoje otrpnelosti in okrasila svoje čelo s svežim, zelenim vencem. — Povsod je bilo veselo

vsled tega prerajanja in glasno po grgljanju jarih vod, šumenju omladlih koron in radovanjn vseh ptic.

Věruški, hčeri vladikini na Uherskem, je prispela ta pomlad preje, a trajala in cvetela neprenehoma. Mladi Boršicki je mogel za te dobe lažje prihajati nego za ostre zime, a če ne on, je vsaj njegov sel lažje prišel. Sedaj so poročila med Boršicami na Uherškem često prehajala, kar doslej nikdar ni bilo. Bili so to razni sli. Kakor so se ravno namerili, sluga, žena korenarka, časih tudi deček; kakoršno jo bilo poročilo. Časih listič, časih poročilo, bodisi tudi samo nekoliko besedi, Starši bi se jim nemara posmehovali, kajti razumeli ju niso, toda mladima bilo je to čez vse. A najmileje je bilo gospodični Věruški, kadar je mladi Baršicki poročil: „Pridem ob tem in ob tem času“, ali „tedaj in tedaj pojdem mimo“ — kar je bilo prav za prav vse edno. Med tem, kar je Věruška pričakovala pri oknu milega, je gospa mati v samoti premišljevala in gledala skozi okno čez ribnik, dlje v ozarjeno, mlado krajino, kakor bi takisto pričakovala nekoga.

Lani, pozno v jeseni, je poročil sluga gospoda Pernšteinskega s Kunčtiške Gore, da je prejel gospod novice od gospoda Šterberka Zelenogorskega in tudi to, da je gospodič z Uherška v Landshutu, a da se mu tam dobro godi. — To je bilo za staro gospo uteha na dolg čas. Pomladi pak je jezdil gospod soprog v Prago, od koder je prinesel poročilo, da je vojna na Bavarskem že nastala. Mladi faclgrof je pre sam začel, posadivši mesto Landshut — a to je bil tisti, v čigar službah se je Mikuláš mudil.

Stari vladika pa je zvedel še več, da se je ta vojna za dedščino Landshutsko razvnela po vsej bavarski zemlji, od čeških mej so jo pre zanesli do Rena na Falško, od vzhoda do zahoda, od severa na jug — povsodi zbi-

rajo vojsko proti mlademu falcgrofu, ki ga je dal cesar v prokletstvo. Niti povedal ni vsega tega svoji soprogi, bila bi sirota v samih strašnih in skrbeh povenela. Potem pa se je že govorilo splošno o tej vojni, a tudi to, da račnja gospod Šteruberk zanjo najemati, da se sam pripravlja na pojezd, a da sta brata Henrik in Jetrih z Gutštejna že odšla na Bavarsko. —

Končno pa so prišle novice od Mikuláša, ki je poslal list, a ta je prišel zopet po posredovanju gospoda Šternberka na Uherska. Stara gospa bi ga bila vsak čas brala, da je grbančil nad tem vladika že čelo. Kakor danes. Otvorivši okno je pogledala na dvorček, a zapazivši tam Roměnca, ki se je ogreval sede na stopnicah starega, očrnelega stolpa na pomladnem solncu, je klicala, kam je šel vladika ?

Pre na pristavo, je odgovoril stari sluga; tu je potegnila vladika svojo glavo hitro zopet v sobico in prigo-varjala pri mizi šivajoči Věruški, dobrotljivo se smehljajoč: „Gospod oče je odšel, rada bi zopet slišala, veš — Vedno imam to v mislih, marsikaj mi pride na um, a nečem vprašati gospoda očeta, godrnjal bi. — Mili Bože, kakšno srce imajo pač možje!“

To je govorila že bolje sama sebi, kajti Věruša, razumevši mater, je takoj vstala in odskočila v bližnjo sobico. Tam poleg postelje pod nebesi je bil v zidu kotiček z lesenimi vratci. Ta odprši je vzela od todi zložen list, povit s trakom.

„Tako, tako, duša moja, pojdi in prečitaj mi to“, jo je pozdravila matka. „Ah, mili Bože, ka bi ti ne bilo prebirati, ka bi ne bilo pojezdov in listov!“ je vzdihnila in že je sela na trdi stolček proti hčeri, željno pričakuje vsebino milega pisma, četudi jo je dobro poznala. Sklenivši roke na kolenih je gledala stara vladika na

svojo hčer, ki je razloživši list na jesenovi mizi pričela čitati z zvočnim glasom. — Niti napisa ni izpustila.

„Blagorodnemu gospodu Zdeslavu Jeniku z Mečkova in na Uberskem, mojemu milemu očetu! Dam vam vedeti, kako smo hodili z mladim falcgrofom Ruprehtom bojevat v dežele, ki leže pri Dunavu. Hvala Gospodu Bogu se nam godi dobro, srečo imamo in povsod hodimo brez škode. Gospod Henrik z Gutštelnja ima že dvainpedeset jetnikov, a med temi je šest vitezov, a sami visokorojeni ljudje, a sedlanih konj smo vzeli devetinpedeset, a med temi nekaj krasnih. — A najpreje smo prispeli k mestu imenovanemu Neuburg, pridobivši ga s topovi in drugače. A ko nam je pomogel Gospod Bog to mesto prevladati, speli smo odtod k mestu imenovanemu Rain. Toda prav trdno je, z nasipi in globokimi vodnimi jarki, samo zidovje ni pripravljeno. Ako bi nam Bog pomogel to mesto premagati ali po dogovoru vzeti, takoj bi speli na kneza Albrehta Monakovskega in ga podili. Drugih novic sedaj nimam pisati, nego da se imam hvala Bogu dobro. A često se spominjam tudi tebe, mili oče, in mile matke in Věruške!“

V tem hipu, ko je hčerka umolknila, bilo je slišati vladikin glocki, tresoči se vzdih, a v tem hipu proskočil je skozi okno tudi žarek pomladnega solnca in preletel čez jesenovo belo mizno ploščo, čez mlado glavo Věruščino in zatrepetal na vladikinem licu, ganjenem po teh srčnih besedah sina bojnika.

Věruša pa je čitala dalje:

„Mili oče! ta list je pisan pri tem mestu Rainu, a predno je bil končan, smo s sovragom imeli silno prasko a v tej praski smo razbijali po njih vratah, a v tej praski sem obstreljen, toda hvala Bogu brez škode, zaradi tega se ni treba bati ne mili materi ne nobenemu izmed vas. Toda nekoliko Čehov, dobrih, ubogih dečkov

nam je že palo, a posebno pešcev gospoda Gutštejna. — Rad bi tudi slišal, mili gospod oče, da se ti dobro godi in gospe materi in Věruški. Rad bi često poslal poročilo toda težko je dobiti sle in tudi prohajati dobro ne morejo. Ako Gospod Bog da — —“

Věruška je iznagla umolknila in pordela.

Zunaj se je ozval rezget in pekot konja. „Prišel je! je bila prva Věruščina misel. „Boršicki se je zastavil. A zategadel je kar pordela radost. V tem je spustil na dvorišču tudi Roměncev Kulišek, a ostri njegov lavež je preglušil moške glase, ki so se ozvali zunaj. Věruška je pozabila že popolnoma na bratov list. Vstala je, kakor bi hotela iti naproti, toda ostala je pri mizi, gledajoč pred sebe, k durim. Čutiła je, da ji bije srce hitreje in močnejše. Tudi stara gospa se je obrnila tja — a že so se vrata odprla, a v njih je postal mlad mož v krasni suknji, z baržunasto čepico, s koje se je zibalo krasno pero. Jedva se je ozrl, že se je ozval od mize klik, a za njim drugi, a tu se je sklanjal mladi vitez že tudi k stari gospe, objemal jo in poljubljal.

Radostnega prestrašenja se je tresla, da se niti ganiti ni mogla, potem pak je iztegnila svoje roke in objemala svojega Mikuláša, ki je tako iznenada, ravno kakor čudovito se pojavil. Jasne solze veselja so kanile čez velo lice materino. Iz težka se je izvil sin iz njenega naročja, ka bi objel tudi svojo presenečeno, razradoščeno sestrico.

Zunaj je med tem stari Roměnec, zmešan po prihodu gospodičevem, res radosten se pozdravljaj s Plamenáčem, ki vidno svojega gospoda ni mogel dohitevati ter je stoprv zdaj vjezdil v trdnjavico, a ž njim dva tuja jezdna hlapca, vsak izmed njih je vodil za uzdo lepega konja s tovorom.

Jedva je vse to konjstvo imelo v nevelikem dvo-rišču prostora. Roměnc je menil, da vidi prikazni. Tako, naglo se obrnivši, je stopil hitro v sobo, ka bi pozdravil gospoda Mikuláša.

Stari vladika je stopivši iz pristaje zagledal med valovitim čitom, koder je držala cesta k trdnjavici, dvigajoče se belkaste oblake prahu, a v njih nekoliko jezdecev. Takoj si je mislil, da gredo k njemu na trdnjavo, i bilo mu je to dosti čudno. Toda tedaj se je stoprv začudil, ko mu je sredi ceste prihitela na-proti rasopljena deklica iz trdnjavice, ka bi šel brž domov, da je prišel gospod Mikuláš.

Stari vladika je pri tej novici postal, se zamračil — ni hotel verjeti — toda ko je dekcle vse povedalo — je seveda jel verjeti, pospešil korake, lice pa se mu ni razjasnilo radosti.

„Kaj je?“ je pomislil, da se je tako iznenada vrnil. Nemara mu je postalo tako tesno, da je vse tam-kaj, nemara ga je počela tujina mrzeti, da se je povrnil vsem na smeh po kratkem času k materi?“

Zato je mračil gospod Zdeslav čelo. Toda ko je prišel domov, uvidel sina, vse preslišal in pregledal, raz-jasnjevalo se mu je čelo bolje in bolje, a redki gost, spokojen smeh, se je pojavil na ustnah strogega vladike. A čimbolj se mu je lice jasnilo, tem globokejša senca je podala v dušo njegove soproge. Bile so to grenke kap-ljice, od katerih je kupa današnje radosti zagrenila. Mi-kuláš se je tu zastavil samo kakor ptič v letu, zagle-davši svoje rodno gnezdo, a meni zopet kmalu dalje, zopet v svet. Ta nesrečna, nemila vojna! Prišel je zganjat za njo v Čehih oboroženega ljudstva in najemat, a sam takisto zopet odide. Samo za kratek čas, za tisti prvi hip je bil njen, sedaj je zopet očetov. Kako mu pravi o falcgrofu, o vojni!

Stara gospa ni pustila očesa od svojega sina. Premenil se je. Krasno je oblečen, a kakor da je vitkejši. Toda materino oko je dobro zapazilo, da njegovo lice ni tako polno, kakor je bilo, niti tako zardelo; to je gotovo vsled te nedavno zaceljene rane tako pobledelo. Toda tudi v očeh! Bože, kako ta svet po kratkem času premeni človeka! Bujnosti in veselja so mu kar igrale, sedaj, četudi so jasne in iskrove, vendar kakor da bi na njih počivala nekakšna senca.

Ta čas pak, kar je šel z očetom vun, ka bi mu pokazal nove konje, kar jih je pripeljal s seboj — plen iz mesta Raina — je prinesel Romėnec s Plamenačem nekoliko zavojev, nad katerimi je Vėruška, ko jih je potem gospodič razvezal, same radosti skorej zakriknila. Bil je tu baršun, gladek in mehek, in perpiš in kos baltista, tudi pajčolan, nežen kakor deh, in široki traki živih barv in iz težke svile.

„To, Vėruška, tebi, to je tisti obljeni svatbeni dar“, je pravil Mikuláš, kažoč na draga sukna. „Imaš-li pak tudi ženina?“

„Saj ga je danes pričakovala zagotovo, mladega Boršickega, veš? Ko je zaslišala konja, takoj je poskočila, a v tem ti —“

Vėruška je pordela, ker je mati tako izdala.

„In kako ti, Mikuláš? Sam o sebi nič?“ ozvala se je veselo, hoteč si tako pomagati. „So-li Bavarke zale? Ali imaš srce še vedno pod oklepom?“

Gospodič se je samo smehljal; na te besede pa se mu je pojavila na licu iznagla rdečica. Čutil je to — in molčal. —

Danes so zopet enkrat svetili na stari trdnjavi Uhersko v noč. Vsa rodbina je sedela za mizo, poslušajoč pripovedovanja gospodičeva. Saj je imel celo kroniko, a še tako površno je pripovedoval in risal. Vė-

ruška še nikdar ni videla starega vladiko tako spokorenega, da, veselega, a stara gospa je jedva pamtila. Takšno uteho je po svojem postavnem sinu.

Danes se je tudi vesel s vsemi razšel, ko so se spravljali v posteljo. Věruška je takoj zaspala in nič ji ni nagajal svit polne lune, kateri se je lil skozi okno v njeno sobico. Sanjalo se ji je o baršunu, zlatoglavu, o lepem migajočem se vencu v laseh, s katerega je padal kakor proga megleni, beli pajčolan; o mladem Boršickem, ki je prišel po njo, tako okrašeno in opravljeno na svojem konjiču, čigar griva je bila eden sam trak.

A staremu vladiki se sanjal gotovo veselejši sen: kako vstaja iz nova stara, pobledela slava in moč njegovega rodu in se prenavlja z njegovim Mikulášem.

Samo stara gospa ni spala. Vedno je mislila na sina. Srce ji je okrevalo, a vendar bi zopet najrajši vidila, ka bi se dan zopet probudil. Toda takisto se ji je prikradalo na um, da je Mikuláš nekako resnejši, zmenjen. Začela je zanj moliti, potem pa naenkrat vstala in poslušala. Povesod tiho. Mesec je svetil s polnim svitom v sobico, oblivajoč jo z migajočo, srebrno zarjo. Po tej bode jej odprla stara gospa bližnje duri, vedoče v sobo, v kateri je stala Mikuláševa postelja, Hotela je pogledati sina. Toda ko je tiho odprla, je presenečena postala na pragu. Postelja je bila nedotaknjena, a tam pri odprtem oknu sedi Mikuláš, niti slišal je ni, niti se ozrl, tako je bil vtopljen v misli. Gledal je vun v jasno noč. Bilo je slišati šum stare dobrane; in prostrane olše nad gladino ribnika so kimale jasno ozarjene s črnimi koronami. Iz lok je vsak čas bilo slišati sem hripavi glas hareža.

Gospodič pa vsega tega ni slišal, niti gledal, občudoval harmonijo te pomladne, vlažne noči. Tako se je tešil vso pot na domovje, a čimbolj se je bližal, tem ži-

veje — sedaj mu zahaja njegova misel daleko do tujih mej, h staremu landshutskemu gradu. A ta nesrečna strast zaradi koje postaja tujina zemlja želja, a rodni kraj ga napolnjuje s tesnobo in togo!

„Ne moreš spati?“ se je ozvalo poleg njega mirno, ljubeznivo in skrbno. Mati je stala pri njem. Prestrašil se je. Segnila mu je na čelo.

„Telo te pali — je-li ti kaj?“

„Nič, nič, matka“, smehljal se je. „Samo gledam tako vun. Ne morem spati — to je tisto.“

„Mislila sem, da te nekaj muči. Ali ti je nemara kdo urekel, spanec ti prepodil? Idi, lezi. Gospod Bog s teboj in vse zlo proč!“ a blagoslovila mu je gorko čelo s križem. A on, ganjen po skrbnosti in ljubezni materini, ji je poljubil vele roke.

„Nič mi ni, matka, nič. — Pri tebi mi je dobro!“

IX.

Priprave k pojezdu.

Stari Filip Romėnec sedaj že ni več klel, niti zavidljivo poslušal, kako je tu in tam. Od rana do večera je bil jasnega, veselega lica, časih je tudi žvižgal, a dolgo časa stal v durih vladiškega hleva, pregledaje konje in njih sedla in remenja, sploh ves ta plen, ki si ga je pripeljal gospodič iz Bavarskega.

Stari bivši mezdnik je imel s vsem otroško radost a to tembolj, ker si je pripisoval tudi kos zasluge. — Kdo je učil gospodiča jezdit, kdo se boriti, kdo mu je razlagal toliko o vojništvu in rajnem dedu? —

A Romėnec tudi ni več gledal skrbno za svojim gospodom, kajti vladika se sedaj nikdar ni zastavil sredi dvorišča, ne zamislil se in ne stal precej časa kakor brez duha, niti takisto, hodeč iz dvora, se oziral zamišljeno okoli.

Staremu gospodu je vendar enkrat prosijalo solnce plašč megle dolge toge. Obradostil se je nad svojim sinom Mikulášem, kakor staro drevo pomladi še ozeleni. Romėnec si je ljuboval, kako je sedaj lepo živo na trdnjavici Uhersko, kako veselo, da se vrnejo nekdanji časi gospoda Jenika.

Vsak čas je nekdo prikljusal na konju — toda mnogo jih je hodilo tudi k njemu — k Romėncu. Bili so to podložni ljudje iz vladikinih vasi ali iz okolnih, junaki, možje in starejši dečki, katerih se nobeden ni bal ogoljenega orožja. ampak katerim se je vsem hotelo bolje do prostega vojnega življenja nego do poljskega dela in služb na dvorih.

Tedaj je bilo tako v Čehih, da je mnogim postalo tesno po vojni, ako je ni bilo. A tem ljudem je sedaj Romėnec važno in dostojno odgovarjal in podajal poročila, s kakšno se je povrnil gospodič iz Bavarskega, kakšna je tam vojna, a da ima gospodič polno moč najemati, da ga je poslal sin kurfiršta od Rejna, a tu je kakor nehote potegnil srebrn novec in takemu ubogemu dečku posvetil ž njim v oči in pravil: „Si-li videl bavarski novec? Vidiš, dva dečka, kako odpirata in trgata temu levu široko šapo. Iz čistega srebra — a ima jih ta falegrof! Saj toliko jih je že samo naš gospodič s sabo prinesel!“

„A bi me vzela?“

Kako je kdo izmed ljudij tako vprašal, ga je zmeril Romėnec z znalčevim očesom, kakor bi sam najemal, je li bil tujec, poprašal je natanko po vsem, a bodisi da ga je pognal takoj s smehom, ako se mu ni dopadal, ali obljubil, da ga naznani gospodiču.

A kakor k Romėncu, tako so hodili drugi premo k mlademu vladiki na trdnjavo. Kakor blisk se je razširila po vsej okolici novica o gospodiču z Uherska, kako zna-

menito se je povrnil iz Bavarskega, kaj je konj, baršuna in penez s seboj pripeljal, a da je tu samo za kratek čas, samo ka bi najel ljudi, da si je pridobil takšno zaupanje pri falcgrofu.

Prišel je ta in oni vlastelin iz zvedavosti — najpreje najbližji in najbolj znani, pozdravit gospoda sina sosedovega — potem pa so prišli tuji povpraševat, kako in kaj. Ta je upal na mnogo dobička, oni je hrepenel po vojni in dobrodušnem življenju. Bili so to vlastelini, kateri so pomišljevali v prvlje na pojezd, in taki, kateri so prehodili pred leti v vojnih službah kos sveta. —

Gospod Mikuláš v krasni suknji, imajoč svoj baršunasti oklep in drago orožje na zidu obešeno, je vse pozdravil, vsem podal poročila, vsakemu pravil o bogatem podvzetnem falcgrofu, kakšno moč ima, a kako ima Čehe rad. —

Stari vladika je počaščeval goste z vinom, pivom, dobro hrano, a gladil si dolge kodraste brke.

Skoraj vsak je ponudil po pripovedovanju se ulakonivši svojo vojno službo; ta sam, ta še z dvema, s petimi jezdimi hlapci, kakor se je kdo, in kdaj se je pogodil za mezdo za sebe in svoje ljudi, udaril je v desnico gospodičevo na reden in pošten dogovor.

Gospod Mikuláš se je z vsakim pobotaval in sploh vedel, kakor nekakšen stari hejtman, ki je izposlan, ka bi najemal. Sam vladika se mu je čudil, posebno njegovi veliki gorečnosti, s katero se je trudil za najemanje. A uboga mati je gledala s tajno muko nanj, zapazivši, s kakšno silo vse poganja, kakor bi stal neprijatelj pred nasipi, a kako tu vse sina kar pali, kakor se ne bi mogel dočakati, ka bi spet odjezdil na to Bavarsko. Kaj da se je tako vdal tej službi? Vso krivdo prilagajoč vojni, seveda ni slutila, kaj poganja sina h gorečnosti, da bi se rad ohranil in uslužil tej, na katero je pomiš-

ljeval, kadar se je pogajal z ljudmi, a katera mu ni šla iz misli, kadar je osamel.

Gospodič je gorečno se pogajal, zapisaval in štel. Ž njim je vedel račune, ne da bi vedel o tem gospodič, stari Romėnec. Kad arkoli so si podajali tam v vladiški sobi desnice, kadarkoli je potrdil Mikuláš najetemu vlastelinu najem ni list po dogovoru, že je popraševal stari Romėnec, kaj je dogovorjeno, a šel je takoj zaznamovat.

Kakor danes — v svoji sobici je vzel s police, pribite nad posteljo, dvoje protov, koja si je urezal nalašč za to najemanje v primerni dolgosti v gaju za trdnjavico — a začel je spokojeno „zapisavat“. Vzel je nož in vrezal novo zarezo poleg precej dolgo vrsto zaznamovanih, poluglasno pri tem godrnjaje: „Gospod Anděl z Ronovca voz“ — tu je napravil ležeč križec — „s trinajstimi hlapci — jeden, dva — trinajst, tako —“ a trinajst četrť je stalo poleg sebe kakor žeblički; in zopet nov ležeč križec, a zopet pri tem spokojeno mrmranje.

„Glej — glej — tudi meščani. Matej Rosa z desetimi hlapci — ima novce — to ti je takšen hrudimski meščanek kakor vlastelin, — štiri pet — meni več in lažje pridobiti — šest, sedem, osem — nego pri kotlih devet, deset —“

A odloživši tu prot, na katerem je beležil voze in pešče, je vzel drugega; na tem so se belili v temni skorji stoječi križci, zaznamujoči jezdece. Ni jih bilo toliko, kakor pešcev in voz. Vrezaje nov križec, je mislil Romėnec: „In vendar mi je eden takšni jezdni vlastelin milejši nego teh deset. To so časi! Ta Hrudimčan deset, Mitski Lastovica jih ima tu dvanajst, a vse predobro spravljene mezdiki — a tukaj gospod Peter Peřina z Miličina, dober vlastelin, sam in sam. Hm — danes povzdiguje meščanek nad vlastelina brado, a pod njo se mu trese druga.“

Dorezavši stoječi križec, ki je pomenjal ubogega a postavnega viteza gospoda Peřina in njegovega sina, hotel je zopet položiti oba prsta na deščico nad posteljo, kjer sta mu ležala meč in opasanje; v tem je pala v sobo senca. Roměnc se je ozrl. V durih je stal sam vladika.

„Kaj delaš, stari prijatelj?“

„I, beležim —“ a pokazal je zareze — „jezdece, pešče in vozove.“

Gospod Zdeslav se je nasmejal.

„No, sed in pripiši še tukaj, tu, dva voza in šestintrideset hlapcev —“

Roměnc je vprašaje pogledal svojega gospoda.

„Ali sedemintrideset — ako bodeš hotel.“

„A koga — kdo je to s tema vozovoma?“

„Jaz, stari, a tisti sedemintrideseti, hočeš-li to za-beležiti sebe.“

Roměnc je izbulil oči.

„Ti tudi račiš — in jaz? Seveda, gospod Mikuláš — ti, mili gospod! — In kako bi jaz tu ostal?“

Čudno, da ni medlevica hvatala starega jezdeca. Da bi se tudi stari vladika podal na pojezd! A on ž njim! Še enkrat bi naj slišal torej bojni hrup. A kaj, čemu se čuditi? Saj je vladika sin gospoda Jenika in ne iz babjega rodu. A on — to se ve, kakšno premišljevanje. Heja!

* * *

Blizu trdnjave Uhersko je zelenela gosta dobrava. Po robu proti trdnjavi so širili stoletni hrasti svoje mogočne koše kolenčastih vej, dalje pa se je odlikovalo jasneje zelenje belkastih bukev. V bukovju, bujno zelenem, bilo je prijetno in veselo. Zelenkasta polutema se je tu povsod razpolagala — samo tla so se belela nežne voneče marjetice, gosto tu rastoče. Ves gajec je zvenel vikajočega ptičjega petja.

Po bukovju se je vila suha, precej široka stezica. Bila je zapuščena. Nikjer niti ljudske stopinje. Tu je nekje v gošči zarezgetal konj. A ravno tam je prodril solnčni žarek venec stare bukve, za kojoj stoji lep belec za uzdo privezan. V svitu so zalesketale spetle ploščice na sedlu in na uzdi. Konj koplje nepokojno z nogo, a vrti bujno glavo, miga z ušesi. Toda gospoda nikjer.

Dalje med bukvami se je ozval sedaj ljudski glas — a sedaj drugi, milejši mu odgovarja. Zaradi grmovja pa ni mogoče nikogar videti. Toda bližata se.

„Ne jezdi, prosim te —“ ozval se je proseče deklinški glas; tresel se je. „Zopet so tam —“ je nadaljevala — „a govor védno samo o tej nesrečni vojni. Vem, da te bodo pregovorili.“

„Ne boj se, mila, saj bi se zopet zdrav vrnil“, je odgovoril moški glas.

„Ti tudi hočeš! Oh, mislila sem si!“

„Res — rad bi — saj gredo vsi. Samo jaz bi ostal tu?“

„Aj, to bi bila sramota, ni-li res. A kaj gospa mati?“

„To je, to. Ta zadržuje in brani — tudi oče. A navzlic temu bi vendar šel —“

„O ostani! Zavoljo njih in zavoljo mene! Ti ne veš, kakšno žalost —“

Ni dogovorila. Tresoči se glas, poln vročega čuvstva, preseči pogled temnega, v solzi se lesketajočega očesa. sta gospodiča z Bošic tako genila, da ni pustil Věruški dogovoriti in jo privil vroče k sebi.

Preje sta se podala dalje v gaj, ka bi bila sama; sedaj niti zapazila nista, da sta stala, vračajoč se, na prostejšem mestu brez grmovja, kamor se je sipal skozi redkejša drevesa svit pomladnega solnca. Potem sta zopet

počasi korakala dalja, drug se drugemu privijala. Njun glas je postal vedno tišji.

Še sta se pokazala tam med bukvami, a že sta izginila; po gaju pak se je razlegalo radostno belčevo krznanje, a kmalu na to je izjezdil mladi Borsicki iz dobrane in krenil proti bližnji trdnjavici Uherskem,

Pod širnimi koši bukev je stopala po stezici Věrušča sama zamišljena. Včeraj je prejela poročilce, da pride danes tisti, na kojega se je že dolgo tešila. Danes mu je šla sama, a tajno, naproti, Vedela je, da pojde skozi dobrovo. Skrbi so jo k temu prisilile in bojazen za milega. Sedaj na trdnjavici ni bilo o ničimer slišati, nego o vojni in pojezdu, a vsak, kdor je prispel, se je odločil zanjo. Mnog je prišel samo vsled zvedavosti, samo popraševat, toda kakor je slišal Mikuláša — že ni odolel in se dal takisto zapisati. Zato se je Věruška posebno bala za Boršickega. Poznala je njega in brata.

Sedaj se je veseleje vračala domov. V duši ji je odleglo. Mladi Boršicki ji je obljubil, da ne pojde, da ostane, zavoljo nje, njej na ljubo! —

Na trdnjavici je bilo živo in veselo.

Matej Rosa, bogat in bojevit meščan hrudimski, tolst, mogočen, v suknji iz holandskega sukna, gospod Hinek Anděl z Ronovca, zagorel in obrastel skoro do oči, a mladi, suhi vlastelin Peřina z Miličina so sedeli v veliki izbi pri polnih kupah in vsi razjarjeni napijali bližajočemu se pojezdu, i poslušali z začudenjem pripovedovanje Mikuláševo, ki je z zardelim obrazom in lesketajočimi se očmi pravil o mladi falcgrofinji, kako je premagala Landshut, a kako je v šlemu in oklepu objezdila vojsko v bojnem redu, ko je prispel Mnihovski vojvoda jo z vojsko iz Landshuta izganjat.

Vesel, hrupen krik je prekinil njegovo pripovedovanje. Pozdravljali so vlastelini mladega Boršickega, ko-

jemu so vsi v svoji razjarjenosti podajali kupe in čaše svoje na „villikum“. Potem pak je zopet pripovedoval gospod Mikulaš in risal dalje.

Ko se je dan že nagibal, je opustil za nekaj svoje hrupne goste in krenil v sobo žensk, kjer je sedela mati, kjer je nestrpno čakala Věruška.

„Sestrica, nesem ti novico.“

Věruša se je živo zgenila. Izrazite njene oči so se uprle v brata, v ujegove ustne. Dirnilo jo je, ni vedela zakaj, ko je brat izpregovoril.“

„Kaj se je pripetilo?“ se je ozvala mati in pristopila.

„Mladi Boršicki tudi pojde —“

Kakor da je strela udarila. Mlada deva je pobleдела; nekaj časa je stala nepremično, kakor brez moči. Potem je naglo zakriknila: „Ti si ga pregovoril!“

Mikuláš je smehljaje se začel sestro miriti in tešiti. Ona pak se je odvrnila in zakrila lice z dlanmi. Plakala je. A ko se je Mikuláš sklanjal k njej in ji prigovarjal, je naglo dvignila glavo. „Nimaš-li na teh dosti, katere si že pregovoril in izvabil? Ti bodeš vseh, tudi lastne sestre nesreča!“

Oblak je zagrnil gospodičevo lice, oko mu je nevolje vzplamtelo. Ostro se je vzklonil.

„Govoriš, kar te uči ženska glava!“ je pikro odgovoril. Takšno je imel odpoved na sestriino žalost, a ni čutil, kako ravna. Falcgrofinja je vse premagala.

Tačas je vstopil stari vladika. Presenečen je pogledal na plakajočo hčer in na Mikuláša, vidno razčiljenega. A ko je gospa Bohunka povedala svojemu možu, kaj se je pripetilo, se je vladika zasmeljal.

„Neumno dekle, kaj plakaš? More-li Boršicki ostati doma, ko vsi pojdejo, i stari, kakor jaz?“

Hipoma je vzklonila Věruška glavo. — Pogledala je očeta, a takoj na mater, ki je stala tu, kakor da jo je grom ošinil, nobene besedice zmožna. Věruša je bila z jedni skokom pri njej in objela slabotno, suhljato gospo, čije pogled je počival sedaj na Mikulášu; ta je pred njim nebote pobesil oči. Bilo mu je, kakor bi i ta materin pogled, poln gorja in tihih očitanj mu rekel: „Ti bodeš vseh nas nesreča!“

* * *

Na večer tega dne je poročil Mikuláš Plamenaču, ka bi jutri rano vstal in pripravil konje na pot. Sam se je vzbudil še preje, zateme, ko so na trdnjavici še vsi spali. Probudil! Saj je jedva zaspal. To, kar se mu je sinoči prigodilo z materjo in sestro, tešilo mu je dušo in potem se je zopet zamislil. — —

O da ga je opozoril Mikat Brada na onega kancelarje, o da je tega Bavarca tako zasledoval in tako si našel in pripravil stezo k njej! O, da bi raje ostal priprost, služeč vitez, ki iz daljave upira na svojo milostno gospo v hrepenenju svoj pogled. Gotovo bi ne prišlo do vsega tega. In vendar! Kadar mu je zopet prišel v spomin ljubeznivi pogled, hvaležni nasmeh mlade kneginje, kadar je pomislil, kako se mu je zahvaljevala. ko je premagala Landshut, o zaradi teh blagih trenutkov je pozabljal vse drugo. Od te dobe mu je bila vidno naklonjena in mu zaupala, kakor tudi njen soprog. Mladi falcgrof mu je potem zaudal trumo jezdecev, često se ž njim razgovarjal o čeških razmerah, o gospodih, o mezdni vojski, a zlasti odsihdob, kar se je Mikuláš v drugo odlikoval s svojo trumo pred zgradbami landshutskimi, koje je prispel Mnihovski vojvoda pridobit z znamenito vojsko. Kmalu potem zmagoslavnem boju poklical je falcgrof Mikuláša v svojo sobo, kjer se je mudila v tem hipu tudi falcgrofinja.

Mladi knez je pravil gospodiču, da gre vedno trje, da bode treba še več moštva, a tožil gospoda Albrehta Šternberskega v Čehih, da leno zganja bojno ljudstvo, a da vedno zahteva le novce in novce. Tu da sta se spomnila s falcgrofinjo njega, gospoda Mikuláša, ko bi nemara ne odrekel iti v Čehe.

Kako ji odreči, kako odkloniti takšno zaupanje? Šel je, četudi bi bil ostal rajši blizu nje. A sedaj, ko je vzal to zadačo nase, se je potrudil, ka bi bila ona z njegovim delom zadovoljna. Potrudil se je tako, da je celo samega starega očeta razvnel za daljni vojni pojezd.

Še predno je prišel, se je v njegovi krajini kakor po vsej češki zemlji mnogo govorilo o tej landshutski vojni — toda kakor je prispel on na rodno trdnjavo, so se vzburkale misli vseh vlastelinskih in podanih mož, kakor če v kodravo gladino vode dune h kratu vihar.

Po vsej okolici in dalje na izhod in sever do graškega so proslule novice, da se pripravlja veliko bojno pobratimstvo, velik pojezd na Bavarsko, kakor ga pripravlja na zahodu gospod Sternberk Zelenogorski.

Saj je bilo na Uherskem takoj poznati, kako so te novice dejstvovale. Za kratkega tega časa imel je gospod Mikuláš lepo število voz obljubljenih in znamenitó trumo pešcev. Začetek je bil srečen. Sedaj se je pripravljaj sam na pot k nekaterim gospodom na Hrudimskem in pak dalje do Gradca. Včeraj je zvedel od gospoda Peřina z Miličina, da se mudi Hospod Jan z Boskovic ravnokar na svojem gradu Svojanovskem. To poročilo mu je bilo silno ugodno, a tembolj, ker bi mu bilo trapno po snočujem gledati sestro in mater.

Zato je zarana vstal in odjezdil s Plamenačem in mladim Peřinom. — Gospodič je bil zamračen, a niti nasmejaj se ni, ko je stari Roměnc drže mu konja izpregovoril: „Račiš, gospod Mikuláš, gospoda iskati? Zakaj

greš tako daleč, celo na Svojanov, a čemu ne tja, h gospodu najvišjemu dvorniku?“ a pokazal je v tisto smer, kjer je bilo videti v jasnem, ranem vzduhu zardeli vrh Kunčetiške gore in ponosni grad gospoda s Peruštejna.

Samo mladi gospod Peřina se je nasmejajal.

„Kako bi pustil gospod s Peruštejna svoje ribnike!“

Ko je Mikuláš z gosti odšel, zavlada je na trdnjavi zopet tišina, a žalostnejša, nego preje.

Gospa Bohunka je trepetala pri misli, da jo zapustita soprog in sin, da gresta v vojno; razen tega se ji je srce krčilo, kadar je pogledala Věruško. Vesela, v svoji ljubezni srečna deva, je hodila sedaj kakor brez misli, žalostna, zamolkla. Često je iskala samote, bodisi v kakšnem osamljenem kotičku ali pa v sencah goste dobrane.

Gospod Zdeslav vsega tega ni videl. Ves čas je imel sedaj mnogo dela in skrbi. Malokdaj se je po dnevu mudil na trdnjavi, večji del je bil na pristavi, ali pa zahajal v mesto.

Tudi z Roměncem že ni bilo mnogo besedi. Bil je sedaj skoro neprenehoma pri starem gospodu, ki se je čisto ž njim pesvetoval in razgovarjal. Kakor da je vse prešinel bojni duh.

V gosposki pristavi je stal pod manjšo kolarnico star velik voz.

Bil je tu že leta, nikdo ga niti premeknil ni, niti se brigal zanj. Oje je imel strto, kolesa so se zarila v zemljo in porasla s travo, tolste železne obroče je žrla rja, a na njegovih močnih brunih je ležalo seno in slama; tudi so tam gnezdile kure in je spaval oskrbnikov veliki kosmati pes. Ta voz je stal tu za spomin. Bil je to eden izmed tistih, na katerih je vladikin oče, rajni gospod Jenik, hodil na vojno, a na katerem se je ranjen in

bolan vrnil iz ogrske vojne na izpaljeno in izbito svojo trdnjavico. —

Nekolikokrat je že hotela služabnica pristave stari voz razsekati in spaliti, toda gospod Zdeslav je strogo ukazal, ka bi ga pustili.

Tako je stal tu stari, začrneli spomenik stare vojne slave, ki je prehodil mnogo krajin in prevozil in zdrobil mnogo palih in ranjenih bojnikov na bojišču, kakor pozabljen, dokler ni naenkrat pometala na vladikin ukaz služinčad vse, kar je bilo na njem, na tla in ga z velikim naporom potegnila v sredino velikega dvorišča.

Sedaj je stala okoli njega cela tolpa — vsa družina pristavska, stari in mladi, gledaje na ogromno to kolarsko delo, njim že malo znano.

Pri samem vozu je stal sam vladika z Roměncem, a poleg njih kolar in kovač iz vasi, kojima sta bojni voz natanko pokazala in razlagala.

„To je bil znamenit krajni voz —“ je menil Roměnec. — „Glej, kolar, sem, tu so bili obroči, pomni to, ko bodeš delal ponjavo*), a tu na brunak je ležišče za houfnice**.“

„Nič večjega, kakor je ta, ti pravim“, je ukazal vladika.

„A tu, kovač, dva kavlja —“ je poučaval Roměnec se skloné in kažoč pod voz. „Tam se obesi na lanec deska in se lepo spusti, kadar je treba, ka bi ne mogli raniti ljudi in konj takisto ne.“

„A na dober žleb ne pozabi“, je govoril vladika kovaču, „takole po dolgem se priveže z dobrimi vrvmi, toda močno, ka bi ne prenesel samo krmo za konje, ampak tudi kamenje, ako bi bilo hudo.“

*) Streha.

**) Topi.

V tem se je ozval od vrat močen konjski rezget. Dva dečka sta vedla šest velikih konj, a pred njimi je jahal na manjšem Jira Vlahov iz Hrudima, konjar, kojemu so nastali z namerjenim pojezdom dobri časi. Takoj je zjahal in častito nujal vladiki prave voznike češkega plemena*), mlade in zdrave. Na pristavi so imeli sicer lepo število konj, a izmed teh so bili samo štirje pripravi za bojni voz, a gospod Zdeslav je pripravljaj dva, zato je takoj štiri močne voznike od Jira si izbral in kupil.

Gospa Bohunka je žalostno vzdehnila, ko je slišala, da daje vladika delati vozove in da je kupil nove konje. Poznala je, da se ta pojezd vedno bolj vresničuje. Zaradi njega je vzdihala in zaradi velikih troškov za voze in vse, kar je k njim in nanje pripadalo, na konje, na orožje in opravo. Saj je vladika često jezdil sam v mesto k rokodelcem ali — si izposojat denar. Breme dolgov je na trdnjavici samo raslo. Zato je skrbna vladika bila vsa v skrbeh in se ni tešila kakor njen soprog z nado, da ta pojezd na Bavarsko vse popravi in poplača.

* * *

Šestega dne po odjezdu Mikuláševem iz Uherska, ki je šel, ka bi pridobil gospoda Jana z Boskovic in na Svojanovi, je bilo na Visoki Mili silno šumno. Sešlo se je tam, kakor je bilo preje z gospodičem na Uherskem dogovorjeno, mnogo vladik iz širne okolice, Prijezdili so sami in s služabniki, a bilo jih je toliko, da v največji gostilni, kjer so se v veliki pritlični sobi zbrali, niso imeli v hlevih dosti mesta za vlastelinske konje. Ej, bil je to pogled na postavne vlasteline v suknjah tu kratke in tesnih in po modi provlečenih, tu v daljših in širših

*) Po Balbijevev svedoštvu izmrlo v 17. stoletju.

bolj staroveških. Vsem so se pasi kar lesketali, kakor tudi bodalca na njih ali ročaji mečev v krasnem opisanju. Ti so prispeli v čevljičkih z velikimi svetlimi zobci, ti v škornjih ali črevljih. Ostroge so brnele, rožljanje mečev se je ozivalo v zvođenem vhodu, kjer so sedeli hlapci in sluge pri vrčih, a v izbi, za čijih mizami je bilo povsod polno. Tu je bilo videti sere glave, osmedla lica, brazdata in bradata, nad kojimi je ne samo enkrat se zalesketal pogubni ocel, tam so sedeli jari možje iskraavih oči, ondi mladeniči gostih, kodrastih las, bujne, vesele glave, ki še niso v svojem življenju slišali bojnega hrupa toda na katerega so se že tešili kakor nestrpní otroci. Večinoma sami vladike, sami izkušeni bojniki in njih sinovi so tu sedeli, premožniši in siromašniši — kakor je bilo poznati že na suknhah in na bloku *) tu in tam pregrnjenem čez stol. Hrupna zmes raznih, mnogokrat globokih glasov je zvenela po širni izbi, a dalje ven skozi odprti dve okni, skozi kateri je bilo videti na zaprašeni trg in na jasno modro nebo. Tu pri tej mizi so se trije starši vlastelini, utrakvisti, resno, da zamračeno pogovarjali: Groh z Medlesic, Bošinski z Božejeva in Nenkovski z Medonos; poleg so dvigali njih gospodiči veselo svoje kupe, tam zvenel je smeh, iz kota pri durih kletva — a tu sta govorili od mize do mize dve družbi.

Strani so sedeli bojaželjni meščani, Matej Rosa, Mitski Lastovica in Mikuláš mlinar, izmed katerih je vsak se zavezal opraviti po en voz, a godrnjali čez gospoda Svojankega, da se pré, ko so ga srečali, ni posebno gosposki vedel proti njim. K njih besedam je pridal pri sosedni mizi vlastelin Ujezdski, da je to silno

*) Plašč.

trd utrakvist, a da bi vse brate*), če bi bilo treba, naenkrat snedel.

„V tem bi ga ne karal, to bi mu celo pomagal!“ se je ozval poleg dolg in suh vlastelin. „Poznali so ga, Ořka z Gologlav, trdnega katolika.“

„Pustite to!“ je veselo vpal Matej Rosa. „Že zopet začenjate kakor bakalarji in mojstri**)! Kaj s temi prepiri! Veste li, da pojde z nami tudi gospod Matej Libák z Radovesic?“

„Ta?!“ se je ozval Ořek z Gologlav. „Gospod s Peruštejna pravi, da z Rimom veruje, s Čehí drži in s temi krivoverci, z brsti umira. Toda Libak, ta že z njimi sedaj, za živa drži.“

„Kaj nam je do tega!“ se je ozval čez dve mizi gospod Peřina z Miličina, od pitja že zardel. „Toda tesák je — a bití se ume in voze kladati. Ta bi zopet Rimu in Nemcem posvetil, ko bi prihajali na nas kakor za Žiška! Ne karajte mi gospoda Mateja!“

Gori, pri steni, kjer so sedeli vladika z Uherska s sinom in gospodom z Boskovic, a stari Kdulinec z Ostromerja, so začuli, ta prodirljivi, ostri glas Peřinov.

Že je Mikuláš vstajal, ka bi šel prijatelje mirit, v tem se je ozvala zunaj fanfara. Hrup je potihnil, vladike so se ozirali po oknu ali pristapljali k njemu, pogledat, kaj se godi.

Ti, kateri so bili v ozadju, so videli čez glave svojih drugov, da sta se zunaj zalesketali helebardi dveh biričev; med njima se je gibala suha postava mestnega pisarja v črni obleki — pak h kratu so vsi umolknili kajti zunaj se je ozval v jasnem vzduhu prodirljiv glas, kateri je propovedniški takole razklicaval:

*) Češki bratje, verska zadruga. O. pr.

***) Univerzne časti. Op. pr.

„Vladislav, z božjo milostjo ogrski in češki kralj in mejni grof moravski i. t. d. Blagorodnim, postavnim, slavnim, opreznim gospodom in vsemu prebivalstvu češkega kraljestva, našim vernim milim, poročimo svoje kraljestvo milost in vse dobro!

Mili naši verni! Ne bodi vam tajno, da nam je oznanjeno, kakor bi nekateri v češkem kraljestvu hoteli začenjati vojno zunaj dežele: če tudi smo ostro takšnim pisali, ka bi vsekakoršne takšne stvari prestale, a ka bi nič bojnega nameravali.

In takisto veste, da je v občnem sestavu to znamenito napisano, ka bi nihče brez naše volje vojne zunaj zemlje začenjati, niti vzdigati nema; a če bi se to zgodilo kljubu temu, da so na to znamenite globe ustanovljene in na deskah zapisane. Tudi ko bi kateri izmed vaših podložnikov hoteli iti ali jezdit na mezdo, ali na kakšno pobratimstvo, tem povemo, kdor bi proti naši volji boj zunaj zemlje dvigniti hotel, da tega ne pripustimo; a je-li bi kateri nemara že odšli ali odjezdili, da te zopet odzovete. A zato vedoč v tem takšen ukaz in našo končno voljo, zadržujte se tako, kakor vam pišemo drugače tega ne store. A ta naš ukaz dajte razklicati po mestih in takisto po mestecih. Dano v ponedeljek po materi —“

Hrup, kakor bi ga bil preje zaklel glas izklacateljev se je razvezal v izbi iz nova. Dalje niso poslušali. Na mnogih straneh se je ozval glasen, ŕda bujen smeh, a jedva pri dveh, treh mizah so zresneli po kraljevskem ukazu, vsled katerega je i ta njih shod nasprotoval zakonu, kajti sešli so se, ka bi v njem dogovorili čas bavarskega poezda in vse, kar je bilo k temu bojnemu podvzetju potrebno in v čem so se mnogostransko pogodili.

Sedaj so imeli vse pustiti, raziti se. A oni so se smejali. Vedeli so že pred tem, da je kralj in vlada

proti temu, ka bi se pomoglo Ruprehtu Fališkemu — a tudi vedeli, da kancelar gospod s Kolovrat to tako zlo ne misli, kakor je dal v kanceliji napisati in po kralju potrditi, da je z darovi omehčan.

In ko so zdaj iz nova in glasneje govorili o mandatu in se veselili in smejali, so preslišali peket nekoliko konj, ki so se pred gostilno zastavili, kojih iz izbe ni bilo videti. —

Toda hkratu je zopet potihnil smeh in krik, samo glasovi presenečenja so se ozivali od vseh miz. Mnogi so tudi vstali, sklanjaje se, ka bi bolje videli, gospod z Boskovic je bil hitro vstal in šel nepričakovanemu gostu naproti, ki je postal na stopnici pri durih in se mirno oziral. Bil je gospod bele glave in močno procvetlih, krasnih brk in brade. Fini, ravni nos, jasne oči in krasno čelo, od koder je govoril duh, so dodajali njegovemu obrazu neobično plemenitost, ki se je tudi javljala v visokorasli postavi. — Stari gospod je bil nekdam gotovo neobično krasen mož.

Na temnorjavi njegovi suknji iz finega holandskega sukna ni bilo nobenega okrasa razun baršunaste proge spodaj na robu, a razen zlatega novca s sv. Vacslavam, ki se mu je blestel vise na zlatem lončku na prsih.

Vsa zunanost starega gospoda je bila priprosta, toda dostojna, kakor i vsak njegov korak in gib. Šel je neprisiljeno, iz lahka se priklanjaje in vljudno se nasmehljaje, med vladiškimi mizami, dokler ni postal pri mizi gospoda z Boskovic, kjer so mu podajali na pozdrav.

„Najvišji kamernik!“ je šlo šepetom in poluglasno od mize do mize.

„Gospod Viljem s Peruštejna.“

„Katolik, toda naklonjen pikatom*“, je mrmral gospod Orik z Gologlav.

*) Krivoverci.

„Kaj hoče ta polovični meščan in kupec!“ so se tu in tam grohotali.

„Veseli se z radujočimi“, izpregovoril je srčno pri mizi gospod s Peruštejna. „Slišal sem vaše veselje.“

„Ne vem, se vam priljubi ali ne, gospod kamernik“ je odgovoril zamračeno vladika z Uherska, kojega to srečavanje z gosposkim svojim sosedom vidno ni preveč tešilo.

„Imamo radost z gospodom kancelarjem! se je ozval razjarjeni Peřina. „Takšen oster mandat —

Gospodu s Peruštejna se je pojavil oblak na čelu.

„Aj — zato?“ je izpregovoril resneje. „To je ukaz Nj. M. kralja. katerega smo vsi za gospoda sprejeli — a tu je treba slušati, kakor pristaja dobrim in visokorodnim in starodavnim vladikam.“

„Čemu pa nam račite to pripominjati?“ — vprašal je nekam razdražen gospod Zdeslav z Mečkova in na Uherskem.

„Zato, ker hočete, kakor je obče znano, proti ukazu Nj. M. ravnati, a to z bavarsko vojno neprilike osnovati.“

„Aj, kakšne neprilike?“ se je ozval Mikuláš, vide, da je prišel gospod s Peruštejna gotovo vlastelinom odsvetovat. „Vsak išče sebi vojne službe; časi in —“

„Jaz se tega bojim, mladi gospodič, da za svojo korist škodujete vsemu kraljestvu, kajti iz male iskre postaja velik ogenj. Dovolj je že teh domačih prepirov. a ne vem, kaj se more hujšega goditi v tem kraljestvu nego se godi. A temu hočete še pridajati. Zato prihajam prosit, svarit —“ je dodal vroče in z jasnim očesom pregledaval zbrane, potihle vladike.

„Privoščite nam, gospodje, ta dobiček, ko nas doma revne vlasteline z ribiniki uničujete“, ozval se je v ozadju Ořkov glas.

„Aj, moje dobro gospodarstvo vas bode v oči. — To more vsak imeti! Ka bi Bog dal, da bi ga vsakdo imel in se zanj brigal, a ne za vojno in mezdo. Potem bi pri nas bolje bilo! Samo za kratek čas sem še tu in dobro vidim, da je na času, ka bi nastal v deželi mir in red, ako nečemo to kraljestvo, v katerem smo se narodili in kojemu, Gospod Bog ve, vse dobro privošim, slabo urejeno imeti. Tudi naši očetje so imeli pobratimstva, jezdili so tudi v sosednje dežele, kot zmagovavci in so kaznovali poškodovavca in neprijatelja te naše zemlje. A vi — vi hočete biti sluge teh, ki so pred vašimi očeti bežali? Račite se spomniti Švicarjev, v kaj so zabredli in od kateri dob tako bistvujejo, vsakemu služeč za mezdo. Malo je krajev okoli, ki bi jih ne potrebovali. A tako bi imeli tudi mi služiti samo tujim, a tako ima ta češka zemlja kruha, kakor so stari pravili, postati zemlja mezdnikov in „knehtov“? O tako pride gotovo na nas nesvoboda, ako služimo tujcem, ako bomo nesložni, ako se ne bomo brigali za svoj red in svojo čast. A kratko in malo mi verujte, kakor niti v Ogrih tudi niti v Nemcih ne imejmo niti nade, da bi nam privoščili kaj dobrega, ali z nami kaj dobrega nameravali. Ne časti, ne koristi vam tam ne bode. Kmet pravi: „Gospoda se tepe, kmetje, posodite lase!“ a jaz pravim: „Nemci se tepo, Čehi, posodite lase!“ Zato, mili gospodi in visokorodni vitezi in vladike, prosim vas pomislite in popravite voz preje, nego se kolesa razteko!“

Že na zvočnem glasu govornikovem je vsakdo poznal, da prednašane besede prihajajo globoko iz srca. Tudi je genil ves obraz starega gospoda, na čigar licih se je pojavila rdečica, odsev notranjega žaru. Učinek njegovih besedi je bil viden. Ko je začel govoriti, se je začelo tu in tam za mizo godrnjaje, a gospod Peřina je pronašal poluglasno posamezne besede. Potem pa je

umolknil vsak glas in vsi so tiho poslušali. Ti so gledali v zemljo, drugi so upirali svoje oko v govornika, tu z izrazom žalosti, tam razjasnjem. Stari trije vladike, Groh z Medlesic, Bošinski z Božejeva a Nėnkovski z Medonos so pobožno poslušali, gologlavi Groh z Medlesic je pokimal nekolikokrat z glavo, da se mu je lesketala lisina. Stari boжник, gospod Kdulinec z Ostromerja, gladil je sedè poleg govornika ročaj svojega velikega meča, gospod z Boskovic se je smehljaj, stari gospod Zdeslav z Mečkova je sukaj urno svoje dolge, na koncu kodrave brke, a sin njegov, gospod Mikuláš, je pordel, a več razčiljen, nestrpno gledal brzo na govornika, brzo na bor, kako dejstvujejo nanj besede.

Stari gospod je dogovoril, a še je bilo tiho.

Povsod so čutili težo resničnih besed govornikovih. — Nihče si ni upal tako premo izpregovoriti proti njemu a vsakemu se tudi ni hotelo po njih se ravnati. Ko bi bil tu učeni gospod z Lobkovic, ki je ravno nemara zlagal na Gasištejnu nakakšno latinsko elegijo, bi rekel, da je to klicanje Kassandrino.

Stari z Božejeva je to tudi izrazil, ko se je naklonil k Ninkovskemu, kojemu je pošepnil: „Glas kličočega v puščavi!“ a oba, kakor premnogi, sta uprla oči v gospoda Svojanovskega. Čutili so vsi, da je treba na ta oponašanja gospoda kamernika nekaj reči, a pričakovali so to od gospoda z Boskovic. Ta je gospodu s Peruštejna tudi odgovoril, a ni vstal pred vsemi, ampak bolj zasebno, da rači to gospod Kamernik preveč strogo uvaževati, da je ves pojezd samo bolje plemenitiško kratkočasje, a da mladi Falcgrot Čehe ljubi.

„A račite V. M. dovoliti —“ dodal je Mikuláš s povišenim, nekam tresočim se glasom. „Že smo mu tudi vsi, kakor smo tu, razen V. M., s častjo in vero zavezani Vsi smo mu obljubili pomoči.

Po sobi se je ozval hrup soglasja, zlasti mlajših. Gospodič z Uherska je vsaj potrkal na durice, skozi katere so mogli po besedi gospoda kamernika vsaj nekako častno uteči.

Stari gospod je Mikulaša važno pogledal in pravil: „Slišal sem o tvoji veliki gorečnosti — v tujih službah. Tvoj ded je takisto goreče, a znamenito služil — toda svojemu kralju!“

Vstal je in hotel oditi, nič ni maral zato, kako so učinkovale te besede na oba z Mečkova — starega in mladega.

Ko pa je jezdil s svojim spremstvom iz mesta in zopet krenil proti Pardubicam, je slišal pri vratih pisarja ki je po biričih in trumi ljudi obkoljen v drugič izklicaval:

„— a zato vedoč v tem takšen ukaz in našo končno voljo, zadržujete se tako, kakor vam pišemo, drugače tega ne storeč —“

A stari gospod se je silno razžalostil v svojem srcu, domovju vdanem. V duhu se mu je ozval tisti veseli hrup in tisto hehtanje, s katerim je slišal preje odgovarjati plemenitaše na kraljev ukaz.

Sedaj so se tam v gostilni veselili iz nova. Vsem je odleglo, ko je odšel gospod najvišji kamernik, a govoreč o bodočem pojezdu, so si hrupno in veselo napijali na njega zdar in na slavno zmago.

X.

Na vozovih.

Dolgo v noč so goreli ognji doli pod trdnjavico Uhersko pri vrsti bojnih in proviantnih voz, kateri so prispeli sem včeraj iz okolice, ka bi se pridružili pojezdu Zdeslava z Mečkova in na Uherskem. Na trdnjavici je bilo danes toliko gostov, da izbice in kamrice niso

zadoščevale za prenočišča vladikam, ki so prišli sem s svojimi vozmi in ljudmi.

Dolgo v noč so goreli ognji, a nemara še dalj je zvenel po tihi, vlažni noči spev in hrup iz pristave, k trdnjavici pripadajoče, kjer se je bojno moštvo vladikino veselo pripravljalo na odjezd. Dolgo pa se niso krepili s spanjem. Romėnec tega ni pripustil. Bil je za danes njih nadzorovatelj in je spal v pristavi. Rano ob zori je vstal in obšel vso pristavo. Na njenem dvorišču sta stala namesto starega bojnega voza, nekđaj gospoda Jenika, dva popolnoma nova, lepo okovana. K njima je pristopil zdaj Romėnec in poslednjič pregledal, je-li vse v redu. Bilo je: bruna trdna iz močnih hrastovih debel, žlebi, vzdolž brun dobro obešeni, a pod njimi spodaj mogočne deske, katere je bilo možno spustiti na obrambo nog, i močen lanec, s katerim se pripnó v času potrebe vozovi k ostalim. — Sedaj je odprl na vsakem vozu skrinjo in pregledal nje vsebino. I tu vse kakor gre, dve motiki, dve lopati, dve sekiri in nekoliko vrvi. Tudi na luknje, gori okovane, spredaj v brunah za prapor niso rokodelci pozabili. Romėnec sam jim je to ukazal, ker se' je močno nadejal, da njegov gospod ne bode samo desetnik*), ampak da mu bode poverjeno gotovo, bodisi ka bi vedel vrsto, ali ka bi bil pri „zavoru“ voz. To bi bilo, ka bi mečkovski voz ne imel prapora, ako bi ne dajal ž njim znamenja in ukaze drugim, ampak kakor vsak obični krajni voz samo slušal!

Potem je stopil v sobo za sluge, a že je nastal po vsej pristavi hrup in šum. Biriči, najeti iz daljnih vasi, so vstali in se pripravljali, a v tem času so stopali tudi k pristavi že oboroženi ti, ki so bili iz vladikine vasi: mlajši in starši, a vsi neprestrašeni in bojaželjni. Dve

*) Oskrbnik 10 voz.

mladi podkosani ženi, z najpotrebnišimi rečmi v na hrbtu privezani culici, sta korakali poleg svojih mož, ka bi i vojno ž njima prestali. Ostale žene in znanci so spremljali svoje može, sine in sorodnike do pristave.

Tam so že zapregali v dva proviantna voza: tudi k bojnim vozovoma so vedli osem mogočnih, visokih konj, k vsakemu po štiri.

Ves dvor je bil poln ljudskih glasov, konjskega rezgeta in rožljanja orožja. Pri vozeh je stal sam vladika, vse priprave z bistrim očesom motril, klicaval, ukazoval. Že je skočil vozataj s šlemom na glavi in ščitom na levi roki, v sedlo osedlanega konja v prvem paru pri vozu, drugi, njegov zastopnik, ako se bi morda kakšna nezgoda pripetila, je skočil iz med vseh prvi na voz in tam vteknil beli prapor z dvema navzkriž položenima črnima mečema*), katerega mu je Romėnec podal.

Za njim so vzlezli na voz štirje ščitonoši, vsak z velikim podolgastim lesenim ščitom, ki mu je segal do prs in ki je nosil mečkovski grb, na robu okoli pa lep rek. Za ščitonoši strelci s šlemom in samostrelci. Ostali možeje z železnimi klobuki, oboroženi s kušami**) in sulicami, in meči so se uredili pri vozu, a njim sta se pridružila dva mlada piskača v usnjenih suknjah in z bireti, za kojimi je bil pripet velik šopek živih in pestrih cvetlic, trėsočih se zdaj v ranem vetru. Povsod živo, povsod veselo, samo na obrazih vaščanov, ki so prišli spremljat svojce, javili sta se tesnoba in žalost.

Vse je bilo pripravljeno na odhod. Romėnec, ki je bil že v sedlu, ko je zajahal vladika konja, je jezdil k vratom pogledat, ni-li zunaj kakšna baba ali drugo zlo

*) Grb vitezov z Mečkova

**) Armbrust.

znamenje. Ko ni ničesar zapazil, se je vrnil in napravil pred vozovi tri križe, kakor so to delali za njegovih dob.

Vladika je pomignil, možje so postopili, konji potegnili, a že so se pomikali mečkovski vozovi iz dvora, ven v svet. S kakšno se vrnejo? In vrnejo-li se?

Vaški sorodniki in pristavska služničad so postopali za vozovi in poleg njih. Spredaj je jezdil vladika. Bil je ves inachen. Obličje se mu je razjasnilo, oči so postale bistre, postava je postala zopet prožna. Četudi so mu lasje in dolge brke procvetale, je sedel v sedlu kakor mladenič, a bilo je poznati, da je izvrsten jezdec. Za njim Romėnec, zardel, vesel; čudno, da se staremu jezdecu ni zavrtilo v glavi. Mlada doba, sila, kakor bi se mu povrnila, tako se mu je dozdevalo, tako je dejstvoval nanj ta bojni hrup.

Gospod Zdeslav je pomignil, a njegovo moštvo in vozovi so se podali od pristave navzdol skozi vas po zmerno se nižajoči cesti, ka bi se postavili v čelo bojnih voz, v dolini že čakajočih. Ravno jih je uravnaval in vrstil gospodič z Uherska, a sedaj je zopet podil svojega vranca navkreber k cerkvi, kamor je tudi oče zavil in kjer so se zbrali vsi vladike in vitezi, a med njimi mladi Boršiski, ki ž njimi pojezdi na boj. Pobožen, resen spev se je že glasil od todi. —

Že je stopilo solnce nad obzor. Nastal je krasen poletni dan. Kakor je bilo rano na trdnjavici v pristavi, potem pri cerkvi živo in hrupno, tako je tam povsod zavladata globoka tišina, katera se je dozdevala po tem šumu žalostna in pusta. Toda največji žal je legel na črni, okrogli stolp uherske trdnjave, kjer so stali gospa Bohunka in njena hčer Věruša, gledajoč skozi okno vun v krajino. Pobledele in zajokani gledali sta z rosnimi očmi za vrsto voz, rožljajočih po hrudimski cesti. Še sta videli poslednje in trumo pešcev, a za temi tolpo jezdecev

— še se jima je tu in tam pojavil prapor, ki se je dvignil in zaplapolal — izginili so vozovi, izginili pešci, za njimi jezdec in prapori, a samo jutranji veter je zanašal k njima čez valovito žito na trdnjavico zvoke prodirljivih piščalk in glas bobnov. Potem je tudi to vtihnilo — a gori na stolpu se je ozval h kratu zopet jok stare gospe. Ihté je oprla sivo glavo ob Věruškino ramo in vzkliknila:

„Kaj naju čaka!“

Věruška ni tešila, ni mogla. Odgovorila je takisto z bolnim jokom. —

* * *

Tam na cesti, v polju je bilo veselje.

Bojni proviantni vozovi so rožljali in škripali, zmes glasov je zvenela okrog njih v vrstah oboroženih mož, še vedno doma, pčasi stopajočih brez strogega vojnega redu. Mnogemu bradatemu biriču je stopala po boku njegova žena z zvežnjem na hrbtu in s kolom v roki, veselo se mešajoč v govcr in jedrnate dovtipe bradačev, ali spretno odgovarjajoč družicam, ki so se bile spravile zadaj na proviantne vozove. Tu in tam se je ozvala pesmica; zvenela je osamljeno, dokler je niso ulovili na kakšnem vozu, a že je zvenel zbor moških glasov po širni krajini.

Tam so razgetali konji, tu je zalajal pes nekakšne vojačke, včasih, posebno kadar so stopali mimo vasi, se je ozval tudi petelin, na enem iz med proviantnih voz. Ščitonoši so oprli svoje ščite ob vozove stranice, a stoje ali sede bodisi so se razgovarjali ali ozirali po širni krajini, po ogonih valovitega žita, ki je hitro zorelo v parnem solncu, a nad kojim so poletavali igravi metulji in božajoč vetrič. Prapori, tu in tam zasajeni v vozove, so veselo veli in trepetali, orožje in oklepi so se lesketali, blesteli v solnčnih pramenih z nebrotnimi bleski.

Hodili so po polju in gozdu, hodili skozi vasi, mimo bleščečih ribnikov, nad kojimi so se belile vladiške trdnjave, a tu in tam so se ponašali na vrhovih mogočnejši gosposki gradovi z začrnelimi zgradbami in belimi pavlačami, arkirji, a visokih, okroglih stolpov.

Liudje po polju so postali v svojem delu; v vaseh pa so hiteli iz hramov na gričke, ka bi vse videli in vsi vse pogledali, kakor gre. Zrli so na tolpo jezdecev spredaj na vozove v dveh dolgih vrstah se pomikajočih in trudili so se, jih prešteti. Vzkliki, mnoga voščila, zlasti na srečno vrnitev so pozdravljali in spremljali povsod malo to vojsko, ki se je očitvidno jačila, čim bliže je prihajala česki meji pri Domažlicah.

Tu se jim je pridružil že čakajoč vitez z vozom, tu vladika sam na konju, ali siromašni pešec — a ko so pred nekakšnim mestom čez noč se utaborili, ali dan počivali, sililo je k njim v ostrog dosti prostovoljcev, meščanskih sinkov in vsakovrstnih lenuhov in starih biričev, da je bilo treba mnogo jih pognati.

Tedaj, ko se je razglasilo po Čehih, „da bode vojna“, bilo je, kakor bi zaigrala najlepša godba. Kakor hitijo na piskačev glas junaki v kolo, tako so silili sedaj v vojno, kakor h kakšnemu kvasu in ljubeznjivi muziki.

Zdeslav z Mečkova, a na Uherskem jezdil je pred vrsto voz, katero je vodil. Mlajši vladike in vitezi poleg njega, a za njimi Romėnec, drže se Plamenača, s katerim je bil drug razgovor nego z Zavornikom, tem rufijanom.

Toda i ona sta se nekoč sprla, a to je bilo, ko sta za toplega večera privezala konja za količek, a sama si dala sedlo pod glavo in ležala, imajoč pri nogah dogorevajoči ogenj.

Že prej enkrat se nista sporazumela zavoljo te stvari, sedaj, ko sta nehote nanjo naletela, je Romėnec zopet nasprotoval Plamenaču, ki je pravil, da so pobrali

tam v bitvi pri Landshutu ranjenega bavarskega viteza, a temu, da so v Landshutu urezali roko in mu dali zanj drugo. železno, tako mojstrski s kolešci in peresi upravljeno, da je rabila vitezu kakor živa.

Roměnc ni verjel in ni verjel, niti ko je Plamenač iznova zatrjeval, da je tega mladeniča sam videl in da se je imenoval Kec*) — radi te nevernosti se je dolgi mezdnik gospoda Mikuláša tako razgneval, da sta mu menji na čelu in licu posiveli.

Toda predno so prispeli k Domažlicom, je bil že davno spet dober. Tu se je tudi od svojega starega druga ločil. — Gospod Mikuláš je namreč vzel s seboj sto jezdecov in hitel naprej na Bavarsko, ka bi tu naznanil svojim veliteljem, kako je opravil, a tudi, ka bi prejel daljna povelja. Čemu je še tako hitel, a čemu najbolj, to je samo njemu samemu bilo znano. Plamenač je jezdil seveda ž njim. — Solnce je pražilo, posebno sedaj, ko je nastalo poldne.

V tem času je prijezdil gospodič z Uherska s svojo trumo h gozdu, ki je stal pri cesti vrh gore nad Klenči na sami meji. Konji so se potili od utrudljive ježe in jezdecem takisto ni bilo prijetno. Na vkreber se vijoča cesta je vse utrudila. Gozdna senca, ki je pala sedaj nanje, je bila v tem trenutku nad vse ljubeznjiva in nihče ji ni odolel, niti gospodič, če tudi je tako hitel. Na njegovo znamenje so jezdici zjahali in pričeli v hladu počivati. Jedva so legli v bujni mah, že je zazvenelo od parobka gozda, kjer je bilo postavljenih nekaj jezdecov na stražo, znamenje z rogom, da se nekdo bliža.

Gospodič je skočil na noge in naglo tja hitel. Nič mu ni bil mar krasen razgled od tod v češke krajine, na Domažlice, Hodske vasi, na holme in vrhe, gosto po-

*) Götz z Berlichingen.

rasle z gozdom, na loke in zopet dalje na temnomodre šume, razprostirajoče se do samega obzora.

Njegov pogled je bil uprt v kamnato cesto, ki se je vila po kopcu na vkreber, kjer se je migalo na sto bliskavih bleščev. To je bilo orožje, pike*) ki so tam molele kvišku gosto kakor šuma.

Tudi se je že ozvala temna zmes glasov; jasneje zveni, že je slišati peket konj in ropot kamenja. Po tresočim se vzduh napolnjenim z vonjem matrne dušice, tu povsod gosto rastoče, se je sedaj ozvalo doli v trumi — jezdicim so to bili — glasen krik.

Gospodič je dovolj napenjal oči, toda ni mogel poznati, kdo se to bliža. Ukazal je straži, ka bi jezдила košček naproti in se osvedočila. Toda še predno se je vrnila, je zvedel vse. Ko je bil ukazal jezdecem v gozdu, ka bi bili pripravljene, in se zopet vrnil na parobrek, je zapazil, da se žene eden izmed tujih jezdecov naglo k njemu, mu pomiguje in kriči. Gospodič je skočil na svojega konja in pojezdil nekoliko korakov, toda tu je že postal.

„Hahoj, vražji sine! Konja zaradi tebe ugonobim in pljuča izderem, a ti nič!“ kričal je iz daleka tuji jezdec. A sedaj je podajal ves zardel, z znojem pokrit s konja gospodiču roko.

Eliaš Trnka, nekdanji rotmojster kralj Matjaževe črne vojske, sedaj rajtarski hejtman.

Bilo je poznati, da se srčno veseli, ko sta se srečala z gospodičem.

„Mislil sem, da si nekje na bavarskem najmanje hejtman — a ti si tu v Čehih! Kaj vruga tu iščeš? Pobratimstvo stoji, kakor sem slišal, pri Domažlicah. A ti nemara najprej —

*) Kopju podobno orožje. O. pr.

Gospodič je povedal.

„Torej s tolpo. — Moja, vidiš, se že bliža. Nemara se ne pobijemo. I mi gremo pomagat“, a stari rajtar se je zahehtal.

„Si li pri vojvodu?“ je vprašal gospodič.

„Kako bi pri vojvodu? Na stara kolena sem šel h kramarjem v službo. Z Norimberškimi sem se pobotal. A ti si pri falcgrofu sem slišal. — A mene se niti spomnil nisi! Čudno se to plete. — Imava se rada, a ti tu in jaz tam; ka bi še zavoljo Nemcev bila. — Toda veš-li da ima moj dečko lastno trumo? Že dela na Bavarskem. Izletel je iz gnezda čisto izjasna — niti dočakati ni mogel.“

„Takisto k vojvodu, ali k Norimberškimi?“

„Takisto pri njih. Ah, tu so moji dečki“, a obrnivši se, je gledal na prihajajočo trumo svojih rajtarjev.

„Sedaj jih morava še pustiti vkupe?“ je vprašal z nasmehom gospodiča. Potem se je obrnil k trumi, naznanil je z gromovitim glasom, kdo je v lesu, in ukazal, ka bi ohranili pokoj in ne začenjali s krajani nekakšne svade.

Kmalu na to je nastal v lesu večji hrup in šum nego preje. Jezdec, kateri so jezdili na Bavarsko proti sebi bojevat, so počivali tu vkupe na najkrajniši progi rodne zemlje, veselo in edino.

Še ni bilo razločka med falškimi in vojvodskimi, ali cesarskimi. Sedaj so si podajali in posojevali steklenice, a nič niso marali, da morda v kratkem poženejo proti sebi s pikami in meči.

Strani pod starimi bukvami je sedel rotmojster Eliaš Trnka z gospodičem in nekoliko vlastelini iz njegove trume, a vsi so bili dobre volje. Ko pa je vstal popoldne gospodič in se pripravljaj na odjezd, mu je podal Trnka roko in smehljaje se pravil:

Rad bi te še, mili gospodič, videl. — Toda na Bavarskem ne — tam bi te nerad srečal, veš — a ti nemara tudi mene ne. Sedaj bodeva sovražnika, toda Gospod Bog ti daj srečo, a nam vsem doma — veselo svidenje.“

* * *

Pobratimstvo iz vzhodnih Čeh, v katerem je bilo dvatisoč bojnikov, večinoma pešcev in strelcev, taborilo je poslednjič na čeških tleh pri Domažlicah pod gradom Risenberkom.

Sem prispelo je nekoliko bojnih voz nekaterih plemičev iz sosedstva, tako da so našteli sedaj vseh voz okoli poldruge kope. S vsem so bili preskrbljeni, samo s topi ne, te je imel poskrbeti po dogovoru z gospodičem z Uherska mladi falcgrof. Pred samim odjezdom sta prispela tudi naročena dva brivca*) iz Prage. Silno dostojno in važno ju je sprejel njiju predstojnik, veleučeni Matija Tafinuš, doktor zdravilstva, ki je imel za sebe in svojo lekarno cel voz.

Tu so se sprli tudi pred samim odjezdom Bošinski z Božejova, Nenkovski z Medonos in lisoglavci Groh z Medlesic z nevkrotljivim Ořkom z Gologlav, a to zaradi tega, ker so se imenovani trije utrakvisti ostro izjavili o rimskem duhovniku, ki je pred samim odjezdom prispel v tabor. Menili so, da pretežna večina vojske so sami utravisti, ki imajo samo enega svečenika, a za to pest katolikov prav za prav duhovnika ni bilo treba, da bode itak tu samo seme nesložnosti razsejal.

Peter Peřina z Miličina je jedva Ořka z Gologlav pomiril, tako se je razsrdil zaradi teh besed utrakvistiških vlastelinov. Ta svada je prešla kakor oblak, samo

*) Ranocelnika.

da oblak izgine i s svojo senco, a ne zapušča sledu, taka kislost pa kar tako brez spomina ne mine.

Vojska je imela tisti dan pred svetim Vidom stopiti od Risenberka na Bavarsko, toda tu je naznanil doktor Tafinus v prognostiki veleizkušnim staršim vojske in upraviteljem, da je to nesrečen dan. Takoj sta preložila dva hejtmana. Kdulinec z Ostromerja in Zdeslav z Mečkova in na Uherskem pohod na prihodnji dan, četudi je temu silno nasprotoval tretji hejtman, Matej Libak z Radovesic. A tako so se pripravljali od Risenberka stoprv prihodnjega dne, na dan svetega Vida, menili so se podat po starodavni cesti čez Tšerube na Bavarsko, po kateri je marsikatera nemška vojska udrila v Čehe, a po kateri je zopet bežala domov.

Pred solnčnim vzhodom so zaropotali po taboru bobni, a trobke so pele kvišku. Kmalu je bilo vse moštvo v orožju, a vozni konji vpreženi, Ko so stali mezd-niki še v redu, pojavil se je pred njimi svečenik s ke-
lihom, a vsi so pali na ukaz hejtmanov na kolena. Sve-
čenik je molil, potem pa zapel pobožno pesem, a v tem se je že znašal po ranem vzduhu spev vse vojske močno in genljivo. Na to je blagoslovil bradati svečenik vso vojsko, a že so zapeli na ukaz hejtmanov trobke in bobni.

Najpreje se je genila truma jezdecev, potem pa je mignil gospod Zdslav z Mečkova, ki je veleval vozovom, a na prvem njegovem vozu je zaplapolala v višini prapor kakor bela perut, znamenje dolgi vrsti bojnih voz — za njim so dvignili takoj drug prapor na srednjem vozu, a že so pognali vozotaji konje tudi na koncu vrste.

Vozna zgradba se je začela gibati, a moštvo poleg nje je postopilo, Del pešcev je stopal tudi na koncu, za vozovi, a zadnja je bila tolpa jezdecev v oklepu.

Solnce je vzhajalo, a zlatordeča njega zarja se je razlivala po širnih in gostih gozdih krasne Šumave. Osamljene njene krajine v soteski všerubski so danes bile polne vojnega hrupa. Ropot voz, peket konj in hrup glasov so se širili po ranem vzduhu, moteč sveti mir gozdnate krajine.

Filip Romėnec je stal danes na najprednejšem „njih“ vozu, pri „njihovem“ praporu, ka bi mogel ž njim tolmačiti in naznanjevati ukaze svojega vladike, v čem je imel stari sluga veliko izkustvo iz minulih let.

Sedaj je z vozove višine gledal zadovoljno pred sebe na svojega gospoda in na tolpo jezdecev, ki so jezdili znaten kos pred njimi, in nazaj po vrsti voz, na ščitonoše in strelce, stoječe na njih, na prapore tu in tam plapolajoče, na pehoto, tako postavno stopajočo, na ta hrup in vso zmes. Doslej je bil njih pohod po češki zemlji podoben izprehodu, a to silno prostemu. Danes pa je bilo poznati, da vlada strožji red, da nastaja vojna. A tako se je to Romėncu stoprv ljubilo kakor gre! Tešil se je. Saj gotovo dobro opravijo, oni, a tudi falcgrof. Takšno moštvo in takšni hejtmani! Vladika Zdeslav tako izkušen h kladanju voz, dober sin gospoda Jenika, a gospod Ostromerski Kdulinec se je takisto vrgel po očetu.

Saj jabolko ne pade daleč od drevesa! Romėnec je poznal i njegovega rajnega očeta, dobrega spomina, ki je s kraljem Jurijem Ogre srečno podil. Moštvo so poverili Libaku. Tega Romėnec ni poznal, toda po tem, kar je poslednje dni videl, ni mogel nič proti njemu reči, bilo mu je celo v duhu priznavati, da tisti niso legali, kateri so gospoda Mateja tako hvalili, kako je znamenit in si ve povsod dober svet. Pokazal je danes, kako ume hitro urediti trume in jih vesti. Je res videti, da je hodil k staremu Volčku*) v šolo.

*) Vacslav Volček s Čenova slaven bojniki češki 15. stol.

Odvrnivši pogled od voz in vojske se je oziral po gozdnati, gorski krajini, katere doslej ni poznal. Za njimi je stal na češki strani kakor stražnik soteske na visoki gozdnati gori Risenberški grad. Bolj in bolj so se oddaljevali od njega, cesta se je po malem vila sredi vrhov na desno in levo se vzpenjajočih, večinoma z lesom poraslih, dokler niso zapazili, ko so vozi najviše se nahajali na cesti, nov kraj pred seboj, deželna vrata, dolgo dolino, plitvo in znatno široko, toda le deloma obdelano. Vrhi in holmi so se vzpenjali po obeh straneh, a od njih vznožja do vrhuncev se je raztela povsodi obleka gostega, šumnega gozda. Stopali so navzdol.

Ta čas je prijezdil gospod Matej Libak h gospodu Kdulincu in pokazal z roko na desno višino nad cesto, kjer se je belela osamljena, nevelika cerkev. Gospod Matej je pripomnil, da je to spominek na tisti čas, ko so tu porazili Čehi za kneza Břetislava nemško vojsko cesarja Henrika.

Gospod Kdulinec je pogladil sive brke, zakimal z glavo in nehote, niti mislil ni na to, mu je zvenelo iz globokih prs: „Sveti Vacslave!“ Matej Libak je pomagal, a ko je vladika z Uherska zaslišal te svete zvoke, ni odolel — a predno so se hejtmani nadejali, že je pela njih družina ž njimi. Spev je rasel čimdalje bolj, od voza k vozu, od tolpe k tolpi, a po gozdnatem dolcu je zvenela mogočnim glasom starodavna pesem: „Sveti Vacslave, je vojvoda češke zemlje!“

Vsi so peli, stopajoč mimo priproste cerkvice, ki je naznanjala junaštvo in slavo davnih prednikov, ki je pametovala ne samo eno njih zmago, a ki je videla njih potomce, ko gredo služiti

Sedaj so se pojavili za holmi in vrhi velikani: na levo v ozadju Prsa matere božje, na desno gozdnati, zamračeni Čerhov in njegovi mogočni sosedi, spredaj je

bilo videti Všerube, pred njimi blestečo se gladino širnega ribnika in tam v ozadju, ravno njim nasproti, kakor mogočen zapah bavarske zemlje, dolga Osja gora. Nad njenim temenom se kupičijo sivi in črnosivi oblaki, kakor bi ta stražnik svoje zemlje mračil in gubal kamnato svoje čelo, ker gredo tujci gubit te mile njegove kraje. Vojska odhaja. Jezdci so že izginili, tudi predni vozovi v senci, v krilu gozdnatih vrhov; koraj se oddaljuje z vojsko, a samo teme ropot in šum prodira iz daleka po potihlih deželnih vratih.

XI.

Črni kancelar.

Viljem Rohrbek je stal na visokem holmu in zrl po krajini. Povsodi okoli je bilo videti grozo opustošenja. Dolgo brdo samega holma, kjer je še nedavno hmelj bujno zelenel, je bilo kakor posjano s hmeljevimi drogi, koje je nekakšna zlobna roka izdrla, prevrnila, tu in tam tudi prelomila. Tla okoli njih so bila poteptana, hmeljevina pohojena in požoltela, porjavela, a samo tu in tam je še zelenela vejica.

In dalje! Kar je bilo nekdej obdelano polje, to je sedaj pusta praha ali tako poteptano, da ni mogoče poznati, kakšno žito je tu še pred kratkem zelenelo. Vse pusto, barve rjave ali umazano zelene. Nikjer ne človeka, ne živali na polju, a bil je čas, ko se je bližala žetev. Smrt in poguba sta želi. Tu pod holmom dalje je vas. Niti košata drevesa ne skrivajo nje bede. Kar jih je bilo, jih je večinoma ogorelo in žalostno štrle nad še žalostnejšimi ostanki mirne nekdej vasi, sedaj popaljene.

A nad vsem se je širil zvod oblačnega neba. Bilo je poletnega dne, toda dan je bil hladen, temen in žalosten. Veter je vel okoli holma in razvejal lahki popotni Rohrbekov plašč, ki mu je visel čez ramena. Črni kan-

celar je upiral sedaj svoje oči pred sebe, kjer so se dvigali za temno progo nekakšnega gaja velikanski, belkasti stebri dima, slovestno znamenje velikega požara. Rohrbek je dolgo časa opazoval s temnim obrazom kraj in požar, dokler ni njegov pogled nehote postal na cesti pod holmom, kjer je čakalo nanj njegovo spremstvo, tolptica jezdecev.

Kakor je bil preje naglo splezal navkreber, tako počasi je sedaj stopal navzdol. Ko se je osvedočil, kje divja požar, čigar dim je preje že s ceste zagledal, je sedel na konja. Toda že na koncu puste vasi ga je ustavil.

Iz spaljenega hrama jim je prihitela naproti razcapana, polunaga žena, suhega žoltega lica, nesoč v umazani, revni blazini dojenčka. Nekoliko mršavih otrok, raztrganih in subih je priteklo za njo; postali so, ko so zagledali tuje.

Žena, gladna mati še gladnejših otrok, je bila živa slika neizmerne bede. Polna obupne odločnosti je pala pred Rohrbekom v prah in prosila s hripavim glasom za kos kruha.

„Mezdniki so nam vzeli poslednji grižljaj. Mezd-niki vrnite nam ga, sicer poginemo — moji otroci —“

Rohrbek je segnil v mošnjo in ji nujal novce.

„Ne, ne, o za Boga, gospod — s tem se ne nasitimo. Samo kos kruha, kar bi otrokom dala, za novce ne kupim nikjer ničesar. Usmili se!“

Na Rohrbekov ukaz je vzel eden izmed jezdecev iz vreče hleb kruha in ga podal ženi. Ta je z radostnim krikom hitro segla po njem in kakor volčica z ukradenim plenom odbežala ž njim v pogorišče, kakor bi se bala, da ji ravno tisti mezniki, ki so ji dali kruha, ga zopet vzamejo, za njo njena jokajoča in ihteča drobnjad.

„Hahoj, stavec!“ je klical Rohrbek v tisto stran. kjer se je v sosedstvu gladne žene pojavil sedaj pod polupodrti hišico star kmet, kateri je bil doslej gotovo skrit pred jezdec, in se je stoprv sedaj osmelil in izstopil.

„To so vam Čehi zapalili, ni-li resnica?“ je vprašal Rohrbek pristopivšega starca.

„Bili šo Čehi tu, toda zapalili niso. Vzeli so živino. Potem pa so prišli za njimi naši, Bavarci, a ti so se razljutili, ker niso ničesar več našli. Zapalili so.“

„Bavarci?! Falški ali vojvodovi?“

„Ah, velerodni gospod, tega ne vemo, samo to, da so nas mučili in uničili.“

„Vendar! — Koga torej pripoznavate za gospoda? Falcgrofa ali vojvoda?“

„Oh, blagorodni gospod, to je vse eno —

„Kako to, vse eno?“

„Ta oničuje in oni. Ko bi le imeli že gotovega samo enega gospoda! Ka bi bil že sveti pokoj. Toda tako — dva kokota na enem smetišču. Preje ne bode miru, dokler eden ne izkrvavi, a mi ta čas — poginemo. Lačen sem, velerodni gospod, videl sem, kako ste —“

Rohrbek mu je podal takisto hleb in denar, a ni maral za nevolje obraze svojih mezdnikov; pobodel je konja in jezdil zamišljeno dalje.

Ježdili so po pusti vasi. Povsodi mrtva tišina, samo tu in tam je zalajal ali zatulil s hripavim glasom gladen, medel pes. Tu in ondi so zagledali skrčenega človeka, ki pa je takoj izginil, brž ko je zagledal oborožene jezdece! Mislili so reveži, da so to novi mučitelji.

Že preje je drobno kapljalo, sedaj je padel dež gosteje raz zaoblačeno nebo. Ko je prijezdil Rohrbek sred vasi, je ustavil konja in zjahal; krenil je proti neveliki

cerkvici, čije duri so bile na strežaj odprte. Jezdici so tačas iskali podstrešja za konje.

Cerkev je bila opljenjena. Njen tlak je bil poln oglja, ogorelega lesa, posušenega blata, otolčenega ometa; stene začrnele od požara, ki je tu notri divjal in vse uničil, kar je bilo gorljivega; klopi, dva stranska oltarja in glavni oltar, od katerega ni nič drugega ostalo nego darovalni kamen in kamnate stopnje k njemu vedoče. Notranjost Rohrbekova se je vzburkala, ko je zagledal sveto hišo onečaščeno. Nekaj časa je stal nepremično in s srepim očesom pregledaval kričeče sledove surovega nasilstva in samovoljnega barbarstva. Potem pa je sedel kakor bi omedlel, na stopnje glavnega oltarja in uprl čelo v dlan. Zunaj je vršel dež, a posamezne kapljice so kropile, kadar je potegnil veter, znotraj cerkvene stene. Gotiška okna so bila pobita, a samo posamezne šibice živih barv so spominjale na njih vjemajoči se sklad. V cerkvi je vladala polutema, skozi katero je včasih zatrepetal blišč svetlikajočega se bliska — a se je oglašal tudi temen grom.

Kaj je danes Rohrbek po kratki poti vse videl, katero je nastopil, ker ga je poslala falcgrofinja v hohe-navski samostan, ka bi tja zanesel list mladi opatinji, njeni sestri, takisto njegovi nekdanji gojenki. Srce se mu je krčilo, ko je zapazil to grozo bratomorne vojske. Že od pomladi divja po vsej Bavarski, a povsod je že, kakor bi se bližal sodnji dan, Kedaj bo konec temu divjanju? „Dva kokota na smetišču“, je pravil tisti stari kmet. „Preje ne bode miru, dokler eden ne izkrvavi — a mi tačas poginemo.“ To meni kmetska pamet, a prav ima. „O ko bi imeli že gotovega, samo enega gospoda!“ je vzkliknil tudi tisti obupani starec, a tako kliče, kriči vsa zemlja. Samo enega, gotovega gospoda, ka bi bil že sveti pokoj! Ta falcgrof, ta je odveč. A uboga Elizabeta! To

je obupen, blazniv boj zoper vojvodo in cesarja. Prava nima in vendar ne popusti, naj pogubi tudi sebe, ženo, otroke in vso zemljo. Ko bi njega ne bilo! . . . Ko bi njega ne bilo!

Duša Rohrbekova se je dalje zaprejala v čudne, grozne misli, koje so ga že večkrat napale, a ki so se čim dalje, tem gosteje vračale, a mu niso dale spati.

Sedaj tu, v tem kraju opustošenja, so se iz nova močno oglasile, iz nova močno napadale njegovo dušo, a tako, da je izgubavljala ves prevdarek. — V zemljo uprto oko mu je čudno plamtelo, a telo mu je izpreletavalo mrzlično trepetanje. Da zunaj prši dež, zato ni maral a grmenje je preslišal. V njegovi duši je besnela druga burja.

Hkratu je dvignil glavo in začuden poslušal. Da — res — ni se motil. Zunaj je bilo slišati peket mnogoštevilnih konjskih kopit, kako zvene po mokri cesti. Mimo gredo — a že je slišati takisto ljudske glase. — Kdo je tu? Rohrbek je vstal, ka bi se prepričal. Sedaj so se ozvali glasi pri sami cerkvi! Nekdo je skočil s konja.

„Sedlo je dočela popustilo. Pritegni pas in popravi levi strmen, ukazal je znan glas, a v tem je stal Rohrbek pri samim vratih onemu nasproti, ki je tako klical in na katerega je ravnokar mislil.

Mladi falcgrof Rupreht! Vstopil je v nagubanem mokrem plašču, v visokih jezdiških škornjih, ki so bili poškopljani z blatom.

Bil je presenečen, ko je zapazil nekdanjega vzgojitelja svoje soproge, kojega ni takoj spoznal.

„Aj Rohrbek, kje si se tu vzel?“ Na glasu mladega kneza ni bilo poznati posebnega veselja.

„Vračam se iz samostana, V. Milost —“

„Falcgrofinja mi je o tem pisala“, je dejal gospod in mračil čelo. „Kako je z opatinjo?“

„Prišel sem prepozno. Ves samostan je bil že zapuščen. Nune so pobegnile s častitljivo opatinjo, kakor sem slišal, po drugi cesti v Landshut.“

„Kaj, se jim je tako mudilo?“

„Bežale se pred neprijateljem. A bilo je na času, jedva so odšle, a že je bil samostan oplenjen in zapaljen —“

„Mati Božja!“ je prestrašeno vzkliknil knez. „Celo do sem so se upali! In zapalili so, praviš, a nemara tudi cerkev, kakor tu? Tako se vojskuje vojvoda. Ničemur ne prizanaša, ničemur. O pri samem Bogu, poplačam vse, poplačam!“

„Milostljivi gospod! Ne rači V. M. tako govoriti. Dosti je že zla. Kaj sem vse videl po poti. Kakor v tej vasi povsodi, daleko in široko požgane, žetev je proč, a kar ni pokarila vojska, to je uničil dež. Ljudstvo blodi po pustinah in lesih kakor ljuta zver, a gladuje. Že počenjajo bolezni, če počenja „mož“ divjati. Videl sem mnogo mrtvih po cestah in sredi vasi —“

„Dovolj! O, vem to! Toda kdo je temu kriv? Kdo me je pognal v vojno?“

„Najgorje je, da inozemci —“

„Molči Rohrbek! Misliš Čehe. Da, živé se mezdniški, toda pri samem Bogu, meni so milejši nego naši. Cerkvâ vsaj ne plenijo in ne požigajo, kakor naši mili Bavarci. To je gotovo. — Razumeš?“

Rohrbek je zamračil čelo ter odgovoril: „Po poti sem slišal, da so Norimberški se podali v polje zoper V. M.“

„Haha, jaz ti povem, da cesar že stopa proti Marchsheimu.“

„Mejni grof braniborski, sem slišal, se je takisto že odpravil na pomoč vojvodu —“

„Aj, in knez brunšviški, ta je že prispel na Bavarsko, seveda, proti nam. In vojvoda virtemberški. Resnico so ti pravili, vsi so se zjediniili proti nam. —

„A V. M. se ne boji toliko mučnih sovražnikov? Vojna bode dolga, strašna. — O, ko bi bila sprava mogoča?“

„Blazniš? Sedaj sprava? Sedaj se pomiriti, ko zmagujem? Do smrti ne!“ A mladi falcgrof je stresel bujno glavo. „Sedaj, ko se mi smehlja zmaga! Hoteli so, naj meč odloči — bodi! Naj se združujejo. Imena knezov me ne pobijejo. Jaz imam vojske! Zopet je nova prispela iz Čeh in še pride. Prava svoje žene in svojih otrok bodem branil, ko bi tudi poginil, jaz — in vse!

Oči falgrofa Ruprehta so plamtele. V svoji navdušenosti in gorečnosti, kateri je tako lahko podlegel, ni zapazil, kako dejstvujejo njegove besede na Rohrbeka, kako se mu je obraz spreminjal. Sinji blisk je razsvetil pusto cerkev in temen grom jima je zaropotal nad glavo.

„Ti pojdeš nazaj v Landshut. Kneginje ni že več tam. Pisala mi je, da se je podala proti Amberku, kamor pride nova vojska iz Čeh. Takisto hitim tja.“

„Rači-li V. M. se vrniti v Landshut“

„Ne — Sulcbach mi klubuje. Tja pogledam s tvojimi ljubljenci, z gospodi Čehi. — No torej, z Bogom in srečno pot!“

Falcgrof je hotel oditi. V tem je Rohrbek ostro vzklonil glavo in naglo stopil za njim.

„V. M. račite me vzeti s sabo —“ je prosil.

„Haha — Rohrbek, knjigomolj, neprijatelj vojne! Ravnokar si njeno grozo risal a že po nje hrepeniš.“

„O ne hrepenim. — Ravno ker se je bojim in pa — pa bi rad bil blizu Njene Milosti — a cesta je sedaj tako nevarna — kdo ve, kako bi s to peščico — prispel v Landshut —“

„Aj, junak se boji! Bodi torej! Bodem imel vsaj kakor Aleksander modrijana pri sebi. Napišeš vsaj zgodovino te vojne, ali rimovano kroniko.“

Tako je veselo govoril fagrof, ko je stopil vun in sedel na konja.

„Pospeši, danes moramo imeti še lepše prenočišče nego je ta spaljena vas!“

Viljem Rohrbek je jezdil v družbi mladega falgrofa ob kraju ceste poleg močnega oddelka vojske, jezdecov in pešcev, ki so stopali po zmočeni, blatni cesti, vsi zaviti v plašče, s sklonjenimi halabardami in meči. Malo je bilo govora, nič petja, zato pa dosti kletve. Piskači in bobnarji so umolknili. Dež je malo jenjal, toda oblaki ki so se podili po vlažnem vzduhu, a nad črnimi gozdi so se dvigale goste bele megle. Grom je včasih zaropotal med korake lancknehtov, kateri so zmočeni in utrujeni gledali željno pred sebe po cesti, ki se je svetilo samih kaluž, ne vznikne-li kmalu stolp bližnjega mesteca. Rohrbek je jezdil v plašč zavit poleg njihovih vrst, in ničesar ni opazoval. Glavo je povesil na prsi. Na pobledelem njegovem licu se je pojavil mir — mir trdnega sklepa.

On, mladi knez, on sam ga je potrdil v njegovem groznem namenu. —

XII.

V taboru.

Gospodič z Uherska, kojega so spremljali bodoči mu svak, mladi Boršicki in Peřina z Miličina in nekoliko drugih mladih vladik in vlastelinskih sinov, je silno hitel s svojo tolpo proti Landshutu.

Še predno je prispel tja, je srečal na poti znatnejši oddelek falgrofove vojske, spremljajočega grobo strelbo, lepo število tarasnic in težkih hufnic, in njih vrhovnega

poveljnika — premilega Mikata Brada Oguljenega. Ta se je veselil iz dna srca, da se je sešel s krajani, a posebno z mladim z Mečkova, ki se mu je silno priljubil.

„In kaj pa moja najmilejša soproga? Si-li slišal o moji Katruši?“ je vtipkoval, ko je popraševal, kaj je doma, v Čehih novega.

Toda gospodiču ni bilo do vtipkovanja.

„Falcgrofinja je odšla, si pravil, Mikate — “

„Odjezdila je v Amberk. — I ti pojdeš z nami tja.“

„Kaj je v Amberku?“

„Falcgrof pride takisto tja. Prišle so novice, da se mu je zopet posrečilo. Vzel je Teisbach. Vse znamenito. Sedaj se snidemo vsi pri tem Amberku. Saj vam je kneginja takisto poslala naproti sla, ka bi krenili naravnost tja. Zgrešil vas je torej. No, a sedaj to stoprv začne. Sedaj je ta vojna povsod in nikjer. Povsodi malo, povsodi trumica — zapali vasi in mesta a nikjer vsekupe nič. Toda ko se zberemo vsi pri Amberku, gospodi bratje! Najpreje odtod na Suicbah. Te tope tu vzamemo s seboj nanj. Poznam to gnezdo — je lepo na vrhu, na pečini. Toda tačas pridejo ostali. Verujte, takoj se drugače bije, so-li sami krajani. Človek more se zanašati — toda tu bi vsak Bavarec, naj je tudi s falcgrofom, vendarle vsakega Čeha rad vtopil ali požrl.“

In Mikat Brada, obdan od novih znancev, mladih vladik, je razlagal svoja mnenja o vojni in Bavarcih, o pivu in vinu, o tarasnicah in strelbi, a to hvaležnišim in veselejšim poslušalcem, nego je bil sedaj mladi z Mečkova. Tega to vidno ni tešilo, vgljabljal se je v misli in bil zopet nestrpen ter želel svojemu konju peruti. Jezdil je sam in ni maral za glasni govor in grohot svojih drugov. Tem so prijale šale Mikata Brada, zardelega, komur so se zalivale sedaj modre oči, kakor po lahki

pijanosti, vedno kalne, s solzami vsled glasnega močnega smeha.

Toda ko je le malo okoli njega bilo prostora, pridružil se mu je gospodič in vpraševal po falegrofinji. A ni se mu posrečilo. Mikat Brada je sicer odgovoril, toda že se je zopet k vsem obrnil:

„Mili gospodi — to vam ni kneginja, to vam je vojačka — vselej pravim. Toda ne, nemara — vsa čast — dobra, pravična, a svoja otroka ima rada, toda račite razumeti — moškega srca. Tu gospod Mikulaš ve, kako je sama premagala Landshut. A imeli bi jo videti, kako jezdi mimo vrst, lepo v oklepu in s členom — radost jo pogledati! In človek bi dal dušo zanjo. Ni-li resnica, gospod Mikulaš?“ —

Toda namesto da bi odgovoril, naznanil je gospod Mikulaš, da pohiti s svojimi jezdecimi naprej proti Amberku, kajti težki topovi Mikatovi se le po malem pomikajo.

A tako se je Mikat Brada ločil od njega in od novih svojih drugov, seveda srčno se tešeč na kmalno svidenje in skupni život v taboru in v polju.

„To bode kakor doma“ — je veselo pomislil. „Med samimi krajani, to je inace življenje!“

* * *

Gospodič z Uherska je zopet videl krasno ženo, zaradi koje je vse storil, za kojoj mu ni bilo nič pretežavno, a h koji so se vračale vse njegove misli. Njemu, nebojazljivemu, so se skoro tresla kolena, ko jo je prvič zopet zagledal, svežo, mило, krasnejšo, nego jo je branil v svoji duši.

Falegrofinja ga je prav laskavo sprejela in srčno se mu zahvalila, ko ji je naznanil, kako je doma opravil, da so njegovi krajani že na pohodu, a drugi iz Morave da prispejo vsakčas pod vostvom gospoda z Boskovic,

Tudi njegove rodbine se je spomnila, vpraševala po materi in njegovi sestri, ko ju je omenil.

„Toda vam“, je dejala hkratu in uprla pogled v njegovo lice, „ta pot nekako ni teknila. To vam je poznati na obrazu.“

Njegovo blede lice je po teh besedah pordelo.

„Trudili ste se preveč. Nemara vam je pri nas tesno?“

„O nikakor, Vaša Milost —“

„Morda kakšna druga tuga“ — je smehljaje se dodalo.

„O ne, milostna kneginja!“ je živo odgovoril. „Ne hrepenim po domovju, niti po kom drugem. Samo eno misel imam in eno željo; ka bi vam verno, vdano in ves služil. —“

Na plamtečem pogledu, na obrazu in vročem glasu je bilo poznati, da govori iz dna duše.

Njen pogled ni brez presenečenja počival po teh besedah na njegovem licu, a stoprv čez nekaj časa je prijazno se smehljaje odgovorila: „Hvala vam—“ in podala mu je roko, ki jo je on poljubil.

Odhajajoč je čutil, da inace, srčneje, bolj zaupljivo ž njim občuje, nego v prvem času, a čutil se je vsled tega srečnega blaženega. Preje je koprnel, da bi jo mogel samo videti, ji biti v bližini, a želel je, ka bi takisto njen pogled počival na njem, ka bi ga nagovorila. In godilo se je tako. Bil je zadovoljen in tudi blažen, a vendar se je zopet oglašal v njegovi notranjosti čut nepokojnostij, čut čudnega hrepenenja, sam po sebi trafen, mučen. Preje je hrepenel, ka bi zvedela, kako ji je vdan iz dna srca, danes je to že označil, njej sami. Pomiri-li se sedaj njegova duša?

Druega dne, kar se je mudil Mikuláš v družini mlade falcgrofinje, prispel je njen soprog s svojo vojsko,

ki se je utaborila pred mestom. Jedva je videl falcgrofinjo in ž njo govoril, je ukazal pozvati gospodiča, ka bi slišal njegovo poročilo.

Tačas, ko je bil mladi z Mečkova pri falcgrofu, je premišljevala falcgrofinja novico, ki jo ji je bil poročal soprog. Rohrbek tu! Ko bi falcgrof tako o njem vedel kar je ona od mladega z Mečkova slišala, jedva bi ga bil vzela sedaj s seboj. —

Nikdar se ni mogla odločiti, ka bi mu to povedala, ka bi izpostavila njegovi nagli jezi starega vzgojitelja, kojega je imela rada, a ki ji je, o tem je bila prepričana, iz vse svoje duše vdan in jo ljubi kakor hčer. Nočni, tajni svoj poset pri cesarjevem poslancu je tajil, ko je sama govorila ž njim o tem.

In vendar je zopet govorilo svedoštvo mladega z Mečkova, kojemu je zaradi odkritosrčne, požrtvovalne službe verjela, proti Rohrbeku, kakor tudi nekatere lastne njegove besede. Verjeti v hudobni namen njegov, temu je nasprotovala njena notranjost. Zagovarjala ga je v duhu, a vendar je postala oprezna, ne zaupajoč mu vsega kakor nekdanj. Sedaj je tu! On, ki je sovražnik vojne in te posebno! Da se vsled strahu ni hotel povrniti v Landshut — aj to je tako čudno zvenelo o njem, ki je radovoljno in brez strahu se podal na pot v hohenski samostan.

„Falcgraf ga ima za blasnivega — toda ona pozna Rohrbeka bolje. Čemu je torej prispel v vojni tabor? Nemara ima kakšno namero? In kakšna bi to mogla biti? No torej! Saj sam pove. Dala si ga je poklicati. Ko je prišel se je prestrašila. Bil je nekako prepaden, njegove oči, preje tako jasne in odkritosrčne, so plaho počivale na njej.

Povpraševala je po njegovi poti, po samostanu, po sestri. Pomiril jo je, ko je rekel, da je opatinja o

pravem času pobegnila, in da je sedaj gotovo že v Landshutu.

„Pri mojih otrocih!“ je vroče in živo dodala, „pri mojih dragih dečkih! O kako mislim nanje in po njih hrepenim! In kakšne skrbi me popadajo zaradi nje! Toda mene je tu treba. Kar storim, storim zanje, da jim pomorem obraniti njih dedščino. To življenje v polju me tako ne utrudi, kakor želja po njih. Toda tedaj — ko bode dobojevano! A danes verujem trdno v zmago. Naše trume povsod zmagujejo, koliko mest in gradov se je že vdalo. In nova vojska pride. Tu vso silo spojimo, od tukaj udarimo poslednjič na sovražnika in boj je odločen. Ako Bog da, nas več ne poženejo iz posestva mojega očeta.“

Oči njene so žarele, a lice se ji je rdelo radosti in navdušenja.

„Aj, kaj povesuješ glavo, Rohrbek! Ti še ne veruješ! Jaz upam, trdno upam. Naj je neprijatelj močan, toda v svoji vojski nima nobenega falcgrofa Ruprehta!“

Rohrbekove oči so počivale na navdušeni, zali kneginji. Čutil je, da se mu krči srce. Ljubil jo je, to svojo gojenko — tako krasne nade neti, tako trdno zaupa. Ljubi tako svoje otroke in svojega moža, kakor občuduje, a on je prispel, ka bi njej, nedolžni, vzel moža, kogar storil njene otroke sirote in njo vdovo. Takoj jo zopet povesil oči, a niti vedel ni, da odgovarja njenim besedam z molkom. Naglo pa je vzklonil glavo in se stresel, ko ga je hkratu vprašala z mirnim glasom, po kaj je prišel. Odgovoril ji je, kakor njenemu soprogu . . .

Stopivši vun na ulico je čutil, da mu v glavi vre in buči. Šel in šel je, nevede kam. V mestu je vladal povsod živ šum. Vsak čas je prispel kakšen oddelek lancknehtov v pestrem prevlečenem oblačilu, oboroženih

z ogromnimi helebardami ali velikanskimi meči, vsak čas so je ozval ropot mezdniškega bobna in stokajoči zvoki piščalk. Tu je posamezni jezdec hitel k domu, kjer je prebival falcgrof, tam se je nekoliko z oklepom obdanih gnalo k vratom. A ljudstva povsod, v durih, v arkirjih, v oknih podstrežnih kamer in na ulici. Rohrbek je hodil po tem vzetju in hrupu, a ničesar ni opazoval — kar se je h kratu probudil iz svojih mislij.

„Čehi gredo! Češka vojska že prihaja!“

Tako je šinilo kakor blisk po vseh ulicah, a večji hrup je nastal. Ljudje so hiteli kar trumoma k vratom. A v tem se je prignalo nekoliko jezdecev iz falgrofovega bivališča in podila iz mesta vun. V njih čelu gospodič z Uherska. Pero na čepici in široki traki falške barve na levem njegovem ramenu so veli v naglem diru, a meč mu je zvonil ob stremen.

Rohrbek je takisto krenil k vratom,

Na polju pred samim Amberkom je bil hrupni vojni tabor. Tu so postavile trume svoja stanovanja, katere je privedel falcgrof sam, a med katerimi je bilo nekoliko čeških tolp, a to jezdnik pod poveljem bratov z Gutštejna. Število te vojske se je povečalo po moštvu, ki je prišlo s houfnicami in tarasnicami in katere je vedel Mikat Brada. Povsod živo pod navadno tihem polju, hrup od rana do v noč.

Toda tedaj stoprv je bilo povsod kakor na mravljišču, ko so priropotali češki bojni vozi, ko so na njih prispele trume postavnih vezdnikov, izmed katerih pretežna večina ni prvič korakala pod bojnimi prapori. Na ukaz gospoda Zdeslava Mečkovskega so vozovi postali in prednje in zadnje krilo sta se spojili. To je izvedel gospod Kdulinec. Konji so bili kmalu izpreženi: oje vsakega voza so porinili na bruna prednjega voza, deske so spodaj spustili, pripeli močne, rožljajoče lanec od jednega

voza k drugem, a vozi tako nagrmađeni so se izpremenili v pravokotno trdnjavo, ki je objemala velik prostor, krila proviantne voze in moštvo, ki je v njej taborilo. Samo nekoliko vrzeli so pustili med vozovi, ka bi se lahko hodilo. In mnogo so hodili iz tabora v mesto in iz mesta v tabor. Prvi je pridirjal v tabor gospodič z Uherska, ka bi pozdravil očeta in njega in vse starše pozval k falcgrofu. Drugega dne so se odpravili, vzevši najlepšo obleko, k njemu v mesto, Zdeslav z Mečkova. Kdulinec z Ostromerja in Matej Libak z Radovesic.

Ko so se vrnili, niso vedeli drugega o mladem falcgrofu nego samo hvalo; pravili so vladikam okoli njih se skupivšim, kako vljudno jih je sprejel, kako ljubeznivo le občeval, češki govoril kakor Čeh, a to prav razumno o vojni, ki se gotovo konča s porazom njegovih neprijateljev. Takšno prepričanje so si prinesli stariši iz Amberka s seboj, ko so tamkaj slišali, kako je v polju dosihdob, naznanjali so tudi, da pride falcgrof s soprogo pogledat vozove in vojsko.

„Videli smo tam tudi gospoda Jetriha z Gutštajna“, je pripovedoval gospod vladika z Uherska Grohu z Medjesic, ko je hodil ž njim in z Libakom po taboru. „Toda veruj mi, knez je nas tujce laskaveje sprejel, nego on nas, svoje krajane.“

„Saj je to Gutštejn — ponosna, gospodska, slavohlepna kri — in pa rači pomisliti, ti si podobema*), husit, a on trden Rimljan**). Za kristjana nobenega iz med nas nima.“

„Pustimo to, prijatelji“, je tolašil Libak. „Sedaj smo v vojni in v tujini. Nemara bi se še tu ščipali in grizli. Dosti imamo tega doma. Sedaj pojđita raje pregledat tope in houfnice, koje nam izročijo.“

*) Utrakvist. Op. pr.

***) Katolik. Op. pr.

„Toda to si zapazil, gospod Matej, kako sem gospoda z Gutštejna dostojno povabil, ka bi takisto prišel k nam pregledat, a kako se je namrgodil in me kratko odbil, češ, da bode jedva časa — je pravil vladika z Uherska in mračil čelo.

„Aj, seveda zapazil —“ je odgovoril Libak z nasmehom; „toda pusti ga — on je gospod — ti si mu samo vlastelin.“

„Toda plemenitaš!“ mu je padel ostro v govor stari vladika in si gladil brke. „Moj rod je gotovo tako dober, kakor njegov, če ne boljši — vsaj ni Bog ve odkod se preselil.“

„Sreča, da si pri vozih“, mu je odgovoril Libak in se nasmejaj, „preje sem čul, da je imenoval falcgrof gospoda z Gutštejna poveljnikom vseh jezdecev. To bi dolgo pod njegovim praporom se ne mudil.“

Tačas so stopili skozi vrzel iz svojega tabora in se bližali drugemu, kjer je stala falcgrofova artiljerija, a kjer je pozdravljal Mikat Brada, nje poveljnik, svoje znance, mlade vlasteline, s kojimi se je bil srečal na potovanju.

* * *

Viljem Rohrbek je samo trenutek dvomil in prevdarjal, a to, ko je bil pri svoji dražestni gojenki. Toda ko je potem šel vun in se našel v vojnem hrupu, ko je prišedši pred mesto videl celo vojsko teh nenavidenih Čebov — je že minila sila onega dojma, a njegov zmajani sklep je postal zopet trden.

Ko se je vračal v mesto ves zaglobljen v mračne misli, ga je došel pri vratih mladi z Mečkova. Rohrbek se je ozrl nanj. Njuna pogleda sta se srečala, grozeče, zlobno. Črni kancelar je dobro opazoval prijatelja Mikata Brada, ki je temu mlademu vitezu gotovo vse povedal. Saj je od onega večera, ko je na svoji tajni poti v mesto

srečal tega puškarja, je Rohrbek čutil, da je zasledovan ne od Mikata, ampak od njegovega prijatelja — a ta je gotovo zasledil in poročal kneginji nočni poset pri cesarjevem poslancu. Od one dobe ni falcgrofinja ničesar več zaupala Rohrbeku, že mu ni dala vsega pisati. Zato pa je ta češki fantalin pridobil njeno zaupanje. Sedaj mu je zopet na poti. O saj je trajalo veselje njemu in vsem njegovim krajanom najdalje!

Toda treba je hiteti. Rohrbek je zvedel, da se vrne falcgrofinja zopet v Landsbut, a gotovo tudi njega vzame s seboj. Falcgrof odide z vojsko dalje gubit in vničevat krajine svoje rodne zemlje. Kje bi ga zopet srečal, kje bi se mudila zopet takšna priložnost?

Kako se mudi knezu na to pogiteljno pot!

V taboru so se vršile na njegov ukaz goreče priprave k odločilnemu vojnemu pohodu. Češke vozove so oskrbeli s potrebnimi topi, a kar je nedostajalo orožja in oprave, so dopolnjevali iz falcgrofovih zalog. Rohrbek je bil takisto v spremstvu. Moral je tja, sama falcgrofinja je to zahtevala.

Videl je grozne te češke vozove, z veselo plapolajočimi prapori, videl je bradate ščitonoše in strelce na vozovih, a pri njih urejeno pehoto. Njej se je pridružila na falcgrofov ukaz truma čeških pešcev, ki so že dalj časa bili v njegovih službah, a koji so bili vse enake obleke češke barve, v rdečih suknhah, belo prevlečenih.

Solnce je jasno svetilo, a v njegovih pramenih je blestelo orožje urejenih trum in sta bleščala pozlačeni oklep in srebrni šlem dražestne falcgrofinje, ki je jezdila na okrašenem belcu poleg svojega častitega moža. Bila je radost, pogledati knežja zakonska, kako sta pregledovala vrste, spremljana po dotični družbi.

A ko je sedaj falcgrof konja ustavil in iz njega z jedrnatim, daleko zvonečim glasom govoril vojski po češki

in vse pozivljaj, ka bi bili dobrega srca in se moško bojevali, da jim on tega ne pozabi, tu je zagrmel navdušeni krik, ki je zvenel od trume do trume, po vsej vojski in šumel po jasnem vzduhu kakor burja za poletnega dne.

Bandere so bile po vozovih visoko vzdignjene, praporniki posameznih trum so majali s svojimi prapori, a v tem so zagrmele tudi kakor v pozdrav Mikatove haufnice. V tem hipu je vladala povsodi radost, navdušenje in vera v zmago. Samo Rohrbek, ves žolt v licu, s tesno stisnjenimi ustnicami, je upiral svoj paleči pogled v mladega kneza, ki bi, kakor si je priznaval v svoji duši črn kancelar, nemara i samo peklo za seboj potegnil.

Ves tisti dan po ogledu vojske je bilo v taboru, zlasti med vozovimi zgradbami češkimi silno hrupno in veselo. Mladi knez je dal vsem tolпам dovolj pijače, ka bi se poslednji dan počitka kakor gre pokrepčali.

Jutri gredo naprej, z jutranjim dnevom nastane prava muka in beda vojne. Dude in piščalke so cvilile, mezdniki so plesali z vojačkami, kar jih je tu bilo, ali pa pili, igrali, peli. Danes bilo je vse prosto, danes vojni sodnik marsikaj ni videl, kar bi inače karal in kaznoval. Veselje je trajalo vse popoldne in ni umolknilo, ko se je sklonil večer na krajino.

Minula je noč. Posadka, ki je bila v samem Amberku, je korakala zgodaj ob ropotu bobnov in zvokih piščalk skozi temna vrata vun, ka bi se spojila s taborsko vojsko. Tolpa jezdecev v oklepih, straža mladega kneza je čakala urejeno, nedaleč od njegovega doma. Tam pod stopinjami pri vratih stali so tudi vojaki, držeči za uzdo osedlane konje, falcgrofovega in njegove plemenite družine. Tudi Mikulašev vranec je tu nestrpno čakal, kopal z nogo in stresal bujno glavo.

Bilo je krasno, poletno jutro. Solnce je že izšlo. To so si pravili tudi gospodi bavarski, čakajoči v veži na svojega kneza. Rekel je, da se dvignejo ob solčnem vzhodu. Bil je vedno prvi na mestu ob času, ki ga je določil. A solnce je že precej visoko. Plemiči, sedeči in hodeči, so se že spogledavali, a s pogledi in besedo povpraševali: „Kaj je, zakaj ne pride?“ — „Kneginja odhaja, poslavlja se od nje“, je rekel nekdo. Mnogi so pokimali z glavo, ta in oni se je nasmehnil. Potem so čez nekaj časa zopet pogledali vun na nebo, a zopet na vrata, ki so držala k kameram knezovim. Oboroženi gospodi, doslej sedeči, so vstali in se sprehajali po veži, po kateri je zvenelo rožljanje ostrog in zmes glasov.

„Gospod z Gutštejna“, je pravil stari belolasi Juri z Visbeka, „tisti mladi vaš krajan, tisti z Mečkova je vstopil rano k falcgrofu, a doslej se še ni vrnil. — Ali bi se motil?“

Gospod Jetrih z Gutštejna in na Hišah, visok in suh mož, ponosnega vedenja, je hotel odgovoriti, v tem je nastal okoli hrup in šum. Vsi so gledali k bližnjim durim, skozi katere je vstopil mož v črni obleki, žoltega, prepalega obraza, plahega pogleda. „To je tisti tajnik kneginjin!“

„Gospoda“, oznanjeval je s temnim glasom, „velika nesreča se je pregodila. Mor je v hiši — knez je v tem hipu — umrl . . .“

Burja glasov in vzklikov je bil odgovor. Vsi so planili k zlovestnem možu, toda na njih zmotana, zmešana in kakor blisk si sledeča vprašanja je odgovoril z nekolikimi besedami, katerih zaradi hrupa ni bilo razumeti; predno so se nadejali, je odprl na hodnik vedoče duri in izginil.

Njegove besede so bile podobne resnici, a njegova prikazen, važni način, s katerim je izpregovoril tako

osodno novico, sta vzbudila grozno presenečenje in razčiljenje. Stari Visbek in druga vedno vdana plemiča so hoteli planiti skozi duri, vedoče h knežjim sobam — a v tem hipu so se same odprle, a skozi nje je vstopil Mikuláš z Mečkova, bled in kakor poln groze. Takoj so ga vsi obklopili, takoj so planili vsi s vprašanji nanj, — a ko je slišal, kar jim je bilo javljeno, a kdo jim je povedal, se je silno prestrašil — toda takoj je rekel s povešenim glasom.

„Gospoda, to ni resnica — knez je samo obolel Gospod z Visbeka, prihajam po vas — knez vas kliče.“ Te besede so pomirile veliko razčiljenje vseh. Stari gospod s Visbeka je vstopil, a takoj za njim gospodič z Uherskega, ne marajoč zato, da so ga klicali gospodi, ga zadrževali, da je gospod z Gutštejna čez vse po češko kričal nanj, ka bi povedal vendar natančneje. In zopet so bili sami tu, nevedoč dobro, kar se je prav za prav zgodilo, kako je knezu, kakšna je njegova bolezen, in je-li nevarnosti.

Stari gospod z Visbeka je takoj, ko je zaprl gospodič za njim duri, ga vprašal, kaj se je prigodilo.

„Ah, gospod — knez umira — otrovan je. —“

Belolasi plemič je za hip postal, kakor da je strela pred njim vdarila.

„Za Boga, pospešite — kneginja vas kliče — obupa“, je silil gospodič.

Te besede so vernega plemiča vzbudile. Skokoma je preletel tri sobe, a že je stal v tej, kjer je ležal na postelji mladi falegrof in se zvijal v bolesti. Zdravnik je stal pri njem; nad knezom se je sklanjala obupna falegrofinja. V tem ko je gospodič z gospodom z Visbeka pristopil, se je ozval njen prestrašen vzklik: „Umira!“

Pala je na posteljo . . .

In zopet je dolgo časa minilo, kar so gospodi v veži že nestrpno čakali. To je gotovo nekaj groznega, kar je kneza zadelo. Tisti mož je govoril o moru — kakšno čudo, ka bi grozni ta gost, ki zdaj povsod pohaja, i sem zablodil? Toda da bi ravno kneza, v tem hipu — o ne. — Pa da tudi Visbek ne prihaja.

Stari gospod se je sklanjal v tem hipu nad uničeno, mlado gospo. Bolestni udarec je i njega zasegel, toda ni ga oropal vseh dušnih moči.

„Milostna kneginja — gospoda čaka — a vojska je urejena. Kaj je storiti? Ako izvedo, da je knez mrtev — o Bože, Bože, kaj si to dopustil“, je zabedoval stavec. H kratu se je vzklonil in poslušal.

„Trkajo — gospodi so nestrpni — ha, slišim korake in orožje. Že gredo sami.“

In res je nekoliko najvažnejših bavarskih gospodov, katerim se je pridružil tudi gospod Jetrih z Gutštejna, odprlo duri in vstopilo že v prvo sobo. Tu pa so postali.

Stopila jim je naproti sama kneginja, ko jo je spremljal gospod z Visbeka. Bila je bleda kot smrt in na očeh i je bilo poznati, da je plakala.

„Gospoda“, je izpregovorila in njen glas se je tresel. „Neprilike imam. Falcgrof je naglo obolel — omedlevica se ga je lotila. Sedaj je že bolje — samo da še ne sme dosihdob iz postelje . . . Toda neče takisto, ka bi se zaradi njega odprava zakesnila. Ukazuje, ka bi se takoj, brez zadržka — podali nad Sulcbah. Pride hitro za vami“. Vsi so se oddehnili, vsem je odleglo.

„No torej, gospoda nad Sulcbah!“

Stala je trdno, njen glas se ni več tresel — toda ko se je vračala, so si ji šibela koienca, a ko je vstopila medla in uničena v sobo, kjer je ležalo falcgrofovo mrtvo telo, je pala na zemljo kakor podsekana, a mrak je zastrl njeno dušo.

Tačas se je že podil Mikuláš na svojem vrancu iz mestnih vrat in zbadal nujno žival brez usmiljenja v strani, da ste krvaveli. Vranec se je gnal v divjem begu, z zardelimi, rasširjenimi nozdrvi sope, proti češkemu taboru. Že je bilo videti vozovo zgradbo k odjezdu pripravljeno, a nad vozi plapolajoče bandere in prapore, trume so obile urejene, a rani veter je zanesel sedaj do gospodiča spev, zvoke znane pobožne pesmi.

„Na kneza čakajo“, je pomislil mladi vitez ves ganjen. „Hočejo zanj bojevati. O, ko bi vedeli!“

XIII.

Tajena smrt.

„Glej, glej naš gospodič!“ je vzkliknil Romėnec, stoječ na prednjem vozu pod vihrajočim praporom.

„Poglejmo, s kakšno prihaja! Vranec je ves ugnan, uzda bela od pene, samo kadi se od njega. Kaj se je dogodilo? Ah, že je zagledal gospoda Kdulinca, k njemu je krenil — a ta že pošilja jezdeca nekam. Po koga?“

Kmalu na to je imel odgovor. Videl je, kako sta se pripodila Matej Libak in stari vladika z Uherska h gospodiču in h Kdulincu.

„Odidemo brez kneza!“ je naznanil Kdulinec svojima prijateljema, a mračil čelo. „To je čuden začetek. Ravno v tem hipu!“

Tu je že jel gospodič staršim češke vojske praviti, da je falcgrof danes zgodaj zjutraj h kratu obolel, toda da je dal povelje, ka bi vojska vendar le odšla proti Sulcbahu. Lice gospodičevo, od nagle ježe pordelo je začelo sedaj bledeti. Govoril je hitro, površno, kakor v silnem dušnem vzhitu . . .

„Nemara pa bi vender počakali —“ je menil Kdulinec gledaje od Jenika na Libaka.

„Je-li bolezen huda?“ je vprašal oprezni Libak.

„Omotica — a takoj je vznikla govorica, da je grof umrl —“

„To bode dolgo živ“, se je nasmehnil Libak. „V ostalem —“

„In kaj je rekel zdravnik? Govori, Mikuláš!“ je vpadel važno gospod Zdeslav.

„Da knez brzo ozdravi —“

„Aj, sinek, kako to izgledaš! Barvo meniš — nemara si takisto bolan?“ je vzkliknil stari vladika.

„Nič mi ni — ta nagla ježa — Toda sedaj že morem nazaj.“

„Kako to! Ti ne pojdeš z nami?“

„Kneginja je želela, ka bi se vrnil — saj itak pridemo za vami pred Sulcbah —“

„Podal je očetu, podal hejtmanom roko, a že je obrnil konja in odjahal. Hitel je od tod, kakor bi zakrivil kakšno zlodejstvo. Vsa njegova duša je bila zavzeta. Eno je sledilo danes drugemu.

O to jutro! Ti dogodki! Kako se spametovati, kako premisliti?

Samo to je bilo gospodiču jasno, da je zadela falcgrofinjo velika nesreča in da se ji bliža še večja. A to je bil pravzaprav razlog vsemu temu, kar je v mestu, kar je sedaj storil. Kar je storil v svojem razčiljenju in svoji skrbi zaradi knjeginje ravnokar pred obličjem svojega očeta in svojih krajanov, to mu je leglo na dušo kakor velika teža. Čutil je, da ni prav ravnal. Toda kdo bi se obotavljal, ko ona, ona — Ah samo njo je imel v mislih! —

Knez je bil ž njim vedno ljubezniv in ga je rad imel, zlasti v poslednji dobi — toda njegova smrt je razžalostila gospodiča zato, ker je takšno gorje in nesrečo prizadela falcgrofinji. Sedaj jo je zopet videl uničeno same bolesti, a zopet junaški močno, kako je v

največji dušni boli so vzravnala in stopila naproti gospodom oznanit, da falcgrof ni umrl, ka bi le odšli nad Sulcbah.

O, bil bi pred njo pokleknil, bil bi poljubil rob njenega oblačila in ji ponudil vse, vse v njeno uteho, z radostjo umrl zanjo! A še ni vsa nesreča odstranjena.

Je-li se bi v nemškem taboru razneslo, kar so si že pravili v mestu po ulicah, postala bi grozna zmešnjava, a vse je izgubljeno. —

Smrt falcgrofovo je treba tajiti — vsaj v tem hipu . . .

Kar dalje, tega gospodič ni premišljeval —

Kakor v mrzlici se je tresel in bil napet do skrajnosti, ko je vjezdil v drugi tabor falcgrofove vojske, kjer so bile večinoma trume nemške konjice in topničarsta. Gospodič se ni tega bal, da najde ves tabor na nogah, polnega zmešnjave in groze. Globoko se pa je oddehnil, ko je videl tolpe večinoma že urejene, ali se ravno uvrsteče a gospode, ki so ravno prišli iz mesta, iz falcgrofove veže in se pripravljali, ka bi odrinili v polje. Verjeli so, slušali, a zlovestna novica še ni prodrla v vojsko.

Gospodič se tu ni dolgo mudil. Hitel je v mesto, ka bi poročal knjeginji, kar je videl. Ko je prijezdil do vrat, je zaslišal za seboj prodirljive glase vojnih trobk in temen ropot bobnov. Vojska se je podala v pohod. Bilo je odločeno.

Medtem je nastal v mestu mir. Ulice že niso bile polne rožljanja orožja, konjskega peketanja in ropota bobnov. Vojska, kar jo je bilo tam, razen knežje straže, je odšla za ostalimi v polje.

Inače pa je bilo v meščanskih sobah. Povsod živi govori, povsod velik vzhit. Takoj zjutraj se je raznesla po mestu čudna novica, da je mladi falcgrof naglo umrl. Mnogi tega niso verjeli, večina pa se je bala, in močno.

Eni so pomislili takj na umor a na vse njegove groze, druge je dirnila pred vsem smrt mladega kneza, kojega so ljubili zaradi njegove vljudnosti, radodarnosti in postavnosti.

„Štirindvajset let!“ je marsikatera ustnica v tem hipu šepetala. „Tako mlad in krasen! In ravno sedaj, ko se mu je posrečilo, ko je zmagoval!“

Toda hkratu, kakor če zaduje veter, ali če se privali iznenada nov tok je zopet zazvenelo:

„To ni resnica! Falcgrof je živ — Zbolel je samo, toda umrl ni!“

Poročilo o njegovi smrti se je narodilo Bog ve kje. Ta veselejša novica je imela gotov izvor; prihajala je iz knežjega doma. Tudi svedoke so imenovali, ki so prihajali odtod a pripovedovali, kako je kneginja pred nekoliko hipi naznanila gospodom da je knez zbolel. In potem pa, ko je vojni hrup pred vrati se razlegal v mesto, ko se je ozval vzklik: „Vojska je odšla — knez je tako ukazal in sam pojde zanjo!“ toda so verjeli že tudi tisti, ki so dvomili do poslednjega hipa.

V domu, v kojem je prebival falcgrof Rupreht s svojo soprogo, je vladala globoka, žalostna tišina. —

Pred vrati sta stala dva lancknehta s širokimi birati, a odganjala vsakega, kdor se je tu pred stopnicami zastavil. V prvem nadstropju na hodniku, kjer so bile knežje sobe, sta stala takisto dva, a to sta bila češka mezdника v rudečih suknjah z belim prevlečenjem.

V veži se je razgovarjal s pridušenim glasom stari gospod Juri Visbek zlo v skrbeh in žalosti, z dvema zdravnikoma. Brž ko pa so se odprle hkratu duri in je vstopil gospod Mikulaš, je pomignil stari gospod obema doktorjema, ki sta stopila v bližnjo sobo. Tam je ležal mrtvi falcgrof Rupreht.

„Kako je?“ je je vprašal nestrpno stari plemič.

Glasneje kakor to vprašanje pa se je ozvalo njegovo: „Hvala Bogu!“ ko mu je povedal gospodič, kako je v vojski in da je že odšla.

„In kako je falcgrofinji? — Kaj dela?“ je vprašal mladi vitez.

Vedno enako. Sedi v svoji sobi kakor uničena. — Ne plaka. — Se ne meni več, sirota. — Preje je vprašala, kje je Rohrbek. — Ko smo ji povedali, da ga tu nikjer ni, je glasno zajeknila — “

„O, da se je šele sedaj prepričala!“

„Vi veste!“ je vzkliknil Visbek.

„Da je ta Rohrbek izdajica in — morilec. Ste že račili preiskavati?“

„Deček je nesel rano knezu zajutrek, tako je sam povedal. — Na hodniku je srečal Rohrbeka. Ta ga je ustavil in rekel: Knez bode zajutrkoval s kneginjo. Teci to naznanit. Jaz ti tačas držim zajutrek.“ Predno se je deček vrnil — “

„Nasipal je ta zločin strupa. — „Zato je tudi hitro smrt razglaševal, ko se je knez še žnjo boril. On je gotovo razširil to novico tudi po mestu — “

„In širi jo gotovo dalje. O, da ga ne moremo zasledovati javno kot trovitelja! V tej zmešnjavi je lahko ušel a le Bog ve kje — “

„Da nisem vsaj za trenutek preje prišel! Knez mi je ukazal, ka bi o solčnem vzhodu prišel k njemu. Ko sem vstopil tedaj k njemu, se je že zvijal bolesti. O da bi ga bili videli in kneginjo, ko je gledala kneza! Samo nekoliko hipov preje, a nemara bi — Ta ničemurnež učeni!“

„Pustimo tarnanje, postavni gospodič. Hvala vam, — mnogo ste danes kneginji storili. Pomozite, prosim i nadalje. Storimo, kar moremo — Kneza tu ne moremo

pustiti. — Tu bi dolgo ne tajili smrti. V Landshut moramo. Zdravnika pripravljata sedaj mrliča.“

„A moremo to storiti, midva sama in zdravnika?“

„Gospod Juri Rosenberški že takisto ve, rekel sem mu, a grajski grof landshutski je takisto zanesljiv. — Samo vernega, dobrega spremstva je še treba — “

„Tega priskrbim. Vzemem krajane in telesne straže, kar jih je še tu. Malo kdo izmed njih ume nemški, in jamčim zanje — “

„Torej skrbite zato, jaz pojdem sedaj h kneginji. O so to grenki poseti! a stari gospod Visbek je žalostno zmajal svojo belo glavo.

* * *

Falcgrofinja je ostala predpoldne tega neblagega dne sama v svoji tihi kameri, sedela v naslonjači s povešeno glavo in gledala s kalnimi očmi pred sebe. Bila je v bogati obleki, katero je oblekla rano, nič hudega ne slute. Saj je blede, žalostno lice bolj pričalo o njeni tugi, nego bi to javila črna, vdovska obleka.

Udarec, kateri je zasegel tako iznenadoma, jo je početkoma popolnoma uničil. Da ni bilo Visbeka in gospodiča, bila bi žalosti v prvem hipu kričala, a ne utajila smrti dragega moža. Potem pa se je vdala takšni medlosti in toposti, da ni plakala, ni stokala.

V tem hipu ni marala za ves svet, kaj ji je za kneštvo, za katero se bojuje, kaj za vojno, zmago ali poraz? Mož ji je umrl, to, kar je imela najdražjega, je ginilo.

Toda ko jo je stari gospod Visbek s tresočim se glasom tolažil a ji srčno prigovarjal in jo spominjal na otroke, tu se je spomnila tega, kar bi rajni sprog rekel, ki jo je rad imenoval bogatirko*). „Saj je to za naše

*) Junakinja. Op. pr.

otroke!“ O ubogi otroci! Uboge sirote! On je za vas umrl, za vas kajti za vas je vse storil! Tu je zopet oživel mladi kneginji vir solza.

Hotela je zopet k mrtvemu možu. Niso je pustili. Potem je sedela sama, a zopet so jo obhajali trenutki obupnega gorjá; vila je roke in glasno zastokala, ko se je spomnila, da je dragi mož umrl, tako bedno in žalostno! In Rohrbek! O zakaj ga je branila, o zakaj ni povedala vsega soprogu! Rohrbek bi gotovo ne smel semkaj — knez bi ga ne pustil semkaj. O je-li mogoče, da on — on, njen učitelj! In ako je temu tako, potem je ona tudi kriva — o —

In zagledala je starega Visbeka, ki je nekolikokrat prišel sem. Vprašal je, odgovorila je nekako, odšel je in prišel zopet, a z zdravnikom in gospodičem. — Nekaj so pripravljali v najbližjih sobah; potem se je zopet pojavil Visbek ter prosil kneginjo, da bi se pokrepčala z jelom, da se podajo na pot. Jelo je odklonila a samo vprašala, kakšen čas je.

„Popoldne je. Gorkota, „bolnemu“ sitna, je minula —“ in vprašal jo je, ni-li slaba ter oprezno dodal, da bode treba na konju jezdit. „Zaradi ljudstva, ka bi ne imelo suma“, je razjasnjeval.

„Dovolj sem krepka. — Je-li se vrnil Rohrbek?“

Stresla se je, ko je Visbek odgovoril: „Morilec se ne vrača.“ —

Kmalu nato pomikal se je iz knežjega doma mnogoštevilen, toda tih sprevod. Najprej je jezdila truma jezdecev, za njimi nekoliko pešcev, a za temi so nesli štirje knežji lancknehti, ramati in bradati, nosilnico, poleg katerih je jezdila na konja kneginja, spremljana po gospodu z Visbeka, gospodiču z Uherska in zdravniku. Za njimi korakala je zopet truma pešcev a za temi so prišli trije vozovi. Na enem izmed njih sta sedeli dve

kneginji strežnici in drugi zdravnik, na ostalih je bila druga nosilnica in potrebne malenkosti. Za vozovi jezdil je nevelik oddelek jezdecev.

Amberški ljudje so se ustavljali, tu posamezno, tam v trumah. — Nihče se denes ni brigal za jezdece in pešce, pogledi vseh so izkali nosilnico, ki je bila dobro zastrena, a mlado kneginjo. Bila je bleda, skrb se ji je brala z obličja. Vsi so jo pomilovali, vsi ji želeli, ka bi knez brzo ozdravel.

Povsodi so tiho pozdravljali. Nikjer vzklikov, nikjer šuma. S spoštljivo tišino javili so povsod svoje sožalje. Kneginja je tu in tam pokimala z glavo kakor v pozdrav in zahvalo.

Srce se ji je krčilo, a čudno, da ni zaplakala še preje, ko je stopala iz doma. Prešinilo ji je dušo, kako je radostna gledala iz arkirja v to ulico, po kateri je prihajal knez pred nekolikimi dnevi z vojsko. Videla ga je krasnega na konju, videla ga, kako je skočil raz njega ter hitel k njej, kako radostno jo je pozdravil po daljši ločitvi. I tako sedaj odhaja, tako se loči od Amberka, kojega je pomladi sam premagal.

Tih sprevod se je pomikal po tihih ulicah in med molčečimi tramicami, dokler ni bil za temnimi vrati. Ko so bili v širnem polju, je zapadlo solnce. Tu je vstavil tudi g spod Visbek sprevod in prosil kneginjo, ka bi zjahala in se dala nesti. Mikulaš ji je pomogel, a pri tem občutil, kako se trese po vsem telesu. Vsa medla je sela v nosilnico. Zastrli so zarese. Tu se že ni več premagala. Zopet jo je napal krčevit jok. Ubogi otroci! Prinašajo jim očetovo mrtvo truplo. O da ni na soprogovem mestu!

Nastal je večer, a po večeru tiha zvezdnata noč. Sprevodu pa ni prinesla počitka. Pomikal se je dalje in

dovolj hitro. Zdravnik je vsem ukazal, ka bi zaradi bolnika mirovali.

Tako so stopali in molče se premikali, k večjemu, da je tu in tam izpregovoril drug z drugom besedo zamolklim glasom. — Samo včasih je zacinkal meč jezdec, ali udarila podkova ob kamen, iz kojega je prikresnila naglo iskro. Samo malo plamenic so prižgali. Stari gospod Visbek je tako ukazal. Dve so nosili pred nosilnico, ka bi mezdniki, jo noseči, videli dobro svojo pot.

Kadarkoli pa so se ustavili, a je zdravnik odgrnil od nosilnice zastor, in se sklonil k bolnemu knezu, je bilo nosilcem plamenic se postaviti strani, kajti močna svetloba plamenič je delala medlim očem bolnega falcgrofa, kakor je pravil doktor, težavo. Gospodič z Uherska je jezdil poleg kneginjine nosilnice.

Po trudu in napetosti današnjega dne je že medleval; tiha noč s svojim svežim delom in mirom mu je nujala osveženja. Očesa pa ni zatisnil. Misli mu niso pripuščale tega. Vsakčas se je ozrl po nosilnici, v koji je sedela falcgrofinja, Spi li? Ali se dalje žalosti! O da bi mogla zadremati in za nekaj časa pozabiti!

In potem se je h kratu spomnil svojih krajanov in svojega očeta. Sedaj nemara leže pred Sulcbahom. Gospodičeva vest se je oglasila iz nova.

On, samo on jih je zavedel tja — s svojo lažjo. Bi se bili tudi tja podali, ko bi vedli, da je falcgrof umrl? — Saj so mu prisegnili vernost. Toda samo njemu! Smrt je prisego uničila. Ah, njim je to vse eno, je-li živ knez ali mrtev. Prišli so se samo bojavat, a kneginja boja ne pusti. Tako se je gospodič tolažil — toda pravega miru ni občutil. V duhu je videl Věruškino ogorčeno lice, iz nova je čul njene trde, oponašajoče besede „Ti bodeš nas vseh nesreča!“ — A poleg nje tisti blede, skrbni obraz starikave matere!

Mikuláš je naglo vzklonil povešeno glavo in se oziral po zvezdah, hoté tako, niti tem težkim mislim. — Toda zvezde so mu prinašale v spomin ono tiho noč, ko je sedel sam pri oknu v rodni svoji trdnjavici, hrepeneč po teh tujih krajinah, ko je pristopila mati k njemu, ko je bil tako ganjen, od te vdanosti in ljubezni. Sedaj nemara misli nanj in na starega očeta, a zanju moli. Očeta in Boršičkega jima je odvedel on sam —

V tem je pomignil gospod Visbek k oddehu, a nosilnico so spustili na zemljo. Najbližji okoli so se vsi ostavili. Bilo je to na parobku gostega gaja. Jezdici in pešci so že bili pod njegovim šumnim zvodom, proti kateremu se je dvigal dim nekolikhi plamenic. Njih ruda svetloba se je migaje tresla po deblih dreves in v gostih koših.

Gospodič je takoj pozabil na vojsko krajanov svojih, na domovje in svojo krivdo, katero si je priznaval, a takoj je pomignil enemu izmed nosilcev, kojega je tiho, češki vprašal, spi-li kneginja.

„Ne spi“, odgovoril je bradati mezdnik, „Pa dozdevalo se mi je preje, da plaka. Slišal sem njeno ihtenje.—“

V tem se je gospodič stresel. Nosilnica se je odprla in iz nje je stopila falegrofinja. Postala je bleda, resna, se je ozrla, a ko je zagledala soprogovo nosilnico blizu pri starem dobu, poleg katere je na vzpeti korenini dre-maje sedel zdravnik, zavit v temen plašč, je premo stopala proti njej. Zdravnik se je vzdramil in z grozo gledal na gospo bledih lic, ki je počasi kakor z negotovimi koraki se približala in se sklanjala k nosilnici. S tresočo se roko je odgrnila zastor. — Doktor ji je hotel zabraniti, toda premislil se je, jo pustil, a samo bliže pristopil — a že je tu bil trdi Visbek, ki je kneginji nekaj tiho povedal.

Gospodič je videl, kako so se ramena mlade kneginje, močno stresla bodisi od joka ali krčevitega, boleznega ihtenja. Toda že je vstala, že odhaja, ne plaka!

„Ne smemo se več ustaviti“, je rekel Visbek gospodiču. „Kneginja je močna, premogla se je, toda v drugo — ne vem. Da bi le že bili v Landshutu. To je zanjo križev pot. Toda nazaj že ni več možno —“

XIV.

Pred Sulcbahom.

Mikat Brada Oguljeni je imel sedaj pred Sulcbahom glavno besedo, t. j. njegovo „brblje.“ Jedva so prispeli od Amberka semkaj brez vsake nezgode, že so se podali na delo. Tu so morali vse motike, lopate in krampi iz vozovih skrinj vun, a del vojske, od vsacega bojnega voza po dva, je začel z njimi delati.

Ni bilo treba, ka bi popravljali ceste ali jih delali, ampak ka bi krajne vozove, ki so varovali tabor kakor zgradba, na katerih manje pripravnih mestih zakopali, a tope, ki so bili ugodno zunaj tabora razporeženi, z nasipom obdali, a visoke koše na njem z glino in peskom napolnili. Najbližje k topom so potegnili one vozove, kateri so bili naloženi s kroglijami, prahom, ognjenimi streljicami, lestvicami in kavljji. Tu je stalo nekoliko konj neprestano pripravljenih, ka bi se z težjimi topi, ko bi potrebno bilo. moglo tako z mesta na mesto „potrgavalo.“

Pri topih je bilo živo, v taboru pa med voznimi zgradbami kakor na mravljišču. Stavili so si mezdniki hrame iz kolov, slame in hrastja, staršim in rotmojstrom so postavljali njih šotore iz pátna, a sredi tabora, na severni strani, kjer so večinoma sami Nemci ležali, so zbijali visoke vislice za grobe hudodelnike vse vojske,

za katere je bilo vklenjenje v železo pred vso vojsko ali „pračata“ že malenkost.

Po naredbi bavarskega gospoda Rachenburka, kojega je imenoval falcgrof najvišjim vse vojske, so legli Čehi na jugu. Pred njimi se je vzpenjala za rečico Vislo dolga višina, na koji se je dvigala zelenkastosiva skala, kjer je stal Sulcbah, dobro z zgradbami in s tolpi utrjen. Dalje proti vzhodu in severu okoli vsega mesta se je utaborila ostala vojska na ravnini in po višinah. Bavarci in konjica, izmed katere je bilo mnogo češke, ko jo je vedel gospod z Gutštejna. Še si ni upravela oblegajoča dobro svoje gnezdece, že so jele tarasnice in druge „brblje“ grmeti in biti in tepsti po zidovih, da se je kar kadilo iz njih. To je Mikata Brada srčno veselilo.

„Gospod Matej!“ je nagovoril veselo Libaka z Radovesic, ki je objezdil tope in opazoval njih učinek, „takole naučimo one tam prositi —“ a pokazal je proti mestu. „Odgovarjajo sicer, a še mi niso ubili niti enega dečka. Mečejo kroglje pred koše na zemljo —“

„Toda ponoči popravijo, kar jim razderete po dnevu —“

„Naj, kako dolgo namjodolé? Razderemo jim zidovje tako, da za nekoliko dni pričnete z Gospodom Bogom jurišati, —“

„Da to Gospod Bog! Čim preje, tem bolje. Samo ka bi prispel ta čas brzo falcgrof —“

„Ne ljubijo se vam ti Bavarski gospodi, ni-li res?“ je hitro vprašal Mikat. Libak je zmajal z rameni.

„O jaz jih poznam, gospod Matej. — Ne smatrajo človeka kot pomočnika in sebi enakega — saj bode drugače, ko falcgrof pride. Ta jim ne da, ka bi nas —“

„A mi jim tudi ne damo“, je dodal z nasmehom Libak, a pomignivši krajanu pobodel konja in jezdil dalje pregledal in opazovat.

V češkem taboru je bilo prvi čas dosti veselo, četudi služba in življenje nista bili lahki. Del vojske je moral bit neprestano v orožju in pripravljen tudi po noči kajti obleganci so že nekolikokrat iznenada izpali iz mesta a nemarali takšne izhode vidno tudi za naprej. Poleg te bile stražna in pomožna služba silno obsežna.

Okoli voz in v taborskih vratih so prehajele mnogobrojne straže a gospod Matej Sibak je pošiljal še posamezne manjše tolpe po okolici, ka bi ne bili presenečeni nemara po neprijatelju. Ko so prispeli pod Sulcbah, je bila že vsa krajina okoli od neprijatelja navlašč opustošena a bivališča popaljena. Zategadelj je obleganje trpelo. Bilo je treba močnejše oddelke odpošiljati po hrano. Razen tega so mislili starši češke vojske, ka bi bilo na času, najurišati mesto. Toda najvišji vse vojske gospod z Rachenburka a bavarski gospodi in ž njimi gospod z Gutštejna so menili, da bi se naskok gotovo ne posrečil, da je treba še počakati, dokler ne pridejo Moravani, ki so že oglašeni.

Srdito so se vrnili po tem posvetovanji češki starši v svoj tabor.

Gospod Kdulinec je glasno zaklel.

„Imeli smo zahtevati, ka bi se na juriš sploh ne pomislilo — a ukazali bi ga takoj za na jutrašnji dan —“

A Kdulinec je mahnil z roko.

„Da nas je vpregel knez ž njimi!“ se je ozval vladika z Uherska. „Verujem, da bi bili sami takisto tako daleč. A videli ste-li gospoda z Gutštejna, kako se je obnašal? Kako je bil povsod in v vsem z Nemci proti nam in kako se je smehljaj, ko so odbili naš svet? —“ je dodal živeje stari vladika.

Četudi je bilo poznati na glasu, da besede niso bile brez strasti in mržnje, je vendar pokimal oprezni

Libak z glavo, toda molčal je. Zato pa je gospod Kdulinec živeje dejal:

„Ko umejo ti Bavarci vse bolje! Ka bi se učili od njih baha — Nalašč — saj bodemo videli; gospoda. — A ta Gutštejn! — Prav imaš, gospod Zdeslav. To je slavni hejtman, kakor rajni njegov oče Burian, čigar se spominjajo bolje zaradi njegovih porazov, nego zmag. Onih je bilo več, saj vemo. A gospod Jetrih nadomestuje tam, kjer mu nedostaja dovtipa in vojnega izkustva, z oholostjo in gosposkim obnašanjem. — Ker nas vladike ne more oviti okrog mezinca, zato pa drži z Nemci.“

Romê nec je začel v tem času takisto nabirati čelo. Doslej je bil vedno vesele misli in veselih besed. Nič mu ni kljubovalo začetkoma, tudi to ne, da jih je zasledoval, ko so odšli iz Čeh, često dež, da so hodili po ravninah, dostikrat pustih in peščenih, samo bogatih borovja in leskovja. Tešil se je, da bode čimdalje bolje. Pri Amberku je začel to verjeti. Sedaj se je zopet zagrinjalo nebo često z oblaki in močno je prešlo. Razen tega ni imel Plamenača, kojemu se je silno privadil in ki je ostal pri gospodiču. Oborožena služinčad z Uherska pri mečkovskih vozih, katere je upravljal v gospodovi odsotnosti Romê nec, je slišala sedaj čestokrat godrnjanje in često grmenje starega bojnika. Proklinjal je deževje, opustošeno krajino, leno življenje, bavarsko gospodo, kakor je ravno prišlo. Prvič se je zopet razveselil, kakor gre, ko ga je gospod Pežina vzel z mečkovskim moštvom in drugimi s seboj na plembo, a ko so se vrnili z znamenitimi vzetki, z drobnjadjo in živino, katero so jim morali prignati bavarski kmetje.

Ta večer so plapolali pri vozovih Mečkovskega, Groha z Medlesic, Božinskega, Hrudimskega Rosa in Mitskega Lastovica (vsi ti vozi so stali drug poleg drugega) veselejši ognji nego navadno, a okoli njih so se

veselili mezdniki. Romê nec že ni več proklinjal, ampak se je razgovoril in jim je pripovedoval marsikaj, kako je bilo v polju za njegovih mladih let, za kralja Jurija, ko se je zanj bojeval z gospodom Jenikom proti Ogrom.

V noči se je krasno razvedrilo, a po jasni noči je nastal jasen dan. Solnce je jedva vzšlo, a v tabor je pridiral posel, da gredo Moravani in da bodo opoldne pred Sulcbahom. Bila je to v češkem taboru novica, kakor če pade na režajoča tla dež. Vsi so se razveselili, najbolj pa starši češke vojske.

„Končno!“ je vzkliknil nato novico gospod Libak z razjasnenim obličjem in že je jel vse pripravljati na pozdrav krajanov.

„Sedaj počnemo!“ je veselo kriknil gospod Kdulinec in pogledal na mesto.

„S čim se bodo izgovarjali sedaj Nemci in polovičarski Neme c z Gutštejna,“ je zagodrnjal vladika z Uherska. Rano popoldne je prispela željena pomoč, petnajststo pešcev pod vihrajočimi prapori in štiristo jezdecev, samo izbrano moštvo in dobro oboroženo. Trobke so pele, ko so se podajali na jim odkazana mesta, ravno poleg Čehov. Na čelu je jezdil gospod Jan z Boskovic in na Svojanovi, s kojim je dogovoril in sklenil pogodbo gospodič z Uherská za to pomoč, poleg gospoda Svojanovskega so jezdili Jan mlajši Medreški z Lomnice gospod Vaclav z Žerotina z dvema mlajšima bratoma, ter Jan in Juri, brata s Tetova in z Malenovic. Starši češke vojske in vladika so jih sprejeli radostno in z vso častjo; a moštvo je pozdravljalo mezdnike moravske bratski in odkritosrčno.

„Sedaj nas je precejšna pest“, je štel Romê nec, „dobrih tritisoč. Sedaj to začne! —“

Tega dne proti večeru se je vrnil vladika z Uherska veselejši v svoj šotor. Roměnc je to takoj zapazil, a domislil se je tudi, da so pritešili stari tako Moravani.

„Ko bi tu še bil falcgrof —“ je začel sam vladika.

„In gospod Mikuláš —“

„Takisto na dečka mislim večkrat, zakaj ne pride.“

„Knez ga ima rad. — To bode njegova sreča —“

„Zdi se —“ je spokojeno pritrjeval stari vladika, sede na koltru, svojem priprostem ležišču. „Ah“, je povzdehnil, se nategnil in položil glavo na otep sena, svoje zglavje. Po jutranjem že začnemo stiskati tiste tam v mestu. To bode dovolj težko delo. — Rad bi bil, ka bi bil Mikuláš tu. Iz njega bode preje dvornik nepo vojak — In kaj stari, ti je-li kaj tesno? Sedaj se to popravi — Rano me zgodaj vzbudi. —“

In predno se je Roměnc nadejal, je že spal utrujeni vladika. Zaspal je spokojen in z dobro nado, probudil pa se je za veliko jezo. Vesel je vstal in odšel, a opoldne se je vrnil ves zamračen in srdit. Niti izpregovoril ni. Roměnc je kmalu zvedel vzrok tega. Vladika je bil s Kdulincem. Libakom in gospodom z Boskovic v nemškem taboru, kamor jih je sklical najvišji, a tam jim je naznanil v prisotnosti gospoda z Gutštejna in nekoliko bavarskih gospodov, da je prišel ravnokar iz Landshuta brzi sel. Tu jim je pokazal falcgrof list pod pečatom, s katerim je naznanil knez, da se mu je bilo zavoljo bolezni podati iz Amberka v Landshut, a da prepusti, ker sedaj ne more takoj v polje, vrhovno povelje kakor doslej gospodu z Rachenburka in nad Čehi, ka bi imeli krajana za svojega vodja, da ustanovi gospoda Jetriha z Gutštejna in na Hišah, temu ka bi bili poslušni v vsem dokler on, knez drugače ne ukrene in ne ukaže.

Nikogar ni to potešilo v češkem taboru. Bolezen mladega falcgrofa je bilo nemilo znamenje, a gospoda z

Gutštejna ni ljubil niti revni oboroženi deček, niti meščani, ki so bili tu z oboroženimi vozovi, niti vladike. Niso radi videli, da je najvišji vojske ali kdo drugi izmed bavarskih gospodov vsak čas prihajal v češki tabor pregledavat in ukazovat, a večinoma brez potrebe, a da je vedno bil ž njimi Gutštenjski, kakor bi bil i on Bavarec.

„Saj je napol, po materi Nemeč, a z drugo polovico je k njim prirasel“, so pravili. „A ta oholi, ponosni gospod je sedaj naš upravitelj. Imamo svoje starše in hejtmane.“

„To se z vladikami kmalu poprime“, so menili.

„A z mojim najpreje“, je dodal Romėnec. „Kdo je to zapiskal v Landshutu knezu!“

Proti večeru tega dne, ko je prišel z Landshuta sel, je prišlo v tabor pred Sulcbah nekoliko jezdecev, spremljanih od krajinih straž bavarskih. Ustavili so se pred najvišjim šotorom, pred kojim je vihral v zemljo zasajen veliki prapor falcgrofov, kojega sta stražila dva lancknehta. Ko je stopil gospod z Rachenburka iz šotora, je bil nemalo presenečen po nenadejanih gostih, izmed katerih je dva poznal, grofa Hohenembsa, ki je bil po zimi v Landshutu kot cesarski sel pri mladem falcgrofu, a njegovega vodnika, Rohrbeka, nekdanjega vzgojevalca kneginjinega.

Prihodnjega dne so vsi pričakovali v češkem taboru da bode gotovo ukazano, ka bi se pripravljali na juriš. Toda zaman so čakali ta dan in prihodnji dan. Po vsem tem ni mislil najvišji vojske tako hitro na odločilni naskok. V bavarskem taboru se ni nič gibalo.

„Ha, že se niti ne izgovarjajo več, ne mirijo —“ je pravil gospod Kdulinec Libaku, a pristavil: „To ni samo po sebi. V tem tiči nekaj. A vidiš li, gospod Matej, kako so naši biriči nepokojeni, kako bi že radi imeli,

ka bi to valjanje že končalo. Gorje pa je, da nimajo dosti jesti. — Že je nedostatek v vsem, že godrnjajo. Čas je, da bi se genili, sicer se nam samega glada razteko.“

Libak z Radovesic je pritrdil ves zamišljen, toda rekel ni ničesar. —

Nastala je noč. Bilo je v avgustu. Vlažni duh se niti genil ni. Na temnomodrem nebu, tu in tam z oblaki zakritem, je migljalo nekoliko zvezdic. Ognji po taboru so že večinoma ugasnili. Samo tu in tam po krajih je še kateri gorel. Med šotori in vozovi je bilo tiho. Včasih se je oglašalo prkanje konj ali klicanje straž pri vozovih in topih. Praporcei posamaznih trumic, ki so bili zasajeni pred šotori prapornikov v zemljo, se niti genili niso, a marsikateri mezdnik je dremal na straži, ker nevarnosti ni slutil, a pregledovalcev ni pričakoval.

V tem poznem času se je bližal Mikat Brada po poteptanem travniku obleganemu mestu. Bilo je dobro, da ni nebo žarilo nočne svetlobe. Vidno je imel gospod Mikat naperjeno k visokemu drevesu, ki je širil v samoti svojo mogočno korono.

Včasih je postal in vzklonivši se, se je malo ozrl po taboru. Tam so se črnele vozovne zgradbe, a samo tu pa tam je probleskovala med njimi zarja stražnjih ognjev. Klic ponočnih straž bilo je slišati do sem, a dalje pak se je mešal njih temni oglas z glasi raz mestnih zgradb zvenečih in v njih se izgubljal. Ko se je prepričal, da je samo on na prostoru med taborom in mestom, plazil se je dalje. Z mestnih zgradb ga gotovo niso videli niti videti mogli. — Hkratu se je Mikat Brada ustavil, a to že nedaleko starega, košatega drevesa iz čigar sence je vzkliknil nekakšen zamolkel glas:

„Stoj! Geslo!“

„Izdajstvo!“ je ravno tako in urno odgovoril Mikat in že je stal v senci, kjer mu je podal Libak z Radovesic roko v pozdrav — „V svojih šotorih niso, niti v taboru — vsega sem oprezno prehodil — je naznanjeval Mikat z zamolklim glasom. „Pa tudi zvedeli ne bodo, da sem jih iskal.“

„Torej so gori. Počakamo jih“, je pravil Libak. Nekaj časa sta oba molčala. Skozi nočno tihoto je zvenel do njih skozi temo šum rečice, ki je tekla blizu pod mestom. Potem se je oglasil nekje laveč pes in dolgi klic straže. Hkratu je potegnil gospod Libak Mikata za suknjo in pravil: „Si-li slišal?“

Nočni vetrič je prinašal s seboj odjek hrupnega speva in veselih vzklikov. Ozivali so se iz mesta.

„Ti tamkaj se veselijo, prepevajo — “

„A mi se grizemo in trpimo glad — “

„A naši jim pomagajo in krasijo ž njimi!“

„O ničemniki, gorji nego kramarji in lecetarji!“

In zopet sta molčala, zopet sta čakala. Včasih sta izpregovorila kakšno besedico, ali hodila sem ter tja, a zopet pod drevo. Minula je gotova ura, kar sta h kratu ostala oba češka hejtmana iz svojega skrivališča in gledala napeto proti mestu. Od todi spuščalo se je po stezici, držeči od vrat nizdol, nekoliko mož, ki pa so se oprezno pomikali dalje, v smeri k staremu drevesu.

Mikat Brada in Libak sta pala brž na zemljo in se potegnili v senco. Možje, koje sta opazovala, bilo jih je pet, so prispeli za nekaj časa do drevesa, a hiteli mimo njiju, nikogar ne zapazivši. Veselo so govorili in se smejali. — Tako so izginili, oprezno se približajoč taboru, nemškemu oddelku.

Ko so izginili, je skočil Mikat Brada Oguljeni kvišku in pravil srdito

„Si-li videl, gospod Matej? Naprej gospod najvišji s svojimi Bavarci, a ta izdajica Gutštejnski ž njimi. Si-li slišal, kako se je zasmel, ko je eden iz med teh Bavarcev omenil, ka bi poslušal, kako kličejo na straži njegovi krajan in kako stražijo. Ej, v mesto hoditi kvasit a nas prodajat! Kaj drugega! Zato danes niti streljat nismo smeli, zato se branijo naskoka!“

„Vrana vrani ne izkljuva oči!“ je mirneje odvrni Libak. „To se samo mi grizemo in davimo. Pojdiva!“

Oprezno, kakor sta prišla, sta zopet odšla. Pred taborom sta se ločila, vsak je šel v drugo stran.

Vzrok tega nočnega izprehoda je bil sam Matej Libak. Ko je jel Kdulinec izgubljavati zaupanje in vzkliknil: „To ni samo po sebi! V tem tiči nekaj!“ je Libak že davno to mislil in opazoval stvari. Ni mu ušlo, da je mesto tam, kjer so stali Nemci, samo slabo obkoljeno, da so tam straže brezskrbne. Tako je vznikel v njem sum, da vlada tu nekakšno sporazumljenje med obleganci in vodji taborov. Ker je bil sam na drugi strani in imel tu svoje dolžnosti, ni mogel vsega pregledati. Zato je poprosil Mikata, ki je na tisti strani stanoval in urejeval falegrofovo strelbo. — A Mikat Brada je stvari dobro zapazil; prinesel je potem čudne vesti. Libak ni hotel niti vsega verjeti; v denešnji noči pa se je osvedočil.

Takoj ko se je vrnil sedaj v tabor, je ravnim potom se ustavil pri vladiki z Uherska, a vzbudivši ga, šel ž njim v šotor Kdulince z Ostromerja. Tam so sedli hejtmani in se tiho in tajno posvetovali.

Dan se je že probujal in rani mrzli veter je vel po taboru, ko sta stopila Libak in Zdeslav iz Kdulincevega tabora.

Predpoldne je prišel iznenada v češki tabor gospod z Gutštejna, takrat sam brez nemških hejtmanov, a zjahal

pred Libakovim šotorom, kamor sta prispela tudi Kdulinec in z Mečkova, ki sta bila sem pozvana. Že so se tam nekaj časa posvetovali, kar je pridirjal od nemške strani tudi Mikat Brada, ves pordel, ki je glasno zaklel, ko je slišal od straže pred Libakovim šotorom, da je tam gospod z Gutštejna, a da sedaj nikdo ne sme v šotor. Prepustil je konja najbližjemu mezdniku ter se izprehajal blizu šotora; nestrpno je upiral često svoj pogled na hejtmanov šotor. —

Končno! Glej, že se je pri vhodu genil, a sedaj je nekdo izstopil — to je gospod z Gutštejna, ves nekako razvnet, prepaden, osinel — že je skočil na konja. S kakšnim divjim pogledom se je to obrnil poslednjič proti hejtmanskem stanovanju. „Idi, idi, čisti gospod, k Nemcem, ki so ti milejši!“ je pomislil Mikat in stopil v šotor. Takoj je spoznal, da se je tukaj nekaj posebnega dogodilo. Vladika z Uferska je hodil sem ter tja, grozno se mračil, a gospod Kdulinec je sedel in hitro gladil ročaj svojega meča. Samo Libak je stal tu vdano in mirno, s sklonjeno glavo, kakor bi premišljeval. Ta je takisto Mikatu povedal, kaj se je dogodilo.

„Bil je tu nam oznanit, da ne počnemo jurišati, četudi dobro ve, da bi sedaj mesto ne odolelo. Toda ni prej za koga se bojevati, ko je falcgrof umrl — da je prispel sel —“

„Aj! Aha!“ se je oglasil Mikat in pljunil.

„A nadalje, ka bi se spomnili svojega dobička in zagotovili mezdo, novce in ves izdatek za voze, orožje in moštvo. —“

„In vse pustili in šli k cesarju, ni-li resnica?“

„Naravnost, premo to ni rekel, toda bilo je razumeti — izkušal je —“

„A kdaj da je prišel ta sel?“ je vprašal Mikat.

„Danes je prispel, premo iz Landshuta —“

„Laž! — A nisi ga vprašal, gospod Matej, kako da so hodili že pred tem po noči v mesto, ko še niso ničesar vedeli, ko jih je še vezala prisega —“

„Ničesar nisem rekel, kar vemo. v to je še dosti časa. — A kaj ti, da si rekel —“

„Da laže! Da laže! Ta sel ni prišel danes, ampak je tu od predvčerajšnjega dne, a ne iz Landshuta, ampak iz cesarjevega tabora! Zato sem hitel k vam — Gutštejn me je prehitel, sedaj vsaj veste —“

„Slišite-li!“ je vzkliknil sedaj hkratu stari vladika ter se naglo ustavil, a oči so se mu kar svetile. „Sliši gospod Mikat, on, Gutštejn, je tu pravil, da smo vsi varani, da je falcgrof umrl takoj v Amberku, a ko sem rekel, da je to nemogoče, da nas je zagotovil onega jutra moj sin — tu on, ha, pravi, da je to vendar res, a ko mu je pomagal v tej prevari moj sin, da on, Gutštejn, ni lažnik. — Ha, ti gosposka oholost lažnjiva!“

Libak je miril razgnevanega druga ter iz izpraševal Mikata, ki je pripovedoval, da je stoprv danes videl Rohrbeka in cesarskega sela; koja je poznal iz Landshuta, četudi se mudita, kakor je zvedel, od predvčerajšnjega dne tu. In povedal je, kar je vse o Rohrbeku vedel in od gospodiča z Uherska o njem slišal.“

„O kako ničemno to izkoriščajo, da je falcgrof bolan, da ne more semkaj! Lepo družino ima tu!“ vzkliknil je Kdulinec.

„Sploh — izdajstvo pripravljajo!“ je kriknil ob enem ž njim Brada.

Libak je molčal in si gladil samo teme sklonjene glave kratko pristriženih las.

Proti večeru tega dne izjezdil je iz češkega tabora tajno mladi Boršicki, kojega sta spremljala dva jezdeca. Ž njim sta jezdila dober kos pred tabor Matej Libak in oče neveste Boršickega, Zdeslav z Mečkova.

Ko sta se od njega ločila, podal mu je stari vladika roko in pravil: „Gospod Bog s teboj, ka bi srečno pripel tja. List oddaj in povej knezu vse. Mikuláš ti bode v tem svetoval in prigovarjaj mu, naj pride s teboj!“

Pak so se vrnili hejtmani v tabor, a mladi vlastelin je jezdil proti Landshutu, nese tja posebno poročilo in zahteve čeških hejtmanov.

XV.

Tajna vdova.

Falcgrof Ruprecht se je povrnil za poznega večera na landshutski grad. V mestu so zvedeli jedva o tem. Tu in tam so zagledali spreved v temi, ki je tiho stopal h grajskim vratom, zagledali mezdnike, nosilnico in jezdece. A kdo bi slutil, da se to vrača mladi falcgrof — mrtev, ki je nedavno izjezdil iz grajskih vrat poln zaupanje in gotovosti v končno svojo zmago.

Tega večera so ga odnesli kot bolnega v oddaljeno tiho kamero, kakor je to zdravnik glasno ukazal, in dodal v dokaz, da je treba bolnemu najstalnišega in največjega miru. Navzoči so bili pri tem gospodič z Uherska in dva stara, verna služabnika z grajskim grofom. Stari gospod Visbek je spremljal falcgrofinjo v njene kamere. Krenila je naravnost k otrokom. Nekaj časa pozneje je stopil vun, ka bi pogledal k mrliču. V tem je srečal Mikuláša, ki je naznanil, da je knez že položen, a da sta se zdravnik in star kamernik nastanila v sosednji sobi.

Stari grof je molčal. Ni mogel izpregovoriti samega genjenja. Gospodič mu je pogledal osupnjen v oči. Bile so zalite s solzami. Stari plemič je prijel s svojimi rokami mladeničevo desnico, a ozrši se po sobi je izpregovoril z zamolklim, tresočim se glasom:

„Plakam — Kdo bi odolel — O da ste videli kneginjo, ko se je bližala otrokom, ko jih je zagledala!

Vsa njena moč jo je zapustila. Tu je bila mati sirot. O to svidenje! Ko so se vili ti mili dečki k njej, kako so vpraševali po očetu, kje je, kdaj pride, a čemu ni tu ž njoj. Toda upam, da ji bode tu pri teh dečkih vendar-le bolje —“

Drugega dne proti večeru je bila falcgrofinja poslednjič pri svojem mrtvem soprogu. Sama se je mudila v sobi, kjer je počival, a dolgo. Potem pa je stopila s sklonjeno glavo iz sobe, krijoč si obraz s svojim pajčolanom. — Stari gospod Visbek jo je spremljal in podpiral. Ko pa je nastala noč, odnesli so isti verni, ki so mrliča prinesli sem, truplu tiho v grajsko kapelo, kjer so ga položili pri skromni luči voščenih sveč na kraj rake nedaleko velikega oltarja.

Grajski župnik, kojemu je bilo možno zaupati, je pokropil krsto in tiho nad njo molil. Potem pa so položili mladega falcgrofa, ki se ni vstrašil smelega boja zoper cesarja in vso državo, in ki je srečno počenši tako bedno končal. —

Mali tajni sprevod mrliča je tiho odmolil in vstal. — Ko so zavaljevali kamen, je stiskal stari gospod Visbek krčevito svoje ustnice in grajski grof in župnik, ta sta plakala. Potem pa so tiho in tajno odšli po hodnikih po kojih so preje šli in koje je strašilo nekoliko zanesljivih mezdnikov. Še predno je posvetil dan, zavladata je v teh straneh globoka tišina. Toda izmed onih, ki so bili pri sprevodu, je malokdo zasnul.

Tačas je še klečala mlada falcgrofinja na klekalu pred sliko Križanega. Poleg nje sta spala mirno na postelji njena dva krasna, kodrava dečka, nikakor ne sluteč, da so jima v tem hipu pokopali očeta.

V prostranih prostorih starega landshutskega gradu je zavladata sedaj stalna tišina. Najtiše pak je bilo tam kjer je prebivala falcgrofinja in kjer je ležal „bolni“

njen soprog. Malokdo je tja prispel, a kdor je tja vstopil, ta je oprezno stopal in hitel od tod. Straže so stale molče na temnih hodnikih, kakor okamenele.

Včasih se je tu prikazal stari falcgrofov komornik, včasih je tu hodil zdravnik, žoltega, zamišljenega obraza, oblečen s črnim oblačilom. Drugod ga niso videli. Tako skrbno je opazoval bolnega in mu stregel. Včasih je postal tu ž njim belolasi Visbek, a vsakdan se je pokazoval gospodič z Uherska, zamišljen in resen, ki je prihajal pregledavat straže.

V gradu in doli v mestu so si pravili, kako falcgrofinja sama pridno streže svojemu možu, kako bedi tudi po noči ob njegovi postelji. Začetkoma je ni bilo niti videti. Potem je sedela včasih nekaj časa s sinčkoma na balkonu, ali pa šetala ž njima po vrtu. — Kdor jo je videl, se je skoro prestrašil, tako se je spremenila in prepala. Nikdo pa se ni čudil temu. Niti ene listine niso izdali v knežji pisarni, da bi je ne videla falcgrofinja, da bi o njej ne vedela.

Vsak dan je delala nekaj ur z grofom Visbekom. Koliko slov je izjezdilo iz Landshuta v vsa verna mesta in verne gradove i v takšne, katere je premagal falcgrof v poslednji dobi. Vsem in povsod je razpošiljala ukaze v imenu kneza, a v njegovem imenu je tudi sprejemala poročila slov, prihajajočih od vseh strani na grad Landshut.

Mlada kneginja, kakor da bi bila neumornih moči. Samo Visbek in Mikuláš sta jo razumela, kakšnega premagovanja je treba.

Taječ globoki žal nad soprogovo smrtjo, je kazala trdno nadejo v njegovo okrevanje, a izpolnjevala poleg tega vladarske dolžnosti. Bila je resna, toda vdana, mirna in trdna. A ta mir na bledem, zalem obličju, v katerem se nikdar ni pojavil odsev veselejše misli, te

oči, bodisi kalne in žalostne, ali plameneče, kakor v mrzlici, so ga žalostno genili.

„Milostna moja gospa!“ je prosil belolasi Visbek. — „Račite se čuvati. Takole se ugonobite. Račite se spominjati sinov!“

„Da, spominjam se ju. Ko sem se ločila od Ruprehta, sem pri njegovi raki prisegala, da to dopolnim, za kar je umrl, ali — On je umrl za nas! O pustite me, moj dragi prijatelj — ne morem drugače. Še ni nič zgubljeno. Ali mislite? —“

„O ne, nikakor!“ je goreče odgovoril, če tudi so ga obhajali, njega moža, trenutki, ko se je bal, kako bi bilo možno to dedščino obraniti proti tako močnim sovragom. Tako je dejstvovala odločnost mlade gospe.

Kdor jo je videl tako trdno, ne bil bi verjel in slutil, kako je včasih se zaprla medla, kakor ugnana v svoji sobi, kako je včasih pala premagana žalosti in skrbi v svoj stol, kako je često plakala za svoja otroka in ju poljubovala, proseč Boga, ka bi ji dal moči zanja, za ta nedolžna otroka! —

Gospodič z Uherska niti posebno opazil ni, da je zbežal iz starega landshutskega gradu nekđaj hrup. Da bi bilo zdaj življenje tako šumno, kakor za facgrafa, mladi vitez bi se bil gotovo od njega odstranil. Dan za dnevom je minil počasi in žalostno. Ničesar ni bilo, kar bi potešilo gospodičevo dušo. A nad to čutil se je dolžnega, krivega.

Kadarkoli se je spomnil očeta in krajanov, kadarkoli je zaslišal besedo o Sulcbachu, mu je bilo vselej neprijetno. Zavedel je svoje sorodnike in krajanje. Rado vedno je opazoval, je-li prišel kakšen sel v Landshut, a je-li bil od Sulcbaha, ni mogel niti poročil dočakati, koje je od tamkaj prinesel.

Prva poročila so se glasila dobro. Poslednja so navajala, da se Moravani že bližajo in da se more že gotovo pričakovati kmalni pad Sulcbaha. Tako je naznanjal najvišji vojske, Rahenburg. Od teh ni prišlo nobeno poročilo. Že tretji teden je začel, kar so se podali pred Sulcbach. —

„Ta Sulcbach! Ta Sulcbah!“ je ponavljal često pred Mikulášem gospod z Visbeka, nestrpno je pričakoval, da se vda to utrjeno mesto. „Od tega je mnogo odvisno“. je dodajal. „Bode-li Sulcbah naš, pa moremo če bi bilo treba, tudi naznaniti falcgrofovo smrt. Vera v zmago se ne omaja več. Toda ako se podaljša oblega — ali nemara, ko bi — Bog ne daj! — morali naši brezvspešno oditi, o potem bi bilo hudo! Toda upajmo, da Sulcbach pade. Kneginja se zanaša silno na vaše krajane, kakor rajni.“

In zopet: „Bil bi čas; falcgrofovo smrt ni mogoče več dolgo tajiti. Sama grajska služinčad se že ozira nekako čudno, a v mestu več ne verujejo, kakor slišim.“

Gospodič je povzel te besede.

„Ta izdajica Rohrbek ima tam prijatelje — a gotovo se je potrudil, ka bi zvedeli o tem, kar je storil. Zato poskrbi —“

„Da, stranka Scharsachrova, vojvodska, to je njegova stranka in ta se pričinja gibati. A tega zlosina tam ni. Pridno ga iščemo. Kakor bi ga zakrila zemlja.“

„Vem, kje bi ga našli. V cesarjevem ali vojvodovem taboru Tem je poslužil, k tem je gotovo najprej bežal s to novico.“ — —

Mikuláš se je bal poročil od Sulcbaha, toda bilo je zopet takšnih hipov, ko bi bil raje tam, pred obleganim mestom se mudil, ko je pomislil, ka bi odšel tja in bojeval. Kakšno je to življenje? A kako tukaj sedaj falcgrofinji poslužiti? Čutil je ž njo, obžaloval jo iz vsega

srca, a vendar se je dotikalo njeno veliko gorje trpko njegovega srca.

Tako je stal nekoč zamišljen pozno popoldne v prednji sobi falcgrofinjinega stanovanja in gledal skozi okno vun na osamljeno dvorišče, obkoljeno z zamračenimi grajskimi poslopji. Ravnokar je mislil, kako je falcgrofinja gotovo svojega soproga ljubila, kako zaradi njega popolnoma pozablja na ves svet. Čutil je sam to najbolje. Dozdevala se mu je skoro nepravična v svoji nesreči. Sedaj se je jedva ozrla nanj, prejemaje vse njegove službe hladno, malomarno. Bolje bode, ako odide. Toda že je prijenjal, že jo je zagovarjal. Zapustiti jo sedaj, ko je negotovo, kar jo čaka in kako vse izteče! —

V tem se je stresel in se obrnil.

Pred njim je stala vznesena postava mlade falcgrofinje v temnih oblačilih, toda ne vdovskih. Pogledal je v njeno obličje, sedaj suho in bledo, toda nežno in ljubko, kakor list bele rože. Senca žalosti je na njem počivala in v vljudnem pogledu, ki se je uprl v gospodiča. Njene ustne so se lahko in laskavo smehljaje. Ta smehljaj, že davno ne zapažen, ga je posebno ganil.

„Tako zamišljen, gospod z Mečkova? Gledala sem vas, a niti zapazili tega niste. Žalostni ste. Ah, pri nas je sedaj žalostno. Ne čudim se, ako vam je postalo tesno —“

„O nikakor, milostna kneginja, mislil sem ravnokar na Sulcbah. Uvaževal sem, da me ni treba več tako tu v Landshutu, tam bi mogel V. M. bolje poslužiti.“

Odkritosrčne te besede, polne verne vdanosti, so vidno milo genile kneginjo. „Tako plemeniti ste! In jaz — jaz tako nehvaležna. Kaj ste že vse storili za mene! In jaz se vam še nisem zahvalila niti z besedico.“

Gospodič je hotel dalje prositi, ka bi o tem ne govorila; a kneginja je nadaljevala:

„Ah, izkusila sem mnogo; v teh dneh ni bilo sveta zame. Zato mi odpustite. O nikdar ne pozabim, da ko bi vas in vernega grofa Visbeka ne bilo — “

„O milostna moja gospa, kako rad sem storil vse to! Ženam v Amberku sem rekel, dalje V. M. služiti je moja edina skrb. Vam sem vse žrtvoval, meč, dušo, srce. Takoj v tistem hipu, ko sem vas zagledal prvič — O ne račite se ogorčiti, da to povem. Nikdar bi ne bil izjavil tega, nikdar — toda sedaj —“ A ne hote pripognivši v svoji razvnetosti koleno, je pokleknil pred njo.

„O ne račite mi tega šteti v zlo — Bodi to v moje edino plačilo, ka bi smel to izreči. Ničesar ne zahtevam, ničesar, samo Vam služiti. Ukažite, da dam življenje za Vas — vse storim — “

Njegov govor je bil nagel, strasten — oči in lice so mu gorele.

Prve njegove besede so osupnile falegrofinjo. Senca je preletela čez blede njeno obličje. Potem pa je nehote poslušala in ni branila mlademu možu. Tako davno jo ljubi, tako se je premagoval in ravnal plemenito! Čutila je to, ni ga mogla odbiti.

„Vstanite gospod z Mečkova, vstanite!“ Iz njenega glasa je govorila ganjenje. „Oba sva nesrečna — “ je dodala bolj tiho in topleje.

„Milostna moja gospa, ali se ne gnevate?“

„O, da vežete v svojo nesrečo svojo osodo k moji osodi! Drugod bi bili srečnejši — “

„Samo tu, moja gospa! Ali nemara ukažete, ka bi šel?“ — je dodal prestrašen, kakor bi šele sedaj razumel pomen poslednjih besed.

Odkimala je z glavo.

„Nikakor, toda tu je sama nesreča, — tu ne cvete nikakršna sreča, a vi morete biti še srečni. — Premagujte se.“

Tu so se oglasile stopinje na hodniku, rožljanje ostrog, a že je vstopil stari gospod z Visbeka. Zapazivši kneginjo v prednji sobi, kjer se je ni gotovo nadejal, je ne malo osupnil.

„Kaj hočete, mili Visbek?“

Grof je uprl svoj pogled v mlado kneginjo. Bilo je vidno, da nese nekaj nemilega.

„Dva sela sta prispela ravnokar,“ je resno poročal. „Eden od Sulcbaha. Prinašata vesti — “ A tu je kar umolknil.

„Kakšne? Govorite, prosim. Ah, vidim, da slabe. Čakam, pripravljena sem, samo ne odlagajte!“ — je hitro govorila kneginja.

Grof je vzdehnil.

„Gotovo je že, milostna kneginja, da se je spojil cesar z vojvodom; pristopil je k njima tudi mejni grof braniborski, oba njegova sina sta ž njim, takist brunšviški knez in Norimberški. A knez virtemberški ni daleko. Vsi so krenili proti Reznu — “

„Ah, jaz sem mislila, da sem, proti Landshutu! Mili Visbek, to smo mogli pričakovati — “

„Da, milost, tega bi se tudi ne bal, toda žalostneje je, da Sulcbah še doslej ni naš, a da nemara tudi ne bode.“

„Kako? To poroča Rachenburk? Toliko je zagotavljal — Ali bi nemara sam se majal? — Ni možno, ka bi bilo tam tako zlo!“

Kneginjina postava je bila vzravnana, iz oči ji je sevala odločnost.

„Prigodilo se je nekaj nepričakovanega, milost — “ a stari grof je pogledal Mikulaša. „Gospod z Mečkova, vaši krajanji se vstavljajo in nečejo poslušati — tako poroča najvišji velitelj. Ne more jih brzdati, nemirni so in želé, ka bi prišel sam falcgrof — “

Mikuláš se je zgenil.

Kneginja se je v prvem hipu prestrašila.

„Čemu to želiš? je potem vzkliknila in njen pogled je nehote počival na gospodiču.

„In zakaj so nepokojni, tega v tem poročilu ni?“ je odgovoril Mikuláš.

Kneginja je preletela iz očmi podani ji list.

„Nič, samo kar je povedano. Nemara bi — “ in umolknila je.

„Milost, poznam svoje krajane, najel sem jih večinoma sam. So-li nepokojni, ima to gotovo svoj povod. Svaril sem pred gospodom z Gutštajna, ko ste ga imenovali upraviteljem. Vem, nimajo ga radi, a on — “

„Nemara, nemara, je odgovoril nestrpno Visbek. „Imeli smo tako mogočnega gospoda s takšno pomočjo zavreči? Sedaj gre za Sulcbah — za vse gre tu — “

„Glave, glave ni!“ je vzdihnila kneginja. „Kaj je storiti? Sama pojdem tja poravnam vse — “

„Milost!“ sta vzkliknila oba plemiča.

„Ni mogoče!“ je dodal grof. „Cesar z vojvodom stopa proti Reznju. Vse ceste bodo s sovražniki preplavljene in nevarne. Vi bi s spremstvom ne prišli tja. In pak, ako ne bode V. M. tu v gradu, ne jamčim, ka bi se naša tajnost dalje prikrivala. Vas je tu bolje treba.“

Falegrofinja je naglo pritisnila sklenjene roke k ustnam in gledala pred sebe k zemlji.

„Milostna kneginja, še ni nič odločeno. Kdo ve, kako je vse. Račite-li dovoliti in mi zaupati, pojdem jaz, kar najhitreje, v štirih dneh najdalje prinesem. V. M. gotovo poročilo od Sulcbaha — a račite mi pridati enega izmed bavarskih gospodov. Upam, da vse poravnamo.“

„Kneginja je vzklonila glavo in njen pogled se je uprl v gospodiča. —

„No torej, pojdite a daj Bog, ka bi se kmalu povrnil. Gotovega in hitrega poročila je treba pred vsem drug. Potem bomo se ravnali —“

Ko je gospodič odšel se pripraviti, pogledal je grof skrbno na kneginjo.

„Vi torej vse verjamete?“ je vprašala.

„Bojim se, da je to resnica.“

„Falcgrof je vedno Čehom zaupal in hvalil njih zanesljivost.“

„Da, Njegovi Milosti so storili vse. Toda sedaj so sami. —“

„Nemara je v vojski že dvom, nemara tudi vest, da knez —“

„Sel ni nič omenil —“

„Naj vstopi.“ —

Somrak je že nastajal, ko je gospodič z Uberska izjezdil hitro s Plamenačem s vsemi potrebnimi listinami v žepu iz landshutskega gradu. Mlada falcgrofinja je stala pri oknu in gledala za odhajajočim.

„Verna duša!“ je v duhu vzdehnila. „Ubogi! In vendar je srečnejši nego jaz.“ — —

XVI.

Izdajstvo.

Pred Sulcbahom je bilo tiho. Tarasnice in topiči so prenehali grmeti in so izginili s svojo vojsko, s Čehi in Nemci, ki so oblegali vojvodu verno mesto. Vojska falcgrofova se je pomikala brez vspehov nazaj proti Amberku, cd koder je prispela, a mimo Amberka dalje na jug v smeri proti Reznu. V čelu je kljusala skoro vsa konjica, Čehi in Nemci, vedeni po gospodu z Gutštejna. Za konjico so ropotali bojni vozovi, češke pebote, iz Čeh in iz Morave; hejtmani teh trum so bili Matej Libak z Radovesic, Zdeslav z Mečkova, Kdulinec z Ostromerja

in gospod Jan z Boskovic. Za Čehi so se valile ostale vrste falcgrofovih mezdnikov, a tu so peljali tudi tope, grobo strelbo, prah, sploh ves naboj in potrebščine artillerije. Tam je jezdil tudi gospod z Rachenburka, najvišji vse vojske, ki je štela dobrih desettisoč mož.

V čeških vrstah in na vozovih ni bilo veselo; mezdniki in ti, ki so jih na svoj račun in svojo roko najeli in pripravili voze, so začeli nezadovoljni in razgrevani godrnjati. Ti, ki so se podali na vojno zaradi dobička, so se ozirali po vozovih, po katerih je bilo doslej še malo dobička, vsaj toliko ne, kakor so se bili nadejali. A ti, ki so izjezdili na dobrodružnosti, ka bi se nažili bojev, so se utrudili vsled dolgega brezdelnega obleganja. Vsi pa so godrnjali, ko je h kratu, ko bi mesto gotovo dolgo več ne odolelo, bil izdan ukaz, ka bi podrli šotore in se pripravili na pohod.

Bilo je to drugega dne potem, kar so hejtmani češke vojske se pogajali z gospodom z Gutštejna, a mu dali spoznati, da mu ne zaupajo mnogo, in ko je na večer odjezdil mladi Boršicki v Landshut, ka bi svaril falcgrofa pred izdajstvom in prejel potrebne ukaze.

Ukaz, da je treba šotore podreti, so češki hejtmani pričakovali. Dogovorili so se, da slušajo. Bilo je gotovo, da najvišji pripravlja s svojimi hejtmani nekaj nepravlega proti falcgrofu, toda pokornosti mu niso mogli odreči. Proti Sulcbahu so bili sami preslabi, zlasti, ker je bila vsa strelba v bavarskih rokah. A upreti se? Kako bi mogli začeti, ka bi ne zvalili na sebe vse krivice?

Tako je razložil Libak v posvetovanju in vsi so soglašali ž njim, kakor je sploh veljala in odločevala sedaj njegova beseda pred vsemi drugimi. Ostali so se radi vdali izkušenemu hejtmanu. Upravljal je doslej češke trume tako, da bolje ni bilo možno, povsod je javil opreznost, v vsem si je vedel sveta. Najbolje pa mu je

provspelo, da je zasledil po svoji previdnosti in vstrajanju nočne posete hejtmanov nemških in samega velitelja in gospoda z Gutštejna v obleganem mestu.

Libak je takisto, še predno so zapustili tabor, prosil najvišjega z Rachenburka, ka bi povedal, kaj namerava in kam meni, a ne povede li jih k nečemu, kar bi bilo proti falcgrofu. Radi tega mnenja se je poveljnik razljutil (Libak je ta gnev dobro umel), a h koncu pak zatrjeval, da ne prične ničesar, dokler ne prejme odločilnih poročil iz Landshuta, a da meri proti jugu, ka bi bil bliže temu mestu. S tem je bil češki hejtman zadovoljen. Ko je že odhajal, ustavil ga je najvišji in mu naznanil, da gospod z Gutštejna neče uprave nad češkim oddelkom, ker krajani niso ž njim zadovoljni.

„Da, nismo —“, je priznal Libak odkritosrčno.

„No, torej, dam vam torej za vrhovnega hejtmana Nemca, Bavarca. Ako bi vam dal enega izmed vas, poreče gospoda, da vitezi ne bodo poslušni, a vi zopet gospoda nečete. In ko bi vzeli tudi gospoda, prvo vaše vprašanje bode, kakšne vere je? Vi utrakvisti nečete katolika, a kar je rimskih, bi ne videli radi utrakvista ali moža druge vere, niti ne vem, koliko jih je pri nas. Imejte torej Nemca, ki bode vsem prav“, je dodal najvišji in se nasmehnil.

„In ta nas ne prevlada!“ si je povedal v duhu odhajajoči Libak in mračil čelo. „Žal, da nas je tu samo peščica, v tujini — a še sami se prepiramo kakor doma, če tudi tu vsak pazi, kako bi nas pogubil.“

Bilo je začetku septembra. Vreme je bilo nevztrajno kakor sploh v tem letu. Dni so bili temni, često je pršlo ali se pripravljalo k dolgemu deževju. Redkokedaj je prisvetilo solnce izza megel. In kakor nebo, bila je žalostna tudi zemlja. Krajina, okoli Sulcbaha še bregovita in lesnata, postala je čim dalje ravnejša. Pusto je

bilo okoli; vasi, skozi katere so stopali, ali katere so zagledali strani, so bile opustošene, požgane. V desno in levo se je razkladala od dežja nabrekla zemlja ali črne, razorane, neosojane njive in mokri travniki. Nikjer človeka delajččega, nikjer čede se pasočé. Samo tu in tam so se dvigale jate vran in gavranov in se nesle težkim letom nad lokami pod oblaki nizko se gonečimi k gajem in lesom, ki so se tam črneli.

V čeških vrstah se sedaj ni oglasil veseli spev, ampak vprašanje je sledilo vprašanju, zakaj so h kratu odšli od Sulcbaha, a kam jih vedejo ti Bavarci. Najvišje uprave niso blagoslovili. Romčeneč je ležal na ogromnem ščitu, spodaj z ostjo okovanem, a sedaj v vozu ob strani oprtem, a gledal pred sebe. Nad njim je visel mečkovski praporec zmočen in zmečkan. Ščitonoši in strelci na vozu okoli so takisto molčali. Stari bojnik je uvaževal in se spominjal, kako je bilo nekđaj za kralja Jurija slavnega spomina.

„Tedađ smo bili mi gospedi v vojski, povsod sami našinci, od najvišjega do najnižjega — a sedaj. Ko bi tako vstal gospod Jenik in videl, kako vsak teh Bavarcev pride, a samo zakrikne — tam in tam — to in to — a že mora to biti.“

In zopet so počivale njegove oči na starem vladiki, ki je zavil v plašč jezdil poleg vozov na konju. Že se ne ozira več tako veselo in tako radostno ne suče brkov kakor tedađ, ko so izjezdili in začenjali. Glavo sklanja in mrači se kakor nekđaj, ko je bilo zlo. Vse je dal na ta pojezd, upal je korist in slavo — sluti nemara čuden konec. Da bi ga videla tako stara vladika na Uherskem — a ta Mikuláš, črtov gospodič, kje se poteplje s Plemenačem?

Kadađ se je vojska ustavila, ka bi počivala ali prenočevala, razporedli so češki hejtmani vse tako, kakor

bili sta pred neprijateljem. V noči so se menjali, pridno vse zaupajoč in mnogoštevilne straže in ponočne paznike pregledajoč. Toda nikjer se ni nič genilo. Konjica je bila vedno nekoliko pogonov naprej in taborila sama, zadnji pak bavarski voj s svojo strelbo je počasi stopal dalje in se mudil, kjer se je le dalo. Pri drugem prenočevanju se je silno razljutil Matej Libak, ki je imel to noč upravo nad vojsko, a čudno, da se je premagal. Pozno zvečer se se ti svadili pri svojih šotorih nagli Ořek z Gologlav z gologlavim Grohom z Medlesic in z njegovimi prijatelji Božinskim z Božejova in Nėnkovskim z Medonos. Spor je začel sam Groh, ki je govoreč o Gutštejnu nelepo se o njem izrazil zaradi njegovega čudnega obnašanja napram krajanom, a pri tem zlasti na to opozarjal, da je Gutštejn rimske vere, iz čigar pa je sledilo, da drže katoliki zaradi svoje vere, če je treba tudi z neprijatelji Čehov. A nato Ořek Gologlavski ni molčal. Še o pravem času je prehitel sam Libak, a vlastelinom ostro pripomnil, vedó-li, da morajo prestatii po redu vse kislosti na sovraštva in mržnje, vznikle pred pojezdom (vedel je o njih sporu, kako so se pograbili še na čeških mejah) ali sedaj v polju.

„Sedaj ni na času, ka bi pričeli s prepiri, ampak ka bi si vsi vzajemno pomagali, a takšnjih zlih mrženj nikakor ne pričenjali. Kdor pa bi ne bil tega mnenja in ne ravnal tako, tisti bode kaznovan po bojnem pravu!“

Vlastelini so prenehali, pak se razšli, toda neporavnani.

„Nesrečni spori in svade!“ je pravil Libak mečvladiki, ki je prišel po naključju semkaj. Ko bi ne bilo teh, ne bili bi denes takšni. Mi in Gutštejn s svojo in gosposko konjico, to bi toliko izdalo, da bi ti Nemci ne vlačili tako z nami.“

„A Gutštejn, a gospoda, bi-li bili drugači?“ je odgovoril Jenik, trdovraten nasprotnik gospode.

Tako so hodili tretji dan. Prispeli so k mestu Kalmincu, pred kojim so prencčevali v polju. Rano pak so se pozneje podali na pohod, a ko so se dvignili, ni bilo niti sledu po Gutštejnovi konjici, ki je jezdila neprenehoma pred njimi in s katero so ostali v spojenju. Mislili so, da jo srečajo za reko. Prebrodili so Naabo, toda niso zapazili pred seboj nikogar. Libak ki je jezdil naprej, je obrnil hkratu konja in se gnal k bavarskemu hejtmanu, ki je bil njih upravitelj, in ga vprašal po konjici.

„Ne brigam se zanjo — to ni moja dolžnost. Nemara je tako daleč naprej — “

„Ah' pa je izginila v noči todi!“ je vzkliknil Libak in pokazal na cesto, ki je od te, po kateri so stopali, se odstranila proti izhodu. Bavarec je samo zmajal z rameni. Libak je hotel, ka bi se vojska ustavila, a Nемеc je kakor začuden pogledal nanj.

„Čemu? Ni možno. Imam določen čas, kedaj je treba prispeti do Wörtha. Ne smemo se muditi. Izgovorite to z najvišjim. Jaz sam ne morem ničesar — “

Nato je že pomislil Libak tudi, a zato je jezdil proti vrstam nazaj, iskajoč svoje sohejtmane. V tem se je že gnal proti njemu vladika z Uherska, ki je upravljal vozove, a naznanil, da po nemški pehoti vzadaj niti sledu ni, da je nemara pobegnila.

„Prosim te, gospod Zdeslave, ustavi takoj voze, a ne oziraj se na Nemca!“ je vzkliknil na to poročilo Libak, a že je šel njegov ukaz od trume, vrste so ustavile korak a nad njimi so zaveli prapori na vozovih v znamenje, ka bi postali. Takoj je umolknil ropot voz, rožljanje lancev in ropot konj. Pogledi vsega tega moštva so se obračali proti hejtmanom, ki so se nekaj časa po-

svetovali, potem pa se razjezdili na razne strani. Vladika z Uherska je zbral nekoliko jezdecev, kolikor jih je bilo pri zadnjih vozeh, a se spustil ž njimi v diru nazaj po cesti. Kdulinec se je podil na nasprotno stran, naprej, Libak in gospod z Boskovic so ostali pri vojski. Tako so stali voji v orožju za dolgo dobo, a nihče ni smel odložiti orožja. Nemški hejtman je preklinjal in silil v Libaka, kaj je to, zakaj so ustavili vojsko.

„Takoj vam povem.“

Tako je nastalo popoldne a kmalu na to se je vrnil Kdulinec s poročilom, da po Gutštejnovi konjici niti sledu ni.

„Temu je že tako. Pobegnili so.“

A v tem je pridirjal vladika z Uherska, ves pordeč od nagle ježe.

„Izdajstvo!“ je vzkliknil. „Po tej cesti proti izhodu mimo katere smo šli, se je podala strelba, vsi topi, z vozovi, prahom, krogljami, s vsem —“

„Z vojsko?“

„Z vojsko. Zato so tako počasi stopali. Izdani smo! O ti —“

„Sami smo!“ je rekel počasni Libak. „Varali so nas — tega se nisem nadejal. Ker nismo hoteli ž njimi.“

Hejtmani so bili vsi razkačeni. Kleli so, najbolje pa Gutštejna, ki je izdal krajane Nemcem. Spomnili so se tudi bavarskega hejtmana in hoteli v svojem gnevu, ka bi bil obešen.

Libak jih je jedva zadržal.

V tem je prijezdil sam bavarski hejtman k njim.

„Hotela sta preje vedeti, kaj se je zgodilo. No torej dajte mi svoj meč. Naš jetnik ste, a ne več upravitelj. Stopite s konja; tam na vozu bode vaše mesto —“ je ukazal Libak.

Bavarec se je hotel braniti, toda za nekaj hipov je že sedel s svojim slugom na bojnem vozu kot jetnik sredi českih ščitonošev in strelcev.

„Konjice nimamo“, se je ozval Kdulinec. „Kdo bode za gonjača in prednjo stražo?“

„Zberemo, kar imamo“. — Vsi jezdní vlastelini naj gredo spredaj in zadaj, a pridamo jim še konje podhejtmanov in kar jih preostaja pri vozovih. Seveda jih bode malo, a vsaj ne bomo brez straž.“

Najžalostneje pa je bilo hejtmanom, ko so pogledali na vrsto voz. Med njimi niti spredaj, niti zadaj niti enega kosa poljske strelbe — a kaj pomaga houfnica tu in tam na vozu, ko so Nemci odpeljali prah?

„Ti Bavarci! Poraz so nam prizadeli brez boja!“ je vzkliknil ogorčeni Kdulinec in gladil ročaj svojega meča.

„Temu so se hoteli ravno izogniti. Mi smo jim bili na potu, a tako so se nas iznebili brez bojev. Ničemniki!“ je menil Boskovski. Vladika z Uherska je zamračeno molčal.

„Zlo je“, je izpregovoril Libak, „toda bodimo dobrega srca. Imamo vozove, imamo meče. Pride-li kdo nad nas, ga srečamo moški. Upam pa vendarle, da nikogar ne srečamo. Cesar z vojvodo je še daleč, a tako pridemo z božjo pomočjo brez škode v Landshut.“ —

Tega dne že niso več stopali naprej zavoljo previdnosti in priprav za daljni pohod. A utaborili so se tako, ka bi bili pripravljeni, ko bi prišel neprijatelj od nekod iz nenada nadnje.

Drugega dne so se podali na daljši pohod. Pred pešči in vozi jezdila je majhna tolpa jezdecev. Tega dne so prebredli reko Regnico. Razvedrilo se je. Solnce je milo svetilo, a jasno je blestelo orožje in oprava in veselo so zopet vibrali v vetru praporci pešcev in bandere

na vozih. Stopali so po krajini, ki ni bila več tako pusta in ravna. Pred seboj v daljavi so videli pase bregov, dostikrat lesnatih. Veselje se ni vrnilo v vrste mezdnikov. Vsakemu se je vsiljevalo vprašanje: „Kako bode?“ Mnogokater je seveda vzdehnul in rekel:

„Bolje je tako — Smo vsaj sami, med seboj.“

Vsi pa so se tešili, da prispejo brez velikih ovir v Landshut ali njemu v bližino, na varnejša tla, kjer počne, ko bode njih število dopolnjeno in oskrbljena strelba, ako Bog da, srečnejše delo. Po neprijatelju ni bilo niti sledu. Tudi se ga ni nadejal nihče, niti vodji.

Ko so krenili od Sulcbaha, so prišla poročila, da sta se sicer spojila cesar in vojvoda mnihovski pri Donauwörtu, in da sta krenila proti Reznu — toda predno prispeta, bodo hejtmani, kakor so upali, s svojim moštvom že za Reznom in prebredejo Dunav, a potem bode že igra dobljena.

Proti večeru pa so postali nepokojni. Zapazili so pred seboj, če tudi v daljavi, velik krvav žar, ki se je grozeč razlil nad črnimi holmi po nočnem nebu. Ogašal je požar. Kdo je zapalil?

Nemara nekakšna potepajoča se falcgrofova truma ali neprijatelj? Ni bilo možno! — In vendar so gledali hejtmani skrbno tega zlovestnega sla. In še z eno skrbjo se je mučil Libak. Kje je Mikat Brada? Kaj se je zgodilo ž njim? Je-li moral presenečen s strelbo, ali je šel prostovoljno? O nikakor, to ne. — Hejtman je veroval v njegovo poštenost.

V tem času prelagal je vladika z Uherska glavo od strani na stran, a ni mogel nikakor zaspati. Skrb mu ni dala. Danes je posebno često mislil na svojo trdnjavo ženo in hčer, i na sina in mladega Boršičkega. „Ka bi Gospod Bog dal, da bi ostala mladeniča tamkaj, ka bi

vsaj ona — Saj itak — —“ A globok vzdih se je vil iz prs starega moža.

Prihodnjega dne se je rano popoldne vrnil mladi Peřina, ju je vjel v vasi, kjer sta pustořila s svojimi drugimi. — Ostali njih drugovi pa so ujezdili.

„To so Ćehi, rajtarji, iz trume mladega Trnka. Stari je takisto tu s svojo tolpo, in Norimberřkih“, je naznanjal Peřina.

Rajtarja sta povedala svojim krajanom vse brez muĉenja. Povedala sta, da sta bila v gonjaĉih, da so jo poslali naprej, glavna vojska cesarjeva, vojvodova in nekoliko drugih knezov iz drŹave, vseh dobrih dvajset tisoĉ, da je ne daleĉ od Rezna.

„Prehiteli so nas. Ne uidemo veĉ!“ je vzkliknil Libak, ko so odvedli jetnika. „Bodisi da Źe od nas vedo, ali danes gotovo zvedo. Gospodje bratje, ta Rachenburk in Gutštejn sta vedela o njih. I v tem smo izdani. Lepo so to dogovorili s tem cesarskim slom in nas prodali. Nalařĉ so nas zavedli sem!“

„V pogibelj“, je dodal Kdulinec.

„Dvajset tisoĉ — pa mi! Niĉ ne preostaja nego se vdati ali —“

„Ho, vdati!“ — je kriknil hkratu stari vladika z Uherska. „Jaz se ne dam zajeti, ka bi me morala odkupiti soproga. — S takřno sramoto se ne vrnem domov!“

Oĉi so mu vzplamtele, kakor da ga je stresla mrzlica.

„Ej, saj nas Źe ne vedejo!“ je vzkliknil gospod z Boskovic. — „Gospod Matej, bili se bodemo. Ramen bode mnogo treba, glave pa samo ene. Za ojem mora voz, za vodjem stoji moŹ. Vedi ti mořtvo v boj, razporedi nas in stori, kar se storiti mora.“

Podal mu je roko, a Kdulinec in Zdeslav Jenik sta storila drage volje isto, stresajoč srčno Libakovo desnico.

„Bogu hvala, da je ena volja med vami. Mnogo mi nalagate, a z božjo pomočjo se probijemo, ako bode zlo.“

Ta dan so krenili še dalje.

Libak sam je jezdil med gonjači, a pregledaval pridno in gorečo krajino, iskajoč kakšno pripravno mesto. Pozno popoldne so dospeli na prostrano višino. Tu je Libak ukazal, ka bi ustavili voze in zgradili brž tabor.

V tem hipu pojavila se je tudi spredaj močna truma jezdecev, ki je objezdila iz daleka tabor, potem pa se zopet zbrala in iznagla obrnila konje ter kmalu zginila.

XVII.

Boj pri Schönberku.

Libak je izročil kladanje voz in njih izpremenitev v taboru vladiki z Uherska, ostalo vojsko pa Kdulinec sam pa je izjezdil v polje, pregledat krajino. Gospod Svojanovski z Boskovic ga je spremljal z nekolikimi jezdici.

Ravna višina, po kateri so počasi jezdili, je pred njimi očitno zoževala proti jugoshodu. Sedaj v začetku septembra, so zapazili povsod sama strniša, kojih se pljug niti doteknil ni. Povsod pusto, nikjer človeka, ki bi je obdelaval. Strani od tabora, so zapazili veliko vas — zapaljeno, zapuščeno. To je bil Berhardswald.

Toda glej, tam pred njimi je skočil izpod gostega grmovja na meji nekakšen človek, kakor splašen zajec. Gospod z Boskovic je samo pomignil, a že sta se spustila dva jezdeca za begunom. Videč, da bi neušel, se je ustavil, a ko so prišli jezdeci do njega, je padel na kolena. Gospoda sta tudi videla, kako dviga proseče roke.

Bil je to kmet, ki se je hotel vidno vrniti v izpaljeno vas. Libak ga je začel strogo izpraševati. Kjer

ni njegova nemščina zadoščevala na kmetov dialekt, tam se je potrudil gospod Boskovski, ka bi pomogel. Vprašala sta najpreje, kako daleč so še od Rezna.

„Tri ure.“

Hejtmana sta se spogledala, a gotovo sta si mislila oba isto:

„Tako blizu! Ta Nmec nas je lepo zavedel!“

Dalje sta izpraševala po cesarski vojski. Kmet je samo toliko vedel, da je v Reznu in okoli Rezna, da je silno mnogo, da posamezne tolpe do sem prijezdijo, kakor danes in včeraj, ko so jim zapalili vas.

Potem je Libak vprašal po cesti, ki drži od Rezna sem, po vaseh in po stezah. Kmet, ki je krajino dobro poznal, je natanko povedal, a vsled strahu tudi radovoljno. Nato sta mu ukazala, ka bi šel ž njimi.

Tresel se je iz nova in prosil, ka bi ga pustili, da ima ženo in deco. Toda niso ga izpustili. Samo s tem so ga potešili, da se mu nič ne zgodi.

Daleč niso jezdili. Ravna višina se je tako zožila od obeh strani, da je bila kakor mogočen jezik, končujoč z dosti strmo ostjo.

Pod njo leži vas Wencenbah. Na desno so imeli hejtmani, gledaje pred sebe v smeri proti Reznu, strmo brdo, poraslo z lesom; pod njimi je tekel v ozki in globoki strugi potok, za kojim se je zopet vzpenjala višina. Na tej je stal nekakšen grad. Njegove zidine so strmele nad gozdom. „To je grad Schönberk“, je razlagal kmet. „Pod njimi je mala vas in mlin.“

Na levi strani ni bilo brdo te mogočne osti, na kateri so stali tako strmo. Brez gozda, poraseno samo s travo, vresjem in mahom, iz kojega je strmela tu pa tam skala na dan, se je znižalo v znatno široko in plitvo dolinico, ki je bila večinoma pokrita s travniki, ki je

bila na drugi strani opremljena z vrsto kolmov, ki so se držali drug drugega in bili večinoma porasji z lesom.

Med njimi se je nižal tu in tam travnat, podolgovat dolec v dolino. Po tej prosti dolini se je vil po levi strani tudi potok, ki se je spojeval s tem, ki je od desne strani pritekal iz dolca, pod imenovano ostjo, od tod pa je močnejši tekkel po že prosti, razširjeni, če tudi ne prostrani ravnini. — V njenem ozadju so se vzpenjali neveliki holmi, ki so omejili s pasom svojih modrikastih gozdov obzor. Zavoljo njih tudi ni bilo videti proti Reznu.

Osamljena krajina, zlasti v tem jesenskem času zamolkla in tiha, ni veselo dejstvovala na gledalca. Oba hejtmana sta ustavila konje in molče gledala pred sebe po razširjeni krajini proti Reznu. Čez ogone okoli je vel mrzel veter, v kojem so se tresle vresje, metlica in revna, pobledela trava.

„Todi pridejo“, je izpregovoril gospod z Boskovic in ukazal pred sebe. „Pripravno cesto imajo.“

„Imajo. A od tod nas bodo pritiskali“, je odgovoril Libak in pogledal v dolino, kojo so imeli po levi roki. — „Naj in ko bi jih še toliko bilo, bi se ne bal — toda takole, brez konj, strelbe!“ Samo malo je molčal potem pa spet nadaljeval: „Bili se bodemo, moramo se biti. Ako ne tu, pa drugod. Spustijo-li nas danes, dogonijo nas jutri. Že vedo o nas. Jaz bi se najraje tukaj bil. Pripravno mesto imamo.“

„Toda — gospod Matej — glej!“ je vzkliknil hkratu gospod z Boskovic in pokazal hitro pred sebe tja na ravnino, kjer se je razkladala na brdu poslednjega gozdnatega holma mala vas in se vspenjal stolp s štirimi stopnjastimi slemeni, med kojimi se je dvigala stoprv visoka, strma streha.

Dvignil se je tam bel oblak, ne visoko, ampak pri zemlji in se gnal naprej; že je poleg njega drugi, tretji, a spojivši se v en sam velik in svetel oblak, se valijo proti njim, proti osti. Že so so videli hejtmani v v tem oblaku črne lise, ki so zrasle v sence, sedaj se je v oblaku zabliskalo, bliska se in blesti samega orožja. „Neprijatelj,“ je menil Libak in ni odvrnil pogleda od oblaka prahu.

Že je bilo natančno spoznati konjico, ki se je bližala v teh številnih trumah, že je bilo videti tudi praporence nad njo vibrajoče. Ko so se bile znatno približale so se trume ustavile. Nekoliko manjših tolpa se je od njih odločilo in razjezdilo posamezno naprej, na desno in levo proti dolini.

„Prispeli so nas stražit. Nečejo nas pustiti! O, ko bi bilo gonjačev in konjebercev!“

„Mogla bi krikniti nanje in jih prašati,“ je odvrnil z nasmehom Boskovski.

„Ba, seveda bi naju razumeli. Gotovo je tam med njimi mnogo Čehov —“

Hejtmana sta še nekaj časa ogledovala neprijatelja in kraj, potem pa sta obrnila konje in se vrnila v tabor.

Tiha noč se je sklonila čez ves kraj in češki tabor. Povsod je zavladal mir. Mnogoštevilne straže so bile razpostavljene pri vozovih in v taborskih vrzelih. Libak je takisto izposlal nekoliko tolpa pešcev opazovat neprijatelja. Vsaki trumi sta bila pridana s težkočo dva jezdeca. Ostala vojska je počivala po utrudljivem pohodu in utrujevanju tabora. V taboru ni bilo, kakor običajno, hrupno in veselo. Piščalke se niti ozvale niso, po smehu, po spevu bilo je jedva kje sledu. Niti toliko ognjev ni danes vzplamtelo, kakor navadno. — Premnogi so legli takoj na svojem stališču, pri vozih ali pa v njih ali na taborskem prostoru, da bi odpočili. Toda jedva je kdo

takoj zatisnil oči. — Vsakemu so se vsiljevale čudne misli. Vsi so vedeli, kako so jih Bavarci in nekateri Čehi izdajski zapustili, na čem so sedaj, in nikomur tudi ni bilo tajno, da je neprijatelj, in to mogočen, v bližini.

Bojazljivcev ni bilo v češkem taboru; a vendar se je marsikateri zaglobil v žalostne misli, uvažujoč, da so sami, zapuščeni, daleko v tuji zemlji brez potrebne konjice in strelbe. Mnog je tudi mislil na jutranji dan in oddaljeno domovje. Razširila se je vest po taboru, če tudi ni bilo to naznanjeno od hejtmanov, da se razvije jutri boj. Zato je bilo tam pri ognjih vse zamolklo, zlasti pak pri tistih, kjer so od bojazni vojaških žen zresneli njih bradati možje, inace nikakor ne plašljivi.

Kdo ve, bode li jutri tako vkupe, in koliko izmed njih jih bode! Pretežna večina pa je bila v svoji duši razjarjena vsled verolomnosti Nemcev in Gutštejnove. Ta gnev je vzbudil v vseh trmoglavost in željo po maščevanju.

Povsod, kjer so sedeli mezdniki vkupe, je bilo slišati v naglem govoru, v številnih kletkah in samozavestni tolažbi odjek teh jeznih čutstev. Najhuje se je ozival pri tistih ognjih, kjer so se sešli najsmelejši, najtrdnejši mezdniki, ki so se v vojni postarali. Vsem je tudi pridalo srčnosti oprezno in izkušeno vedenje hejtmanov, zlasti Libakovo, a takisto je krepila vse nadeje, da se ž njimi srečno probijejo, iz zaupanje v svojo moč in silo. —

Trije prijatelji, Groh z Medlesic, Bašinski z Božejova in Nėnkovski z Medonos so sedeli dolgo vkupe pri ognju. Razgovarjali so se o bližajoči se bitvi in važno drug drugemu pravili in polagali na srce, kaj bi v domovini prijateljevi rodbini poročal, ko bi srečno iz boja prispel, a prijatelj v njem ostal. Potem so obmolknili. Lisoglavci Groh je v mislih kimal z glavo, dokler se ni hkratu ozval:

„Glej, da je govoril gospod s Pernštejna resnico. Nemci se tepejo, Čehi posodite lase! Da, da.“

„Saj si jih kar tako ne damo izpuliti“. je zavrnil Bošinski.

V tem hipu so sedeli hejtmani v šotoru in se pridno posvetovali. Ni bilo nikakoršnih nasprotij med njimi. Vsi so soglašali v tem, kakor je bil gospod Matej povedal, da je potrebno, ka bi bitvo sprejeli, če tudi je bil neprijatelj močnejši. — Vdati se, nato nihče niti mislil ni.

Potem so se pogovarjali o vrejenju bojnih vrst in bojnem črtežu, kakor ga je Libak nasvetoval, sprejeli so tudi geslo za jutranji dan, v tem se je vzbudil zunaj pred šotorom hrup. Nekdo je hotel gctovo k hejtmanom, a straže so ga zadržavale. Kdulinec je stopil vun, a ko se je brž vrnil, stopil je ž njim v šotor Mikat Brada Oguljeni.

Hejtmani so bili s tem silno milo presenečeni, zlasti Libak.

„Že sem jemal slovo od tebe“, mu je pravil z nasmehom in stresal prišlecu desnico.

„Verujem, skoro bi se ne bili več videli. Jaz sem pobegnul — pustil sem puške, strelbo, vse — ti so nas dobili! I tebe, gospod Matej, so prevarali. Ti — a kako sramotno!“

„Kam so odšli Bavarci, a Gutštejn?“

„Mislim, da proti Konbi. Prepozno sem stoprv spoznal, da smo se ločili od vas. Takoj sem vedel. A takisto tole: takoj, ko smo vas pustili, sta se ločila od nas cesarjev sel in tisti črni kancelar, tisti Rohrbek. Pravim, da gredo z novico k cesarju in vojvodu, ka bi pospešili. Izdajice! Bil sem med volki. In ka bi še skrival jezo nad takšnim dejanjem! To bi nemara niti ne storili tisti norimberški lecetarji!“

„Kako da si prispel k nam?“

„In kako bi mogel ostati tamkaj? Silno me je grizlo. Mikate, si pravim, tvoj ded je bil Žižkov hejtmán, oče je služil pošteno kralju Juriju, o tebi pa porekó: Zadrževal se je neodkritosrčno napram svojim krajanom, zapustil jih je, ko so jih izdali, in držal s tujci. Kaj poreče gospod Matej in vsi dobri ljudje? Pálilo me je to kakor smrtni greh, četudi sem bil nedolžen in sam zapeljan. Tu ne ostaneš, si pravim — a tako sem pobegnil. brž ko sem mogel. Sam sem prišel — drugega nisem mogel nikogar vzeti s seboj. Ah, ti topi in puške, kako mi je bilo žal zanje, a sedaj še bolje! Vi tu nimate ničesar — niti topiča.“

„Nemara se nisi do cela odvadil sukati meča“, je pravil z nasmehom Kdulinec.

„No, saj se kmalu zopet naučim — toda ves dan potujem. sedaj vas prosim, nemara imate vsaj kapljico vina.“

Ognji so večinoma pogasnil. tabor je potihnil. Noč je minila mirno. Straže so se menjale. Vzduh je bil za to dobo neobičajno vlažen. Filip Romčnec je imel pod glavo sedlo, ležal pred vladikinim šotorom in spal. Nekakšne zle sanje so ga mučile. Stari bojniik je težko dihal, prevrgaval se od strani na stran — potem je hripavo zastokal, dokler se ni naglo vzravnal in kakor bi bil iz sebe se oziral.

Neka temna postava je stala pred njim. Bil je to vladika, ki se je vračal iz Libakovega šotora.

„Kaj blazniš, človek?“

„Ah, mili gospod! — Takšne grde sanje! To pa zato, ker me je liska prestrašila —“

„Liska? Kaj se je zgodilo?“

„Predno sem zasnul, sem šel k njej pogledat, a tu zapazim, da se trese. In nič ji ni bilo. — Ležem, hočem

spati, a ni mi dalo. Zopet grem pogledat. Konj se je še tresel in ko me je zapazil, je zarezetal, toda nekako čudno, kakor žalostno. Prestrašil sem se, verujem, a pomislil si, slabo znamenje. In nato zaspim — Bog mili ve. — Bil sem zopet na Uherskem, kakor sedaj često v snu. In zdelo se mi je, da smo bili vsi na trdnjavici. gospa vladika in gospodična Věruška, vsi razen gospoda Mikulaša. Stali smo na nasipu nad ribnikom. Lepo je bilo, kakor pomladi. Hkratu je nebo postalo oblačno, toda do dežja ni prišlo. Oblaki so se kar gonili in vel je takšen veter, da nas je skoro vrgel raz nasip. Hoteli smo na trdnjavico, pa nismo mogli, bili smo kakor primrzli — a v tem se je vihar tako razljutil, da se je začela valiti voda iz ribnika na nas. Val za valom je hitel, a vsak se je penil in bil kalen; čimdalje, tem bolj so rasli in močnejše se gnali. — Voda je rasla s vsakim hipom, že je pljuskala višje nego do pol nasipa, pak je že močila noge, v tem je gospa vladika zakriknila in pokazala na ribnik, ki je vse okoli in okoli preplaval in bil sedaj podoben živemu jezeru. Tam na valovih pa se je zibal čoln, a v njem je stal gospod Mikulaš in veslal proti nam. Počakajte, je kričal, pridem po vas! A v tem se je prevrnil čolniček in že je tudi prinesel nekakšen velik val neko telo, ravno tebi pred noge, mili gospod — bil je to gospod Mikulaš, mrtev, vtopil se je. . . . A v tem hipu sem se prebudil —“

Roměnc je med pripovedovanjem vstal. Sedaj se je oddehnil. Kje drugje, doma, bi mu vladika nemara ne dal dopovedati, a sedaj je molče poslušali niti genil se ni.

„Čuden sen“, je zamrmral in razlagal: „Povodenj nemara pride, jutri, na nas. Hvala Bogu, da ni Mikulaša tu.“

Ni krenil premo v šotor, ampak okoli njega, tja, kjer je stala za kol privezana njegova hoka. Brž ko je pristopil, je obrnila po njem glavo in zarezetala.

„Pri mojem duhu, čudno to zveni, vladika!“ je vzkliknil Romėnec. — „Slišal sem od starih, da daje konj pred bojem znamenja. Glej, že preje sem jo pokril, a še vedno se trese. In mrzlo ni. Gospod Bog nas čuvaj!“

Vladika ni nič rekel na to, samo ukazal je Romėncu, ka bi zgodaj vstal in pripravil orožje. Potem je odšel v šotor.

* * *

Jedva se je pokazal blede svit dneva na vzhodu že so trobili v češkem taboru „kvišku“. Kmalu je oživel ves prostor med voznimi zgradbami in samimi vozi.

Tabor je bil postavljen v čveterokotu, s čelom proti Reznu. Tam in na levi strani proti prosti dolinici so stali tudi najlepši krajini vozi, z bruni. Vsi so bili nagrmađeni, spojeni z verigami, spodnje deske spuščene. Vrzeli v vrsti, skozi katere so imeli mezdniki hoditi, so bili varovane z mogočnimi tarasi*.) Samo nekaj je manjkalo, niti pri vrzelib niti pred nasipi, niti na vozovih samih ni bilo grobih številnih kosov, ki bi najbolje pomagali braniti tabor.

Zato so mezdniki vozne žlebe s kamenjem napolnili, ka bi ž njim pozdravili ob času sile neprijatelja.

Ker ni bilo dovolj dobrih, krajnih voz na razpolago, morali so pomagati i proviantni. Vladika z Uherska jih je takoj postavil na desno stran, tja, kjer je zijala globoka, strma dolina, a od koder se ni bilo nadejati juriša. — Kar je teh voz ostalo, so postavili s tovorom in z jelom sredi velikega prostora med bojnimi vozi. Tja

*) Bojni kavli — spanischer Reiter.

so se takisto, ko so se začele priprave na boj. spravile vojaške žene, samo kratko so se poslovile od mož. Tam so stali tudi izpreženi vozni konji, toda tako, ka bi mogli v slučaju sile vsak hip jih zapreči. Tam je stal i doktor Tafinus s svojima brivcema pomagačema, ves pripravljen, ka bi nudil ranjenim prvo pomoč.

Med tem živim središčem in voznimi zgradbami je bilo na vseh štirih straneh dovolj prostega prostora, četudi so se pri vozih rote mezdnikov urejevale in se delile v prapore, toda ne polnoštevilno. Od vsake trume peljal je gospod Libak znaten del vun, pred tabor. Tu pod krajnimi vozi nekaj niže na brdu je ukazal kopati mezdnikom jarek, opominjaje jih, ka bi pridno delali ker je od tega dela mnogo odvisno. Nekoliko sto lopat in motik je začelo zveneti, blesteti v ranem vzduhu, izmetana prst je kar žvižgala.

V tem času je Romê nec že opravil svojega gospoda. Na leneno srajco okoli grla mu je položil blesteč ovratnik, na ramena podpazdušnik. na prsi prednji kos, a k njemu nadnjeda, k oklepu je pripel trdno jekleni „šorč“ na noge plošče, roke mu je zavaroval z železnimi rokavicami. Potem se je stari vladika še enkrat ozrl po šotoru, potem pa uprl pogled v Romênca.

„Dragi tovariš, ali me bodeš še kdaj opravljaj! — Ko bi po božjem dopuščanju poginil, a ti prispel domov, izroči moji soprogi i Věruši i Mikulašu moj blagoslov, ka bi zame molili. Naj se takisto drže moje poslednje volje, o koji se moja soproga, zlasti otroci napram svoji dobri materi. A ti, dragi prijatelj. Gospod Bog te pozdravi —“ In podal je roko staremu, vernemu slugu.

„Ne rači tako, gospod, govoriti. Kar tebi i meni. Nerad bi se vrnil sam.“

V tem je zahrzala zunaj liska — toda bujno in veselo.

„Glej“, je pravil Romėnec, držeč gospodu stremen. „Kako je iskra, kako sveti z očmi! Nemara je bila to včeraj samo strahopetnost.“

Vladika je jezdil od šotoru po taboru, ka bi iznova pregledal vozove. Tu se je srečal s Kdulincem z Ostro-merja, ki je takisto jezdil v polnem orožju proti njemu Veselo je pozdravil starega druga.

„Prihaja od doktora Tafina. Danes imamo četrtek, jutri je povišanje sv. Križa. Doktor je čital, da bode danes srečen dan!“ je dejal Kdulinec.

„Veter vsaj lepo veje. Samo ka bi se ne obrnil proti nam. Straža je pridirjala, da se počenjajo v dolu gibati, a zavoljo megle še ni daleko videti. Pojdem k jarku. Škoda, da je zanj tako malo časa.“

Razjezdila sta se. V tem hipu so si podajali takisto trije prijatelji, vladike. Groh z Medlesic, Bošincki z Božejova in Nėnkovski z Medonos razidoč se k svojim rotam roke in si jih stiskali dalj nego navadno. Molčali so, toda razumeli so se. V tem so se ozrli po Oliku, ki je čudo čudovito — ravno proti njim stopal in sedaj se pri njih ustavil.

„Gospodje bratje, da ne uidemo s kislostjo v boj in ž njo nemara ne umerjemo. Kar smo si pravili, od-pustimo si —“

Groh z Medlesic mu je podal prvi roko, potem pa ostali, vsi radovoljno in radostno.

„Krajani smo, ena kri, Ořek —“

In veseleje so se razšli.

Bilo je hladnega, ranega jutra dvanajstega septem-bra leta 1504 pred samim solčnim vzhodom. Svež veter je vel in razganjal megleni zastor. Ves češki tabor je zvenel v tej dobi rožljanja orožja, zmesi glasov, iz ka-tere se je včasih jasneje čulo trobenje in tu in tam rezget konj. Sredi taborskega prostora so stale rezervne

trume, ka bi se ž njimi mogli okrepiti bojujoči na kateri si bodi strani taborja. Bliže voz stale so takisto že urejene trume, ščitonoši, kopljeniki, strelci.

V vsaki trumi je molelo kviško razen dolgih sulic takisto nekoliko kraljev, ka bi ž njimi potegnili jezdece raz konj in nekoliko okovanih cepov, s kojimi so tvorili četje čudesa. Moštvo je še stalo v polnem orožju na vozih pripravljeno. Nad njimi so veli veselo prapori, tu in tam na vozih zasajeni za znamenja.

Mezdniki na vozovih so bili ščitonoši, zlasti pa strelci, oboroženi večinoma s kušami. Ročnega palnega orožja je bilo le malo, a še manj zanj prahu in krogelj — Vladika z Mečkova je objezdil voze in njih pogledoval.

V čelu, gledaje proti Reznu, so stali Moravski vozovi, po bokih, proti dolcu, od koder je bil pričakovan glavni naskok, so bili postavljeni češki vozovi. Na koncu kjer so se stiskali z moravskimi, je tičala zgradba iz Graškega.

Tu so bili vozovi nekolikih graških meščanov, tu je stal Čeněk Višegnevski, Mikulaš Sendraški, Ořek z Gologlav, Hašek Střežek, dva jaromerska meščana, Peter Popel in mečar Juri, dalje Peter Třnvaški, Sraka z Nedabilic in ž njim Kokumen z Gronova, Jan Ratiborski in mnogo drugih dobrih vladik in vlastelinov, a poleg Graškega vedno mu verno Hrudimsko, gospod Boguš Kostka s Postupic in na Ljutomisli, Čenek Dašicki, Matej Rosa s Hrudima, poleg njega Lastovica z Mita, zarasli Angel z Ronovca, stari vladika. Mikulaš Bahovec, a takoj za njim verni trije prijatelji Groh z Medlesic, Bošinski Božejova, Něnkovski z Medonos in dalje mnogo drugih dobrih mož iz vseh krajin češke korone.

Tu meščani Pařizek z Lonu, Šimek Pavel, Boguslav Loski z Babštejna, Jiřik Slovak z Jilave in Mikulaš Valjar z Jindrihovega Gradca in tu gospod Jan z Vait-

mile in na Homutovi — sami dobri ljudje in postavni, z dobro oboroženim in nevstrašnim moštvom. Ko je vladika z Uherska jezdil mimo vrst, je pozdravljal znance, jim pokimaval z glavo.

Mrak mu je izginil iz duše, pozabil je na Roměnčev sen in nekakšno čudno slutnjo, ki mu je še zjutraj tešila vso misel. Sredi teh bojevitih mož, polnih poguma in smelosti, ničesar se ne boječih, se mu je vračalo staro zaupanje. Jezdi pred voji dalje in dalje, že izginja v moštvu, samo čop njegovega šlema še vihra tam v ranem vetru.

Sedaj je zazvenel po jasnečem se vzduhu prodirljivi glas bojne trobke. Na vozih in v trumah je zavladala hkratu tišina, v tem je zvenel od čela dalje mimo vseh vojev, od voza k vozu, od trume k trumi temen glas ꞥ letel kako brenčanje.

To se je raznašalo geslo in se glasilo: „Gospod Bog z nami in sveti Vacslav!“

Solnce je že vzšlo, nastal je krasen jesenski dan. Megla je izginila. Po jasnem vzduhu sedaj ni vzvenel samo bojni hrup iz Češkega Tabora, ampak pričel ga je napolnjevati še drug šum. Zvenel je temno, postajal vedno mogočnejši in se bližal — z neprijateljam.

Že so vzdolu dirjali oddelki neprijateljske konjice vzpričo češkega tabora — a novi in novi so prihajali, kakor če se žene velika voda. — Najbolje so to pregledali Kdulinec z Ostromerja, Perina z Milična in Mikat Brada, ki so kar nadalje jezdili od tabora proti osti, kamor jih je bil odposlal sam Libak, ka bi prejel gotova in verjetna poročila,

Vsa krajina, kamor so mogli le dogledati, je bila preplavljena z neprijatelji in se premenila po njegovih pestrih barvah in blesku orožja. Krasen je bil pogled

na veliko vojsko cesarja Maksimiljana, vojvoda Mnihovskega in njegovih zaveznikov.

Najprej je dirjala lahka konjica v odelkih drug všttric drugega pod vihrajočimi praporci, za njo so vlekli mnogoštevilni konji obilo kosov grobe strelbe, koje je spremljalo moštvo; za topi so se bližali landsknehti v v svojih pisanih, čudno krojenih oblekah, oboroženi s hakovnicami, ogromnimi meči za obe roki, večinoma pa z ogromnimi kopji, dolgimi šosemnajst čevljev. Kakor gozd so molela kvišku, oprta ob ramena, med njimi pak so trepetali dvignjeni praporci živih, najčešče rdečih barv.

Za landsknehtsko pehoto je bilo videti konjico viteštvo, čigar oklepi so se lesketali in blesteli po jasnem solncu. —

Konca niso dogledali: truma poleg trume, voj pri voju, glava za glavo, tu v lesketajočih se šlemih, tam v operjenih čepicah, a nad njih pestro, živo gladino tu in tam praporci in štandarde, označujoče rote in tolpe.

Doneč odjek tisoč in tisoč korakov, ropot bobnov stokajoči zvoki piščalk, včasih tudi glas trobke so zveneli čimdalje tem jasneje.

„Kakor megla jih je — to bode kos dela!“ je vskliknil mladi Perina.

„Dvajset tisoč jih ni. Mnogo pa jih ne manjka“, je menil Kdulinec.

„Nič bi ne štel“, je pristavil Mikat, „samo ko bi imel tu svoje brblje.“

Dalje se tu ni bilo svetovati. — Jezdici so se obrnili proti bližnjemu taboru, ki se je vzpenjal tu nad so vražnikom se napolnivšo dolino, kakor prestran mogočen grad.

Jarek in nasip, koje je dal Libak zarana niže pod vozno zgradbo na brdu kopati, nista bila dogotovljena. Ko se je bližal sovražnik so morali vojaki lopate in mo-

tike odložiti in se podati na vozno zgradbo. Urejene trume so stopile na njih mesta. Izvedel jih je Libak skozi vrzeli niže na brdo k jarku, ne ka bi ga dodelali, ampak ka bi bili sami prva, živa zgradba vozni trdnjavici.

Veselo je bilo, pogledati na vrhovnega poveljnika nevelike postave, kako je v polni opravi, z operjenim šlemom, sede na konju urejeval trume in dajal ukaze. Na levi rami mu je vel v vetru širok trak rdeče in bele barve; v desnici je držal ne velik, a zato težek palcat.

Vse lice Libakovo, kratko pristrižene brade, je bilo mirno, bistre. sive oči so vse videle. Resno je gledal na neprijatelja, kako se je vdulu urejeval, in zopet, kako delijo rotmojstri na njegov ukaz moštvo na rote. Takoj za jarkom v prvih vrstah so stali ščitonoši, ki so zasaljali svoje velike, lesene, a okovane, spodaj z železno ostjo oskrbljene ščite v zemljo. Tu so za ščitonoši takisto stali skriti strelci, kojim so rotmojstri iznova pripominjali, ka bi, ako se jezdec bližajo, jim najpreje streljali konje o pravem času, da konji tako spravijo nered v vrste. Med strelci so stali tudi skriti za ščitonoši kopjevniki, ki so imeli svoja dolga kopja čez ščitoše sklonjenje v pozdrav sovražnih jezdecov.

Z večjim tem oddelkom, ki se je opiral vzadej ob vozovo zgradbo in kojega so podpirali strelci na vozovih, je obsadil Libak gornji del brda. — Glej, tam v dolo so že pripeljali tope in topiče!“

V tem je prijezdil Kdulinec s svojimi tovarši in poročal, kar je videl.

„To so Norimberški! A mi jih moramo molče gledati, kako se urejujejo, kako nabijajo za nas!“ vzkliknil je Mikat, gledaje v dolino in pordevši v obrazu. — „Danes sem kakor brez rok! I ka bi vam vsi topi popokali, vi lecetarji“

„Gospodi bratje, na mesta!“ je vzkliknil Libak, pobedel konja in jezdil mimo trum. Nemara v sredini se je ustavil. Obrnivši se proti vojski, jo je nekaj časa pregledaval in potem je jel govoriti z mogočnim, daleko zvonečim glasom:

„Mili gospodi, vitezi, meščani in vsi pobratimi! Neprijatelj stoji pred nami in že začenja boj. Veste, s kakšnim izdajstvom smo predenj zavedeni. Tako so se obnašali napram nam Nemci in brezvestni krajani, ker smo ostali verni gospodu falcgrofu, kojega so oni izdali. Zato bi se nas radi iznebili. Hočejo nas uničiti, ker se nas bojijo, radi bi bili, ka bi nas ugonobili tukaj vse do enega. Danes se maščujemo za to izdajstvo! Bijte se moški! Ako se vdamo, nikdo ne vidi več izmed nas očetnjave. Pokažimo jim, da smo pravo češki pobratimstvo, da se umejemo biti, kakor vsi naši krajani in naši prednamci, slavnega spomina. Nič ne vpoštevajte, da je več sovražnikov.

„Po številu smo slabši, toda ne po srcu. Veste, kako so za Žižka porazila peščica Čehov cele vojske Nemcev. Bodimo možatega srca in bijmo se, kakor se dobrim ljudem spodobi. A sedaj pokleknite in prosimo milega Gospoda Boga, naj nam rači pomagati do zmage. In tako se, ako Bog da, zgodi!“

Bojni, burni krik, ki se je tresel vsakemu na ustnah, premenil se je v navdušen spev. Blizu tritisoč bojnikov je pokleknilo in jelo peti starodavno pesen. — „Gospodine pomiluj ny!“ je zvenelo po širnih vrstah po brdu, po vozovih in za njimi po taboru, a veličastni ta spev je zvenel močno, mogočno po jasnem vzduhu v širino in daljavo.

V tem hipu se je pojavil visoko na bojnem vozu poleg vihrajčega belega prapora svečenik v črnem talarju s kelihom v roki. Dvignil je pred sebe sveto le

sketajvčo se posodo, blagoslovil ž njo vso vojsko pred vozovi, na njih in za voznimi zgradbami. Vejoči veter je razvel svečniku lahki talar, dolgo brado, ki mu je padala na prsa, in lase odkrite glave.

Spev je končal. Mezdniki so razjarjeni in navdušeni ostali, a gromoviti njih bojni krik je stresel vzduh. V tem je Mikat, ki je stal s Peřinom na strani gospoda Mateja in uprl sedaj svoj pogled dol na norimberške tope, nehote švignil z mečem, kakor bi dal svojcem znamenje, a vzkliknil je: „Sedaj!

A v tem se je v dolu zablesnilo, zagrmel je strel, za njim drugi, tretji, a osem topov je začelo svoje delo.

V tem hipu nemara se je prigodilo v češkem taboru na prostoru blizu rezervne trume, koji je zapovedoval vladika z Uherska, nekaj čudnega.

Ravno ko je hejtman po spevu potegnil za uzdo in obrnil konja, je zapazil, da prijezdita od zadnjih vrat dva jezdeca, vidno tuja, prednji na vrancu. Kako, da so ju tam propustili brez dovoljenja? — Vladika jima je jezdil nasproti, a ko je prispel k njima, se je prestrašil. Na potnem, ugnanem vrancu je sedel njegov sin, zaprašen, truden, bled. Za njim se je ustavil Plamenač. Oče se je sina vstrašil. — Prva misel njegova je bil včerajšni večer. Kakšna zla osoda mu prinaša sina sem. — Ko mu je podajal roko ga je takoj vprašal, odkod prihaja.

„Iz Landshuta. Jezdil sem za vam proti Sulcbahu — toda potoma sem slišal —“

„Si-li govoril z Boršickim?“

Mikulaš ni vedel ničesar o njem. Stari mu je kratko razložil, zakaj so ga poslali na Landshut.

„O tako je to!“ vzkliknil je gospodič. „Slutil sem to. O da ni prišel preje! Zgrešila sva se — a sedaj je že —“

„In kaj falcgrof? Zakaj ne pride? Je-li hudo bolan?“

Mikulaš ni takoj odgovoril. Je-li imel v drugo lagati svojemu očetu? In sedaj tukaj?“

„Ne more — hudo je — umrl je.“

Vladika se jo stresel.

„Umr! In kedaj?“

„Ne gnevaj se oče, za Boga, že dolgo —“

„Nemara ne tam v Amberku —“

„Da —“

Vladika je pobledel.

„Lažnik!“ je kriknil in nehote je udaril z desnico po svojem sinu. A ta se je ognil, tako, da ga ni zasegnila železna očetova rokovica.

„Spametuj se oče!“ je vzkliknil. „Tu pred vsemi!“

„In kaj zaslužiš drugega, ti zviti dvornik? Lastnemu, staremu očetu lažeš v oči pred hejmani! A ta Gutštejn je resnico govoril —“

„Nisem hotel pojezda preprečiti. In falcgrofinja se bojuje kakor knez —“

„Kaj hočeš tu?“

„Prispela so v Landshut poročila, da ste se uprli. Rachenburk je tožil —“

„Ta izdajski pes! Vse je tu zlagano. — O da bi falcgrofinja videla, kam nas je zavedla vernost. Ha ha, slišiš?“

Streli iz houfnic so začeli grmeti.

Stari je gledal zamračeno pred sebe, kakor bi poslušal, I Mikulaš je molčal, ne brigajoč se kakor oče za gromenje topov. Gospodič je bil ves osupnjen po očetovem pozdravu, po poročilih, katere je že slišal potoma, in p o tem, kar je videl sedaj. Uboga falcgrofinja! Lastn ljudje so jo izdali, a tujci, ta peščica Čehov tukaj, preli va zanjo svojo krv? — Sedaj nemara že ve od Bor-

šičkega, kaj se je pred Sulcbahom zgodilo. Uboga, kaj sedaj? — V tem je vzdramil stari vladika sina iz mislij, ki so kakor blisk sledile druga drugi. Vprašal ga je osorno: „Kako se sedaj opravičiš pred hejtmani?“

To vprašanje je dokazavalo, kako močno teži sinova laž vladiko.

„Opravičim!“ je vzkliknil Mikulaš in potegnil iz baršunastega višnjevoga toka po prednikih proslavljeni meč, na kojem je stalo: „Gospod Bog za vse, a moj meč za mene.“

Vladika kakor da ga je umel. Trdi izraz je izginil z ebličja.

„Idi!“ je pravil mirneje. „Veš, kje je tvoje mesto.“

„Tam stoje našinci!“ in pokazal je v tisto stran vozne zgradbe, kjer je plapolal mečkovski prapor. Gledal je za sinom, ki je jezdil tja, a lice mu je bilo zamračeno vsled — skrbi. Dotaknila se je njegove duše sedaj prikazen, ki se je rojila v Roměnčevem snu, in ga v spanju strašila. Videl je pri svojih nogah mrtvo truplo edinega svojega sina, poslednjega z Mečkova, nago, prebodeno, s krvjo polito.

Neprijateljeva strelba je postala ta čas močnejša in ostrejša. Dol se je pokrival z belkastim dimom, a kadar je veter megle razgnal, je bilo videti urejeni voj jezdecov. Trobke so zapele, jezdici so se gnali v polnem redu v naskok.

„Ne morejo dočakati! je pravil Mikatu na strani blizu voz, od koder je bil lep razgled.“

Sovražni jezdci so se gnali po brdu navzgor proti češki pehoti. Bilo jih je dobrih pet sto, samih odbranih, težko oboroženih. V njih čelu je jezdil mladi markgrof Kazimir Braniovski z visokodvignjenim mečem. Jezdici so se podili pod vihrajočim praporom kakor viharni

oblak. Blesk njihovega orožja je bilo daleč videti, a že jih je bilo tudi slišati.

V prednjih čeških vrstah so slišali, kako doni zemlja pod kopiti težkih konj, ki so z razširjenimi nozdrvi ostro sopli, a v tem so divje kriknili bojni svoj krik. Že so bili blizu, jih je bilo dobro spoznati v ozkem redu konj poleg konja, meč na meču — tu so odgovorili molčeči Čehi.

Zagrmeli so poki iz nekoliko topov, a s kroglijami je švignil v jezdece oblak ostrih pušic iz vrst in z voz. — Nekoliko konj je takoj padlo, mnogo se jih je divje vzdelo, jezdeci so padali s konja in pod nje. Toda dalje se je podil oblak čez ranjene in mrtve. Vojna trobka je stokala, rotmojstri so divje silili jezdece naprej, konji so rezgetali, ljudje so kričali, kleli.

Jezdeci so postali redkeji, in niso prišli daleč. Brž ko so nastavili kopjevniki svoja dolga kopja, je bila zlomljena sila naskakovalcev pred ježato vrto. Nekoliko konj se je obrnilo, nastala je divja zmes, zmešnjava. Češki kopjevniki so zbadali, cepniki so pobijali jezdece, koje so jim drugi potegnili s kavliji raz konj. Boj ni dolgo trajal. Ostanek neprijateljske konjice se je podal v beg.

Tu ženejo se jezdeci po brdu navzdol v tolpah, tam posamezno. Divja je ta ježa po brdu nizdol. Tu je zletel jezdec konju čez glavo, tu se je spotaknil konj, pal in ž njim jezdec, tam se žene podivjan konj brez bojnika dol čez ranjene, mrtve in mrhe.

Na gori je slišati v voju in na vozih vriskajoč, zmagoslaven krik in radi bi se podili razgreti kopjevniki za poraženim neprijateljem, toda rotmojstri jim tega na Libakov ukaz ne dovoljujejo, jim branijo. Kmalu je bilo brdo prazno, a samo ranjeni jezdeci in konji, mrtvi in mrhe so tu ležali.

Izmed Čehov ni bil ubit nihče. Niti strelba ni preje, ker je bila slabo postavljena, storila nobene škode. Stoprv sedaj, ko so poraženi jezdeci divje in zmešano begali, je pričela bolje streljati in kroglice so žvižgale že nevarno.

V tem času, ko je bil odbit prvi naskok, odvajal je Plamenač svojega in gospodičevega konja na srednji prostor k vožnjim konjem in se vračal k vozom peš, brez ostrog, koje je bil sebi in gospodu odpel za peš boj.

Stari Romėnec, čudno da ni zavriskal, ko se je pojavil iznenada njegov zaznamovani prijatelj z gospodičem, a kričal je tem radostneje, ko se je raznesla vest, da Nemci beže. Ta krik se je raznesel po vseh vozovih in v notranjost tabora, do proviantnih voz, kjer je ležalo nekoliko bolnih in so se mudile vojaške čete. Mnoge iz med njih, ki so molile za zmago, so tudi zakriknile. druge so pošiljale tem vročje molitve proti nebesom. Samo stari vladika z Uherska je molčal.

Bilo mu je, kakor bi se začel njegov sen in Romėnčev vresničevati. Pozabil je že nanj rano pri pregledavanju, a ko je sedaj prispel Mikulaš, ne da bi se ga nadejali, tedaj vladika ni slutil dobrega konca. Mislil je na to, čemu se je podal na ta pojezd, zakaj je toliko, vse, žrtvoval zanj. Hotel je meč, slavo svojega rodu — a danes! — On je videl izmed vseh hejtmanov najbolj črno

Tačas, kar je bil prvi naskok jezdecev odbit, je prispela vsa vojska cesarjeva v dol in se tam uredila. Velikanski voj je stal sedaj proti češkim zgradbam. Na krilih je ostala konjica, v sredini trume lancknehtov. Na desnem krilu je vodil konjico sam cesar Maksimiljan v polni viteški opravi z zlatim zmajem na operjenem šlemu, na levem Albreht, vojvoda Mnihovski.

Libak je opazoval z višine vsako gibanje neprijateljske vojske. Za hip je zavladal povsod krik — trenutek največje napetosti. — Srce je burno bilo, oči so mrzlično gorele, marsikatero lice je pobledele netoliko strahu kakor razvnetosti.

„Poklekavajo, molijo“, je vzkliknil Mikat, „a metali bodo glino.“

Trume lancknehtov so pале na kolena in res, vsaki mezdnik pobira po starem običaju pest zemlje in jo meče na sebe, ka bi se blagoslovil z rodno materno zemljo. Sedaj so prazno vstali, državni prapor je v sredini dvignjen, praporci so zaplapolali, trobke stokajo, bobni ropočejo, sedaj se je stresel vzduh in ves dol, višine in lesi zvene, čez petnajsttisoč grl je pognalo bojni, divji krik. Vojska je postopila, voj se je zgenil, nastal je občni naskok. Bilo je okoli jednajste ure predpoldnem.

Topi Norimberških so sedaj po višinah hudo grmeli in njih kroglje so padale sedaj pogibelno v češke vrste. Mikat Brada je kar škripal z zobmi, a krčevito stiskujoč težki meč je neprenehoma godrnjal: „In mi moramo molčati. Niti houfniške, niti hakovnice! In gledati, kako silijo brez zadržka na nas! — Ničemni Gutštejn! Imeti njegovo konjico.

Libak je pojezdil vrste, prigovarjal, vzpodbujal.

Zopet je zemlja donela in se tresla, zopet se je pripodila konjica, ne v enem oblaku, ampak v tolikih in velikih, na desno, na levo. Čehi pozdravljajo jahače s strelicami, sulicami in cepi. Vrste neprijateljske postajajo redke, ne morejo prodreti češke trume, ne morejo prodreti do voz.

A zadaj jim prihaja neprenehoma nova pomoč. Prihajajo kakor komarji. Sam cesar maja z visoko dvignjenim mečem naprej, kriči, spodbuja. Sedaj so tudi priaspeli landsknehti v sredini.

Strašna bitva. Dolga njih kopja so se zadrila kakor živ jež v češke trume za jarkom, že polnim ranjenih in mrtvih. Landsknehti čez nje dalje v ogromni premoči, kakor divje valovje. Kopja od obeh strani proti sebi. Sulice pokajo, se lamajo, cepijo v treske, kakor bi puštošil najdivjejši vihar po gozdu; a v tem gozdu drogov blišči ogromni meč, in češki cep. Šlemi praskajo, pestra oblačila landsknehtov se barvajo s toplo krvjo. Veliki, težki češki ščiti v zemljo zasajeni se nagibajo in padajo na ranjene in mrtve češke mezdnike. Prvi njih voj je prodrt.

Libak pošilja Mikata na pomoč, a že so zapreke dvignjene, a skozi vrzeli se pode rezervne trumice, koje vede Kdulinec. Neprijatelj je za trenutek ustavljen, da že počenja se umikati, toda sveže trume mu hite na pomoč, a Čehi nikdo ne izmenjuje.

Kdulinče, tu stoj — na levo je zlo!“ je vzkliknil gospod Libak, a že se obrača proti levemu krilu, kjer pritiska ostro nemška konjica. Čehi se že tu majajo, nevarnost se bliža, da pridejo Nemci do voz. Sredini je sedaj zapovedoval Kdulinec, med tem ko je Libak na levo krilo urejal trume. Mikat Brada se je bojeval v sredini. Kmalu je padel pod njim konj. Mikat je sekal peš tako znamenito, kakor na konju, a imel je okoli sebe vedno nekako dovolj prostora. Landsknehti so se pred njim umikali. V tem strašnem krvarem metežu je zapazil blizu sebe landsknehta velike postave, ki je vse okoli sebe pobijal. Mikat si je klestil brez pomisleka k njemu cesto. Toda predno jo prišel do njega, se je Nemeč obrnil proti njemu, lice v lice.

„Ho, Juri Frundsberk, ogni se! To ni pri bokalu!“ je kriknil Mikat, spoznavši nekdanjega svojega gosta v Laudshutu, s katerim je bil postavno pil, ko se je tam

mudil s cesarskim poslanstvom, a katerega je mislil sedaj pustiti.

„Hoho, gospod Mikate, umem se biti kakor piti. Sem pojdi!“

In Nemeec je skočil ves besen proti Mikatu. Mikat je prestregel udar njegovega meča, a že je zamahnil s svojim mečem po njem, tu mu je sunil nekakšen landskneht kopje v bok, a pestavni Mikat se je zvalil s krvjo polit na zemljo. Kakor bi padel v vodo. Moštvo se je nad njim zopet zgrnilo, se spoprijelo v nov, divji klopčič in bol je besnel naprej.

Pri vozih proti desnemu krilu nemškemu je bilo v tem hipu res zlo. Ker ni bilo grobe strelbe, je mogla nemška konjica dosti blizu se prehoditi. Ker je bila v premoči, začela je kmalu potiskati češke trume, ki so branile vozove, če tudi so se bojevali Čehi kakor levi. Najdalje je prodril iz nemške konjice jezdec na konju v jeklenem oklepu in z bogatim orožjem z nekolikimi vitezi. V tem je zbol češki mezdnik njegovega konja tako srečno, da se je vzpel, pal in ž njim njegov jezdec, na čigar oklep je pal težko češki palcat.

„Cesar! cesar!“ se je ozval krik tu in tam, češki in nemški. Čehi so se pognali na palega kakor ose, a tudi Nemci so hiteli na pomoč. Vitezi, ki so bili ž njim so padali drug za drugim v obrambi svojega gospoda. Že je pal Henrik z Dawenecka, poleg njega Hans Veiling, češki čep je tresnil Lochingera, da je pod udarcem se zvrnil — že sta Jork Schenck in Hans z Hetzendorfa potegnjena s kavli s konja — v tem je priskočil bumšviški knez Erich, sam ranjen, s številno trumo, a ta potiska Čehe in oprošča cesarja.

V tem pojejo trobke na češki strani k umikanju. Nazaj, nazaj za vozove, zveni povsod po vsem voju. Libak je tako ukazal. Videl je, da so prispeli Nemci tem huje.

pritisakajo. Češke trume, ki so postale redke, so srečno prispele do samih vrzeli in so se imele dovolj braniti, ka bi neprijatelj ne stopil ž njimi skupno v tabor. Nemška strelba je že precej časa potihnila. Sedaj je veljalo le krvavo sekanje, mož proti možu, nikakor, Čeh proti petim, šestim. Vozovi so vzeli sedaj svojce v obrambo. Oblake strelcic so pošiljali strelci iz njih v nemške vrste, a tam, kjer so prispeli jezdeci v bližino, tam so jih pozdravili s kamenjem. Čehi so dvigali svoje „strele“ iz žlebov — kamenje je letalo in padalo na Nemce, da so jim padali in praskali oklepi in šlemi. Toda kako dolgo je trajala zaloga?

Pred vozno zgradbo se kopiči nov nasip; nasip mrtvih in ranjenih. Izmed teh, ki so stali pred vozno zgradbo, se jih ni mnogo vrnilo za njo. Sedaj je nastal boj zaradi nje. V tem hipu se je veter obrnil in pričel ostro veti Čehom v lice, nesoč sohe in oblake prahu.

„Že jih ne razčešemo niti nepobijemo. Toda damo se takisto ne!“ je kričal Plamenač ves bled. Samo znamenje na čelu in na licu mu je še bolj potemnelo. Oči je izbulil, tako divje je klestil okoli sebe. Romčenc ni odgovoril. Še preje se je spomnil svojega sinu in dobro si ga razložil; ta velika voda so ti brečštevilni Nemci. Sedaj se je ozrl po gospodiču.

„Gospod Mikulaš. rači se rešiti — zlo je —“

Gospodič niti odgovoril ni, ampak sekal po neprijatelju pri vozih.

Že so landsknehti tudi prodrli na voz. S sekirami svojih helebard so presekavali tudi lance in zapreke — a glej trdna zgradba se že začenja majati — a že pada nekoliko voz, koje je prevrnil neprijatelj. Oglušujoč krik je nastal tamkaj, a landsknehti so drli kakor velika voda skozi vrzeli v tabor. Tu so pali tudi trije prijatelji Groh z Medlesic, Bošincki z Božejova, Nčnkovski z Medonos,

tu so izkrvaveli nasprotujoč neprijateljski povodnji z junaško močjo, Kokumen z Gronova, Čeneč Višegnevski, Štaka s Nedabilic in mnogo drugih iz Graškega, a čez težko ranjenega Orka z Gologlav so se valile tolpe Nemcev v notranjost tabora.

„Z voz, z voz, k rezervni trumi!“ se je glasil ukaz.

Toda povsodi ga niti niso mogli izpolniti, tu in tam niti slišali niso, niti ne hoteli, tako divje so branili vozove. Pri vničenju vozni zgradbi se je še vedno bojevalo. Na prevrženih in neprevrženih vozovih so se branile peščice čeških in moravskih bojnikov navalu ne vseh strani nanje se deročemu. Posamezni vozi so moleli nad povodnjo neprijateljsko, kakor stolpi — toda z enega po drugem je izginila v orjaškem boju češka posadka, a kjer se je še stresel prapor, padal je i drug za drugim.

Gospod Matej Libak z Radovesic je prispel s Kdulincem, s Perinom in z ostankom trum srečno za zgradbo in izkušal iz nova jih spraviti v red in se združiti, a rezervno trumo gospoda Jenika. Toda ni bilo možno. Neprijatelj je pridrl za njimi tako hitro in silno, da jih je odrinil, a ni preostajalo drugega nego se bojevati in svoj život drago prodati. Tam sredi tabora so prispeli landsknehti do poslednjega zadržka. Še je tu stala rezervna truma urejena, s ščitonoši v čelu, vodil jo je stari vladika z Uherska. Tu je nastal tudi poslednji boj. V čelu so udarili landsknehti, a ta čas je prodrla i nemška konjica moravsko zgradbo, ki se je vrgla sedaj ostanku češke vojske v bok. Poslednji češki voj je bil zaplavljen, razbit.

Cesar in vojvoda sta zmagala. Bitva je bila nujna, a še ni bil boj končan. Na širnem taborskem torišču se je bojevalo dalje v trumah, posamezno. Tu in tam je odlagala truma mezdnikov in vitezov, obkoljena po premoči

svoje orožje in se vdajala. Toda mnogo jih ni bilo. Ostali so se bili dalje, do smrti. Po štirih, s hrbti vkupe, so se vzajemno krili, ter se bojevali proti premoči. Bili so to otoki v vzburkanem morju, ki je pogoltnilo drugega za drugim.

Tam, kjer se je bojevala rezervna truma, je silil iz neprijateljske tolpe stari vladika z Uherska, brez konja pokropljen s krvjo, obkoljen z nekolikimi bojniki, Klestil si je cesto pred seboj, izgubljal enega mezdника za drugim, dokler ni prispel sam na prostejše mesto; tu je zapazil češkega viteza, ki se brani samojedini proti trem lancknehtom.

„Mikulaš, že pridem!“ kriknil je nanj vladika, a tu je takisto zapazil, da je padel sin na zemljo kakor mrtev, kjer sta mu ležala pri nogah Romėnec z rano na prsih in Plamenač z razsekano glavo.

„Pojdite, pojdite!“ je kričal stari oče, besno sekajoč po Nemcih. — Nekaj časa pozneje je bilo zopet za eden bojujoči otok češki manje.

Sin gospoda Jenika je ležal mrtev poleg svojega krvavečega očeta.

Poldanje solnce je jasno svetilo na krvavo bojišče, polno ranjenih in mrtvih in palih konj. Zmagovalci so pregledavali prevržene in še stoječe krajne in proviantne voze, razbirali ranjence in mrtvece, drugi pa se še vedno zlasti labka konjica, jezdili sem ter tja po širni višini in zasledovali Čehe, ki so iz boja pobegnili. Mnogo jih ni bilo. Tisočesto Čehov in Moranov je ležalo mrtvih in ranjenih na bojišču. — Izkrvaveli so v tujih službah v orjaškem boju, niso bili neprijatelju jednaki ne po orožju ne po številu, toda po svoji postavnosti vredni svojih husitskih prednikov.

XVIII.

Pri falcgrofinji.

V prednji sobi mlade falcgrofinje v landshutskem gradu je stal stari gospod Visbek. Gledal je skozi okno na dvorišče. često pa se ozrl po durih, ki so vedle v sobane mlade falcgrofinje. Bil je mračen jesenski dan in žalostna njegova tmina se je udomačila takisto v tihi sobi. Stari grof s je sedaj naglo obrnil, da mu je meč udari po steni. Pomignil je vstopivšemu grajskemu z roko, ka bi tiše govoril, sam pak je k njemu pristopil in tiho izpregovoril:

„Kaj nesete?“

„Tisti češki vitez želi, ka bi ga že odpustili, ker bi se rad vrnil k svojim krajanom,“

„Saj je sam pravil, da počaka, dokler ne pride mladi z Mečkova.“

„Da, toda rekel mi je, da bi že imel tu biti, da se mu je nemara kaj prigodilo —“

„Res, bojim se, da ima prav. Toda naj ta dan še počaka. Ako ne pride danes, potem —. In kakšne novice prinašate iz mesta?“

„Ne vesele — Nekaj tam vre in godrnja. Videl sem, da so me povsod drugače gledali, kakor doslej. Povsod so me vprašali, kako je falcgrofu, toda tako, da sem njih nezaupnost videl. A to so bili našinci, kneginji vdani. Drugod se očitno govori, da je falcgrof umrl. — To so podpihovalci — in res je, da prebiva Rohrbek pri Scharsacherju. —“

„Rohrbek?“

„Da — zapazil sem ga pri oknu — a slišal sem takisto iz zanesljivih ust —“

„O ničemnik! Nima dovolj na tem, da je umoril kneza, še ščuva in podpihuje — A zakaj, zakaj? Kaj mu je storila uboga kneginja?“

„Kako ji je?“

„Ravnokar čakam zdravnika. Tam je — kmalu pride. Ne pozabite straže pomnožiti.“

„Sem že pomnožil.“

Grof in grajski grof sta umolknila in čakala zdravnika.

Falcgrofinja je zbolela. Razčiljenje poslednjih tednov, neobičajno napetje sil, toliko toge, premaganja samega sebe, a poleg tega skrbi in preveliko dela, kojega ni bila vajena, vse to je premagala junaško, mlado gospo. Ko pa je prehitel mladi češki plemič, Boršicki in prinesel poročilo o tem, kar se godi pred Sulcbahom, kakšna nevarnost preti vsemu njenemu podjetju, kako jo njen lastni podložniki varajo in izdajajo, tedaj tej kruti rani ni več odolela. Tresoč se po vsem telesu, z mrzlično plamtečim očesom je legla na postelj.

Stari gospod Visbek jo je tešil, da nemara ni resnica, kar je ta češki vitez prinesel, ali vsaj ne v tej meri — a kneginja je gledajoč pred sebe kakor zase odgovarjala:

„O vem, da je vse resnica. — Čutim to — Torej vse zaman! O Ruprehte!“

A tu je zastokala, da se je stari gospod stresel.

Duri so se odprle, a iz kneginjine sobe je stopil v prednjo sobo zdravnik v temni obleki, tisti, ki je bil takisto pri umirajočem falcgrofu. Takoj sta ga vprašala oba plemiča, kako je falcgrofinji.

„Enakomerno — nič se ne poboljša. Bolezen pa tiči bolje v duši nego v telesu. A nasledki tega bi mogli biti nevarni. Tačas samo pokoj, največji mir! Ničesar ji ne račite povedat, kar bi ji razjarilo dušo.“

„Mir — ah, ko se burja približuje!“ je pravil stari gospod z Visbeka in tiho naznanil zdravniku, kar je prinesel grajski grof.

„Za živega Boga. o tem molčite, gospoda, — niti besede. S tem bi imela dovolj. Ona se peča, kakor se mi vidi, edino le s Sulcbahom. Že je to za njo dosti. Danes me je dvakrat vprašala, je li prišel mladi z Mečkova.. Drugič pa je sama tiho pristavila: Zlo je, ako se on ne vrne —“

„I mene je vprašala po njem“, je pristavil Visbek. „Mili Bog ve, kaj se godi tamkaj. A če se ta Čeh tudi vrne, prinese jedva dobra poročila.“

„Pripravimo se na vse“, je pravil grajski grof — „toda najraje bi imel v svoji pesti tega Rohrbeka in Scharsachra!“

Jedva je odšel grajski grof in ž njim zdravnik, ka bi odšel k „bolnemu“ falcgrofu, ki je ležal na drugem koncu temnega hodnika, se je oglasilo poslanstvo iz mesta zahtevajoč, ka bi mu bilo dovoljeno izpregovoriti s falcgrofinjo. Stari gospod Visbek, kojemu je oglasil sluga mešča ne, se je ves osupnjen stresel . .

„Kdo je med poslanci?“ je vprašal služabnika.

„Nekdanji župan Scharsacher in nekoliko drugih, koje ne poznam.“

Stari gospod Visbek jih je šel sam pozdravit. Ko pa se je vrnil v sobo, iz katere so odšli odpuščeni meščani zopet dol v mesto, je ukazal takoj pozvati grajskega grofa.

„Resnico ste govorili. O ti naduti, smeli meščan. Da ste jih slišali! Ob drugi priliki bi jih dal pometati v ječo, a danes — vse mesto bi se zvalilo na nas. Gotovo je tam Rohrbek. Vse so vedeli. Da so pre iz dobrega in gotovega vira slišali, da je falcgrof že v Amberku umrl za kugo“

„Seveda, kako bi govoril Rohrbek o strupu!“ je vzkliknil grajski grof.

„Da tu mrtev leži, a ne bolan, to prej ne verujejo — lisjaki! — a, ker je vsled tega vse mesto vznemirjeno da bi prosili, ka bi smeli falcgrofa posetiti in to potem v mestu razglasiti.“

„Ta smelost! Veter se obrača, ker so poslali Scharsachra.“

„Jaz sem jih seveda odvrnil. Poklical sem zdravnika a ta, to se razume, takisto ni dovolil.“

„So se na to pomirili?“

„Niso dalje silili, toda razvidel sem iz njih besed, da ne verjamejo. Imajo poročila preveč zanesljiva. Sedaj pa pojdite, pogledamo stolpe in strelbe, je-li pripravljena.“

Jedva sta stopila na dvorišče, se je spel k njima rotmojster grajskih straž.

„V mestu se nekaj godi. Veliko ljudstva se zbira na grmadi.“

„Kako to! Saj je poslanstvo jedva prispelo v mesto, Ha!“

In vsi so umolknili in poslušali polni groze. Spodaj v mestu so zvonili.

„To zvonijo v mestni hiši!“ je vzkliknil grajski grof, „Pojdimo na črni stolp, tam vidimo najboljše.“

Stopili so tja, i rotmojster. Po zagrnenem nebu so se podili temni oblaki v divji naglosti. Mrzel veter je bril okoli stolpa in dalje nad jesensko, žalostno krajino, ki je bila vsa premočena in dalje proti obzoru pokrita z belimi parami. Povsod pusto, samo doli v mestu neobični hrup, pó ulicah, po ulčicah. Povsod so se nakopičili ljudje in zopet hiteli dalje, a vsi v isto smer, proti svetovalnici. Tam je bil ves prostor okoli in okol poln. Zvon je še vedno zvenel, a sedaj, čuj, prišel je i drugi, tretji a njih glas se širi do gradu.

Tam je počivala v bogati, tibi sobi na postelji pod nebezi mlada falcgrofinja. Ves prostor je bil temen, samo

skozi okno je med razgrnjenima zavezana sipala svetloba itak temnega dne. Blizu postelje je sedela pri mizici, na koji je stalo nekoliko steklenic in posod v izrezljani naslanjači mlada opatinja, sestra kneginjina. Pri sami postelji je sedel lep rusolas deček, nemara star dve leti, na kosmati, blesteči se medvedovi koži in se igral, a njegov starejši bratec se je naslanjal ob posteljo, gledajoč mater, čije suha, bela roka se je igrala z njegovimi gostimi, svetlimi kodri. Vpale, notranjega žaru razširjene oči mlade matere so se uprle v ljubo, drago glavico cvetočega dečka. Ta pa ni razumel niti ta ljubeznipolni pogled, niti nevarnega stanja svoje nesrečne roditeljice. Še pred kratko dobo je jezdila v oklepu in s šlemom mimo vrst bradatih bojnikov. Sedaj leži tu slaba bolna. Nad snežnobelim, čistim čelom in okoli bledega lica so se vili njeni krasni plavi lasi. Tedaj, koje bodisi sama ali ob strani svojega soproga pregledavala vojsko so jo tisoči navdušeno pozdravljali — sedaj že tako globoko ranjenem srcu nastaja strah, da pripravlja črno izdajstvo ravno istih bojnikov njej in njenemu rodu pogibeli. V sobi se je ozval slab, tih glas, kakor bi se slišal iz neizmerne daljave. To je kneginja prosila sestro, ka bi ji podala mlajšega sina Otona. Opatinja, ki je tiho molila, je takoj vstala. V tem, ko se je falcgrofinja v postelji vzravnala, je prodrl v sobo doneč zvok — in zvenel je, glasil se dalje, iz temna, važno in veličastno,

„Slišiš, sestra, zvonovi pojejo. Kakor tedaj, ko sem vjezdila v mesto. Kaj je to? Nemara so prišle novice, nemara zмага! O, prosim te, pokliči grofa.“ —

Opatinja je srčno, proseče prigovarjala, ka bi sestra le pokojno ležala, da vse pozve. Pomignila je kamerni, ki se je mudila v bližnji sobi, ter šla same opreznosti sama govoriti z gospodom z Visbeka. Čas je počasi tekel — temni glas zvonov je donel dalje. Falcgrofinja je ča-

kala z mrzlično nestrpnostjo. Dozdevalo se ji je, da se mudi sestra predolgo. Sedaj se je ozval takisto zunaj, bliže hrup, toda takoj je nehal. Kamerna je stopila na ukaz svoje gospodinje k oknu ter naznanila :

„Truma oboroženih biričev krene hitrim korakom iz dvorišča. Gospod grajski grof sam jih vede. Hite k glavnim vratom.“

Falcgrofinja, vsa razvneta, je sela na postelj in ukazala služabnici, ka bi šla po opatinjo.

„Milost, račite biti sama —“ je skrbno prigovarjala kamerna.

„Idi!“ je strogo ukazala kneginja in pokazala veliteljski proti durim.

Oči so ji gorele. Kamerna je vsa v strahu slušala. Ko je kneginja osamela, je nekaj trenutkov napeto poslušala, a na to se je hkratu sklonila k dečkoma in ju strastno pritiskala k sebi, kakor bi ju hotela braniti ali se imela od njiju ločiti. —

Tačas je vedel stari gospod z Visbeka, ves zamračen v obličju, nekoliko ravno došlih landshutskih meščanov v najbližje sobe, ka bi slišal njih vesti. Poznal jih je, bili so kneginji verno vdani. Drevenel je, ko so mu vse povedali, zakaj se zvoni, zakaj se steka toliko ljudstva. V mesto je prispel nagli sel z gotovo prevestjo, da sta cesar in vojvoda Mnihovski falcgrofovo vojsko pri Reznu popolnoma pobila in jo takorekoč uničila. Ta novina je Scharsacherjevi stranki, ki je bila vdana vojvodu, pomnožila pogum. Že je pripravljala vstajo, javljajoč, da je falcgrof že davno umrl. Sedaj so se polastili v času občnega osupnjenja in nereda mestne hiše in vse vlade. Samo to so prestrašeni meščani izpovedali, a že je stala tu pred njimi sama kneginjina sestra, opatinja, iskajoč Visbeka. Vest jo je presenetila kakor njega, vest, koje ni bilo mogoče tajiti pred njo.

„In kneginja vas pričakuje — o Bože, Bože! Kako ji to povedati!“ je vzkliknila.

„Ni mogoče ji to povedati!“ je pravil grajski grof. „To bi jo umorilo. Kdo ve, je li ta novica resnična?“

„Kneginja se ne da potolažiti. Slišala je zvonove.“

„O nesreča! Ne, tega ne sme zvedeti! Povedali bomo samo, da vstaja mesto, Scharsacher in njegova stranka —“

„Pospešite, gospod z Visbeka — kneginja je skrajno nestrpna. — samo čuvajte njeno zdravje, za Boga!“

Stari plemič je stopal vstric mlade opatinje hitro h kneginjinim sobam. Grajski grof je med tem hodil ob zgradbah landshutskega gradu, pregledaval razstavljene straže in tope, pripravljene v strelnicah. Zvodeni most v mesto je bil dvignjen, vrata močno zaprta, kakor bi pričakovali vsak hip neprijatelja. Grajski grof bi bil dal najrajši streljati neverno mesto, toda prepovedal mu je to grof. Tačas je nastal hkratu pri vratih hrup, a nekaj hipov nato je naznanjal mezdnik grajskemu grofu, da je prijezdil k vratom samcat jezdec, Čeh, mladi z Mečkova. Grajski grof ni ničesar odgovoril, ampak hitel k vratom in ukazal, ka bi spustil viteza brž v grad. Stopil je potem hitro z nasipov in čakal doli nestrpno, da vjezdi tisti, ki prinaša gotovo najzanesljivejša poročila.

Ko je prvič pogledal vhajajočega viteza, je pomisli grajski grof: „Za Boga, to ni ta češki vitez!“

Že konj ga je varal. Gospodič ni jezdil na krasnem vrancu svojem, ampak na temnem rjavem konju. A on sam! Od nagle ježe po mokrih cestah je bil njegov plašč ves blaten, oblačilo v mezdu Gospodičevo lice je bilo blede, kakor da je bil bolan, izraz obličja žalosten. Ta gotovo ne prihaja z veselo novico. Grajski grof mu je hotel pomoči, ko je videl, da gospodič iz teška leze s

konja, a ko se je doteknil njegove levice, se je vitez stresel in same bolesti zasikal.

„Ranjen sem“, je rekel.

Noge so se mu tresle, tako, da je nehote se oprl ob grajskega grofa. Ta ga je vedel v grad. Šele na hodniku se je oglasil mladi z Mečkova.

„Je moj krajan še vedno tu?“

Grajski grof je potrdil in vprašal, kaj prinaša.

„Da je vaš Rachenburk iz vsega grla legal, da je zdajica in vsa njegova vojska, da so edino le moji krajanji ostali verni in tudi poginili. Skoro do enega. Kje je kneginja?“

„Bolna je. — Torej vendar resnica —“

„In gospod Visbek? Moram ž njim govoriti —“

„Je ravnokar pri kneginji. Počakajte in počivajte.“

„Vedite me, prosim vas, k mojemu krajanu.“

Grajski grof je hotel to storiti in je zavil v hodnik, kjer je imel mladi Boršički svojo sobico.

„Tam tiste duri. — Toda kako, prosim vas, je ta boj —“

Še predno je izgovoril vprašanje, prihitel je mezdnik in naznanil, da se bliža iz mesta truma jezdecev, nemara kakšno poslanstvo.

„Postreljajti jih!“ je zagrmel grajski grof in hitel na nasipe.

Medlim korakom se je približal gospodič z Uhorska sobici, kjer se je mudil bodoči soprog njegove sestre. O, prav je imela! Sedaj bode Bošickemu povedal, kaj se je prigodilo! Čutil je že težo te ure. A kako tedaj, ko se vrne domov, ko bode stal pri sestri in stari materi svoji? O da takisto ni ostal na tistem osodepolnem, nesrečnem polju, kakor je hotel in si želel! O da bi se bil rajši vresničil tisti sen, o katerem mu je pravil stari Romėnec na vozu, predno se je bitva pričela, proseč ga

ka bi čuval! Ni se čuval. a vendar je ostal živ — gotovo samo za kazen, ka bi videl vso to grozo, ka bi ne umolknila njegova vest,

Skozi neveliko okno, čigar šipiče so bile obrobljene z olovom, se je sipala popoldanska svetloba v sobico na dva mlada vlastelina. Na stolu pri oknu je sedel Boršicki, njemu nasproti pa gospodič z Uherska z obvezano levico, ki je visela v širokem belem pasu. Na blede čelo so mu padali nepogljajeni lasje. Pripovedoval je v ulomkih o bitvi pri Schönberku, ter mu razsvetljeval, kako se je sam rešil. Povedal je, kako se Romenec niti genil ni od njega, niti Plamenač, kako je ta postregel, ko so se že sami trije blizu voz branili, smrtni udarec nanj, za gospodiča naperjenega in kako se je pod udarcem zvalil na tla, kako je nato padel verni Romėnec k njegovim nogam kako je še zagledal očeta, ki se je probijal do njega, a tu da je padel sam v nesvet. Ko se je probudil iz omedlevice so ga ravno preiskavali in slačili. Bili so to Čehi jezdicí iz trume starega Trnka. Eden izmed rajtarjev je spoznal gospodiča in poklical hejtmana, a ta se je skrbno pobrinil za ranjenega. Dal mu je izmiti rano in ga hotel spraviti v Režno — a Mikulaš ga je poprosil, ka bi ga izpustil na besedo, da se vrne na Trnkovo zahtevanje z zavetje. Stari hejtman se je samo zahehtal.

„Tvoj ded mi je dvakrat rešil življenje,“ je pravil

„Zato me je Trnka izpustil in mi še dal konja za potovanje. Hitel sem, ka bi kneginji vse poročal in jo svaril. Predno sem odšel, smo pokopali očeta a poleg njega Romėnca s Plamenačem. Rajtarji so jim izkopali grob. Trnka na mojo prošnjo ni dovolil, ka bi jih slekli; pošteno so bili v orožju pokopani, o mili prijatelj!“

Gospodič je umolknil. Potem pa je pravil dalje in odgovarjal na vprašanja, katera mu je stavil mladi prijatelj, kojega so te novice razžalostile. Skoro vsa vpra-

sanja so bila enaka; odgovori so si bili tudi skoro vsi enaki.

„In Groh z Medlesic?“

„Padel.“

„In Bošinski?“

„Takisto.“

In tako je šlo po vrsti z vsemi vladikami in krajanji, sedaj že mrtvimi, a za vaakega je bil odgovor: „padel“, ali „gotovo je takisto padel.“

„In Mikat Brada?“

„Kakor sem čul, je stal v prvem voju. Med jetniki ni. Gotovo je tudi padel, ali pa se probil z Libakom in Kdulincem. A težko. Mnogo jih niso izvedli, jedva nekako sto.“

„In kaj stari Trnka?“

„Hvalil je, da imajo tu na Bavarskem marsikaj vzeti — a pristavil je: Bili ste se znamenito, Nemci sami so vas hvalili in se vam čudili — toda vrag me vzemi, ako me tolaži ta njih zmaga,“

Nekaj časa je bilo tiho, kar je hkratu dvignil mladi Boršički glavo, uprl svoje oči v Mikolaša in vpraša: „Kaj pa sedaj?“

To vprašanje je gospodiča pretreslo.

„Domov se vrneš — “ je odgovoril.

„In ti?“

Gospodič ni odgovoril . . . !

* * *

Stari gospod Visbek se ni dolgo mudil pri falcgrofinji. Bal se je njeni razčlilenosti in zato ji je samo kar najbolj oprezno razjasnil, zakaj so doli v mestu zvonili. O pravem povodu tega zvonjenja, kakor tudi o Rohrbeku ni izpregovoril besedice. Kakor bi se ne bal vstaje, je z gotovostjo trdil, da z grajsko pomočjo že prihodnjega dne zopet prevlada v Landshutu falcgrofinji vdana stranka.

Nato pa se je treba pripravljati a zato se je odpravljaj, proseč kneginjo, ka bi se čuvala, Falcgrofinja je uprla sedeč na postelji svoje oči trdno in presunljivo v pošteno lice starčka in rekla :

„Samo ta vstaja je — nič drugega ni, mili gospod Visbek? Tako prestrašeni ste, tako polni skrbi —“

Te besede so starega gospoda osupnile. Takoj pa se je vzpametoval in odgovoril :

„Dovolj je tega, milost — nam pred očmi so se osmelili! Poln skrbi sem — da, toda zaradi vas, moja gospa — saj se ne brigade sama za sebe, za svoje zdravje, od tega je vse zavisno — vse. Račite se spominjati —“

Njegov pogled je počival na dečkih. Knjeginja mu je podala roko, zahvaljujoč se mu ž njo in s pogledom.

„Ravnala se bodem po vaših besedah“, je tiho djala.

Sedaj* je segnila v besedo i sestra opatinja.

„Nemara bi bilo bolje, ko bi odšla dečka za nekaj časa vun, nemara v vrt.“

Knjeginja se ni zoperstavljala, četudi bi ju imela najraje pred očmi. Bila sta edina njena tolažba. Nekaj časa potem je bilo v sobi zopet tiho. Knjeginja je kakor utrujena položila blede glavo na zglavje, a sestra opatinja, verna strežnica, je jela zopet tiho moliti. Spanje jo je kmalu premagalo — že dve noči ni spala. Temen glas zvonov je prodiral do semkaj — včasih ga je premagal bližnji hrup iz grajskega dvorišča, ali pa od vrat. Kamerna je tiho pogledala v sobo, a ko je videla, da sta knježinji sestri zasnuli, je tiho zopet odšla vun, ka bi pogledala, kaj se zunaj godi.

Hkratu se je stresla falcgrofinja, ki je bdela z zaprtimi očmi, po celem telesu. Odpre oči — poslušša — a čuj! drugič! Temen pok kakor iz topa je zadonel. In

sedaj tretjič. Knjeginja se je vzravnala na postelji, sela je. To ni samo vstaja, kakor je povedal Visbek, to je še nekaj drugega. Legali so, prikrivajo ji nekaj. Njene noge so zdrknile s postelje. Tako sedeč je gledala na trdno spečo sestro. Uboga, tako je utrujena po bdenju! Knjeginja je tiho vstala in pristopila k oknu. Videla je, kako vleko biriči čez dvorišče bruna k vratom. Čemu to? Zavaljo te vstaje? Ni možno. Kako bi se mogli osmeliti meščani nad grad? To je nekaj drugega. Oblekla se je. Na stolu je ležal temen plašč. Zavila se je vanj in stopila proti durim. Čutila je, da se ji noge slabosti tresejo, da se je slabost lotila vsega telesa. Toda duša je bila močnejša. Odprla je duri in tiho stala pred njimi v prejšnji sobi. Na klopi pri zidu proti oknu je sedel nekakšen mož s povešeno glavo. Temni lasje so mu padali na čelo, lice mu je bilo blede in leva roka mu je visela ranjena v pasu. Gledal je na zemljo in bil tako zamišljen, da niti zapazil ni vstopivšo gospo. Knjeginja se je prestrašila. Za Boga, to je mladi z Mečkova!

Ta je bil zapustil pred nekaj časa svojega krajana in šel sem čakati gospoda Visbeka, o katerem je slišal od grajskega grofa, da se mudi pri knjeginji. Čakal ga je, ka bi mu naznanil, kaj se dogaja, ka bi verni, stari plemič pomislil po teh poročilih na daljnje stvari, pred vsem na to, kako bi knjeginjo rešil. Samo zato si je izprosil gospodič od starega Trnka svobodo, samo zato je ranjen in slab hitel tako sem, da je proti koncu jedva izdržal v sedlu; vedel je, da cesar z vojvodom kar najbrž sama sem prihitita ali pa pošljeta vojsko, ka bi vzela Landshut, kjer je bila knjeginjina poslednja opora. Drugega nima ničesar. Koliko pa so vredne posadke po posameznih gradovih, a je-li mogoče po takšni nesreči se zanašati na nje? Glavna vojska jo je izdala, verni krajanji so poginili v njenih službah — preostaja samo po-

sadka na gradu. A proti tej vstaja mesto, kakor je ravno zvedel. O, knjeginjin boj je že dobojevan! A ona bolna! Kako je hrepenel po njenem pogledu a sedaj je ne vidi! Globok vzdih je stresel njegove prsi. Bolna, zapuščena — tam leži uboga v mučni negotovosti —

Ozrl se je po durih a kakor bi mu bil blisk oslepil oko. Skočil je na noge, uprl svoje oči v gospo, ki je postala pri durih, prostolasa, v temnem, lahkem plašču, izpod katerega se je svetilo belo oblačilo. Falcgrofinja! Srce se mu je krčilo. To je ona, o Bože! Tako bleda in vendar tako krasna.

Samo za hip je postal, potem pa je sklonil koleno. V tem hipu je pozabil, s kakšno novico se je vrnil.

„O ne žalujte, milostna moja gospa!“ je vskliknil premagan po čuvstvu.

„Vi ste že prispeli!“ je vzkliknila knjeginja, vzdramivši se iz svojega presenečenja. „Kdaj?“

„Pred nekaj časa —“

Tu se je gospodič silno prestrašil. Knjeginja bode izpraševala — o grozni bi tvi gotovo doslej še ni slišala. Toda ni mu več preostajalo časa na razmišljanje, kajti falcgrofinja ga je že vsa razvneta vprašala:

„Torej, kako je? Je - li resnica, kar je prinesel tisti vaš krajan sem, ko ste odšli —“

„Žal, milostna knjeginja — Rachenburk je legal. Sebe je imel obdolžiti —“

„Ranjeni ste!“ je vskliknila hkratu, a njen pogled je počival na njegovi obvezi. „Nemara po poti, ali —“

„V boju“, milostna knjeginja —“ je polagoma odgovoril gospodič.

„V boju! Pred Sulbachom? Govorite, za Boga —“

„Do Sulbaha nisem niti prispel! — Rachenburk je bil sporazumljen s sovražnikom in odšel odtodi z večjim delom vojske proti Koubu — O, milostna moja

gospa — račite oprostiti — To vas dirne, to vam škoduje —“

„Ne, ne, samo govorite, prosim — ukazujem!“ je strastno odgovorila mlada kneginja. „Je-li bil poražen, ali —“

„Rachenburk nikakor. Samo moji krajani, ki so vam ohranili vernost, — Rachenburk jih je izdajalski zapustil. — Dohitel sem jih ne daleč od Rezna —“

Mikulaš je umolknil. Videl je, kako je kneginja za hip pordela, kako ji je polila nato smrtna bledost vse lice. Videč, da gospodič molči, je s temnim glasom ukazala:

„Dalje — dalje — dovolj sem močna —“

„Bilo jih je tritisoč — Konjico in vse tope je odvedel Rachenburk — Zavedeni krajani so stali proti premoči — proti cesarju in vojvodu —“

„Kedaj je bila bitva?“

„Predvčerajšnjem — začela je prepoldne — Milostna kneginja, račite se odpočiti!“ je prosil prestrašeni gospodič.

„Končajte! Poraženi, ste rekli — strti, — da-li? Vi molčite — o Bože, Bože! Siromaki so zaman krvaveli!“

In prijela se je v obupni boli za glavo. Mikulaš je videl, kako se trese, kako se je nehote oprla ob duri, Pristopil je hitro k njej, jo nežno prijel in vedel h klopi.

Mladi Boršicki je spravljal, ko je odšel iz sobe. Mikulaš ves zamračen vse svoje stvari, ka bi mogel takoj drugega dne odpotovati v svojo domovino. Tu, kjer je vladala sama nesreča, so ga palila tla pod nogami. Krajani, ki so s tako nado na korist in slavo izjezdili, so poginili, a on sam je kakor po čudesu ušel pogibeli. Kaj tu dalje? Boj falegrofov je itak končan, a

vse tu kakor zasledovano po kletvi. In tudi koprnjenje po domovju in mili nevesti ga je podilo proč od tod.

Iz nova se je začudil mladi vlastelin, ko se je vrnil bodoči mu svak in ves razvnet naznanil, da je v tem hipu obolela falcgrofinja na smrt. Kakor bi bila njegova lastna sestra ali najmilejša! Sam jedva stoji na nogah in mrzlica ga trese! Le s težavo je pripravil Boršicki Mikulaša, ka bi legel. To je bilo zvečer. A samo kratek čas je ležal gospodič in že je zopet vstal in navzlic vsemu prigovarjanju svojega krajana odšel z negotovim korakom v kneginjino sobo. Tam je sedel, čakal ves razvnet, v skrbeh; šele po dolgem času je stopil zdravnik iz sobe in mu naznanil, da je hudo, da se je bolezen kneginjina naglo in hudo razvila, da ji je stopila v glavo.

„Govorila je strašne stvari“, je pridal zdravnik. „Nikogar ni poznala. Sedaj leži zopet v nezavesti, kakor mrtva. —“

„Je-li nade?“ je vprašal mladi vitez in tajil deh in upiral skrbne oči v žolto, hladno zdravnikovo lice.

Doktor je sklenil roke in pogledal molče proti nebu. Odšel je. Gospodič je zopet padel na klop in sedel tu na prsi s klonjeno glavo.

„Ti si mero napolnil. Ta poraz jo uniči!“ mu je zvenelo iz duše, a obupni žal mu je razrival srce.

Tako je tu sedel, dokler ni prišel ponj mladi Boršicki, ki ga je odvedel v svojo sobo in tamkaj zopet spravil v posteljo. —

Tačas je že nastal večer in po njem je prišla noč.

Pršelo je, veter je žalostno tulil nad starim lands-hutskim gradom. Danes prvič ni gorela luč v sobi, kjer je ležal „bolni“ falcgrof. Zato pa je rdel žar vso noč v oknih njegove nesrečne soproge, pri kateri sta bdela zdravnik in mlada opatinja.

Mladi Boršicki se je zgodaj zjutraj probudil. Ko se je ozrl po sobi, je videl, da je Mikulaševo ležišče prazno. O, da je i v noči vstal in odšel! Boršicki je čakal, a ko krajana ni bilo, se je hitro oblekel in stopil vun, in kakor bi gotovo vedel, kje najde svojega prijatelja, je krenil k sobam kneginje.

Svitalo se je. V polumraku je sedel Mikulaš zavrit v svoj plašč na ravnotistem mestu, kakor včeraj. Gotovo se je tu mudil že nekoliko ur, nemara vso noč od tistega trenutka, ko je Boršicki zaspal. Nagovoril ga je. Gosposdič je medlo obrnil glavo proti njemu in pogledal krajana, gotovo ni vedel, kaj ga je vprašal. Toda ko ga je vprašal Boršicki, kako je kneginji, se je Mikulaš stresel in čez njegove goreče suhe ustnice je šla jedina beseda: „Zlo . . .“ In zopet tiha, trapna tišina.

Polumrak je izginil, mrzla dnevna svetloba se je vkradala v sobo. Sveča, ki je stala v kotu v sobi, je dogorevala. V tem hipu so se odprle duri, a stari doktor v črni obleki je izstpoil. Mikulaš je hitro stopil k njemu. Še predno je vprašal, je naznanil zdravnik s temnim glasom :

„Kneginja je pred nekolikimi trenutki umrla.“

Mikulaš je stal za hip kakor okamenel, potem pak je naglo sklonil glavo in zakrivši obraz z zdravo svojo desnico, je jel plakati. — —

* * *

Ves stari landshutski grad je bil v bedi in joku, vsi so iz vse duše žalovali in jokali za nesrečno mlado kneginjo, kojo so ljubili. Večinoma jim je bil to dvojni udarec: zvedeli so stoprv zdaj, da je falcgrof že davno mrtev, da je resnica, kar je o njem v poslednji dobi iz mesta prihajalo v grad. Novica o smrti mlade falcgrofinje je zgodaj zjutraj prispela dol v mesto, a bilo je malo takšnih, ki bi ji ne obžalovali.

Najhujši protivniki so se oddehnili in rekli:

„Hvala Bogu. Vojna je minila. Grad bode naši brez boja. Zaman se je nesrečna kneginja trudila, zaman je vse žrtvovala!“ —

Na gradu se je udomačil žal, strah in zmešnjava. Stari gospod Visbek, imajoč od joka rdeče oči, ni maral za svojo starost ne za utrujenost, bil povsod, zapovedujoč in pregledajoč. Prva njegova skrb je bila, ka bi pripravil opatinjo na pot. Branila se je, ni hotela od mrtve sestre, a ko ji je stari gospod povedal, da je to potrebno za voljo otrok, dečkov, ki ne moreta tu ostati, ka bi ne pala v oblast sovražnikov, je ubogala, in se podala še to dopoldne z mladima princama na pot k njiju dedu, staremu ranjskemu falcgrofu. Znatni del posadke je spremlila nesrečna otroka. Vsi so plakali zaradi njiju, ko sta odhajala od matere, ko sta izjezdila skozi vrata landshutskega gradu. Solze so tekle čez lice gospoda Visbeka in se mu lesketale na belih brkah.

„Revčka! tu bi naj bila vladala, zato so poginili rajni stariši, a vidva sedaj od tod bežita in ne vrneta se več v svojo dedščino!“ je pomislil verni stavec, gledaje za žalostnim sprevodom.

Vrnivši se v grad, srečal je na hodniku gospodiča z Uherska, izstopivšega iz Boršičkega stanovanja. Oba verna sta se spogledala in si molče podala roke. Oba sta bila ganjena. Najpreje je stari plemič povzel besedo.

„Zaman je bil ves trud. Kar smo mogli, smo storili, Bog vam to povrni, kar ste storili za kneginjo. Toda sedaj mislite na sebe. Veste, da vojvoda in cesar kar mogoče hitro prispeta. Vse je minilo. Ničesar ne preostaja, nego da se rešite. Pojdite raje preje.“

„Še danes pojdem zaradi svojega krajana. Inače bi tu ostal.“

„Idite mili prijatelj. Česar vam bode treba na pot, to vam dam. Sedaj to še morem storiti. Jutri bode tu drugi gospod.“

Tačas so zazvonili zopet zvonu spodaj v mestu. Pozdravljali tamkaj močen oddelek vojvodove vojske, ki je v naglem pohodu prispela od Rezna v Landshut. Predno so zvonovi dozveneli, se je pomikala znatna truma jezdecev iz mesta proti gradu. Grajski grof je naznanil Visbeku, da je prišel grof Hohenebs se pogajat v cesarjevem imenu. Stari gospod ga je spustil brez pomislekov v grad. Sel in poveljnik gradu sta se brž sporazumela. Cesar je obljubljal vsem milost in oprostjenje, a zato je zabteval, ka bi grad in vsa posest bila izročera vojvodu Mnihovskemu. Stari gospod se že ni več zoperstavljal, ni mogel.

Iz spremstva cesarskega sla se je odstranil mož v temni obleki in šel v notranji grad, nikjer se ni ustavil, nikjer se ni ozrl. Spovnal se je tu izvrstno. Bil je to Rohrbek. Njegovo lice je bilo temno in zamračen pogled je uprl v zemljo. Šel je z upognjenim tilnikom, počasnim, kakor negotovim korakom, dokler se ni zastavil pred durmi, ki so držale v kneginjine sobe. Tam stoječa straža ga je hotela zadržati, Rohrbek je uprl v njo svoje strogo, zamračeno oko, ter rekel: „Sem iz cesarjevega poslanstva.“ In vstopil je v prednjo sobo.

Tu ni bilo nikogar, kakor tudi naslednji sobici ne. Toda tam, na ležišču pod nebesi! Rohrbek je pobledelel in se stresel. Postal je, kakor da ga je ošinila strela. potem pa je stopil nekoliko bliže in zopet dostal. Čutil je, da se mu tresejo noge. Sklenil je nehote roke in gledal na posteljo, kjer je počivala mrtva falcgrofinja, Njegovo ožoltelo obličje je bilo neme bolesti vse skrivljeno.

Zaradi pokoja zemlje, ka bi ohranil domovino pred bratomorno vojsko, se ni prestrašil niti — umora. Vničil je moža in blagor te, kojo je vzgojil, kojo je ljubil kakor svojega otroka. In sedaj je vničil i njo! Sedaj šele, ko jo je videl tako brez vsega življenja ležečo, ko je videl njeno lepo obličje osinelo, oči vpadle, zatlačene, a okoli njih globoko senco smrti — uu je njegov zločin padal s vso silo na dušo. Zgenil se je, hotel se je doteknuti čela zasnule, ka bi se prepričal, je li resnica, kar se je danes zjutraj razneslo po mestu, zgenil se je, toda položiti roke na čisto njeno čelo, tega si ni upal storiti. Padel je na kolena in si zastrl z rokama lice. Mrtva! Mrtva! O to je najdražja žrtev, kojo je on poklonil oetnjava. Ta plemonita, draga mlada gospa.

Tako je klečal v mukah. a niti vedel ni, da so se odprle duri, da je vstopil skozi nje mladi vitez z Mečkova, ki je bil pripravljen na odjezd in prišel po slovo k svoji mrtvi svetnici, a ko je zarožljala ostroga, se je Rohrbek hitro obrnil. Oko se mu je izbulilo in uprl ga je v mladega viteza, kojega ni takoj poznal. Oba moža sta se molče spogledavala nekaj trenutkov. Gospodič je nehote segnil z desnico po bodalu. Lice obeh je bilo blede vsled vzburkane notranjosti. Gospodičev pogled je divje zaplamtel. Rohrbek kakor da je okamnel. Dvignil je koleno, kakor da bi hotel vstati, toda ni mogel. Čutil je, da so mu udje odreveneli, da mu je duša bila brez moči.

„Izdajica! Morilec!“ zasiknil je gospodič, a v njegovi desnici se je zasvetilo bodalo. „Ti še prideš sem, ničemnik!“

Rohrbek je hotel izpregovoriti, toda njegovo grlo je bilo kakor zaprto. Razprostrl je tresoče se roke, kakor bi hotel zadržati gospodičev udarec. ali pa mu širiti v naročje v pozdrav. Kri mu je briznila visoko iz prs.

Brez glasu se je zgrudil črni kancelar na zemljo. Tla so otlo zadonela, ko je udaril z glavo po njih. —

Ura je minila za uro.

Na gradu je vladal hrup in zmešnjava, Vseh misli so se bavile s cesarjevim poslanstvom in s tem, kar se bode dalje godilo. Grof Hohenebs je prosil Visbeka, ko sta se dogovorila o najpotrebnejših zadevah zaradi predaje gradu, ka bi se smel malo ustaviti pri mrtvi kneginji in moliti tamkaj za njeno dušo. Kakor da jih je ošinila strela so stali vsi v sobi, kjer je blizu postelje na koji je počivala mrtva falcgrofinja, ležal Rohrbek v kaluži lastne krvi. Kdo je morilec, so kmalu vedeli po bosedah straže, ki je povedala, kdo je bil poslednji v sobi.

„Bog blagoslovi tega češkega viteza! je pomislil v duhu Visbek. „Maščeval je ubogo kneginjo . . .

Grof Hohenebs pa je zahteval, ka bi morilca zasledovali. Visbek je seveda privolil, i svoje moštvo ponudil. Oddehnil se le, ko je to cesarski sel vsprejel in takisto dovolil, ka bi grajski grof, ki se je sam ponudil, vedel zasledujočo trumo.

Tačas je bil že gospodič z Uherska z mladim Boršickim čez uro daleč iz Landshuta, Na to, da ga bodo nemara zasledovali, nato niti mislil ni. Njegova duša se je bavila s poslednjim trenutki, koje je prebil na gradu. V misel mu je prišla mrtva kneginja. Videl je vedno to obličje i v smrti krasno in snežnobelo, mrzlo čelo, koje je odhajajoč poljubil prvič in poslednjič v večno slovo.

XIX.

Nazaj v domovino.

Zmagoslavni krik nemške vojske in Rezenskega prebivalstva je dozvenel, zvonovi, ki so peli pri slavnem vjezdu cesarjevem, i pri „Tedeumu“ so umolknili. —

Po radostnem opojenju so se spomnili i tistih, ki so to zmago drago plačali z življenjem svojim, ki so ostali na polju pri Schönberku, katero se še danes imenuje: das Haferfuter Feld. In ni jih bilo malo. Mnogo čez tisoč jih je ubila ta obupna peščica Čehov.

Dovolj bode žalosti po širnih nemških krajinah, ne samo v vaseh in mestih, ampak i po gradih in gosposkih grajščinah. Palo je v tej bitvi premnogo dobrih ljudi, plemičev, izmed kojih so nekatere prenesli v Režno, ko bi jih tu pokopali in njih spomin ohranili s kamnom. Bili so to: Jörg Schenck z Neidecka, gospodje z Weilinka in Hetzendorfa, Zigmund z Doveneka in drugi, ki so pali ob strani svojega cesarja in ga ubranili s svojo smrtjo od pogibeli.

Položili so jih v starodavni gotiški dominikanski cerkvi. Zanje in za vse pale krajane so služili tu in po vseh cerkvah starega Rezna žalne maše in prepevali žalospeve. Palih nasprotnikov, Čehov, se nikdo ni spomnil. Že četrti dan je tekel, kar so izdehnili svoje življenje v junaški smrti, a še doslej jih je ležalo večina nepokopana na bojišču. Samo nebo se je nad njimi razžalostilo in nizki oblaki so hitro in plabo hiteli nad krvavim poljem v daljavo.

Tam, kjer se je še nedavno dvigalo in premetavalo valovje divjega boja, tam je sedaj mirno. Od voznih zgradb ni ostalo skoro ničesar. Tuintam je še stal v samoti s krvjo poškropljen in zalit češki bojni voz, kojemu so segala trupla mrtvih bojnikov do čez koles; večina voz pa je bila prevržena, s zlomljenimi ojesi, a poleg njih in na njih v zmesi mrtvih braniteljev in naskakovalcev je molel k višku raztrgan in umazan prapor. —

Palih povsod, kakor da bi jih posejal. Tu v vrstah kakor so pali bojujoč se, tu v skupinah, kakor so se naposled branili po četvero do smrti, v raznih legah:

ta z obrazom k zemlji, ta gledujoč proti nebu s steklenim, izbuljenim očesom, oni z orožjem v otrpnelih pesteh a ta je zaril same bolesti prste v zemljo. Mnogo jih je tu, ki so pali takoj mrtvi, a mnogo tudi takih, ki so tu stokali noč in dan v mukah brez pomoči, dokler se jih ni usmilila sama smrt. Med mrtvimi bojniki leže tu pa tam konjske mrhe z otrpnelimi nogami, ki so molele v vzduh, s popokanim jermenjem, s sedli ali brez njih.

Po groznem tem polju, kjer je takrat žela smrt, stopajo sem ter tja raztrgani kmetje in njih žene. Iz okolice so: vojna jim je vničila stanovanje in pridelke. Ka bi se odškodovali, slačijo in preiskavajo mrtve, toda plaho in tatinsko, kajti ogniti se hočejo lancknehtom, ka hodijo po bojišču in pazijo na vjete že kmete in jih silijo, ka bi kopali jame in zagrebali mrtve.

Mrzel veter veje po bojišču. Vresje, trava i lasji i brada v njem zibljejo. Tiho povsod. Samo tu pa tam zavrešči ptica roparica, ki se dviga preplašena od te grozne paše k višku, ka bi se pridružila blizu krožujoči jati. Po polju zablešči tu in tam v zraku lopata, potem zazvnel ob kamen in ob jednom se oglasi kletev lanc-knehtova, ki zarezuje na protu zarese in šteje tako trupla teh kletih Čehov, koji že leže v jami. Svojcev ne šteje.

Tam nekoliko njegovih tovarišev razbija s sekirami prevrnjen krajni voz in polaga odsekana drva na ogenj, ki je za tega vlažnomrzlega dne prav prijeten. Njegovi zublji, koji netijo drva, premočena z ljudsko krvjo, se jasno dvigajo, a njih dim se vleče kot nizek, plazeč sterber čez pusto bojišče, kakor vejoča mrtvaška rjuha.

Toda nikjer niti znamenja žalosti.

Tam doma za šumavskimi gozdi se krči marsikatero srce bolesti, marsikatera žena, draga in mati vije roke, ko prispeje ta strašna vest. V tem hipu se tam še vse tešijo z nado, še tudi bolno se spominjajoč, da se

jim vrnejo ljubci, možje in sini zdravi k rodnemu ognjišču, od koder so svojevolsjno odšli; — a glej, oni ležijo tu brez duše, oropani, polunagi, ali pa že meče brezčutna tuja roka nanje s krvjo napojeno glino.

Takšna je osode, takšen je konec mezdnikov.

Niti tovariši, niti prijatelji jim niso mogli izkazati poslednje časti. Sami jedva odnesivši življenje iščejo spasa v naglem begu. Tam, glej, jih počiva trumica, ostanek bojnega pobratimstva. Vsi so utrujeni, slabi in mnogi izmed njih še zraven tega ranjeni. Okoli in okoli širna krajina, tam travnik s pobledelo travo, tu peščena tla, porasla z metličjem, in vresjem. Redki borovi gozdič sredi njiv je sedaj podstrešje in stanovanje blodnih bojnikov. Utaborili so se pri malem ribniku ali jezercu, od čigar temne, skoro črne gladine se tim natančneje razločuje žolti, jasni pesek nevisokega obrežja. Sem, pod rdeče stare bore so zavili z nekolikimi vozi, katere so rešili iz bitve pri Schönberku. Gladni vozni konji se pasejo po revni travi, po metličju in vresju. Okoli voz so plegli pod drevesa bojniki k plapolajočim ognjem, mnogi izmed njih so se jedva doteknili zemlje, a že so pali na smrt utrnjeni v globoko spanje. Nekoliko jih napaja konje mnogi pa so poseli k sami vodi in si izpirajo in obvezujejo rane.

Vlažnomrzeli veter je vel po krajini in tulil med kolenčastimi vejami starih borov. Jesenski dan se je nižal k zapadu; žolta njegova svetloba je prodirala v gozdič ter se tresla po rdečih deblih. Njih zakrivljene serce so padale na revno, ozarjeno podrast*) in čez belo peščeno obrežje, ter se izgubljale tam na črni gladini tihega jezera.

*) č. podrost — to, kar pod drevesi raste. op. pr.

Danes nemara odpočinejo v tem pustem, osamljenem kraju varneje, danes nemara prebijejo vso noč v miru, Koliko so že prestali, predno so prispeli semkaj, teh par milj! — Kako je bilo, predno so se probili skozi sovražnike iz bitve! V precejšnjem številu, v tesnem redu so si klestili pot skozi goste vrste brezštevilnih sovražnikov. Predno se je tej peščici pot odprla, koliko dobrih postavnih tovarišev je poginilo.

Bridko je, se spominjati te nadčloveške borbe! Kopa so se probili iz boja, se je manjšalo njih število iz nova. Bilo jih je okoli sedemsto od polnih tritisoč, a še teh sedemsto ni ostalo. Mnogi so se razpršili pred sovražnikom v razne stvari, mnogi so ostali pri trumi, toda niso odoluli. Ta se je krvaveč zvrnil na cesto, ker ni mogel vsled rane dalje, ta je padel oslavljen po dolgem boju in gladovanju, roteč svoje tovariše pri Bogu, ka bi se ga vsmilili in ga ne puščali tu.

Groznih teh prošenj in vzklikov je bilo čimdalje več. Toda vsak je najpreje mislil na sebe in se ni brigal za mezdniško pravilo: Reši drug družega. Kako bi prestregali padajočega brata, ko so mnogi sami zametavali težke ščite in dolge sulice, ka bi le mogli hitreje in laglje stopati! Srečen je bil še tisti, ki je padel pri vozovih. Tega so naložili; kmalu pa so bili vozovi polni slabih in ranjenih. Močno treskanje vozov jim je prizadevalo grozne bolečine, a nikdo se ni brigal za njih stok. Nikdo ni mogel pomoči.

Tako so begali vse popoldne in dolgo v noč. Hkratu je nastala grozna nevihta, a iz oblakov, ki so včeraj zagrnili nebni zvod, je jelo liti. Tu so jih največ izgubili. Nekateri so ostajali v trumicah za glavno trumo. Dež in vihar je oglušil njih krike in klice. Črna noč jih je pogoltnila, a v njej so izginili, kakor da so se spojili nad njimi valovi.

To noč je tudi gospod Kdulinec poslednji sedel na konju. Dolgo se je premagoval, hkratu pa je podlegel bolečinam — bil je ranjen — in kriknil svojemu poleg jakajočemu tovarišu.

„Gospod Matej, že ne morem več. Naložite me, ako morete, ali pa padem tu in ostanem.“

Libak se je seveda pobrigal za postavnega hejtmana. Dal ga je naložiti na voz, a več mu ni mogel pomagati.

Ta nočna burja je bila begunom v korist, kajti zadržavala je neprijatelja od daljnega zasledovanja. Ko se je o tem Libak prepričal, ukazal je ustaviti. To je bil počitek po nočni burji za čutnega zgodnjega hlada v širni, mokri krajini. In vender so spali mezdniki tamkaj, kjer so legli, pod vozi, na sedlih, na ščitih, v blatu, kakor ubiti. Žalostno pa so se probudili in prešteli. Nemara štiristo jih je vseh ostalo, a da ni bilo hejtmana Libaka, bi jih ne bilo niti toliko ostalo vkupe. In kakšno je njih stanje. Gladni so vsi, v mokri obleki, blatni in mnogokrat raztrgani, brez zalog, brez vsega. Ničesar niso imeli, samo nekoliko teh rešenih voz, a ti so bili polni ranjenih.

Tako so stopali dalje, dokler niso pali na revno vas, kakor jata kobilic. Kjerkoli je kaj bilo po stanovanjih jela, vse so pobrali, ne brigajoč se za bedovanje in krik ubogih stanovnikov. A še jim to ni zadoščevalo, jedva da so utešili glad. Potem pa so se padali na daljni pohod, proti vzhodu, kakor jih je vedel hejtman. Mislili so, da se dalje v varnejšem kraju obrnejo proti jugu in prebredejo Donavo, ka bi prispeli od Landshuta, ali vsaj blizu njega. Nada, da kmalu prispejo tja, je vse tešila in krepila. Mnogo so sicer izgubili, a v Landshutu se jim vse povrne; tam bodo počivali, tam ozdravé. Ko je mineval tretji dan njih težkega pohoda, so zagledali je-

zdeca, ki je nedaleč od njih podil svojega konja čez polje proti severu.

„Gospod Peřina“, je vzkliknil hejtman Libak, „to je gotovo nekakšen nagli sel — ne škodilo bi nemara, razumeš — samo ako tvoj serec izdrži. Juri Slovak bi jezdil s teboj.“

Samo to je rekel, a postavni jezdec, mladi Peřina se je podal na gonjo. Nedolgo potem se je vrnil s tistim tujim jezdecem. Res, hejtman se ni motil. Nesel je novice in kakšne. Nekatere so bile Čehom dobro znane, da jih je premagal cesar pri Schönberku. Drnge pa so dejstvovalе kakor blisk, mesto Landshut se je vdalo in se pridruřilo cesarju.

„In kaj pa falcgrof Rupreht“, je kriknil Libak, ki je takrat pozabil na ravnodušnost.

„Je mrtev — že davno.“

Zavoljo tega so imenovali sla ležnika. A ko je hotel priseči in vzeti i hostijo na to, ko je vse povedal kako je bilo, tedaj pa so verjeli. Gospod Matej tem bolj ker je sedaj razumel izdajstvo Rachenburkovo in ravnaje gospoda Gutštejna. Ta lisjak je vse ovohal in tako obrnil plašč proti vetru! Toda Jenikov sin je vse vedel in vendar je svoje krajane varal!

Pri vozu ranjenega Kdulince se je na to vršilo kratko posvetovanje. Stari hejtman je segal po meču, ki je poleg njega ležal, a ni mogel gladiti njegove ročaja, kakor bi bil gotovo storil same bolesti in sedaj razčiljenja, a takoj je bil z gospodom Matejem ene misli. Rekel je ne brez presledkov:

„Dobro je tako, proti Landshutu ne moremo, ker je v cesarjevih rokah. Ničesar ne preostaja, kakor domov — a hitite, kajti Nemci nas bodo zasledovali. Hitite — zavoljo mene že ne več — mene itak pustite tu — “

Vsi imenitniši plemiči in meščani, katerim je to Libak naznanil, so takisto soglašali.

„Ako pridemo ob vse, vsaj življenje branimo!“ je pridal Matej Rosa Hudimski, upirajoč oči v severoizhodo stran v oddaljene meje rodne zemlje.

Bilo je to za vse trapno spoznanje in kakor drug poraz. Vsi so odšli iz Čeh radi dobička in zavoljo njega so mnogi vladiki in bogatejši meščani žrtvovali mnogo in mnogo kop za bojno vozove, za biriče, konje in vso opravo. Schönberška bitva jim je vse vničila. Toda kar je cesar pogubil, to falegrof povrne, tako so se tešili — a sedaj! Niti vse mezde za poslednjo dobo niso prejeli. Še je takisto ne prejmejo več a jedva kakšno drugo povračilo. Kakor plemeniti možje, tako so tudi priprosti mezdniki si hoteli natlačiti mošnje z bavarskim srebrom a še bolj revni, kakor so odjezdili iz domovine, se v njo povrnejo. Vrnejo - li se!

Sedaj počivajo tu v borovem gozdiču pri črnem jezercu po vesdanjem, utrudljivem pohodu. Ti speti silijo k ognjem a tisti, komur je kaj vstalo od tega, kar je po dnevu vlovil, ta pojedaja. Tam šeplje ranjeni mezdnik oprt ob tovariša k vodi, oni nese na hrbtu drugega od voz k bregu, kjer še marsikdo sedi z obvezano glavo, roko ali nogo. Mnogoteri se tu krčijo popolnoma blede in gledajo izmučeni s kalnim očesom topo pred sebe — tega stresa mrzlica, onega oko plapola v mrzličnem žaru. In nikjer prave pomoči, nikjer leka in postrežbe. Doktor Trafinus je ostal s svojim apotekarskim vozom Bog ve kje, a ž njim i svečenik. Samo eden brivec se je rešil a ta tukaj ne zadostuje.

Zato pomaga drug drugemu kakor more. Duh družnosti se je tu udomačil v bedi na pustem kraju, a bratska, kranjska ljubav tvori čudesa. Ta se trudi, ka bi postal njegov sirovi mezdniški glas nežnejši, ka bi utešil, oni

tam dela svojo roko lahko, roko, ki je še pred kratkem širila s težkim orožjem smrt, ka bi se nežno dotikala bolečih ran. A tam se je roka tudi stresla, ko je zatisnila ugaslo roko nesrečnega tovariša, ki je ravnokar umrl za svojo rano. Položili so ga na stran v vresji in mu pokrili obličje z njegovim plaščem.

Toda angelj smrti ne odhaja. Postal je tam pod starim, nagnjenim borom, kjer so napravili v mahu in vresju iz plašča revno ležišče, a nanj ponesli s trdega voza gospoda Kdulinca z Ostomerja. Hejtman Libak se sedaj niti genil ni od njega, a blizu ležišča takisto sede mladi gospod Peřina, nagl jezdec, zarasli Anděl z Ronovca z obvezano glavo, Matej Rosa Hudimski in nekoliko drugih vladik. Ta gleda na zemljo, oni je zaril prste v gosto brado, večina pa upira žalostni pogled v gospoda Kdulinca, ki umira za svojo rano. Že ne sega po svojem meču, brez moči in zavesti leži, a grgljanje naznanjuje poslednjo urico. Gospod Matej je z zamračenim čelom gledal na vernega druga. Gospod z Boskovic nekje v zajetju ali mrtev, stari vladika z Uherska ta je gotovo že pred božjim sodom, a ta tukaj odide za njim. Škoda postavnega hejtmana in vernega druga.

Dan je že ugasnil, a v somraku se je sedaj tresla ognjena zarja po deblih ter padala do žalostne skupine pri smrtni postelji, kjer je ravnokar utihnilo v resnici možato srce. Gospod Matej je pokleknil, za njim vsi, kjer je kdo mogel in pričeli so glasno moliti za kasnulega. Po borovju se je razlegala mezdника molitev, marsikatera solza je takisto polehla v brke. Potem pa so pri žaru gorečih ognjev izkopali grob, a še to noč položili vanj gospoda Kdulinca z Ostomerja i s težkim njegovim mečem, a poleg njega mezdника, ki je pred njim umrl.

Zgodaj pak, ko so igrali zlati solnčni žarki po črni gladini jezerca, se je udomačila zopet globoka tihota

v borovem gozdiču. Po mezdniškem taboru ostal je tu samo pepel ugaslih ognjev, ki so popalili okrog sebe gosto vresje, a tam pod starim, nagnjenim borom je videti sveže nasipan grob. Rani veter je šumel nad njim v temni koroni starega drevesa, a ko je zableščal solnčni žarek na njegovem deblu, so se zasvetili jasno v rdeči skorji trije beli križi, nedavno vrezani, a v njih so se za lesketale kapljice dehteče smole, kakor zlate solze. —

Takšen je bil grob in spomenik gospoda Kdulinca.

Po ravninah za gospodičem je stopal ostanek češkega bojnega pobratimstva dalje, trdnim mestom se izogibajoč. Speva ni bilo slišati kakor nekdanj — molče gredo, žalostni, zamračeni, tu in tam preklinjajoč, v ne posebnem redu okoli voz z žalostnim tovorom. Njih hejtmán se danes češče kakor navadno ozira s konja nazaj, a vselej počiva njegov pogled na gozdiču, ki se črni v pustinji, na šumnem grobišču gospoda Kdulinca z Ostromerja. —

* * *

Gospodič z Uherska, gopod Mikulaš, se je mudil v nizki, siromašni sobici osamljene lesne kočé. Sedel je pri oknu na nepobarvani klopi, ki je bila le sirovo stešana, v suknenem, temnem oblačilu, brez pasa, v suknenih, tesnih hlačah.

V sobici ni bilo skoro nič oprave. Samo ena postelja, s katere je bil pred nekaj časa vstal a na koji je dobrih štirinajst dni preležal, je stala v kotu poleg panja in mize. Na tej mizi je stal ilovnat vrč, poleg je ležalo na črni, glinasti zemlji vitežko sedlo in jermenje nad njo je visel na leseni steni plašč. Jenikov rodbinski meč v višnjevem toku, šlem in dragoceni oklep, prevlečen z rdečim baršunom in okrašeu z zlatimi žrebliji.

To je bilo vse, kar si je gospodič odnesel kot za-
služek iz Bavarskega za verno, vdano službo; to in po-
trto misel, nesrečno srce.

V tihi, kakor izmrli sobici je širila polutmina. Hkratu je sunil gospodič z zdravo desnico — levo je imel še vedno obvezano — v nizko, z mahom zalepljeno okno. Razletelo se je in strnja zlate svetlobe je pala v sobico. Gospodič je videl premo v gozd. Bil je jasen, jesenski dan početkoma meseca oktobra. Javori, jeseni in breze so že premenili barvo, a njih zlato in pordelo listje je padalo v lahkih krogih v solnčni zarji k zemlji, v mah, v gosto podrast, na čije grmovju so se živo rdele goste jagode ptičjega bezga. Proti tej strani je bilo vse drevje, listnato in iglasto, v globoki senci, toda naprej kamor je gledal gospodič, je strujala med debli zarja zlate luči, oživljajoč njih zelenje i njih zlato in purpur. Šum jesenskega vetra je zvenel iz lesnih globin.

Svit solnca in glas vetra sta budila v gospodičevih mislih sliko širne krajine za solnčnega, veteratega dne v jeseni, — in kakor listje zunaj so se mu zavrteli v duši čudni spomini, tu zlati, tu temni ali pa rdeči kakor kri . . .

Plaho se mu je pojavil v misli rodni kraj. Videl je gozd pri rodni trdnjavi, kakšen je bil teko isto v tem jesenskem času, a kako je begal po njem s starim Roměncem in streljal s pušo, ali izpuščal zunaj v širnem polju sokola na seleče se ptice. A že je videl starega Roměнца kje drugod — na Schönberški planjavi Bilo je takisto tako solnčno — videl ga je, kako pada poleg Plamenača . . . In mrtvi so vstajali iz groba in se pojavili pred gospodičevim pogledom, kakor tiste plahe sence tu pred njim v lesu, žalostnejša slika, mlada falcgrofinja. Videl jo je žarečo in krasno, stopajočo v svet-

lobi pod starimi drevesi landshutskega vrta, potem pa zopet v temni sobici na postelji pod spuščenimi nebesi mrtvo . . .

Gospodičevi prsti so se zarili v temne, goste lase. Njegova zamišljena glava se je živo zgenila, veka oči, hkratu se skalivših, so naglo zatrepetala, a jasne solze vso polzele čez pobledelo gospodičevo lice . . .

Zunaj v veži se je oglasil čez nekaj časa klopot ogromnih lesenih črevljev, toda gospodič ga ni opazil, niti tega ne, da je vstopila v sobico revno oblečena baba, z robcem na glavi, a da je vrgla k ognjišču, ki je stalo v kotu, dva zvežnja suhega račja. Ta starka je bila gospodinja, pri kateri sta našla oba češka gospodiča drugega dne svoje nagle poti iz Landshuta pribežališče. V lesu sta zablodila, proti večeru pa, ko sta zima in bolezen pretresali telo gospoda Mikulaša, sta prispela h koči. Prenočila sta tu. Rano pak, ko sta hotela iti dalje, ni mogel Mikulaš iz postelje. Rana, preveliki trud in razčiljenje poslednjih dni so ga oslabili.

Neradovoljni ta počitek in bivanje v odstranjeni gozdni koči je bil obema mladima vitezoma v srečo. Ti, ki so ju, zlasti gospoda Mikulaša, zasledovali zaradi Rohrbekove smrti, so izgubili ves sled in so se vrnili brez vspeha na veliko radost grajskega grofa in starega gospoda Visbeka. Stara kočarica, vdova po oglarju, korenine je pobirala in slula v vaseh pod gozdom gotovo kot močna čarovnica, je negovala svoja nenadejana gosta dovolj ljubeznivo, vsled strahu, malo takisto vsled usmiljenja, a najbolj gotovo zaradi srebrnikov, kojih ji je mladi Boršicki, nekoliko podaril, a še nekoliko drugih obljubil.

Ta je ves ta čas jedva zapustil ležišče svojega bodočega svaka, tako verno mu je stregel in ga negoval. Dovolj je ž njim izkusil. Bujni nekdanj in veseli Mikulaš

se je popolnoma premenil. Malo je govrcil, bil vedno zamišljen, žalosten in siten. Prosil je nekolikokrat Boršičkega, ka bi ga zapustil, ka bi ga pustil tu, saj pride za njim. A ko ga je tovariš često vprašal, čemu ga tako odganja in pošilja proč, je molčal dokler ni nekoč rekel:

„Zavoljo sestre in matere. Vse sem jima vzel — rad bi vrnil vsaj tebe.

Potem pak je Boršički izvedel, kaj še muči njegovega prijatelja. Nekoč zvečer, ko je prodiral skozi tmino potihlega gozda blede mesečni svit k njima v sobo, odprl je Mikulaš svojo notranjost in se doteknil najboljčutljivejše rane. Povedal mu je o svoji vroči, strastni ljubavi o krasni falcgrofinji. To mu je bilo v uteho. —

Sedaj končno je povzdignil zamišljeno glavo ter se ozrl. Na drugi strani kočje se je ozval konjski ropot. To se je vrnil mladi Boršički, ki je včeraj izjezdil iz lesne samote v deželo, ka bi pozvedel, kako je, in ka bi, kar svojemu tovarišu ni naznanil, mu prinesel boljših jedil in pijače. Peljal je konja pod streho, kjer je stal i Mikulašev konj, in stopil v sobo. Njegovo lice ni bilo veselo. Sedel je Mikulašu nasproti in pravil, kako je prodrl do najbližjega mesteca, kako je tu i pozvedoval za pot.

„Kako je v Landshutu“, je vprašal Mikulaš

„Je v oblasti vojvodski. Kneginja je že pokopana. Položili so jo poleg falcgrofa. Povsod jo obžalujejo, kakor tudi njega, povsod, kar sem slišal —“

„In njena otroka?“

„Sta nekje pri dedu, ali pri stricu.“

Mikulaš je tajil globok vzdeh.

„In kaj dalje? Kako pa kaj stari Visbek in krajan?“

„O Visbeku nisem ničesar slišal. Gotovo ga je vojvoda pomilostil. S cesarjem se je že dogovoril in sedaj

vlada povsod. Nemara dva grada sta mu še nasprotovala. niso hoteli tam verjeti, da sta falcgróf in njegova mlada gospa umrla. Sedaj je že vse končano —“

„In kaj gospod Rachenburk, gospod z Gutštejna?“

„Pa še vprašuješ! Ko so preje odšli, ka bi ne bili napoti — Kako pa sedaj. In naši —“

„No torej —“

„Grozne stvari pripovedujejo. Večina je gotovo pala. Vprašal sem, koliko je vjetih. Samo okoli sto, a to so gotovo še povečali število, Nekoliko stotin se jih je prebilo. Libak ž njimi — kje so, ne vem — a mnogo se jih je razpršilo, a sedaj se zbirajo in ropajo. Povsod se pritožujejo zavoljo njih, da grozno gospodarijo — a rajtarji še huje. Vojvoda in Norrmberški so jih pustili iz službe, toda le počasi se vračajo domov. V vsaki vasi se ustavijo in gospodarijo. Že je pre poslal vojvoda zoper nje nekoliko trum, a sami kmetje so prijeli za orožje zoper Čebe in druge mezdnike. Videl sem, kako so povsod razljučeni, a tu dalje nekje je pre že tekla kri. Nikjer ni varno. Čim dalje tem huje bode. Ako moreš, Mikulaš ako le izdržiš?“ —

Gospodič je dvignil zamišljeno glavo vstal in krenil proti zidu, kjer je imel meč in oklep. Jedva pa je stopil dva-, trikrat, zašibeale so se mu noge, a bil bi ne mara pal, ko bi se ne zgrudil na trdo ležišče.

„Idi brate, za Boga, idi, dokler je še čas. Idi sam —“

„Že zopet?“

„Kaj zaradi mene . . . Samo idi zavoljo Věruše —“

„Brez tebe ne pojdem. Samo leči — tu naju nikdo ne najde. Samo oba dva pojezdiva od todi!“ —

Solnčni žarki so že redkokedaj popolnoma in jasno se razlili po sedaj pustem gozdu, po katerem so se podili mrzli viharji, ter trgali poslednje listje z drevja. Po

lesu in po osamljeni koči je šumelo često deževje, ali pa jih je krila megla. V tem negostoljubnem času sta se podala oba gospodiča iz svojega pribežališča na pot. Mikulaš je nekako ozdravel, toda še bolj pa se je pre-magoval pred svojim prijateljem.

Baba, njih strežnica, je stala pred svojo kočo in gledala za odhajajočima. Okoli koštrave glave je imela robec in na nogah lesene črevlje.

„Slabo cesto bosta imela, a zlasti tisti ranjeni. — Naj tudi pravi, da mu je dobro —“ je mislila. „Saj vem, — a povsodi ne najdejo moje kože! —“

XX.

Vrnitev.

Globoka senca zamračenih nebes se je razpoložila od osamljenih, lesnatih krajinah Vserubskega prehoda. Temena Osje gore, Čerhova in vseh višjih vrhov so se odela s temnosivimi oblaki. Vzduh je bil vlažen, a mr-zlovlažen veter je vel. Cesta, ki je držala skozi tihi prehod je bila zapuščena. Okoli in okoli globoka tišina. A sedaj hkratu se je ozval tam v gozdu više na holmu nad cesto lavež, a od tod je pritekkel velik, kosmat pes ovčarske pasme. Za njim je stopil na rob gozda deželni stražnik. Ilod, visok, ramat, s čepico iz ovčjega ruma na glad in v plašču iz belkastega, domačega sukna. Pod njim je nosil ta postavni graničar šekiro v trdem ko-pnatem toku, v desnici je držal močen čakan. Veter je tresel dolge temne lase Hodove, ki so mu padali iz pod čepice do plašča. Z bistrim očesom je gledal pred sebe proti bavarski meji. Pes, ki se je postavil poleg njega kakor da straži i on, se niti oglasi ni več.

Nekaj časa potem pa so se zopet razdelile veje goščave na robu gozda, a na stezo je stopil drugi Hod, prvemu kroju, po vsem podoben. Samo starši je bil.

Goste obrvi in lasje so mu procvetevali. Videč, da njegov tovariš nekaj opazuje, se je postavil molče poleg njega in uprl svoj pogled takisto v bavarsko stran. Tako so stali nekaj časa na holmu nad sotesko v belkastih plaščih s težkimi čakani v roki stražniki deželnih vrat.

„Mnogo jih je — to niso kupci“, je pravil mlajši, ozrši se po staršem.

Ta ni odvrnil pogleda in odgovoril: „Oboroženo ljudstvo — in vozove imajo.“

„A jezdecev je malo,“

In zopet sta molče opazovala oboroženo trumo, ta žalostni ostanek velikega, češkega pobratimstva, koje je vedel Libak z Radovesic. Počasi se je pomikala truma dalje in nekakšno žalostno. Nevarnost je minila, hodijo že po rodnih tleh, toda s čim se pohvaliti, čemu se veseliti?

„Ej postali so — a ti tam gredo proti cerkvi!“

„Pojdiva!“ je rekel stari, a Hoda sta korakala varno in naglo po mokri stezici dol, dokler nista kmalu na to stopala po trši cesti in se kmalu ustavila pri prednjih možeh iz oborožene trume.

„Pozdravi vas Bog!“ je zaklical starši Hod. „Ste li krajani?“

Vesela zmes mnogo glasov mu je bila v odgovor

„Krajani! Krajani! Hvaljen bodi Gospod Bog!“

„Končno češki glasi!“

„Sedaj šele smo v Čehih, sedaj smo doma! so krikali mezdniki, a v smelih obličjih teh sirovih mož se je pojavila resnična radost. Hoda sta jih spremljala in se zgrajala. Oba sta jih videla pred nekolikimi mesci v polnem številu, opravljene, vesele, polne nade v zmago. — In sedaj! Prevali, tu in tam raztrgani, brez ščitov, zamračeni, ti z obvezano roko, ti z obvezano glavo, a ti vozovi! Konji suhi, mršavi in ta tovor! To so lepi do-

bički, na katere so se tedaj tako vsi tešili. Hoda sta kar odrevenela, ko sta videla to bedo ranjenih in bolnih, ki so ležali na vozeh. Glej, tu ju nekdo kliče in prosi vode. — Ah to so besede v njih narečju; tu ti leži hodski „chlapec“, ki ni imel doma miru, a ki se vrača sedaj na vozu z rano domov. Med tem so pojezdili Matej, mladi Peřina in Anděl z Bonorca po stezici k bližnjemu holmcu, kjer se je belila cerkvice sv. Vaelava. Tam so pokleknili na tla iz opek pred oltarjem ter se zahvaljevali Bogu za vso obrambo, da jih je privedel na rodna tla.

Gotovo so se spominjali v tem hipu onega jutra, ko so stopali tod in prepevali svetovacslavsko pesen, da se je razlegalo po gozdih, spominjali se i vseh teh, ki so bili ž njimi, a ki sedaj počivajo v tuji zemlji tam pri Schönberku in drugod v tej nesrečni bavarski zemlji. Jenik z Uherska, Kdulinec, Ořek z Gologlav, Groh z Medlesic, Nėukovski z Medonos, Bořinski z Božejova in drugi dobri ljudje, postavni bojniki . . .

Potem so jezdili v dolino in truma spremljana po hodih, je stopal naprej. Vsaki, če tudi utrujen in slab, je pospeřil korake, in nekoliko teh vojaček, ko so se rešile iz bitve na vozih, a se vlekle sedaj za njimi, vsakdo se je tešil, da pride že v češke vasi, kjer se odpočine prvič po dolgem času varno in kakor gre.

Potem se razidejo, vsaki v svojo očetnjavo, a svojim pojavom, in z besedo potrdijo to, kar se je že pred njimi razneslo po vsej kronovini o nesrečnem pojezdu in nesrečnem, osodnem dnevu pri Schönberku.

Truma izginja. Praporci nad njo ne vihrajo, brez speva, molče, tiho izginja med poraslimi holmi. Globoka senca zamračenih nebes leži na osamelih, gozdnatih krajinah osebskega prehoda. Temena Osje gore, Čerhova in vseh višjih vrhov so zagrnjena v temnosive megle. Vzduh

je vlažen in mrzel veter brije. Cesta, ki drži po tihi soteski, je zapuščena.

Nad njo se beli na holmu osamljena cerkvica svetega Vacslava; ozadje ji tvorijo temni gozd in divji oblaki, ki se podijo po nebu. Že dolgo stoji tu in mnogo mnogo pametuje. Mnog takisto češki pojezd, slavnega in znamenitega, toda nobenega tako tihega in žalostnega iz katerega se ravnokar vračajo. Saj je bil samo za tujce, v tujih službah, a ne v obrambo proste vesti in maternega jezika.

* * *

Oba gospodiča, Mikulaš in mladi Boršički, sta krenila iz svojega gozdnega pribežališča proti severu, proti domovju. Njuna pot začetkoma ni bila tako nevarna, če tudi je bilo treba vsakovrstnih opreznosti. Šele, ko sta prispela srečno čez Donavo, jih je zasledovala povsod nevarnost. Tam v teh krajinah sta videla stoprv istinite sledove strašne vojne, ki je nedavno končala. Jezdila sta po pustih krajih, skozi požgane vasi, opustošene naselbine. — In vendar še ni vladal niti tukaj pokoj. Trume odslovljenih mezdnikov, Čehov in Nemcev, so se potepale po krajinah, ropajoč, kjer se je še dalo kaj vzeti. Kmetje in meščani so se razljučeni takisto zbirali in proganjali telovaje.

Zato sta tudi bila gospodiča v vedni nevarnosti, a čim bližje sta prihajala češkim mejam, tem večja je bila opasnost. Često sta morala po velikih ovinkih naprej, ka bi se ognila kakšni tolpi maščevalcev, ki so posebno pazili na češke mezdnike, a zaradi tega sta takisto mlada vlastelina trpela mnogokrat nedostatek, ona in njuna konja.

In potem je deževje z nalivi nehalo in pritisnil je mraz.

Tako sta jezdila po poljskih stezah, gozdih, ali pa po zmrzli cesti, prenočujoč v zažganih vaseh ali pa na samoti, čestokrat gladna. Često sta takisto zablodila, marsikaterokrat sta morala jezditi v gozd, ka bi se skrila pred trumo oboroženih kmetov, ki so z divjim krikom korakali nedaleč od njiju. Mnogokrat sta naletela na mezdnike, krajane, ki so v malih tolpah hodili po kradežu. Zaman so silili gospodiča s seboj in jima ponujali, ka ju radi privzamejo za svoje rotmojstre. Dostikrat sta jezdila takisto zavoljo varnosti po pusti krajini vso noč. Zvezde so jima svetile v tem poznem jesenskem času v nebrojnem številu in prejasno, a krvavi žar požarov, tu na desno, tu na levo, tu bliže, tam dalje, je oznanjeval pot, kateri se jima je bilo ogibati.

Mlada vladiki sta si vsem bratski pomagala. — Drugače, če sta jezdila mirno drug vštric drugega in se ni bilo bati nevarnosti, sta si malokdaj kratila pot s pogovorom. Mikulaš je malokdaj sam izpregovoril ter se popolnoma vdal svojim mislim. Gledal je hladno, kakor brezbrizno pred sebe. in gotovo bi se ne brigal niti za nevarno pot, ko bi ne bilo mladega Boršickega. Zaradi tega je imel vidno mnogo skrbi. Ta pak je že štel dni, kedaj tako pač prijezdita k češkim mejam, a željno je gledal temena mejnih gor.

Nekega popoldne sta ustavila svoja utrujena konja na nizkem holmu, pod katerimi se je širila mala požgana vas. Nič se tam ni gibalo; bila je popolnoma pusta. Zato sta jezdila v njo, ka bi tu nekje za zidovjem počivala. Doli stoprv sta zapazila vso pustoto. Vas je bila nedavno okradena, a za nekim poslopjem sta videla nekoliko ljudi — na drevesu. Bili so to mezdniki. Gospodiča sta vse razumela. Ti tukaj in nemara še drugi takšni slabi gospodarji so bili po maščevalcih presenečeni in takole kaznovani.

„Ostaneva-li tu, ali —“ je menil Mikulaš

„Počakaj, tam tiste poslopje se mi vidi ohranjeno —“ je odgovoril mladi Boršicki, a že je med govorom obrnil konja ter krenil proti domu, hoteč ga pregledati. Poslopje je stalo pri sami cesti proti drugemu, okoli katerega se je vila cesta. Mikulaš je čakal, da se vrne prijatelj. Ta pa je jedva prijezdil za poslopje, iskajoč njega vrata, je že kriknil. Nato se je tam oglasil divji krik nekoliko glasov. Mikulaš je hitro pobodel konja in bliskoma potegnil meč. Jedva je prijezdil, a že je bil v boju. Štirje raztrgani možje, dva s šlemi, dva pa s cepicami prikrita, oboroženi s cepi in koso, so se podili nad Boršickeda, a že je eden izmed njih prebol s svojo koso konju prsi.

Žival se je vzpela in potem pala na zemljo. Ničemniki so se tuleč vrgli na Boešickega, ki je ležal pod konjem. V tem pak je prijezdil Mikulaš in skočil med nje, da so odskočili. Tako je ohranil Boršickemu življenje. a sedaj se je moral boriti za svoje. Ničemniki so vsi skočili nadenj, kakor ose. Toda že je enega tako zasegel, da je padel njegovemu konju pod noge, drugi je zpuštil cep in se prijel za glavo. V tem se je oglasil blizu na cesti krik mnogih glasov. Pred gospodičevim očesom se je pojavilo nekoliko novih bojnikov, a hkratu se mu je v očeh zatemnelo, a krvaveč je padel brez zavesti s konja.

Nato je izpregledal — toda ni mogel se spomniti kar se godi ž njim. Ni ležal na zemlji pod širnim nebom ampak v nekakšni sobi, na postelji, a poleg sebe je zapazil nekakšno žensko. Ne pozna je — a tu Boršicki! Sklanja se k njemu, a hvali Boga, da je prijatelj izpregledal. Ta ženska prinaša vodo, namaka rjuho in mu jo poklada na glavo. Oh da, to tam boli

V kmetski hiši je gorel na ognjišču ogenj, a okoli njega je ležalo nemara deset mezdnikov. Vsi so trdo spali. Nič jih ni budil vihar, ki je zunaj divjal in jim ravno nad glavami žvižgal skozi razdrapano streho ter včasih pihal v sobo sneg, ki je začel zunaj padati. Ti mezdniki so bili poslednji in trume mladega Trnka, ki je nedavno v nekem mestecu ropal, a bil napaden od močne trume kmetov, spojene z oddelkom vojvodovih mezdnikov ter tu poginil z večjim delom svoje tolpe v hrabrem boju. Ostali so se le iz teška probili in sedaj na svojem naglem pohodu ravno prispeli v pravem hipu ko je gospodič z Uberska padel ranjen s konja.

Eni so osvobodili Boršickega, ki še leže pod konjem se ni mogel geniti, drugi so takoj pristopili k njegovemu ranjenemu drugu. Za mezdniki je priropotal težek voz, kojega sta vlekla dva konja, a z voza je skočila nekakšna žena, ki je zakriknila, ko je zagledala Mikulaša. A že se takisto ni več genila od njega. Boršicki, ki je bil le malo oblečen, a nikakor ranjen, bi ne mogel bolje skrbeti za ranjenega prijatelja, kar čudil se je tej milosrčni Samaritanki. Vojačka je to bila, da — pametna, povsod zna pomagati, a kako pazno se dotika rane, kako je v vsem skrbna, s kakšnim zanimanjem gleda in opazuje ranjenca!

Večer je nastal, potem se je sklonila noč nad pusto vasjo. Vojaki so zaspali, samo Boršicki je bdel s to mlado vojačko pri postelji. Sedaj jo je končno izpraševal. Povedala je, da je bila pri mladem Trnku, da se imenuje Alena, da pozna gospodiča z Uberska že od lani, ko je pal med rajtarje in prebil noč na zapuščenih Jarošovskih trdnjavici starega Eliaša Trnka.

„Kaj ti ni pravil o tem, gospod?“

„Pravil.“

„O meni tudi?“

„Ne, ne spominjam se.“

In mladi Boršicki je podlegel utrujenju in zaspal. Samo Alena je bdela in izdržala vso noč pri ranjencu.

Sela mu je k nogam in z na koleni sklenjenimi rokami

„Bog te pozdravi!“ in brez premislekov je podal Boršicki vojački roko.

Rano pak so zapregli dva mršava konja v voz, ki so ga vzeli na bojišču pri Schönberku. Alena je položila nanj slamo in rjuhe in na tako pripravljeno posteljo so položili Mikulaša. Potem pa so spustili ponjavo, tako da ni mogel padati sneg na Mikulaša.

„Bolje mu bode tam, nego tu v izbi. V snegu se voz vsaj tresel ne bode“, je pravila Alena, ko so odhajali.

Sela je na kraj voza, dalje ni hotela, gotovo zaradi ranjenca ne. Mezdniki so hodili okrog voza. Mladi Boršicki je jezdil na Mikulaševem konju naprej in često jahal k vozu nazaj, ka bi povprašal, kako je prijatelju. Sneg, ki je začel po noči padati, se je sedaj sipal. Ne brez skrbi je gledal mladi vlastelin pred sebe na lesnato krajino. Gore, mejne gore so se nad njo vzpenjale, kakor velikanske sence. Sedaj se jih je začel ravno tako bati, kakor je preje hrepenel po njih. Mezdniki okoli voza so šteli, koliko dni še imajo do Čeh v takšnem vremenu in za koliko dni je še hrane zanje in za konje. Ta račun nekako ni dobro izhajal. Ostajala je samo nada na kakšno vas in na vretok. —

* * *

Gorske krajine na šumavskem brdu proti Bavarski so zaspale v sneg; in še vedno več ga naletava. Veje dreves se pripogibajo pod njegovo težo. Ceste so zavele, ves kraj kakor izmrl. Vetra ni, a tu v gostem gozdu se začenjajo povežene vejice gibati. Šipki sneg se siplje sedaj v belkastem rekel bi močnatem oblaku z njih, a iz tega oblaka moli sedaj črna konjska glava; že je konj trkaje

prispel z jezdeem iz goščave na prostejše mesto, za njim drugi, tretji, a dalje že drug za drugim. Kletva se razlega po mrtvi tihoti pustega lesa; jezdec stresajo sneg raz ramena, z obličja. V plaščih so, v krznih, šlemi, dobro oboroženi. Večina jih ima pike, ki so lahko nag-njene od stremena nazaj. Kopičijo se okoli jezdeca, ki pripogiba kosmati ovratnik svojega jezdeškega kožuha nazaj in najbolj kolne. Ko stresa sneg, se plašč odpre in izpod njega se zablšči žičasta srajca in ročaj sablje.

Ta jezdec z belkastimi brkami je stari Eliaš Trnka nekdanji rotmojster črne vojske, poslednjič v službah No-rimberških, sedaj na potu domov, ves jezen in razgnevan. Mezda je bila poštena, a vse vzetke, ki jih je pridobil po poti, je moral pustiti nekaj zaradi vzburkanih kmet-skih trum, nekaj zaradi slabih cest v tem slabem zimskem vremenu. Hotel je lepo na Bavarskem prezimiti, a ti bebeci s kosami ga silijo, ka bi se brž pobral proti če-škim mejam. Nikjer varno, povsod vse na nogah, povsodi gonijo in zaledujejo človeka kakor zajca. In sina tudi ni srečal. Vražji deček — vedno ga je zadrževal, ka bi se tako daleč ne spuščal, da ga vjamejo. Šel je, a doslej se še ni vrnil. Naj sedaj gleda, kako bi prispel iz pasti in domov! In ko bi stari še vedel, kje je! Kako mu po-moči?

Sedaj se malo oddihujejo in tresejo sneg raz sebe, potem pa zopet dalje. Bilo jih je nemara trideset. Več jih ni ostalo iz velike tolpe Trnkove. Takisto Zavornika nekdanjega nevernega sluga gospodiča z Uherska, ni bilo med njimi. Na poti proti domovju je poginil. Kmetje so ga v praski ubili. Rajtarji so jezdili sedaj po redkejšem gozdu. I sneg je nehal padati. Jezdili so molče ter po-tegnili plašče čez obličje: bilo je kruto mrzlo. Hkratu so prijezdili na rob gozda, a stari Trnka je zopet zagrmel.

„Koliko smo se trudili v teh goščavah! In vendar jezdimo vedno poleg ceste!“

Vsi so se ozrli na desno, kamor je pokazal. Tam je držala, kakor je bilo tudi v snegu videti, cesta iz gozda in vedla čez prosto paseko, sedaj vso zasneženo zopet v temni gozd, ki se je pred njimi širil.

„Tam se nekaj črni!“ je vzkliknil hkratu eden izmed rajtarjev ter pokazal pred sebe z roko. Da, črnilo se je tam. Na zasneženi paseki je stal pri cesti zapuščen krajni voz, čigar ponjava je bila zapuščena. Dva v jermenje zamotana konja sta ležala mrtva pri ojesu v snegu kamor sta pala vsled utrujenja in gladu. Iz snega so molele njih trde noge, nad kopiti okrvavljene od utrudljive hoje po ostrem, zmrzlem snegu. Na eni strani, na jugu, od koder je vel veter, bil je voz ves zasnežen. Sneg se je nasul kakor nasip okoli voza čez kolesa. In na ponjavi je ostalo nekoliko plasti snega, ki se je od tamkaj prašil, ako je le malo potegnil veter. Nekoliko stebel slame je molelo iz voza in kos nekakšne rjuhe se je pri zadnjih kolesih tresel kakor samega mraza. Drugače se ni nič genilo, niti na vozu, niti okoli njega. Gozd, ki se je črnil tam v ozadju, je globoko šumel, a ti glasi so se nesli do semkaj, kakor temni žalostni vzdehi.

Bila je to silno žalostna slika, zasneženi voz in pala konja pri njem, blizu črnega gozda, za gozdom temni obrisi šumavskih velikanov in nad vsem oblačno, svinčeno nebo.

Sedaj je to pusto mesto oživel. Rajtarji so prijezdili semkaj in takoj so začeli pregledavati voz. Eden izmed njih je odgrnil ponjavo in zakriknil, a stari Trnka ž njim, ki je bil pogledal voz. Na njegovem koncu je vsa skrčena ležala nekakšna ženska ter se opi ala ob strani voza in trdih desek, zavita v rjuho tako, da ji ni bilo videti lice. Dalje je ravnotako skrčen sedel ne-

kakšen mezdnik, zavrit v plašč, poleg drugega moža, ki je ležal raztegnjen, tiho in ne da bi se genil. Snežni prah se je belil v gubah obleke žene in moža.

Brž, ko so ji potegnili rjuho z obraza, že je stari Trnka same groze temno zagrmel. „Zlata mrha!“ je vzkliknil ter rajtar poleg njega, obrnivši se k tovarišem ki so nestrpno čakali —

„Dalje, dalje!“ je ukazal stari hejtman nestrpno. „Kdo sta druga dva?“

Mladi rajtar, ki je bil stopil na voz, je naznanil prestrašenim: „Komařik!“ Nagnil se je in odgrnjeval dalje mrzlo rjuho, kojoj je imel drugi mož, ležeči, ovito okoli glave.

„Pri vseh — ta je ranjen!“

„Kdo je to?“

„Ne vem, rajtar ni — in tu poleg krasen oklep in meč v višnjem toku. Nekakšni gospod in še mlad. —“

Tačas se je že dvignil Trnka v stremenih in pogledal na voz. Zapazil je blede, osinelo obličje mladega viteza, ki je tu mirno ležal z obvezano glavo, kakor bi bil spal.

Stari Trnka se je stresel. To ni njegov sin; kakor je mislil. Spoznal ga je, mladega Jenika z Uherska.

„Diha-li?“ je kriknil.

Rajtar se je iz nova sklonil k Mikulašu in potem k ostalim. „Ta vitez je mrtev — toda Komařik diha — a gospodična Alena mislim takisto —“

Kmalu na to se je genil težki voz, škripaje in ropotaje v snegu. Dva rajtarska konja so zapregli k njemu na ukaz Trnka, a ta ga vlečeta h gozdu. Dva stara, izkušena bradača sta klečala na vozu pri Aleni in mezdniku, da bi nadaljevala svoje prizadevanje, ju spravili k življenju, Počasi in iz teška se je pomikal voz naprej. Trnka je ostal pri njem. Nekoliko jezdecev pa je hitelo

naprej, ka bi poiskali kakšno poslopje. Jedva so prijezdili v gozd, že so ustavili konje. Strani od ceste je mogle med debli treh ogromnih bukev nekaj iz snega. Bila sta to dva velika lesena ščita tako noklonjena drug k drugemu, da sta tvorila strešico.

Jezdecí so pristopili tja. Med debli, pod slikano lahko strešico, ki bi naj bila zadržavala veter in sneg, so našli tri skrčene, zmrzle mezdnike. Dva izmed njih so dobro spoznali, bila sta iz rote mladega Trnka. Tretji je bil gotovo nov njih tovariš. Rajtarji so to vse razumeli. Ti tukaj so šli z vozom, a ko sta konja pala, so hiteli sami naprej, a utrujeni in brez moči so iskali tu pribežališče vred burjo in pred metežem, a našli so — grob. V tem se je ozvalo dalje v gozdu nekoliko glasov. Rajtarji so seli na konje, a ko so pojezdili nekoliko korakov, zo zapazili nekoliko mož, najbrž so bili kmeti, ki so korakali proti njim. —

Bilo je po večernicah. Ljudstvo je že davno zapustilo leseno cerkvico na Uferskem. Samo tam v vladiški klopi kličita dve pobožni gospe, stara vladika iz trdnjavičice in njena hčerka Věruša. Črn kožuh ju ogrinja od grla do čevljičkov. Samo bele roke, k molitvi pripravljene, je videti. Z Věruškinega lica je izginila rdeča barva, a senca žalosti se je tu udomačila. Stara gospa je zaglobljena v vročo molitev, ter sklanja s črnim pajčolanom, ki pada ob črne čepice zakrito glavo. Leto je preteklo, a stara gospa je še bolj drobna, še bolj suha, kakor je bila. Pbledelo lice ima več gub, a oči, sedaj sklopljene, so od čestega plakanja skaljene in so še globokeje vpadle. Plakala je v samoti, v skrbeh, ko sta odšla mož in sin na vojno, ko se je še vedno tešila z nado, da ju zopet vidi. Toda ko so se širile vesti, kako se godi slabo vsemu pojezdu, vsemu vojnemu pobramstvu, v kašni morilni bitvi so bili uničeni, tedaj že stare

gospe nikdo ni več mogel utešiti, četudi še ni bila popolnoma vsa nada.

V pozni jeseni, ko je že bilo po graškem. Hrudimskem in drugod po Čehih in Moravi mnogo bedovanja in žalosti, ustavila sta se nekoč pozno popoldne stari Anděl z Bonovca in gospod Matej Libak z Radovesic na Uherskem, a kar sta vedela, sta povedala ter tešila staro gospo, kakor sta mogla.

„In kje je moj sin?“ je vzkliknila, ko je zvedela o gotovi smrti svojega moža.

O Mikulašu nista vedela ničesar. Tu sta še mogla tešiti vsaj z žarkom nade, kakšno sta tudi nudila nehote Veruši, pripovedujoč, kako je bil poslan mladi Boršicki še pred bitvo v Landshut. —

Jesen je minila, sneg je zapadel. Na trdnjavico se nikdo, nikdo ni vrnil. Samo novice so prihajale, kako je na Bavarskem hudo, kako so se Nemci sedaj poravnali in kako besnijo nad Čehi, kako jih tamkaj zasledujejo in uničujejo. V mnogih krajih so se sedaj spominjali najvišjega kamornika, starega gospoda s Pernštejna, ki je v Visokem Mitu svaril gospode in vladike pred pojezdom in odsvetoval, in ponavljali so njegove besede: „Nemci se tepejo, Čehi posodite lase.“

Stara gospa na Uherskem je pokopala vso nado. Samo v molitvi je iskala nado. Molila je za vladiko, za sina in za Romēnca in vse njih prijatelje.

Toda često je kakor sedaj v cerkvi se zamislila in hkratu povesivši glavo na roke je pričela gorko plakati. Stari župnik je že stal nekaj časa pri durih žagrada in molčeč gledal in čakal, da vstaneta, — a sedaj je šel premo h klopi in pomagal gospodični Věruški, ki je mirila plakajočo mater, ter pazno in nežno ji pravil, ka bi šla, da sami že davno čakajo. Vedla sta jo iz cerkve in posadila v sani. Bile so to tiste na lepo izrezljanih

stebencih, lepo barvane, čijih nos je kil gori okrašen s turško glavo, pestrim vejočim perjem v turbanu. Matemu Mikulašu so bile vedno tako ljube, a ko je zrasel v gospodiča, vozil je na njih mater in sestro za nedeljskega jutra v cerkev.

Stari gospod je gledal za odhajajočim in sočutno vzdehnil, in kakor je že imel za vsak slučaj nekakšen pregovor, je zamomljal: „Mali otroci stopajo materi po krilu, a veliki po srcu.“

Vrata v trdnjavico so se odprla, sani so bile v dvorišču. Mati in hčerka sta molče izstopili, ter molče odhajali po izglojenih stopnjicah mimo kamnate klopice v grad. Okoli tiho in žalostno. Oh, že ni več tukaj tako, kakor je bilo. Nekdaj je odpiral stari Romenec in veselo pozdravljal, sedaj je tu, kakor pusto . . . Mati s hčerko sta hodili po ozkem, temnem hodniku; hkratu je postal hodnik jasen. Duri na njegovem koncu so se odprle kakor same od sebe, svetloba iz izbe je posvetila sem. A v durih senca nekakšnega moža. Kdo je to, saj služinčad spodaj ni naznanila gosta! Toda že je Věruša, brž ko je tujec izpregovoril, glasno kriknila, a že je počivala v naročju Boršičkega, svojega ženina. — —

Tih večer je oklonil nad zasneženo krajino. —

V prijazni sobi v uherski trdnjavici je sedel mladi Boršički z staro gospo in z Verušo. —

Odgovarjal jima je na njuna vprašanja, pripovedoval o tem, kar sta slišali že sami deloma, kako je bil poslan v Landshut, kaj se je tam godilo, kako je srečal po bitvi Mikulaša, kaj je ta pripovedoval, kako mu je stregel bolnemu v gozdni koči, kako sta se podala na pot, a kako je bil Mikulaš, ki se je zanj žrtvoval v pušti vasi, ranjen, a kako so ga nato vozili na vozi do čeških mej v vedni nevarnosti, da jih napade kakšna nemška truma.

Pripovedoval je o Aleni, kakor nežno, kako požrtvovalno je stregla Mikulaša ter pazila nanj, kakor na lastnega brata. Četudi je sedaj mladi Boršicki silno oprezno pripovedoval, čutili sta ženski srci vendarle grozo onih dni, ko so blodili vladika in njegovi tovariši po pustem, gozdnatem kraju, ne imajoč kaj jesti, v metežih in v mrazu, ko so se jim zgrudili utrujeni konji. Že preje je došlo nekoliko mezdnikov od voza iskat pot in nekakšno ljudsko stanovanje. Toda nobeden se ni izmed njih vrnil. Na tej grozni poti je umrl Mikulaš. Poslednji dan svojega življenja je bil brez zavesti. Toda še preje — tako je pripovedoval Boršicki, ter včasih samega ganjenja umolknil, stara gospa in Veruška sta jokali — se je Mikulaš zahvaljeval njemu in Aleni, je zopet pošiljal proč, ka bi se rešila, ka bi Boršicki prosil zanj pri materi in sestri odpuščanja . . .

Ta večer že gospodič ni več pripovedoval dalje.

Šele drugega dne je dopovedal, kako je končno sam na svojem opotekajočem se konju zapustil mrtvega prijatelja, ko so končno našli cesto in so pali konji, ka bi poiskal ljudsko stanovanje in pomoč, kako je prišel končno do nekoliko koč, kjer je moral pustiti konja, a kako se je vrnil z nekotikimi kmeti k vozu in srečal na robu gozda nekoliko rajtarjev starega Trnka in njega samega. Z njegovo pomočjo so prispeli k bližnji vasi, kjer so pokopali Mikulaša in šli dalje na Češko.

„In tista deva?“ je vprašala Věruša.

„Ohranili so jo pri življenju. Odšla je zopet z rajtarji. Čudil sem se, da se je tako žrtvovala in kako je ta trda vojačka plakala za Mikulašem. Stari Trnka mi je posodil konja za pot in ni obdržal niti meča niti oklepa, ki je bil ranjkemu tako mil. Vrnil mi je vse za gospo vladiko, ka bi imela spomin po sinu, kakor je rekel.

Mladi Boršicki je še ta dan odšel, toda potem je večkrat prijezdil v trdnjavo, češče nego nekdanj, dokler ni po leti, ko je stari župnik njega in Věruško v cerkvi blagoslovil, se preselil za vedno na Uhersko.

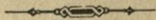
Postavni rod Jenikov z Mečkova je izmrl pri nesrečnem pojezdu na Bavarsko. Věruša, njegova poslednja vejica, se je tešila, toda stara gospa ni nehala po njem žalovati.

Še po letih, ko je zavedel Boršicki, ne več mlad, svojega sinka Mikulaša, glavno uteho stare vladike, v črni, okrogli stolp in mu pokazal v gornji sobi rodbinski meč Jenikov in dragoceni oklep, kojega je rajni stric prejel od krasne bavarske kneginje, a ko je na to sinček doli pred babico poln navdušene radosti o tem pripovedoval, se je solzila stara, belolasa gospa.

* * *

In gospod Matej Libak, Peřina, Jan z Boskovic in na Svojanovi in vsi ostali iz med bojnega pobratimstva, ki so se vendarle vrnili iz falške vojne in iz zajetja? Kaj pa s temi?

Že niso več pripravljali nobenega velikega pojezda za meje. Oni nesrečni pojezd na Bavarsko je bil poslednji. Toda čitajte kroniko onih žalostnih, vzburkanih časov za kraljevanja Vladislava, a čitali bodele njih imena in osodo v marsikateri verski burji, v marsikaterem domačem boju, v katerih se je prelivala, kakor v tujih službah, tedaj in pozneje, postavna, moška kri, v katerih so se ugonabliale in tratile najboljše naše moči v slabost in končno vničenje vse češke kronovine.

Vsebina.

	Stran.
I. Odhod	1
II. Med jezdici	19
III. Poslednji ritmojster «črne vojske»	32
IV. V pozdrav	48
V. Pri falgrofu Ruprehtu	55
VI. Prvi boji	69
VII. Landshutska dedščina	85
VIII. Doma	91
IX. Priprave k pojezdu	99
X. Na vozovih	119
XI. Črni kancelar	132
XII. V taboru	139
XIII. Tajena smrt	153
XIV. Pred Sulcbahom	163
XV. Tajna vdova	175
XVI. Izdajstvo	184
XVII. Boj pri Schönberku	294
XVIII. Pri folegrofinji	221
XIX. Nazaj v domovino	240
XX. Vrnitev	254

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIČNICA

00000476244

1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...
10. ...
11. ...
12. ...
13. ...
14. ...
15. ...
16. ...
17. ...
18. ...
19. ...
20. ...
21. ...
22. ...
23. ...
24. ...
25. ...

